

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX, Nr. 3 — 4 - MARTIE — APRILIE 1970

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX Nr. 3 — 4
MARTIE - APRILIE
1970

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM ȚIRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	205
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	210
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	215
ASISTENT, <i>De Sfintele Paști la Palatul Patriarhal</i>	218

ÎNDRUMĂRI PASTORALE, OMILETICE ȘI CATEHETICE

Asistent, Pr. DUMITRU GH. RADU, <i>La Duminica lăsatului sec de carne</i>	223
Pr. CONSTANTIN PÎRVU, <i>La Duminica lăsatului sec de brinză</i>	227
Pr. Prof. I. RĂMUREANU, <i>La Duminica a III-a din Postul Paștilor</i>	231
Pr. GHEORGHE SÎRBŪ, <i>La Duminica a IV-a din Postul Mare</i>	235
Diac. P. I. DAVID, <i>Postul, rugăciunea și milostenia la strămoșii noștri</i>	240
Pr. DAVID POPESCU, <i>La a treia zi de Paști</i>	245

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (martie-aprilie)</i>	250
Prof. O. BUCEVSCHI și Pr. Prof. AL. I. CIUREA, <i>Știri ecumenice</i>	264

ARTICOLE ȘI STUDII

Diac. Prof. N. BALCA, <i>Invățătura despre Logosul intrupat ca paradigmă a vieții creștinului în teologia apostolică și patristică</i>	272
IOAN I. ICA, <i>În legătură cu dialogul dintre ortodocși și anglicani după lucrările comisiei interortodoxe de la Belgrad</i>	291
Drd. DUMITRU ICHIM, <i>Chenoza și slava în iconografia creștină</i>	315
LUCIAN PREDESCU, <i>Informațiuni necunoscute asupra lui Dimitrie Cantemir, Al. Hăjdău, Mitropolitul Dosoltei, Neculai Mllescu, Miron Costin, Mitropolitul Veniamin Costache, Vlad Dracul și Teodosie Dubău</i>	324

DOCUMENTARE

Pr. GABRIEL COCORA, <i>Din trecutul pregătirii clerului din cuprinsul eparhiei Buzăului (1725—1873)</i>	329
ION AL. FLORESCU, <i>Tradiție istorică păstrată la Biserică</i>	363
Pr. MARIN APOSTOL-Cernavoda, <i>Biruința. Condac de Sl. Roman Melodul</i>	366
ION N. MAILAT, <i>Loacășuri sfinte în tradiție și istorie din vechile sate ale Teletormanului</i>	376
MARIN VELEA, <i>Teodor Teodorescu — compozitor, profesor și dirijor</i>	386

COMEMORĂRI

IOAN F. STÂNCULESCU, <i>Compozitorul Nicolae Lungu</i>	390
--	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

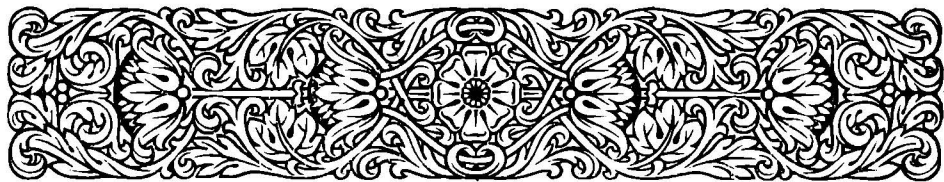
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Frasin, comuna Cornești, județul Dimbovița</i>	394
Pr. IOAN M. PĂTRAȘCU, <i>Instalare de preot</i>	396
ASISTENT, † Pr. Iconom Stavrofor Ioan Brăila	397
ASISTENT, † Pr. Nicolae Popescu	399
ASISTENT, † Pr. Tache Simionescu	399

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Conferințele protopopești</i>	401
--	-----

RECENZII

Aurora Milieș, <i>Biserica mănăstirii Colțea</i> , Edit. Meridiane, Buc. 1969, 32 p. + 39 ilustrații	406
Radu Popa, <i>Cetatea Neamțului</i> , ed. II, Edit. Meridiane, Buc. 1968, 44 p. + 40 ilustrații, de IOAN F. STÂNCULESCU	408
K. Logacev, <i>Traducerea Noului Testament în limba rusă. La 150 de ani de la prima ediție</i> , în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 11/1969, p. 61—68, de PARASCHIV V. ION	410
I. D. Lăudat, <i>Istoria literaturii române vechi</i> , partea III, Edit. Didactică și Pedagogică, Buc. 1968, 156 p., de N. STÂNCULESCU	414
Franz Zeilinger, <i>Contribuții la înțelegerea minunilor din Biblie</i> , în «Bibel und Liturgie», 1/1969, Klosterneuburg, de Prof. O. BUCEVSCHI	420

PASTORALE

† J U S T I N I A N

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCRE-
DINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE
ROMÂNE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADO-
CIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL
BUCUREȘTILOR,

IUBITULUI NOSTRU CLER
ȘI DREPTCRENINCIOȘILOR CREȘTINI,

har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierescă binecuvîntare
și părintească salutare.

«HRISTOS A ÎNVIAT !»

Iubiții mei fii sufletești,

În acest ceas al dimineții, credincioșii creștini de pretutindenți,
veniți în sfințele biserici, își adresează plini de bucurie salutul creș-
tinesc de «Hristos a înviat !» și toți răspund din toată inima : «Ade-
vărat a înviat !» Plecați la casele lor, astăzi și multe zile în șir, pînă
la Înălțare, întîlnindu-se unii cu alții, ei își adresează aceleași cu-
vinte de salutare.

De aproape două mii de ani, din noaptea cea sfîntă cînd Domnul
Iisus a înviat din morți, pînă astăzi și pînă la sfîrșitul veacurilor,
toți cei ce au crezut, cred și vor crede într-Însul, n-au încetat și nu
vor înceta să-și mărturisească bucuria sfîntă pe care o simt la prăz-
nuirea Învierii Domnului, să-și mărturisească unii altora credința în
marele adevăr al învierii Mîntuitorului, care umple veacurile creș-

tine. Căci, iubiții mei, salutarea pe care și-o adresează credincioșii noștri, dovedește nevoia de a-și mărturisi cea mai sfântă credință a lor, din care izvorăsc atâtea alte învățături ale Bisericii noastre.

Iubiții mei fii sufletești,

Ce mărturisim noi prin aceste cuvinte de salutare creștinească? Mărturisim credința noastră în învierea Domnului, pe care creștinul o mărturisește și în Simbolul credinței când spune: «Și a înviat a treia zi după Scripturi».

Ne vorbesc ele, oare, Sfintele Scripturi despre învierea Domnului? Se întemeiază credința noastră în învierea Sa, pe cuvintele Scripturii Sfinte?

Iubiții mei, Sfânta și dumnezeiasca Scriptură nu numai că aminteste de acest fapt, dar ea este plină de cuvinte care adevăresc credința noastră în învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Însuși El, Iisus Hristos, în timpul propovăduirii Sale pe pământ, a vorbit despre potimile, înaroparea și învierea Sa. «Că precum a fost Iona în pînțelele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți» (Matei XII, 40). Spune Hristos într-o zi cărturarilor și fariseilor. Apropiindu-se de timpul pătimirii Sale «a început Iisus să arate ucenicilor Lui că El trebuie să meargă la Ierusalim și să răstăiească multe... și să fie ucis și a treia zi să învieze», spun Sfintii Evangheliști Matei și Luca (Matei XVI, 21; XVII. 22—23; Luca IX. 22). «Iată ne spim în Ierusalim — spune Iisus altădată ucenicilor Săi — și Fiul Omului va fi dat în mâna arhierilor și cărturarilor, și-L vor osîndi la moarte și-L vor da în mâna păcînilor, ca să-L batjocorească și să-L biciuiască și să-L răstăiească, dar a treia zi va învia» (Matei XX, 18—19). Iar cu alt prilej, El spune din nou Apostolilor: «Dar după învierea Mea, voi merge mai înainte de voi în Galileea» (Marcu XIV, 28).

Așa precum spusesese de atîtea ori ucenicilor, Iisus a fost prins, judecat, batjocorit, osîndit la moarte, răstăgînit și îngropat. A venit însă vremea îndată cînd s-a împlinit pe deplin cuvîntul Său, cînd Hristos Domnul a înviat, biruind moartea, «întrucît nu era cu putință ca El să fie ținut de ea» (Fapte II, 24), nu era cu putință ca mormîntul să țină în el pe Domnul vieții.

În zorii dimineții celei sfinte, cînd se îngîna ziua cu noaptea, femeile mironosițe ducîndu-se la mormînt să ungă, după obiceiul vremii, trupul Domnului, au găsit mormîntul gol. Îngerul Domnului însă, spune Sfîntul Evanghelist Marcu, a risipit îndată nedumerirea și spaima lor, spunîndu-le: «Nu vă însăpămîntați! Căutați pe Iisus Nazarineanul cel răstăgînit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde

L-au pus. Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileea, mai înainte de voi; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus» (Marcu XVI, 6—7). *Sfintele mironosițe au alergat și au spus ucenicilor vestea cea mare, iar Iisus în aceeași dimineață s-a arătat întâi Mariei Magdalenei (Marcu XVI, 9; Ioan XX, 14—18), după amiază s-a arătat în drumul spre Emaus la doi din ucenicii Săi, Luca și Cleopa (Luca XXIV, 13—35), iar seara, ne spune Sfântul Evanghelist Luca, s-a arătat tuturor celor unsprezece Apostoli care ședeau închiși în casă de frica iudeilor. «Pace vouă! — le spune Domnul atunci. Eu sînt, nu vă temeți! Iar ei, înspăimîntîndu-se și înfricoșîndu-se, credeau că văd duh. Și Iisus le-a zis: De ce sînteți tulburați și pentru ce se ridică astfel de aînduri în inima voastră? vedeți mîinile și picioarele Mele, că Eu însumi sînt; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți re Mine că am. Și zicînd acestea le-a arătat mîinile și picioarele Sale» (Luca XXIV, 36—39). A opta zi după Înviere s-a arătat din nou ucenicilor, încredințînd și pe Toma de învierea Sa, căci el lipsise atunci cînd Domnul se arătase celorlalți ucenici în ziua Învierii. La Marea Tiberiadei, Iisus s-a arătat iarăși ucenicilor, prînzînd cu ei (Ioan XXI, 1—14), iar pînd la înălțare s-a mai arătat la peste 500 de oameni deodată (I Corinteni XV, 6). Apoi El s-a înălțat la cer în fața ucenicilor (Luca XXIV, 51; Marcu XVI, 19; Fapte I, 9—11). Ne mai aminteste prima istorie a creștinismului, Faptele Apostolilor, că după patima și învierea Sa, Domnul «s-a înfățișat pe Sine viu prin multe semne doveditoare, arătîndu-li-se timp de patruzeci de zile și vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu» (Fapte I, 2—3).*

În fața altor dovezi, ucenicii care L-au văzut pe Hristos înviat, care au vorbit cu El, l-au pipăit rănile, au mîncat cu El, puteau ei, oare, să nu mărturisească lumii acest neasemuit de mare eveniment al învierii? Puteau ei să tacă și să nu propovăduiască pretutîndeni pe Hristos cel înviat? «Nu putem să nu vorbim cele ce am văzut și am auzit», spun Petru și Ioan în fața arhierilor (Fapte IV, 20). «Bărbați frați, cuvîne-se a vorbi cu îndrăznire către voi... Dumnezeu a înviat pe Iisus, căruia noi toți sîntem martori» (Fapte II, 29, 32), spune Sfîntul Apostol Petru în ziua Rusaliilor miilor de ascultători care în acea zi au primit botezul. Deci, cu curaj «și cu mare putere Apostolii mărturiseau despre învierea Domnului Iisus Hristos» (Fapte IV, 33). Era adevărul de credință cel mai scump pe care ei se simțeau obligați să-l propovăduiască, adevăr care sta la temelie învățăturii creștine despre nemurirea sufletului, despre învierea morților și viața veșnică. Căci, spune Sfîntul Apostol Pavel, «dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» (I Corinteni XV, 14); dar «Hristos a înviat din morți, fiind începătură a învierii celor adormiți» (I Corinteni XV, 20).

Iubiții mei fii sufletești,

Ziua Învierii nu este însă numai un prilej de bucurie duhovnicească și de mărturisire a credinței noastre în învierea Domnului. Ea este și cheazășie a învierii noastre la sfârșitul veacurilor, căci știm de la Sfântul Apostol Pavel că «Dumnezeu care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi cu puterea Sa» (I Corinteni VI, 14); de aceea, ea ne face să cugetăm și la alte rosturi și învățăminte ce se desprind din faptul învierii lui Hristos.

Știm că Iisus Hristos «s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Romani IV, 25). Știm că «El a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat... pentru mântuirea noastră» (Isaia LIII, 4—6). Hristos, care s-a jertfit pentru mântuirea noastră, a împăcat pe om cu Dumnezeu prin jertfa Sa de pe cruce și a deschis lumii prin învățătura Sa calea spre lumină, spre viață, spre pace. El ne-a spus despre Sine: «Eu sînt învierea și viața» (Ioan XI, 25); «Eu am venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan X, 10); «Eu sînt lumina lumii; cel ce îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții» (Ioan VIII, 12).

Iubiții mei, nu puteau fi împlinite acestea în lume fără pace. De aceea, Hristos a legat viața celor ce cred în El de pace, spunînd: «Pacea Mea las vouă, pacea Mea o dau vouă» (Ioan XIV, 27). Si nu este fără adînc înțeles faptul că primele cuvinte adresate ucenicilor de Iisus Hristos după înviere au fost: «Bucurați-vă!» (Matei XXVIII, 9) și «Pacea vouă!» (Luca XXIV, 36; Ioan XX, 19). Iisus Hristos, Care a venit în lume cu mesajul cerului ca pe pămînt să fie pace și între oameni bunăvoină (Luca II, 14), în tot timpul sederii Sale pe pămînt a învățat pe oameni să se iubească unii pe alții și să trăiască în pace.

Iubiții mei fii sufletești,

Bucuria voastră în această mare sărbătoare, să se împletească cu dragostea voastră de viață și de pace. Sînt sigur că toții fiii Bisericii noastre strămoșești iubesc și viața și pacea. Dar ei să nu uite că în lume nu este pace pretutindeni și că mai sînt oameni care își iubesc numai viața lor și lucrează pentru nimicirea vieții altora. Cuvîntul Domnului nu este ascultat și împlinit pretutindeni!

Voi, iubiții mei, să urmați voia lui Dumnezeu; să faceți ca pacea să domnească în sufletele voastre, în casele voastre, în jurul vostru. Să rugați pe Dumnezeu milostivirii și al păcii să lumineze sufletele celor protivnici împlinirii idealului păcii. Să ajutați cu gîndul, cu cuvîntul, cu munca, cu purtarea voastră ca binele, viața și

pacea să se întindă în toată lumea. Să aveți toată nădejdea că Hristos Domnul, Cel care «a venit și pacea a binevestit» (Efeseni II, 17), Cel care înviind din morți a biruit moartea, El va ajuta lumii «să întemeieze pacea» (Efeseni II, 15).

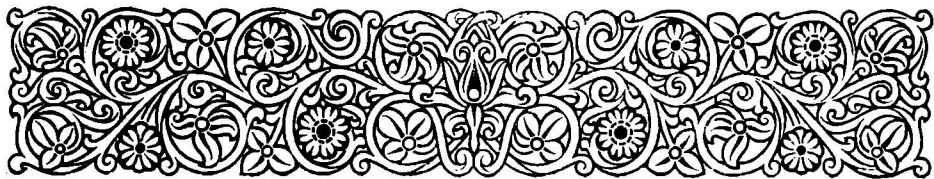
Iubiții mei, vă îndemn cu cuvântul Sfântului Apostol Pavel : «Bucurați-vă pururea întru Domnul. Și iarăși zic : Bucurați-vă... și pacea lui Dumnezeu, care covârșește orice minte, va păzi inimile voastre și cugetele voastre, întru Hristos Iisus» (Filipeni IV, 4, 7). «Dumnezeul păcii să fie cu voi toți. Amin!» (Romani XV, 33).

Al vostru părinte sufletesc de tot binele doritor și pururea rugător pentru voi către Dumnezeu, vă urează «la mulți ani» și vă spune încă o dată :

«HRISTOS A ÎNVIAT!»

 A handwritten signature in black ink, reading "Justinian". The signature is written in a cursive style with a long horizontal flourish extending to the right.

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

«Hristos Mîntuitorul nostru, pironindu-se pre Cruce, a rupt zapisul cel ce era asupra noastră și stăpînia morții a stricat; să ne închinăm Învierii Lui celei de a treia zi» (Din Penticostar).

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți fii sufletești,

Iată că și în acest an al mîntuirii, Sfînta noastră Biserică ne cheamă să luăm parte cu dumnezeiască cuviință, la Praznicul Învierii Domnului. «Cerurile să se veselească și pămîntul să se bucure și să serbeze lumea cea văzută și cea nevăzută că Hristos s-a sculat, veselia cea veșnică» (din Penticostar).

Mai înainte de crearea lumii, s-a gîndit la noi, ne-a iubit și ne-a pregătit viața și fericirea veșnică prin Jertfa Lui de pe Cruce.

Proorocul Isaia a grăit: «Acesta păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere... S-a rănit pentru păcatele noastre și a pătimit pentru fărâdelegile noastre... și cu rana Lui noi toți ne-am vindecat» (Isaia LIII, 4—5).

Sfintele și dumnezeieștile slujbe din Săptămîna Patimilor ne-au înfățișat întreaga istorie a Sfintelor Patimi, a morții pe cruce și a îngropării Domnului.

Toate acestea le-a pătimit pentru noi și pentru a noastră mîntuire în vremea lui Pilat din Pont, precum mărturisim în «Crez». Adevărarea acestui fapt este limpede, căci Pilat era guvernatorul Iudeii din partea lui Tiberiu, împăratul roman, cînd s-au petrecut toate acestea.

Trădat de Iuda Iscarioteanul, unul din cei 12 Apostoli, tăgăduit de Petru și în cele din urmă părăsit de toți, Domnul și Mîntuitorul

nostru Iisus Hristos se roagă cu sudori de sînge în grădina Ghetsi-mani. Acolo este prins de ostași și tirît la judecată. A fost bătut cu biciul, lovit cu palmele peste obraz și încununat cu coroană de spiîl. Este osîndit la moarte pe cruce între doi făcători de rele. Răstignirea de pe Golgota a fost cea mai mare și mai amară dintre toate suferințele Sale.

După ce a băut paharul pătimirilor pînă la fund și proorociile s-au împlinit, în tăcerea adîncă, care se așternuse peste Golgotă, Domnul Iisus scoate strigătul de biruință al milostivirilor Sale: «*Să-vîrșitu-s-a*» și plecîndu-și capul «*și-a dat Duhul*» (Ioan XIX, 30).

«*Catapetasma Templului s-a despîcat în două, de sus pînă jos, pămîntul s-a cutremurat, pietrele s-au despîcat, mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sîinților răposași au înviat... Sutașul și cei ce străjuiau pe Iisus împreună cu dînsul, văzînd cutremurul și cele ce se făcuseră, s-au spăimîntat și ziceau: Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta*» (Matei XXVII, 51—54).

În Joia Patimilor, am îngenunchiat la picioarele crucii în mijlocul bisericii și ne-am adus aminte de cuvintele dumnezeiescului Pavel care zice: «*S-a dat pre Sine însuși ca preț de răscumpărare pentru toți*» (I Tim. II, 6). Acum știm că sîntem răscumpărați din robia păcatului «*prin sîngele lui Hristos cel scump ca al unui miel nevinovat și neprihănit*» (I Petru I, 19). Inimile ne-au fost zguduite, dar ce folos, dacă nu vom urma sfințele și dumnezeieștile Lui învățături? Ni se va zice și nouă: «*Fiice ale Ierusalimului nu mă plîngeți pe Mine ci plîngeți-vă pe voi înșivă*» (Luca XXIII, 28).

Adeverindu-se că Domnul Iisus și-a dat Duhul, murind cu adevărat, prin sîngele și apa, care s-a scurs din coasta Sa atunci cînd a fost împuns cu sulița, pentru ca să nu mai rămînă pe cruce trupurile celor răstigniți de vreme ce a doua zi era Paștile evreesc, Iosif din Arimateea și Nicodim au cerut voie lui Pilat să îngroape trupul Domnului Iisus. «*Nicodim a adus ca la o sută de litri de amestecătură de smîrnă și aloe și a luat trupul lui Iisus, L-au înfășurat în giulgiu și după ce L-au uns cu aromate, L-au pus în mormînt nou săpat în stîncă în care nimeni niciodată nu fusese pus*» (Ioan XIV, 38—42). Toate acestea ni le-au adus în minte «*Prohodul Domnului*».

Iubiților,

În grădina unde se afla mormîntul Domnului străjuit de custodia cea aprobată de Pilat, acum domnea o liniște deplină. Ierusalimul era cufundat în tăcere, iar luna plină arunca o lumină argintie peste Muntele Măslinilor și peste mormîntul Domnului săpat în stîncă. Trupul Domnului era aci în groapa nestrîcaciunii, iar sufletul Său străbătea incuierile iadului liberînd pe cei din veac adormiți.

Se apropia ceasul să se plinească ceea ce Domnul prezisese despre Învierea Sa: «*Precum Iona a fost în pîntecele chitului trei zile*

și trei nopți, așa și Fiul Omului va fi în inima pământului trei zile și trei nopți» (Matei XII, 40).

Printre cei ce au urmat Domnului se aflau și sfințele femei împreună cu Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului. Ele stau acum lângă crucea lui Iisus și privesc la locul unde a fost pus El în mormânt.

După asfințitul soarelui din seara de sîmbătă, ele au mers de au cumpărat miresme pentru ca a doua zi în zori, duminică dimineața, să ungă trupul Domnului.

«Nu era însă cu putință ca începătorul vieții, Fiul lui Dumnezeu, să fie ținut întru stricăciune» (Liturghier). La miezul nopții, sîmbătă spre duminică, un cutremur a clătinat pământul sub picioarele ostașilor ce păzeau mormîntul și un vuiet prelung se răspîndi printre colinele din jur. Un înger din cer a venit și a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului și sta acolo deasupra ei iar străjerii s-au spăimîntat, au dat fuga în cetate și au spus toate cele ce s-au petrecut la mormînt.

Domnul a înviat nerupînd pecetea mormîntului și a ieșit ca un mire dintr-o cămară. Învierea Sa n-a fost văzută de nici un ochi omenesc.

Vestea a adus-o îngerul cel din cer care a vestit despre aceasta sfințelor femei venite la «mîncare adîncă» ca să ungă cu miresme Trupul Domnului. «Nu vă temeți căci știu că pe Iisus cel răstignit căutați. Nu este aicea căci s-a sculat cum a zis. Veniți de vedeți iocul unde a zăcut Domnul și duceți-vă de spuneți ucenicilor Lui că s-a sculat din morți și va merge înainte de voi în Galileea, acolo îl veți vedea» (Matei XXVIII, 1—8).

Așadar, sfințele femei mironosițe s-au învrednicit ca ele să afle cele dinții vestea Învierii de la Îngerul Domnului la mormîntul cel dătător de viață.

Domnul după înviere s-a arătat Preacuratei Sale Maici căci se spune într-o cîntare bisericească: «Întîmpinat-ai pe Fecioara dăruind lumii viață».

Arătările Domnului după Sfânta Sa înviere sînt o dovadă de netăgăduit despre realitatea acesteia. Întreaga creștinătate mărturișește în Simbolul credinței: «Și a înviat a treia zi după Scripturi». De aceea salutul nostru creștin de Sfințele Paști se inspiră de la Învierea Domnului cînd zicem: «Hristos a înviat!» și se răspunde «Adevărat a înviat!»

Dintre arătările Domnului după înviere mai amintim pe cele către Maria Magdalena, lui Luca și Cleopa și Sfinților Apostoli afară de Toma care nu era împreună cu dînșii. A opta zi, — Duminica lui Toma —, s-a arătat și acestuia.

Astfel, «S-a înfățișat viu înaintea Apostolilor Săi, arătîndu-se lor timp de 40 de zile și vorbind cele pentru împărăția lui Dumnezeu» (Fapte I, 3). A mers cu ei, a cinat cu ei și s-a lăsat pipăit de Toma.

Împreună cu Psalmistul zicem acum și noi: «Aceasta este ziua pe care Domnul a făcut-o, să ne bucurăm și să ne veselim întru dînsa» (Ps. CXVII, 27).

Într-adevăr mari și prea sfinte sînt pentru noi «Darurile Învierii». «*Domnul a înviat pentru îndreptarea noastră*» (Rom. IV, 25).

Sfînta Înviere este temelia de nezguduit a Dumnezeirii Mîntuitorului. El este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat».

De aci, urmează că sfintele Sale învățături sînt adevărate și sînt cuprinse în Sfintele Evanghelii iar Biserica pe care a întemeiat-o este Sfîntă și singurul mijloc al mîntuirii noastre.

Sfînta Înviere este temelia credinței noastre. «*Iar dacă Hristos n-a înviat atunci zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică și credința noastră*» (I Cor. XV, 14).

Sfînta Înviere este și temeiul nădejzii noastre că și noi vom învia, căci zice Apostolul Pavel: «*Dacă morții nu învie atunci nici Hristos n-a înviat*» (I Cor. XV, 13).

Pentru ca să avem părășie la darurile învierii Domnului trebuie să ne facem mai întii părăși cu Hristos. «*Nu mai de vom pătimi cu Dînsul ca să ne proslăvim cu Dînsul*» (Rom. VIII, 17). De aceea se cuvine să murim păcatului și să înviem la o viață nouă. Să nu ne lăsăm stăpîniți de patimi, să nu fim atrași de ispite, să părăsim fărădelegile și să umblăm în cărările acestei vieți bine plăcînd lui Dumnezeu și oamenilor.

Prazezul Sfintelor Paști ne îndeamnă să ne îndreptăm gîndurile la judecata viitoare și la veșnicie, căci Domnul Iisus a venit trupește la noi, fără mărire, și a suferit pentru noi moarte de cruce. A doua oară va veni cu slavă și cu minuni din cer mai presus de fire, Sfîntul lui Trup va fi plin de strălucire încît toți îl vom recunoaște că acesta este cel ce ne-a izbăvit de osîndă și de blestem.

Iubiților,

Împreună cu Sfîntul Apostol Pavel vă spunem și noi cu dragoste și fierbinte dor pentru binele și fericirea tuturor: «*În ce chip s-a sculat Hristos din morți spre slava Tatălui așa și noi să ducem o viață nouă*» (Rom. VI, 4). Se cade deci să ne purtăm cu toată luarea-aminte la datoriile creștinești și cetățenești. Să păzim poruncile Sfintei Biserici, să ascultăm de înțîistătătorii ei ca să nu alunecăm de la dreapta credință și să dăm loc la dezbinări și amare vrăjmășii. Să ascultăm de Conducătorii Statului și să le urmăm înțeleptele lor pîlde și îndemnuri spre bunăstarea și fericirea tuturor.

Ca să avem deplină bucurie de Paști și ca să vă putem spune și noi cu Apostolul Pavel: «*Bucurați-vă în Domnul și iarăși zic bucurați-vă*» (Filip. IV, 4), să ne facem toate datoriile «*fără cîrtire și fără șovăire*» (Filip. II, 14). «*Să nu se îngrijească fiecare numai de ale sale, ci fiecare să poarte grija și de ale altuia*» (Filip. II, 4).

În pătrarul de veac de la eliberarea Patriei, mari progrese s-au făcut în toate domeniile pentru binele și mulțumirea obștească. Ne-a sosit și mult așteptata primăvară care ne îmbie să ne prindem cu toți

în hora muncii, cu entuziasm sporit pentru ca să avem parte de toată îndestularea. Ascultăm glasul Bisericii, respectăm cuvîntul Domnului și legile țării.

Cînd Domnul Iisus se arată după slăvita-I înviere Sfinților Săi Apostoli, cel dintîi cuvînt de salutare pascală a fost acela de: «Pace vouă!»

De aceea, trebuie să căutăm și să iubim pacea căci El fericește pe: «*Făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*» (Matei V, 9).

În strădaniile ce se depun pentru «pacea a toată lumea» găsim îndemnul Conducătorilor noștri și propovăduirile Bisericii noastre strămoșești.

De încheiere, vă îndemnăm cu cuvintele Sfințului Apostol Pavel: «*Încolo frații mei, numai ce-i adevărat, ce-i cinstit, ce-i drept, ce-i curat, ce-i vrednic de iubit, ce-i vrednic de laudă ori ce-i de laudă, numai aceea să gîndiți*» (Filip. IV, 8). «*Trăiți în dragoste după cum și Hristos ne-a iubit și s-a dat pe Sine prinos și jertfă lui Dumnezeu, ca o mireasmă cu bun miros*» (Efes. V, 2).

Să fim cu luare-aminte la îndemnurile Sfinților Apostoli și la învățăturile Sfintei Evanghelii, îndeplinindu-ne cinstit îndatoririle creștinești și cetățenești pentru a ne învrednici, ca și în acest an să avem parte de darurile Sfintei Învieri a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

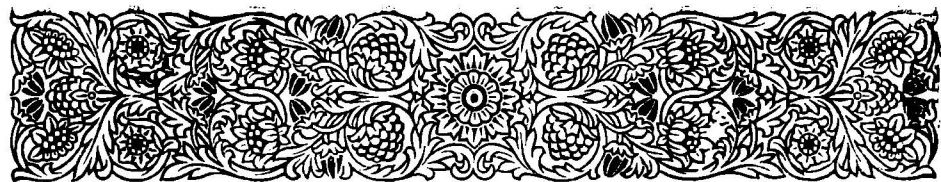
«Cruce ai răbdat Mîntuitorule și îngropare pentru noi.

Pentru aceasta ne închinăm Învierii Tale celei de a treia zi, Doamne, slavă Ție» (glas VII, Vecernie).

HRISTOS A ÎNVIAT!

Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți!
Al vostru de tot binele rugător fierbinte către Dumnezeu,

† ANTIM
Episcop al Buzăului

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
DUNĂRII DE JOS

Întregului cler și tuturor credincioșilor din această Eparhie har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvîntare.

«Astăzi, Firislos moartea călcînd, precum a zis, a înviat și bucurie lumii a dăruit».

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sosit-a iarăși Praznicul bucuriei noastre, Învierea Domnului Dumnezeului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care aduce sufletului nostru har ceresc și pace adîncă, noi și sporite nădejdi pentru a noastră mîntuire.

Pentru a gusta cu vrednicie din dulceața acestui praznic, Sfînta Biserică, mama noastră sufletească, ne-a pregătit din vreme în cursul Sfîntului și Marelui Post, smerindu-ne trupul prin înfrinare, pentru ca sufletul să crească între putere și să poată merge pînă la capăt pe urmele pașilor Mîntuitorului Iisus Hristos. Mai grea a fost ultima parte a acestui drum, suișul pe Golgota. Acolo, sufletul nostru a plîns cu Maica Domnului cînd a văzut pe Fiul ei răstignit și s-a înfricoșat cînd pămîntul s-a cutremurat, iar sutașul și cei ce-L păzeau pe Mîntuitorul răstignit au strigat: «*Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu era Acesta*» (Matei XXVII, 54).

Astăzi însă, prin Învierea Domnului, sufletul nostru este plin de bucurie și slavă, atît pentru Mîntuitorul Iisus Hristos care a înviat din morți cu putere și cu mărire ca un Dumnezeu, cît și pentru noi înșine, pentru că prin Mîntuitorul Iisus Hristos și noi am cîștigat biruința asupra morții, și ni s-au deschis iarăși porțile raiului. Dumnezeu ne-a dăruit pacea Sa și iertarea păcatelor.

Iubiților,

Istoria sfântă a Vechiului Testament ne arată cum Sfântul Prooroc Moisi a fost chemat de Dumnezeu la cea mai mare vrednicie, aceea de a fi fost de mare ajutor și îndrumător al poporului Său. Pentru aceasta, Dumnezeu i-a dăruit putere și înțelepciune cum nimeni n-a mai avut până la el. A grațit cu el față către față, L-a ajutat, și prin multe și mari minuni L-a apărat și L-a scos din cele mai grele primejdii. La un moment dat însă, Moisi s-a clătinat în credința sa și a uitat că Dumnezeu era apărătorul lui. De aceea, ca pedeapsă, Dumnezeu i-a spus că el nu va intra în pământul făgăduinței. Și așa a fost; Moisi n-a intrat în Canaan. Totuși, până la urmă, Dumnezeu s-a milostivit, și înainte de moarte i-a spus să se urce pe Muntele Nebo din fața Ierihonului, ca să vadă Țara Sfântă. Moisi s-a suit atunci pe acel munte și de acolo a privit peste întregul Canaan. Și s-a bucurat proorocul cu sufletul și a mulțumit lui Dumnezeu că L-a iertat și L-a învrednicit să vadă măcar de departe pământul în care avea să se nască Mesia.

Istoria lui Moisi este o prefigurare a istoriei mântuirii prin Hristos. Dintru început Dumnezeu a dăruit oamenilor puteri mari și multe faceri de bine. Îl zidise și îl încununase cu slavă și cu cinste, numai cu puțin mai prejos decît îngerii. Dar cu toate acestea, la un moment dat, omul n-a rezistat ispitei și a călcat porunca lui Dumnezeu. Ce a urmat știm. Dumnezeu și-a retras multe din darurile Sale și a dezbrăcat pe om de haina nemuririi.

De atunci a intrat moartea în lume și din starea de a putea fi nemuritor, omul a devenit muritor. Trupul se supunea legii pământului, «*căci pământ ești și în pământ te vei întoarce*», a zis Ziditorul lumii, Dumnezeu (Facere III, 19). Singur sufletul omului își păstra nemurirea, fără însă să participe la viața de slavă a creației, ca în paradis, ci așteptînd ca Dumnezeu prin mila Sa să îi dezlege osînda și să-i redea iarăși fericirea.

Iubiților,

Învierea din morți a Mîntuitorului Iisus Hristos este semnul milostivirii lui Dumnezeu către noi. Ceea ce a fost Muntele Nebo pentru proorocul Moisi, aceea este Învierea Domnului pentru noi. Moisi a văzut Țara Sfântă, iar noi ca printr-o fereastră cerească vedem fericirea pe care Dumnezeu a pregătit-o neamului omenesc. Cine urcă pe acest munte al credinței și privește prin fereastra ochilor sufletului, are perspectiva înălțimii cerurilor și poate spune ca și Sfântul Apostol Petru pe Tabor : «*Doamne, bine este nouă să fim aici*» (Matei XVII, 4). El simte prezența lui Dumnezeu mai mult decît oriunde, deoarece Sfînta Înviere e o lucrare care ține de Dumnezeu și prin care noi gustăm din bucuriile fericirii veșnice și din nemurire. Hristos este capul Bisericii, iar noi sîntem trupul și membrele. Ceea ce s-a întimplat cu capul se va întimpla și cu membrele : «*...toți vom fi făcuți vii întru Hristos*» (I Cor. XV, 22).

Iubiților,

După primirea unor așa de mari daruri prin Sfinta Înviere, se cuvine să răspundem dărníciei lui Dumnezeu cu dragostea noastră către El. Hristos trăiește în noi toți prin dragoste. De asemenea și noi trebuie să trăim în El prin dragoste. Pentru aceasta sîntem datori să-l iubim pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul și cu tot cugetul nostru ca pe Domnul și Binefăcătorul nostru de totdeauna și în veci. Să-L cinștim și să împlinim poruncile Lui, purtînd de grijă ca prin faptele și prin cuvintele noastre să se preaslăvească sfînt numele Lui.

O datorie tot așa de mare avem față de semenii noștri, ca față de noi înșine. Dumnezeu a creat pe om ca să trăiască în comuniune cu ceilalți oameni, în pace și cu bună rînduială, pentru a se putea desăvirși atît trupește cît și sufletește. Iar pentru ca să-i unească pe oameni, ca într-o familie, a sădit în sufletul lor legea morală cu sentimentul dragostei, al respectului, al dreptății, pentru ca ei să se iubească să se sprijine unii pe alții ca frații. De aceea însuși Mîntuitorul ne poruncește «*să iubim pe aproapele nostru ca pe noi înșine*» (Matei XXII, 39); iar Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă zicînd: «*pînă cînd avem vreme, să facem binele către toți, dar mai ales către cei de o credință cu noi*» (Gal. VI, 9—10) și «*să avem luare-amînte pentru cei care se ostenesc între noi, Conducătorii noștri, și pentru munca lor să-i socotim pe ei vrednici de prisoselnică dragoste*» (I Tes. V, 12—13). De aceea «*Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii*» (Rom. XII, 17—18).

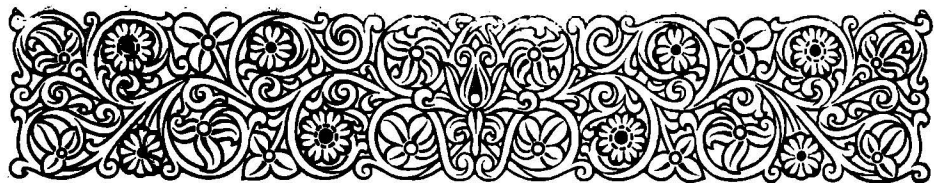
Deci daruri ca acestea se cuvine să aducem lui Dumnezeu, iubiților, pentru binefacerile pe care le-a revărsat asupra noastră și pentru mîntuirea pe care ne-a adus-o prin Domnul nostru Iisus Hristos.

Iubiților, amintiți-vă că binecuvîntarea Mîntuitorului în această zi a Învierii, către ucenicii Săi, a fost «*Pace vouă!*» Cu «*Pace vouă!*» vă binecuvîntez și eu astăzi, căci pacea este una dintre cele mai alese bucurii ale vieții. Trăiți deci în bună pace oriunde vă aflați și faceți ca din pacea sufletului vostru și din voința cea pentru împlinirea binelui obștesc să izvorască neîncetat forțe creatoare, îndemnuri și fapte pilduitoare prin munca voastră a fiecăruia, pentru întărirea păcii generale și pentru înflorirea Patriei noastre, cum ați făcut și pînă acum. Bunul Dumnezeu să vă binecuvînteze și să vă facă parte de toate darurile cele pentru mîntuire și să vă dăruiască a petrece aceste sfînte sărbători în pace, cu sănătate bucurîndu-vă în casele voastre și mulțumind lui Dumnezeu și Binefăcătorului nostru.

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† **CHESARIE**
Episcopul Dunării de Jos

DE SFINTELE PAȘTI, LA PALATUL PATRIARHAL

Învierea Domnului ! Praznicul cel mare al creștinătății și al fiecărui dintre noi ! Și când ești în mijlocul trăirii bucuriei pascale, toate sînt pline de lumină, — cum cîntă Biserica — iar bucuria de care ești cuprins te îmbie să ți-o comunici și celor din jur, pentru ca ea să fie sporită de bucuria pe care aceștia, la rîndul lor, o poartă în suflet și pe chipuri. Starea sufletească pe care Paștele Domnului o creează credincioșilor creștini se cere deci a fi împărtășită cu alții, cu cît mai mulți. De aceea, creștinul ortodox, în mijlocul trăirii acestei bucurii, nu stă retras, închis în sine și în casa lui, ci simte nevoia să comunice cu cei din jur, să salute pe vecinul său, rudele sale, prietenii săi, cu străvechile cuvinte — vechi cît faptul Învierii Domnului — «*Hristos a Înviat !*» și să audă din gura acestora cele din inimă ieșite cuvinte de mărturisire : «*Adevărat a Înviat !*»

Ca preoți, vestitori ai Învierii Domnului, o dată cu credincioșii noștri, ne-am scaldat sufletul în noaptea Paștilor în bucuria generală creștină. Și, ca și ei, am simțit nevoia să ieșim din biserici și să comunicăm în afară de ea cu cei care, ca și noi, au trăit bucuria Sfintei Învieri. Ne-am bucurat în casele noastre cu cei dragi ai noștri că Hristos a înviat ; sufletul ne-a imbiat însă să mergem și mai departe, și mai sus, cu bucuria în inimi și pe fețe, ca să vestim și să primim adevărarea vestei celei mari și sfinte.

Iată pentru ce și în ziua luminatului praznic al Paștilor din acest an preoțimea Capitalei, profesorii Institutului teologic și Seminarului teologic din București, ca și mulți salariați ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și Administrației Patriarhale s-au îndreptat, în haină de sărbătoare și cu sufletele luminate către cel de toți iubit și respectat, părintele marelui noastre familii preoțesti și creștine, — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

În Palatul Patriarhal, și la Paști, ca și la Anul nou, ne simțim cu toții ca în casa noastră, ca în casa părintelui nostru. Veniți să aducem vestirile de bucurie ale noastre și ale credincioșilor noștri și pentru ca să luăm binecuvîntare de la cel care are deplinătatea harului lui Dumnezeu, ceasurile acestea de popas duhovnicesc sînt pentru cei de față ceasuri de aleasă trăire sufletească, de înalte lecții de îndrumări pastorale și de părintești sfaturi duhovnicești atît de

necesare preotului zilelor noastre. După cum miticul Antheu simțea din timp în timp nevoia să ia legătură cu mama sa, pământul, pentru a căpăta forțe noi, la fel și preoțimea Capitalei noastre simte nevoia ca, din timp în timp — cu prilejul marilor praznice creștine — să ia legătura cu părintele său sufletesc pentru a căpăta binecuvântarea și sfaturile de care am amintit. Este vorba deci nu numai de imboldul sufletesc de a saluta pe Conducătorul Bisericii cu saluturile creștinești și românești și de a-i prezenta urările de bine, — ci și de nevoia de a primi ceea ce îi trebuie mereu înnoite acestei preoțimi, sfat și binecuvântare părintească.

*

La ora 18, deci, în ziua Sfințelor Paști ale anului 1970, toți cei amintiți mai sus, avînd în frunte pe Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanu, Vicar Patriarhal, au cîntat împreună cu părintele lor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, cu care s-au întîlnit în sala de festivități a Palatului Patriarhal, imnul bucuriei generale creștine: «Hristos a înviat din morți...» și l-au salutat cu salutarea creștinească: «Hristos a Înviat».

În numele tuturor celor de față, părintele Corneliu Sava de la biserica Sfîntul Spiridon-Nou din Capitală a îndreptat către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cuvînt de ales omagiu pentru deosebita grijă pe care Prea Fericirea Sa o poartă slujitorilor Bisericii noastre.

«Am venit, spune Prea Cucernicia Sa, să Vă prezentăm prin graiul slab al vorbelor prinosul inimilor noastre, pline ca niște amoroare, de vie recunoștință și admirație pentru rodnică activitate și grija părintească prin care împliniți permanent întreitile solii ale Învierii: solia iubirii, solia păcii între oameni și solia slujirii preoțești pînă la uăruire. În lumina acestor grăitoare solii, tapetele și vrecnicia închinată Bisericii și poporului roman de Prea Fericirea Voastră au umplut de sens prezentul vicții noastre bisericești».

Părintele Corneliu Sava a spus în continuare: «Noi știm că Prea Fericirea Voastră doriți ca fiecare preot să reprezinte un capitol de muncă, o comoară de jertfă și o viață închinată binelui obștesc, un ideal în slujba îmbunătățirii și mîntuirii sufletelor». P. C. Sa a arătat că preoțimea ortodoxă română se străduiește să urmeze îndrumările date de Întîistătătorul Bisericii noastre, «pentru statornicirea unui «cer nou și pămînt nou» în sufletele și viața credincioșilor noștri».

Vorbitorul încheie spunînd: «Cel mai frumos dar și cea mai nepieritoare închinare pe care noi, preoții, Vi le oferim Prea Fericirii Voastre cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Învierii Domnului nu pot fi decît omagiul sărbătoreștei noastre recunoștințe, ale însuflețitei noastre admirații și al caldei noastre iubiri. O dată cu acest omagiu, ca în fiecare slujbă, înălțăm și acum fierbînte rugăciune către Dum-

nezeu Atotputernicul, ca să Vă dăruiască zile bune și îndelungate, viață pașnică, sănătate, mintuire și bună sporire întru propovăduirea păcii, spre a putea săvârși și pe viitor cît mai multe fapte mari puse în slujba Bisericii noastre Ortodoxe și a Patriei iubite.

Răspunzînd cuvintelor de fiască urare, aduse de părintele Corneliu Sava, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat cuvîntul, spunînd :

«Vă mulțumesc pentru osteneala ce v-ați luat, după o muncă destul de obositoare depusă cu prilejul acestor Sfinte Sărbători, să veniți în Dealul Patriarhiei pentru a felicita pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Părintele dumneavoastră duhovnicesc.

Fiîndcă părintele Cornel Sava, exponentul sfințiilor voastre a amintit o serie de înfăptuiri principale în cei 22 de ani de arhipăstorie a mea, îi voi răspunde că, dacă am făcut ceva bun, eu cu dumneavoastră împreună, nu vom uita cuvintele Mîntuitorului : «Fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5). Deci, tot ceea ce s-a făcut, dacă s-a făcut ceva bun, apoi aceasta am făcut-o cu ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos a cărui înviere o sărbătorim astăzi».

În cuvîntarea sa, părintele Sava a amintit — a spus Prea Fericitul Părinte Patriarh — de noua salarizare a clerului, aducînd în numele preoțimii mulțumiri Conducerii de Stat, Prea Fericirea Sa spune că preoțimea noastră trebuie să gîndească cît mai matur la împlinirea obligațiilor sale pastorale și sociale.

Prea Fericirea Sa semnalează apoi faptul că unii preoți își limitează activitatea la împlinirea numai a practicilor rituale, uitînd că ei sînt în același timp datori să se ocupe și de viața morală a credincioșilor lor. Unii din acești preoți încearcă să-și justifice în diferite chipuri lipsa de activitate de care vorbim, dar, spune Prea Fericirea Sa, nu poate exista nici o scuză pentru această delăsare. În fața unor manifestări nesănătoase care atrag atenția celor ce au îndatorirea de a se preocupa de bunul mers al vieții sociale, și noi slujitorii Bisericii avem datoria să activăm cu toate puterile noastre nu numai pentru apărarea legii noastre strămoșești, dar și a sănătății morale a poporului nostru.

Dupa aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a spus : «Folosesc prilejul de astăzi pentru a vă îndemna să gîndiți și Prea Cucerniciile Voastre și toată preoțimea din Biserica Ortodoxă Română la îndatoririle pe care le aveți de a deveni buni educatori morali ai credincioșilor din parohiile pe care le păstoriți».

Arătînd că nu este un teoretician care dă sfaturi pentru o pastorație pe care nu a practicat-o niciodată, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a amintit diferite metode practice pe care le-a folosit în timpul cît a fost preot de parohie în mediu rural și apoi în mediu urban, metode prin care și preoții de astăzi pot ajunge să lucreze cu succes, intervenind la vreme în cazurile cînd se constată o slăbire a vieții morale în viața membrilor familiilor creștine.

Trebuie să se țină seama că educarea cetățenilor noștri, constituie o sarcină de seamă a Statului nostru, a școlii, a familiei și a altor organizații obștești. Dar Biserica Ortodoxă Română, în calitate de instituție obștească, de comunitate cu caracter moral, are și ea îndatorirea să poarte grijă de educarea morală a credincioșilor săi de orice vîrstă, cu aceasta contribuind și ea la păstrarea sănătății morale a neamului românesc. O obligă la aceasta însuși rostul său și calitatea sa de instituție cu caracter moral și social.

Dacă școala luminează mintea, o știm cu toți, că viața socială are nevoie nu numai de minți luminate, ci și de suflete bune, de caracter drept și tari. Ori, pentru înfăptuirea acestora este necesară și contribuția Bisericii care are menirea să îmbunătățească, să îndrepte și să întărească sufletele.

Împlinirea acestei sarcini, poate întâmpina, desigur, greutăți. Intervenția preotului pentru îmbunătățirea, îndreptarea și întărirea sufletească a credincioșilor nu este ușor de făcut și pentru a o face cu succes, este nevoie de pregătire, de muncă și de dăruire din partea sa. Acesta trebuie să cunoască sufletul lumii de astăzi; să perceapă atent mersul vremii; să cunoască gândurile, nevoile și dorințele credincioșilor de toate vîrstele; și astfel lămurit asupra tuturor acestora, cunoscînd adînc cuvîntul Evangheliei și învățătura Bisericii, preotul va putea la rîndul său să îndrumeze pe credincioșii de toate vîrstele spre o viață morală înaltă, care dă sănătate și vigoare sufletească unui popor.

În calitate de instituție cu caracter nu numai religios, ci și moral și social, în calitate de comunitate morală în societate, Biserica are datoria să-și împlinească munca de îmbunătățire, de îndreptare și de întărire a sufletelor. În acest fel activitatea preoților de educatori și îndrumători ai credincioșilor noștri în spiritul «umanismului păcii», constituie o înaltă responsabilitate a lor, și ei sînt obligați să țină seama de acest fapt.

Lucrînd astfel, Biserica și preoțimea noastră va contribui la creșterea unei generații animate și profund atașate de ideile de pace, libertate, egalitate între toți oamenii, democrație, solidaritate, muncă, progres social, de viață ordonată și morală.

În acest fel, Biserica Ortodoxă Română va demonstra încă o dată unitatea sa de acțiune cu Conducerea poporului român, care — o știți cu toți — a propus Organizației Națiunilor Unite luarea de «Măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a ideilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare».

Manifestîndu-și încrederea că preoțimea ortodoxă română de astăzi își va face datoria față de Biserică și neamul nostru, contribuind ca toți credincioșii, de toate vîrstele, să devină creștini buni și cetățeni loiali și devotați ai Patriei noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian își incheie cuvîntul Său, spunînd: «Încă o dată,

mulțumindu-vă pentru felicitările pe care mi le-ați adus, la rindul meu, și eu vă urez din toată inima succes în activitatea pe care trebuie să o depuneți și pe viitor. Nu mă îndoiesc că preoțimea Capitalei, în primul rînd, va căuta să fie ca și pînă acum la toată înălțimea împlinirii îndatoririlor care decurg din noua încadrare la salarizare.

Vă binecuvîntez, pe dumneavoastră, familiile dumneavoastră și pe toți care vă ajută în munca pastorală pe care o desfășurați în parohiile ce conduceți.

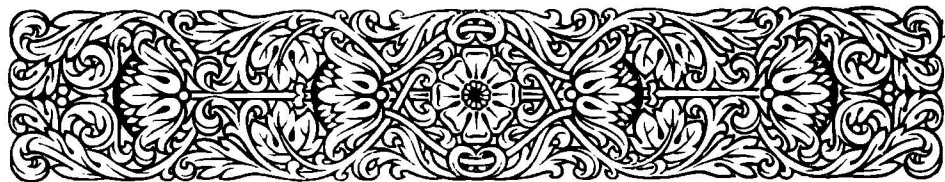
Vă mulțumesc și vă zic și eu :

«La mulți ani ! Hristos a înviat !»

*

La sfîrșitul acestui cuvînt cald și pus la inimă de toți cei de față, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu aceștia, ciocnind cu fiecare tradiționalul ou roșu. După aceea, în sunetele aceluiași imn creștin și al Imnului Patriarhal, sărbătoarea de la Palatul Patriarhal, din ziua Sfintei Învieri, a luat sfîrșit.

ASISTENT

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE CARNE

*«Adevărul vă grăiesc : intrucit ați lăcut
acestea unuia dintre acești frați mai mici
ai Mei, Mie Mi le-ați lăcut» (Matei XXV, 40).*

Prin Sfânta Evanghelie de astăzi, Mintuitorul ne-a vorbit despre ultimul act al dreptății divine. A doua venire a Fiului Omului întru slavă și Înfricoșata Judecată la sfârșitul veacurilor, la care se vor prezenta toate neamurile, toți oamenii, vii și morți, ca să dea socoteală de cele ce au săvârșit în această viață, pentru a fi răsplătiți sau pedepsiți după legea dreptății divine. Așteptăm sau nu așteptăm această zi, îi dorim sau nu-i dorim sosirea, această înfricoșată zi va veni. «Căci noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, ca fiecare, după faptele sale cele săvârșite în trup, să primească ori bine ori rău» — zice Sfântul Apostol Pavel (II Cor. V, 10).

Judecății universale îi precede învierea morților și schimbarea celor vii și îi urmează sfârșitul veacurilor și împărțirea oamenilor în moștenitori ai vieții și slavei veșnice și părtași ai chinurilor veșnice. De judecata cea din urmă ține și desăvârșirea lumii, nu distrugerea ei, ci înncirea și refacerea chipului ei. Sfârșitul lumii este așteptat cu același interes suprem și de cei vii și de cei morți de-a lungul veacurilor. Sufletele celor morți așteaptă obșteasca judecată pentru a-și primi întreaga fericire sau pedeapsă veșnică. Deplinătatea fericirii sau nefericirii fiecăruia depinde de această judecată universală. Căci cei morți de mult vor fi judecați din nou în lumina stării în care vor fi găsiți la sfârșitul lumii cei ce trec acum prin viața aceasta, iar cei de la sfârșitul lumii vor fi judecați nu numai în particular, ci înaintea tuturor și atunci se vor cunoaște toate urmările faptelor lor.

În fața tuturor vor ieși la iveală faptele și gândurile tuturor, pentru ca fiecare să fie judecat pentru contribuția sa la ele sau pentru partea ce au avut-o din ele întreaga umanitate. Căci nimeni nu ră-

mîne singur în ceea ce face și fapta lui nu rămîne fără urmări asupra semenilor săi.

Înfricoșata Judecată nu este deci numai un adevăr fundamental de credință, învățat clar de Mîntuitorul însuși și de Sfinții Săi Apostoli și formulat de Biserică în Art. VII din Simbolul credinței («Și iarăși va să vină cu mărire să judece viii și morții»), ci și o necesitate a istoriei omenirii și a mîntuirii noastre. Criteriile acestei judecări universale sînt faptele noastre către aproapele. Asupra acestora vom stăruî și noi în cele ce urmează.

Judecata cea din urmă este făcută după aceleași criterii ca și cea particulară care are loc îndată după moartea omului. Adică după faptele noastre izvorite sau nu din credința față de Dumnezeu și din iubirea față de El și față de semenii noștri. De ce? Fiindcă credința în Dumnezeu și iubirea acestuia din partea noastră nu se pot arăta decît în faptele iubirii aproapelui nostru, cum ne învață Sfîntul Apostol Ioan, zicînd: «Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe care nu l-a văzut nu poate să-L iubească» (Ioan IV, 20). Și Îl iubim pe Dumnezeu, fiindcă mai înainte de a-L iubi noi ne-a iubit El, făcîndu-se din marea Sa dragoste pentru noi un semen al nostru, în Mîntuitorul Hristos, care este Dumnezeu adevărat și om adevărat fără de păcat. Iubirea este simțămîntul care nu se închide undeva înlăuntrul nostru, în adîncul sufletului omenesc, ci caută întotdeauna să se exprime în afară. Iubirea înseamnă deschidere și orientare spre aproapele, spre un semen al nostru. Chipul și asemănarea lui Dumnezeu din om se arată tocmai în această deschidere și orientare a creștinului deopotrivă spre Dumnezeu, Creatorul și Modelul său, și spre semenul său, cu care împreună poartă chipul lui Dumnezeu și se străduiește să realizeze asemănarea tot mai mare cu Dumnezeu. De aceea Sfîntul Apostol Ioan ne spune că «sîntem datorî să ne iubim unii pe alții» (I Ioan IV, 11).

Roadele credinței lucrătoare prin iubire, despre care ne vorbește Sfîntul Apostol Pavel (Galateni V, 6), sînt faptele bune cu care ne prezentăm în fața Dreptului Judecător în ziua Înfricoșatei Judecări.

În faptele bune noi concretizăm iubirea noastră față de Dumnezeu și arătăm în fața Supremului Judecător și a semenilor noștri, prezenți la judecata obștească, întîlnirea noastră cu Hristos, Domnul nostru, pe parcursul vieții pămîntești. Acest lucru ni-l spune chiar Mîntuitorul care va zice celor ce vor sta de-a dreapta Lui: «Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, și moșteniți Împărăția gătită vouă de la facerea lumii; căci am flămînzit și Mi-ați dat să mîncînc; am însetat și M-ați adăpat; străin am fost și M-ați primit; gol și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine» (Matei XXV, 34—36). Și fiind întrebat de cei drepti cînd l-au văzut flămînd, bolnav, străin, gol, și l-au cercetat, Hristos, Împăratul și Judecătorul suprem, le va răspunde: «Intrucît ați făcut acestea unuia dintre acești frați ai Mei, Mie Mi le-ați făcut» (Matei XXV, 40). Celor de-a stînga însă, care, în viața lor pămîntească prin

fapte nu și-au agonisit decât o pedeapsă pentru răul săvârșit, le va spune: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui» (Matei XXV, 41).

Prin faptele noastre din fiecare zi ne apropiem progresiv sau ne îndepărtăm vertiginos de Hristos și de Împărăția Sa pregătită celor drepti. Prin faptele bune creștem ca om nou, creștem în Hristos și Hristos se arată tot mai vădit în noi; prin faptele iubirii aproapei înaintăm în Împărăția lui Dumnezeu sau Împărăția lui Dumnezeu înaintea noastră. Cît sîntem pe cale, adică în această viață pămîntească, gustăm anticipativ bunurile vieții veșnice, iar după Înfricoșata Judecată trăim bucuria deplină de a fi mereu cu Domnul în Împărăția Sa cerească. Prin faptele cele rele ne îndepărtăm și ne instrăinăm de Domnul care la judecata cea din urmă ne va răspunde, ca și fecioarelor neînțelepte din Evanghelie: «Adevărul vă grăiesc: nu vă cunoșc pe voi» (Matei XXV, 12). Iată dar aici un alt motiv pentru care faptele bune sînt criteriul Înfricoșatei Judecății.

Individuale ca săvîrșire, faptele omului privesc întreaga comunitate a semenilor, în care autorul lor trăiește și lucrează. Această situație o prezintă nu numai faptele bune, ci și faptele rele. Izvorul faptelor bune este iubirea semenului nostru în Hristos, după pilda și porunca dată în acest sens de însuși Mîntuitorul, iar ignorarea și desconsiderarea lui ne întunecă mintea. Cel ce se instrăinează de Hristos și de semenul său, care poartă același chip al lui Hristos ca și el, se instrăinează de propria sa demnitate omenească și este gata să săvîrșescă acte care atentează la viața semenilor săi, contemporani cu el sau urmași ai lui. Aici rezidă și rostul judecății obștești supreme de la sfîrșitul lumii.

În clipele zguduitoare ale judecății supreme, conștiința noastră va fi luminată într-un chip cu totul deosebit ca să-și poată aminti toate faptele noastre săvîrșite în comunitatea semenilor: gîndurile și vorbele rele, privirile vinovate, invidia și gelozia care ne-au ros inima, ura și dorința de răzbunare, răutatea și intriga, toate fărădelegile și nedreptățile făcute semenilor noștri. Se vor descoperi atunci, toate, și păcatele fără de nume. Și ochiul Divinului Judecător nu va cruța nimic, nici nu va milui, ci va plăti fiecăruia după căile Sale, spune prorocul Iezechiel (VII, 9). De aceea ziua aceea va fi cu urgie și minie mare. Căci pîrîții noștri vor fi conștiința noastră, faptele noastre și toți semenii noștri, drepti și păcătoși.

La Înfricoșata Judecată a lui Hristos vor asista și Sfinții Îngeri și toți Sfinții. Noi toți vom vedea atunci intensitatea credinței și a dragostei cu care aceștia au slujit lui Hristos. Întreaga istorie a omnirii va fi prezentă în fața tuturor nu numai cu cele ce s-au petrecut pe plan vizibil, ci și cu cele petrecute pe plan invizibil. Pentru ca să nu rămînă nimic acoperit, nevăzut în seamă, nejudecat și nerăsplătit. Pentru toate vor răspunde toți și de toate se vor împărtași toți cu o înțelegere nouă. Cei ce au făcut cele bune pentru ei și pentru semenii lor în Hristos, se vor învrednici de fericirea veșnică în Împărăția lui Dumnezeu. Iar cei ce și-au pătat viața lor cu fapte rele, vor merge în chinurile veșnice ale iadului, găsite diavolului și îngerilor lui.

Drumul spre Împărăția cerurilor trece prin aproapele nostru, care este orice om: «Căci în Hristos nu mai este nici iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sinteți», spune Sfântul Apostol Pavel (Gal. III, 28). Împlinirea dreptății în viața sa zilnică și în relațiile cu semenii săi este pentru creștin o datorie pornită din iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele, este o poruncă dumnezeiască: «Poruncă nouă vă dau vouă, ca să vă iubiți unii pe alții. Cum V-am iubit Eu, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Din aceasta vor cunoaște toți că-Mi sînteți ucenici, de veți avea dragoste între voi» (Ioan XIII, 34—35).

Numai în cadrul dreptății, a respectului și a iubirii reciproce se poate desfășura o viață normală de bune relații între oameni și popoare. De aceea ne îndeamnă și Apostolul Pavel: «Nimănui cu nimic să nu fiți datori decît cu iubirea unuia față de altul» (Romani, XIII, 8). Înfricoșata Judecată este ziua dreptății absolute. Atunci Domnul se va arăta numai în lumina dreptății Sale și va descoperi întreții lumi numai fața dreptății Sale veșnice: «Domnul va judeca lumea cu dreptate» (Ps. IX, 8), «că drept este Domnul și dreptatea a iubit și fața Lui spre cel drept privește» (Ps. X, 7).

Toți vor mărturisii dreptatea Lui cu frică și cu cutremur, și dreptatea sau răutatea fiecăruia în parte va fi cunoscută de toți. Iar fericirea sau pedeapsa fiecăruia va fi deplină și veșnică. Dreptii vor șede de-a dreapta Tatălui și vor mosteni viața veșnică. În ce constă fericirea veșnică mintea noastră nici nu poate bănuși: «Cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, acelea a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc» (I Cor. II, 9). «Si va șterge orice lacrimă din ochii lor și moartea nu va mai fi; nici plîngere, nici strigare, nici durere nu vor mai fi, căci cele dinții au trecut» (Apoc. XXI, 4). «Nu va mai fi nici noapte. ...Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină și vor împărăși în vecii vecilor» (Apoc. XXII, 5). Partea celor răi va fi însă «în iezorul de foc și de pușioasă, unde este și fiara și proorocul mîncinos, și vor fi chinuși acolo zi și noapte, în vecii vecilor» (Apoc. XX, 10). Vor fi totdeauna singuri și părăsiți de toți și fața lui Dumnezeu nu o vor vedea niciodată. Depărtarea de la fața lui Dumnezeu și de la comuniunea cu El este moartea veșnică a acestora.

Pe parcursul vieții noastre pămîntesti, ne întîlnim în felurite chipuri cu Hristos: pe calea rugăciunii, în cuvîntul Sfintei Evanghelii, la îndeplinirea oricărei fapte bune, în practica oricărei virtuți — căci Hristos este substanța și tăria virtuții noastre — în Sfînta Biserică, în Sfintele Taine și mai cu seamă în Sfînta Euharistie.

Întîlnirea noastră cu Hristos la sfîrșitul lumii, în ziua Înfricoșatei Judecăți, va fi însă cu totul deosebită. Ea este față către față cu Dumnezeu Judecătorul faptelor noastre.

Pentru această întîlnire trebuie să ne pregătim toată viața, pentru a da un bun răspuns la această judecată. Acesta este de altfel și sensul adînc al pericopei evanghelice și al Cazaniei, care s-au citit la această sărbătoare, în pragul Postului Mare, ca să ne amintească

faptul că «noi nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea care va veni» (Evrei XIII, 14).

Nimeni nu știe nici ziua, nici ceasul în care Domnul va veni a doua oară pentru a face judecată. Din Sfânta Scriptură știm însă că judecător va fi Domnul nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, în veci. Amin.

Asist. Pr. DUMITRU GH. RADU

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE BRÎNZĂ (a izgonirii lui Adam din rai)

În grija pe care Biserica o poartă pentru mintuirea fiilor săi, a rinduit timpuri în care credincioșii să se poată pregăti mai cu osebite pentru unirea cu Hristos, prin taina Sfintei Împărtășanii. Cu trei duminici în urmă, a început un astfel de timp pregătitor pentru Postul Mare, în care vom intra, cu ziua de mâine.

Prin pilda vameșului și a fariseului, ascultată în evanghelia primei duminici din acest ciclu, sfânta noastră Biserică a vrut să ne arate cum primește Dumnezeu rugăciunea făcută cu inimă smerită și izvorită din conștiința păcătoșeniei; cât de plăcută este înaintea Lui virtutea smereniei și cât de greu este păcatul mândriei. În a doua duminică a acestui răstimp, Biserica ne-a pus în față pilda fiului risipitor, pentru a ne arăta marea bunătate a lui Dumnezeu-Tatăl, față de toți fiii Săi, care se întorc la pocăință. Iar în duminica trecută, ați auzit citindu-se evanghelia care relatează înfricoșata judecată, adică a doua venire a Domnului, când pentru totdeauna se va răsplăti fiecărui după faptele sale.

Acest minunat tablou pregătitor se întregeste cu duminica de astăzi, numită de Biserică «Duminica izgonirii lui Adam din rai». Cu această rinduială, sfânta noastră Biserică, întocmai ca o mamă bună, ne învață că dacă nu ne vom ruga cu inima smerită ca vameșul, dacă nu ne vom întoarce la pocăință ca fiul cel risipitor, la înfricoșata și definitivă judecată ce va veni, vom fi lipsiți de împărăția lui Dumnezeu, ca odinioară Adam cel alungat din rai.

Cu ziua de mâine vom începe Postul Mare, iar evanghelia care s-a citit astăzi, înainte de a ne arăta cum trebuie să postim, ne învață ca mai întâi să iertăm semenilor noștri greșalele lor, ca și Tatăl nostru să ne ierte greșalele noastre (Matei VI, 14—15). De aceea, ziua de astăzi este cunoscută între creștini ca «Duminica iertării». Învățându-ne mai apoi cum trebuie să fie postul nostru, evanghelia încheie cu îndemnul adresat tuturor: «Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. Ci adunați-vă

comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură. Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta» (Matei VI, 19—21).

De aceea, în cele ce urmează vom vorbi despre «Comorile netre-cătoare ale credinciosului și mai cu osebire despre post».

După învățătura Bisericii, Dumnezeu a încredințat omului spre stăpânire pământul, pentru ca prin muncă binecuvîntată să-l facă să rodească și să-și îndestuleze trupul din roadele sale. Aceeași îndatorire o are omul și pentru sufletul său, pe care trebuie să-l îndestuleze cu hrană spirituală. Între îndatoririle către suflet și trup, dreapta judecată trebuie să păstreze un echilibru perfect. Se întâmplă însă uneori că omul, pierzînd dreapta judecată, strică acest echilibru și în dorința sa de a-și îndestula trupul, dă friu liber pornirilor și patimilor, devenind astfel rob al trupului. În teama lui nejustificată pentru grija zilei de mâine, adună mai mult decît îi trebuiește, păgubește și nedreptățește pe alții, ajunge să strîngă comori pe pămînt și-și face apoi mii de gînduri ca bogatul căruia i-a rodit țarina. Ajuns aici, dincolo de gîndurile sale, cel robit de comorile pămîntești nu mai vede pe semenul său, uită prietenia, dragostea și mila creștină pentru acesta, uită credința și sfințenia, uită de sufletul său și trăiește numai pentru trup.

Creștinul adevărat știe însă că tot ceea ce agonisim are valoare numai cînd este cîștigat pe dreptate, ca rod al muncii noastre. Avutul nostru este dar și binecuvîntare numai atunci cînd știm să-l întrebuițăm, pentru noi, pentru semenii noștri, pentru mîntuirea sufletului nostru și numai atunci cînd ne socotim un chivernisitor cinstit și drept al lui. Numai atunci dovedim înțelepciune creștină, cînd din comoara de pe pămînt ne facem comori în ceruri.

Așa cum nenumărate sînt comorile pămîntești cu care Dumnezeu dăruiește pe om, la fel de multe pot fi comorile din ceruri pe care creștinul înțelept le poate agonisi în timpul vieții pămîntești.

Între acestea amintim: săvîrșirea binelui — concretizată în faptele milosteniei și în toate celelalte fapte bune, împlinirea poruncilor Bisericii și trăirea virtuților creștine. Mai pe scurt, orice bine săvîrșit pe pămînt, este o comoară în ceruri.

În lumoa aceasta, pior toate, se șterg, se dărîmă, se prefac, numai binele făcut rămîne. Dacă pierim noi, binele făcut rămîne aici pe pămînt, în amintirea și spre folosul generațiilor viitoare, iar în viața de dincolo, el este cheia cu care se deschide împărăția cerurilor. Dacă pe pămînt se șterg albiile vechi ale riurilor, se rotunjesc stîncile colțuroase, se dărîmă munții, se înlocuiesc și se înnoiesc roadele înțelepciunii omenești, se pot șterge literele cărților sau slovele săpate adînc în piatră, binele săvîrșit și fapta cea bună rămîn. Puterea binelui este uriașă și ea trece și dincolo de moarte, pentru că binele este izvorit din dragostea creștină, iar după cuvintele Apostolului, «dragostea niciodată nu pier» (I Cor. XIII, 8).

Fapta cea bună este criteriul judecării viitoare, căci atunci Domnul «va răsplăti fiecăruia după faptele sale» (Romani II, 6). Atunci va

răsplăți pe cei drekți, întrucit au făcut binele săturind pe cei flămînzi, adăpind pe cei însetați, adăpostind pe cei străini, îmbrăcînd pe cei goi, cercetînd pe cei bolnavi și în necazuri (Matei XXV, 35—36) și va osîndi pe cei nedrepti, răi și păcătoși, întrucit n-au făcut binele (Matei XXV, 42—43). Pentru a ne convinge de puterea binelui și că săvîrșirea lui este posibilă din partea oricui, amintim cuvîntul Mîntuitorului care zice: «Și cel ce va adăpa pe unul din acești mici numai cu un pahar de apă rece, în numele de ucenic, amin grăiesc vouă: Nu își va pierde plata sa» (Matei X, 42; Marcu IX, 41). Așadar, comorile cele netrecătoare sînt faptele noastre bune, și ele ne vor fi singurii martori care vor mărturisi pentru noi la judecata viitoare.

Comoară în ceruri își agonisește fiecare creștin atunci cînd ascultînd cu evlavie Sfînta liturghie în fiecare duminică și sărbătoare, își înalță sufletul către Dumnezeu prin rugăciune. Comoară în cer își agonisesc creștinii cînd, cinstind pe păstorii lor, le împlinesc învățătura și sfaturile, arătîndu-se în felul acesta următori ai îndemnului Sfîntului Apostol Pavel: «Ascultați pe învățătorii voștri și vă supuneți lor, că ei priveghează pentru sufletele voastre, ca cei ce vor să dea seamă, ca să facă aceasta cu bucurie, iar nu suspinînd» (Evrei XIII, 17).

O bogăție nepieritoare află credinciosul cînd își curățește sufletul prin taina sfîntei spovedanii și cînd astfel pregătit, se unește cu Hristos prin Sfînta Împărtășanie, la fiecare din cele patru posturi de peste an.

De cîte ori ne ferim de învățăturile greșite și pierzătoare de suflet, mărturisind credința ortodoxă, și de cîte ori dăm cîntea ce se cuvine lucrurilor bisericești, de atîtea ori sporim tezaurul nostru netrecător care arvunește pentru noi împărăția cea veșnică.

Dar dintre toate aceste porunci, împlinirea adevăratului post este aceea care ajută pe creștin să-și îmbogățească zestrea sa nepieritoare adunată în ceruri. «Postul este înfrînarea de toate mîncărurile, sau la caz de boală, numai de unele, de asemenea și de băuturi și de toate lucrurile lumești și de toate dorințele cele rele, pentru ca creștinul să poată face rugăciunea lui mai cu ușurință și să împace pe Dumnezeu, încă și pentru ca să omoare poftele trupesti și să cîștige harul lui Dumnezeu...» *Mărturisirea Ortodoxă*, p. III, răspuns la întrebarea VII). Postul este un semn al credinței noastre, o faptă bună, un leac împotriva păcatului, un prieten bun al rugăciunii și un îndrumător stăruitor la milostenie. «El este o faptă de virtute, un exercițiu de înfrînare a poftelor trupului și de întărire a voinței, o formă de pocăință, deci mijloc de mîntuire. Dar este în același timp și un act de cult, adică o faptă de cinstire a lui Dumnezeu, pentru că el este o jertfă, adică o renunțare de bună voie la ceva care ne este îngăduit, izvorită din iubirea și respectul pe care îl avem față de Dumnezeu» (*Învățătura de credință creștină ortodoxă*, răspuns la întrebarea 293).

Noi creștinii avem îndatorirea de a respecta postul trupesc, înfrînîndu-ne totodată de la patimi, păcate și ispite, curățîndu-ne nu numai trupul, ci și sufletul, petrecînd în rugăciune și pocăință. Postul

întreg, adevărat și desăvârșit, este cel trupesc, unit cu cel sufletesc, așa cum ne învață Biserica prin cîntările din slujbele Postului Mare : «Să postim post primit, bineplăcut Domnului; postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrînarea limbii, lepădarea miniei, depărtarea de poftă, de clewetire, de minciună și de jurămîntul mincinos» (Iriod, Ed. 1946, p. 139—140).

Sfîntul Ioan Gură de Aur zice despre post : «Postiți ? Arătați-mi-o prin fapte. Cum ? De vedeți un sărac, aveți milă de el, un dușman, împăcați-vă cu el, un prieten înconjurat de nume bun, nu-l invidiați... Nu numai gura și stomacul vostru să postească, ci și ochiul și urechile, și picioarele și mîinile voastre și toate mădulele trupului vostru. Mîinile voastre să postească, rămîinind curate de hrăpire și de lăcomie. Picioarele nealergînd la privesliști urite și în calea păcătoșilor. Ochii neprivind cu ispitire frumusețile străine... Gura trebuie să postească de sudalme și alte vorbiri rușinoase» (Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Ad populum antiocheum*, Cuv. 3, Migne, P. G. XLIX, col. 53, cit. în *Învățătura de credință*, răspuns la întrebarea 304).

Postul care începe de mîine este numit Postul Mare, Postul Paștelui sau Păresimile și ne amintește de postul de patruzeci de zile al Mîntuitorului în pustie, înainte de a ieși la propovăduire. Acesta este unul din răstimpurile rînduite de Biserică pentru rugăciune și pocăință, spre a ne putea împărtași cu vrednicie în noaptea Paștelui, la Înviere, cu Trupul și Singele Domnului.

În tezaurul nepieritor din ceruri al adevăratului creștin, se strîng mărgăritarele trăirii virtuților religioase : credința, nădejdea și dragostea, și ale virtuților morale : înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și bărbăția. Roadele acestor virtuți care ridică pe creștin la desăvîrșire, sînt atît de multe și felurite, încît sufletul împodobit cu ele este o adevărată grădină, un rai al desfătării, în care aflăm : răbdarea, îndelunga-răbdare, ascultarea, iertarea, pacea, sfatul cel bun, blîndețea, smerenia, buna-cuviință, etc.

Dintre toate aceste roade, Sfînta Evanghelie amintește numai iertarea, cînd zice : «Dacă nu iertați oamenilor greșalele, lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greșalele voastre» (Matei V, 12).

Iertarea este floarea care a crescut și a rodit desăvîrșit în ogorul Bisericii și în sufletele creștine. Ea este divină și Cel care a cerut-o oamenilor a fost Hristos, cînd a poruncit să iubim și pe vrăjmașii noștri (Matei V, 44), iar pe cei ce ne greșesc, să-i iertăm pe șaptezeci de ori cîte șapte (Matei XVII, 22).

În Sfînta Evanghelie, iertarea apare ca o condiție care precede începutul postului.

Luînd aminte la cuvintele Sfîntei Evanghelii, care ne îndeamnă la iertare, la săvîrșirea postului și la strîngerea comorilor celor netrecătoare pentru sufletul nostru, se cuvine ca acum — înainte de a porni pe calea postului, să ne facem un examen al conștiinței noastre de creștini și să ne întrebăm dacă pășind astăzi pragul bisericii și mîine pe cel al începutului postului, am iertat semenilor noștri tot ceea ce avem împotriva lor. Dacă n-am făcut lucrul acesta, să chemăm în sprijin pe însuși Mîntuitorul nostru, Care răstignit fiind pe

cruce, se ruga pentru răstignitorii Săi, zicînd : «Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac». Să ne gîndim că fără iertare nu se poate trăi creștinește și că iertarea este poarta de triumf pe care se intră în împărăția cerurilor. În această duminică a iertării, se cuvine mai mult ca oricînd, ca pacea desăvîrșită cu noi înșine, cu semenii și cu Dumnezeu, să se pogoare în sufletele noastre, și să iertăm toate tuturor, ca și Tatăl nostru cel din ceruri să ierte nouă greșalele noastre.

Se cuvine acum la acest început de post, să privim mai adînc și mai atent în vistieria sufletelor noastre și să vedem care sînt comorile cele netrecătoare care ne lipsesc, și pe care nu le-am agonisit pînă acum, și să luăm hotărîrea de a ne îmbogăți sufletul cu ele.

Să ne rugăm lui Dumnezeu să reverse peste noi harul Său cel întăritor, ca să putem săvîrși cu vrednicie calea postului, și astfel cu vistieria inimii curată și îmbogățită, să putem auzi cuvintele Mîntuitorului : «Veniți binecuvîntații Tatălui Meu și moșteniți împărăția cerurilor, care a fost gătită vouă de la întemeierea lumii». Amin.

Pr. CONSTANTIN PÎRVU

LA DUMINICA A III-a DIN POSTUL PAȘTILOR

Duminica a treia din sfîntul și marele post al Paștilor, este închinată de Biserica noastră cinstirii sfintei și de viață făcătoarei Cruci. Slujitorii Bisericii au scos astăzi din altar, cu mare solemnitate, sfînta Cruce, au așezat-o în mijlocul bisericii, au împodobit-o cu coronițe și buchete de flori, au ingenunchiat și s-au închinat în fața ei. Împreună cu ei ne-am închinat și noi toți, și am sărutat-o cu evlavie și credință, amintindu-ne de mîntuitoarele patimi îndurate de Domnul Hristos pentru noi.

Nimic nu este mai cunoscut și mai scump unui creștin ca chipul îndurerat al Domnului Hristos răstignit pe cruce. Fiecare dintre noi vedem acest chip zugrăvit în biserici, îl vedem pe troițe singuratiche la răs_pîntii de drumuri, pe diferite cruci făcute din piatră, lemn, argint, aur sau din alte materiale. Așa cum îl vedeți și în biserica aceasta, capul îi stă plecat spre pămînt, brațele și picioarele îi sînt pironite pe cruce, iar din răni îi picură sîngele. Pe față I se citește o suferință imensă. În adevăr, nici un fel de moarte nu este mai chinuitoare și mai îngrozitoare ca moartea pe cruce. Văzînd chipul Domnului Hristos răstignit, în minte ne vin cuvintele prorocului Ieremia, care spune despre Mesia : «Priviți voi toți cei ce treceți pe cale și vedeți de este vreo durere ca durerea Mea» (Ieremia I, 12).

Pentru că Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a suferit pentru mîntuirea noastră răstignirea pe Cruce, ne vom strădui să trătăm ce însemnătate are sfînta Cruce pentru toți creștinii.

După Sfânta Scriptură și Tradiția Bisericii noastre, cuvântul Cruce are două înțelesuri : unul *spiritual*, care e cel mai important, și altul *material*. În înțelesul *spiritual*, sfânta Cruce ne amintește de mîntuitorile patimi sau suferințe îndurate de Domnul Hristos pe Cruce pentru noi. În sens *material* sau propriu, cuvîntul Cruce înseamnă Crucea materială propriu-zisă, alcătuită din două brațe, puse de-a curmezișul, ca cele pe care a fost răstignit Mîntuitorul. În sens obișnuit, în vorbirea de toate zilele, cuvîntul Cruce mai înseamnă și semnul sfîntei Cruci pe care-l facem ducînd primele trei degete împreunate ale mîinii drepte la frunte, la piept și la cei doi umeri, ori de cîte ori ne rugăm și cerem ajutorul lui Dumnezeu.

Sfînta Cruce ne amintește de o mare și zguduitoare dramă : uciderea Domnului nostru Iisus Hristos de către oameni prin cel mai umilitor și chinuitor mijloc de tortură, răstignirea pe Cruce. Ne uimește pe toți această înjosire și batjocorire a Fiului lui Dumnezeu. Trebuie să înțelegem că Domnul Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu putea evita această moarte. Dar El a primit-o de bunăvoie, pentru a împlini, din iubire față de noi cei păcătoși, cea mai înaltă misiune pe care I-a încredințat-o Dumnezeu-Tatăl : *mîntuirea oamenilor*.

Înainte și pe vremea Mîntuitorului, la romani, crucea era un instrument de pedepsire a marilor criminali și făcători de rele. Răstignirea era nu numai o moarte îngrozitoare, ci în același timp o moarte rușinoasă, rezervată mai ales sclavilor, pentru că cei condamnați la moarte prin răstignire erau batjocoriți și huiduiți și de trecători.

Acuzat că tulbură poporul și că-l îndeamnă să nu se supună împăratului de la Roma, Mîntuitorul a fost condamnat la moarte prin răstignirea pe Cruce. Înainte de executarea acestei pedepse, pentru ca batjocorirea și chinurile să fie și mai mari, Domnul Hristos a fost scuipat în față și palmuit, a fost bătut cu vergi, a fost ocărit și suduit, I s-a pus pe cap o cunună de spini, iar în mîna dreaptă o trestie, drept sceptru, iar ostașii i-au strigat : «Bucură-Te împăratul iudeilor» (Matei XXVI, 67—68; XXVII, 26—38; Luca XXII, 63—65; XXIII, 11, 33; Ioan XVIII, 22; XIX, 2, 17—20).

Cu multe sute de ani înainte, proorocul Isaia a prezis, zguduitorile patimi ale Domnului Hristos și a arătat semnificația lor pentru noi, scriind astfel : «Disprețuit a fost și cel din urmă dintre oameni : om al durerii și cunoscător al suferinței... Dar El a luat asupra Sa durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat... El a fost străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin rănile Lui, noi toți ne-am vindecat» (LIII, 3—5).

Într-adevăr, prin scumpul Său sînge vărsat pe Cruce, prin suferințele pricinuite de piroanele bătute în miini și picioare, Mîntuitorul nostru a sfințit lemnul Crucii, iar prin jertfa Sa ne-a dăruit iertarea păcatelor, biruința asupra uneltirilor diavolului și asupra răutății, eliberarea de osînda cea veșnică, sfințirea, posibilitatea îndumnezeirii firii noastre omenești și a vieții veșnice în împărăția lui Dumnezeu. De aceea în cîntările noastre bisericesti de la slujba Utreniei, se spune : «Doamne, armă asupra diavolului, Crucea Ta o ai dat nouă,

că se îngrozește și se cutremură, nesuferind a căuta spre puterea ei ; că morții i-a sculat și moartea o a surpat» (Glas 8, Stihira a 3-a de la Laude). De asemenea, în cântarea Vecerniei, se spune atît de frumos : «Bucură-te, cruce purtătoare de viață, semnul cel nebiruit al creștinătății, ușa raiului, întărirea credincioșilor, zidul cel dimprejul Bisericii. Prin ea s-a pierdut păcatul și ne-am înălțat de pe pămînt la cele cerești. Armă nebiruită împotriva dracilor, mărirea mucenicilor, podoaba cuvioșilor cu adevărat, limanul mîntuirii...» (Vecernia de sîmbătă seara din săptămîna a 3-a din post Stihira a 3-a de la Doamne, *strigat-am*).

În actul condamnării la moarte prin răstignire a lui Hristos, s-au întîlnit nevinovăția, curăția și bunătatea supremă, cu răutatea omească ajunsă la culme, căci oamenii au osîndit la moarte o ființă cu totul curată și nevinovată, pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care n-a avut păcate și a învățat pe oameni iubirea, binele, dreptatea, pacea și frățietatea.

Prin jertfa mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu pe Cruce, s-a făcut împăcarea dintre oameni și Dumnezeu, căci Hristos a restabilit în om chipul lui Dumnezeu stricat prin păcatul cel dintîi al protopărinților noștri.

Gîndindu-ne la jertfa supremă a Mîntuitorului pentru noi, ne năpădesc mulțime de gînduri evlavioase și ne umplem inimile de simțămîntele unei nemărginite și recunoscătoare iubiri pentru Domnul Hristos. Căci Crucea este semnul iubirii nemărginite a Domnului Hristos pentru oameni. El a făcut din noi cei păcătoși prietenii Săi, iar prin suferința Sa pe Cruce, ne-a arătat cele mai mari înălțimi ale iubirii Sale. «Nu este dragoste mai mare decît să-și dea cineva viața pentru prietenii săi», a spus Domnul Hristos (Ioan XV, 13). Iar El, în adevăr, din iubire de oameni, și-a dat viața Sa pentru noi, împlinind dorința Tatălui Său din ceruri, după cum însuși ne spune în convorbirea cu Nicodim, unul din fruntașii iudeilor : «Căci atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

De aceea sfînta Cruce trebuie cinstită în chip deosebit, pentru că ea este altarul sau jertfelnicul pe care s-a adus, o dată pentru totdeauna, cea mai mare jertfă, jertfa supremă a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care a purtat asupra Sa păcatele oamenilor. «Hristos, spune Sfîntul Apostol Petru, a purtat în trupul Său păcatele noastre, pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății» (I Petru II, 24). De asemenea, Sfîntul Apostol Pavel spune : «Hristos venind Arhiereu al bunătăților viitoare... cu însuși singele Său, ne-a dobîndit o veșnică răscumpărare... Hristos s-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără prihană» (Evrei IX, 11—12 și 14).

Sfînta Cruce este «semnul Fiului Omului», semnul biruinței sau steagul Domnului Hristos, care se va arăta pe cer la judecata viitoare, cînd toți oamenii vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului cu putere și cu mărire multă (Matei XXIV, 30).

Sfînta Cruce mai este numită *semnul biruinței*, pentru că prin ea Mîntuitorul a biruit pe cei doi vrăjmași ai omenirii : *diavolul și moar-*

tea. În această privință, Sfântul Apostol Pavel ne spune lămurit : «Vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicuit, va fi moartea» (I Cor. XV, 26). De aceea cinstita și de viață făcătoarea Cruce înseamnă biruința vieții asupra morții, după cum ne încredințează tot dumnezeiescul Apostol Pavel, care spune : «Cînd trupul acesta stricăcios se va îmbrăca în nestrucăciune, și acest trup muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci se va împlini cuvîntul care este scris : «Moartea a fost înghițită de biruință» (I Cor. XV, 54). De aceea atît Sfinții Apostoli, Sfinții și Mucenicii, Părinții Bisericii și toți creștinii pînă la noi au cinstit cu mare evlavie sfînta Cruce și s-au lăudat cu cinstirea ei. Sfîntul Apostol Pavel ne spune : «Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, fără numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos» (Galateni VI, 14). Cu alt prilej, tot el ne spune : «Cuvîntul Crucii, pentru cei ce pier, e nebunie, iar pentru cei ce ne mîntuim este puterea lui Dumnezeu» (I Corinteni I, 18). Sfînta Cruce este și semnul dragostei frățești dintre creștini. Primii creștini se recunoșteau ca frați după semnul sfintei Crucii. Ei făceau semnul crucii în momentele principale ale zilei : vedeau semnul crucii și în unele obiecte și fenomene din viața zilnică, cum este de exemplu, zborul păsărilor. «Păsările ce se scoală de dimineață, spune scriitorul Tertulian și se înalță în văzduh, își întind aripile în forma crucii, și pare că întonează ceva ca o rugăciune» (*De oratione*, 29).

Avînd în vedere marea însemnătate a sfintei Crucii pentru viața creștinilor, care se pregătesc pe pămînt pentru viața veșnică din ceruri, Sfinții Părinți ai Sinodului al VII-lea ecumenic care s-a ținut la Niceea în 787, au hotărît cu privire la cinstirea sfintei Crucii următoarele : «Urmînd dumnezeieștilor învățături ale Sfinților Părinților noștri și ale Tradiției bisericești universale, rînduim ca chipul cinstitei și de viață făcătoarei Crucii să se pună în sfintele biserici ale lui Dumnezeu, pe vasele și pe veșmintele cele sfințite, pe ziduri și pe scînduri, în case și pe drumuri».

Prin jertfa cea de bunăvoie a Mîntuitorului nostru, crucea a fost sfințită și noi toți ne aflăm sub puterea și ocrotirea ei. Sintem încredințați și simțim că sub umbra ocrotitoare a sfintei și de viață făcătoarei Crucii, noi nu ne aflăm singuri. La picioarele sfintei Crucii, în ceasurile dramatice ale răstîgnirii Mîntuitorului, a stat, cu ochii plini de lacrimi, Maica Domnului Hristos, Prea Curata Fecioară Maria, iar prin sufletul ei a trecut atunci sabia durerii; lîngă Crucea Mîntuitorului, au stat Sfîntul Apostol Ioan, au stat mironosițele femeii, au stat cei mai devotați dintre prietenii Săi. În ajutorul, ocrotirea și puterea Sfintei Crucii au nădărdit.

De aceea, în slujba Acatistului Sfintei Crucii, în semn de deosebită cinstire, aducem Sfintei Crucii frumoase cîntări de laude, slăvind și evocînd puterea ei ocrotitoare și sfințitoare, zicînd astfel :

Bucură-te, Cruce, păzitoarea lumii ;

Bucură-te mărirea Bisericii ;

Bucură-te ceea ce izvorăști vindecări cu îndestulare ;

Bucură-te ceea ce luminezi marginile lumii ;

Bucură-te, că ești pusă spre închinarea tuturor ;
 Bucură-te, luminător al strălucirii, celei de sus ;
 Bucură-te, prin care se binecuvintează creatura ;
 Bucură-te, căci prin tine este cinstit Creatorul.
 (Acatistul Sfintei Cruci, Icos 1).

Marele Apostol Pavel, arătând menirea creștinilor în lume, ne spune : «Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, ci la sfințire» (I Tes. IV, 7). Să rugăm deci pe Domnul nostru Iisus Hristos, Cel îndelung răbdător, mîngîierea și tăria noastră, ca să ne deschidă cu bunătate ușile pocăinței spre a deveni vase sfințite ale lui Dumnezeu, prin puterea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, ferindu-ne de răutate și păcate, și săvîrșind numai binele.

Să ne închinăm cu smerenie sfintei Cruci și s-o cinstim în toate zilele vieții noastre. Să purtăm Crucea Domnului nu numai pe chipul nostru, ci mai ales în inimile noastre, pentru ca ea să deștepte necontenit în noi acea caldă iubire și credință față de Cel ce de bunăvoie s-a răstignit pentru noi.

Puterea Sfintei Cruci să risipească răutatea, vrajba și ura dintre oameni și popoare pentru ca în lume să domnească pacea, bucuria, înțelegerea, iubirea și frățietatea. Să avem încredere nezdruccinată că ori de cîte ori ne închinăm cu credință Sfintei Cruci, Domnul Hristos este cu noi, vine la noi cu iubire și rămîne pururea cu noi, atît în viața aceasta cît și în cea viitoare. Amin.

Pr. Prof. IOAN I. RĂMUREANU

LA DUMINICA A IV-a DIN POSTUL MARE

*«Fiți dar voi desăvîrșiți, precum și Tatăl
 vostru Cel din ceruri desăvîrșit este»
 (Matei V, 48).*

După cum puiul de căprioară caută pajiștea cea mai înverzită și mai bogată în pășune, unde va afla hrană bună și proaspătă și unde va alergera în lumina razelor calde și binefăcătoare ale soarelui, tot așa și sufletul omenesc, în vremelnicia acestei vieți, însetează mereu după atingerea și împlinirea unui ideal care să-i aducă apoi mulțumire și desfătare duhovnicească.

Este știut că un ideal oarecare atins și un scop împlinit, împuținează rîvna și temperează avîntul. De aceea, Mîntuitorul Hristos așează ca ideal suprem al omului desăvîrșirea creștină, dînd și model de desăvîrșire pe Însuși Dumnezeu-Tatăl : «Fiți dar voi desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este».

Sfânta noastră Biserică, mamă iubitoare și plină de griji pentru mîntuirea noastră, ne pune astăzi în față un exemplu viu de desăvîrșire creștină, cinstind după cuviință pe unul dintre sfinții ce s-au nevoit îndelung cu ostenele duhovnicești și anume, pe Sfîntul Ioan, egumen al monahilor din muntele Sinai, din prima jumătate a secolului al VII-lea. Sărbătorim astăzi pomenirea acestui mare Sfînt, nu numai pentru că el, prin nevoințele sale, a atins cele mai înalte culmi ale trăirii duhovnicești, ci mai ales pentru că a arătat și altora calea ce duce la desăvîrșire, în lucrarea sa «Scara virtuților» sau «Scara Raiului», de unde a fost numit mai tîrziu «Scărarul».

Desăvîrșirea creștină, spre care tinde și se avîntă sufletul adevăratului creștin, este singurul ideal comun tuturor oamenilor, spre deosebire de alte idealuri care, oricît de sublime ar fi ele, nu pot depăși hotarele timpului și locului.

Îndemnul Mîntuitorului Hristos la desăvîrșire are sensul că, cel ce dorește și caută desăvîrșirea, trebuie să fie, clipă de clipă, într-o continuă preocupare și frămîntare pentru îmbunătățirea vieții sale duhovnicești; să fie mereu în devenire căutînd noi posibilități pentru cîștigarea celui mai mare bun moral — desăvîrșirea.

În același sens ne îndeamnă și Sfîntul Grigorie de Nissa, cînd zice: «Cel ce vede cit de mult este aplecată firea noastră către schimbare să nu se întristeze, ci dimpotrivă, schimbîndu-se continuu în ceva din ce în ce mai bun și trecînd din slavă în slavă, să se schimbe în așa fel, încît să devină tot mai bun, prin creșterea cea din timpul zilei, desăvîrșindu-se pururea și niciodată ajungînd la capătul desăvîrșirii. Căci numai atunci se poate numi cineva cu adevărat desăvîrșit cînd, crescînd către ceva mai bun, nu se oprește în drumul său niciodată și nici nu-și mărginește desăvîrșirea punîndu-și vre-o limită oarecare».

De aici desprindem grija și datoria noastră de a lucra neconținut la îmbunătățirea și desăvîrșirea vieții noastre religios-morale.

Potrivit învățăturii Sfintei Scripturi, mersul progresului nostru duhovnicesc trebuie să fie în sus — «Priviți la cele de sus, nu la cele de pe pămînt» — scrie Sfîntul Apostol Pavel, privind adică la modelul desăvîrșirii dumnezeiești și urcînd pe scara virtuților morale.

Pe cînd fugea de la fața fratelui său Esau, patriarhul Iacob «a ajuns la un loc unde a rămas peste noapte, căci asfințise soarele. Și luînd una din pietrele locului acela și punîndu-și-o căpătii, s-a culcat în locul acela.

Și a văzut o scară răzemată pe pămînt al cărei vîrf ajungea pînă la cer, iar îngerii lui Dumnezeu se suiău și se coborau. Și Domnul sta la capul scării» (Facere XXVIII, 11—13).

Scara lui Iacob este scara virtuților pe care urcă cei ce vor să atingă cele mai înalte culmi ale desăvîrșirii creștine, scara ce duce pe adevărații închinători ai lui Hristos pînă la Împărăția Sa cerească și îi unește cu El Însuși.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Cel ce ne binecuvîntează și ne ajută, nu numai că ne îndeamnă la desăvîrșire, ci ne arată și calea ce duce pînă la ea. Cele nouă Fericiri (Matei V, 3—12), care se cîntă în

fiecare duminică la Sfânta Liturghie și care s-au citit și astăzi la Sfânta Evanghelie, nu sînt altceva decît scara virtuților creștine, preînchisă de scara lui Iacob. Căci, ca și scara lui Iacob, cele nouă Fericiri formează o scară de virtuți, prin practicarea cărora creștinul urcă treptat «de pe pămînt la cer, din valea plîngerii și a lacrimilor la fericirea veșnică», în Împărăția lui Dumnezeu.

Ca și scara lui Iacob, scara celor nouă Fericiri se reazemă cu un capăt de pămînt, pentru că pe pămînt se află omul cel care trebuie să urce, iar cu celălalt se reazemă de cer pentru că acolo se termină urcusul unde ne așteaptă Dumnezeu și Sfinții Săi îngeri.

Începînd urcusul pe scara virtuților cuprinse în cele nouă Fericiri, creștinul începe lupta cu piedicile și cu greutățile urcusului, dar luptînd, el descoperă culmile binelui și frumosului și se odihnește pe piscurile cele mai înalte și înSORITE ale adevărului și desăvîrșirii creștine.

Cei ce doresc să atingă acest ideal sfînt trebuie să se avînte pe scara virtuților din cele nouă Fericiri, să practice adică : 1. *Sărăcia cu duhul*, 2. *Mîhnirea pentru păcatele săvîrșite*, 3. *Blîndețea*, 4. *Setea după dreptatea lui Dumnezeu*, 5. *Milostenia*, 6. *Curăția inimii*, 7. *Pacea*, 8. *Statornicia în necazuri pentru Hristos, și apoi*, 9. *Împărtășirea bucuriei veșnice*.

Sărăcia cu duhul este acea virtute potrivit căreia noi, cei ce ne numim creștini și tindem spre desăvîrșire, trebuie mai întii să recunoaștem sărăcia noastră sufletească în raport cu bogăția de lumină și putere dumnezeiască ; să recunoaștem că nu împlinim pe deplin voia și poruncile lui Dumnezeu și că, fără voința și binecuvîntarea Lui, nimic nu putem împlini cu slabele noastre puteri spirituale. De aceea, pentru a săvîrși binele, se cuvine a cere totdeauna binecuvîntarea și ajutorul lui Dumnezeu, neabătut nădăjduind în Domnul, care zice : «Fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5).

De asemenea, trebuie să avem aceiași purtare de umilință și smerenie și față de aproapele nostru, socotind că sîntem mai prejos decît el chiar și atunci cînd avem ceva, dar că nu avem de ajuns.

Cel sărac cu duhul *trebuie să plîngă propriile sale păcate*, căci nu este suficient să avem numai conștiința sărăciei duhovnicești, ci să ne intristăm că, prin purtarea noastră, nesocotind dreptatea lui Dumnezeu și întinînd chipul Lui în noi, am ajuns la această stare de vinovăție. Să ne cuprindă plînsul, mîhnirea și căința pentru păcatele noastre, ca odinioară pe Petru cînd a plîns cu amar păcatul lepădării de Hristos ; să luăm apoi hotărîrea de a nu le mai repeta. Astfel, vom afla mîngîierea — revărsarea harului dumnezeiesc peste noi — și vom birui cu ajutorul lui Dumnezeu puterile cele potrivnice.

Mîngîiați de Dumnezeu, ne facem mijlocitori conștiinței ai Lui pentru mîngîierea și mîntuirea aproapelui nostru, ridicîndu-ne astfel pe o altă treaptă sau virtute și anume, *la practicarea blîndeții*.

Blîndețea este expresia bunătății sufletești. Blîndețea, stăpînirea miniei și purtarea frumoasă față de cei ce ne-au supărat sau nedreptățit, fac parte din înțelepciunea și desăvîrșirea Mîntuitorului Hristos ca Dumnezeu și Om.

Domnul s-a apropiat de noi cu blindețe și bunătate dumnezeiască și așa ne vrea și pe noi, când spune: «Învățați de la Mine, căci Eu sînt blind și smerit cu inima» (Mătei XI, 29).

El a arătat atîta blindețe și bunătate prin exemplul vicții, încît chiar în timpul răstignirii Sale glasul Fiului s-a urcat pînă la Tronul Cereșc al Tatălui, cerînd iertarea ucigașilor Lui: «Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac» (Luca XXIII, 34).

Blindețea nu este o cedare de la luptă, ci arma creștinului împotriva uneltirilor diavolului și răutății.

Blindețea nu este capabilă de viclenie și răutate, căci omul blind nu plătește niciodată răul cu rău, ci el rabdă strimtorări de la alții, fără a amenința cu răzbunare. Blindețea se înconjoară în totdeauna de liniște, deschide și face să tresalte de bucurie multe inimi; ea este firul ce apropie și unește sufletele oamenilor, contribuind la înmulțirea binelui, buneii înțelegeri și chiar la existența omului.

Dacă se întîmplă ca blindețea, calmul și bunătatea să nu aducă totdeauna și izbînda deplină a creștinului asupra uneltirilor diavolului și instrumentelor acestuia, nu înseamnă că lupta după desăvîrșire este pierdută, ci dimpotrivă continuată, prin practicarea virtuții din Fericirea a IV-a, adică *Setea după dreptatea lui Dumnezeu*.

Creștinul iese biruitor în această luptă inegală cu răul, pentru că numai Dumnezeu este acela care va face dreptate deplină. De aceea, în timpul acestei vieți, sufletul nostru trebuie să înseteze după ajutorul lui Dumnezeu și după statornicirea dreptății Lui pe pămînt.

Pentru potolirea foamei și setei sufletului este necesară împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, căci, după cum îndestularea trupului curmă foamea și setea lui, tot așa împlinirea voii și Evangheliei Sale potolește dorul și setea sufletului după desăvîrșire. Împlinirea dorului și setei după dreptatea lui Dumnezeu coboară în sufletul nostru «încrederea neclintită în lucrurile nădăjduite și încredințarea puternică despre lucrurile care nu se văd» (Evrei XI, 1).

A cincea virtute din scara Fericirilor este *Milostenia* — «Feriți cei milostivi, că aceea se vor milui».

Milostenia este sentimentul de împărtășire a durerii și nenorocirii altora ca și cînd ar fi ale noastre, conștienți că, deși nevrednici de milostenie, totuși am fost miluiți de Dumnezeu, scoțîndu-ne din robia păcatelor și a deznădejdiei. Deși am fost miluiți, noi toți avem nevoie încă de milostivirea, de îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu, de dărnicia vremii pentru iertarea păcatelor neispășite, iar la Înfricoșata Judecată, de îndurarea Sa de Părinte bun și iubitor.

Vom fi miluiți de Dumnezeu numai în măsura în care noi înșine, după puterile noastre, am fost milostivi și îndurători față de aproapele nostru, căci o faptă a noastră neînsemnată și vremelnică ne va învrednici de îndurarea cerească, veșnică și nesfîrșit de mare.

Nu e de ajuns să săvîrșim acte ale milei și dragostei creștine, iar sufletul să fie plin de patimi și slăbiciuni, viclenii și uneltiri, căci virtutea milosteniei nu este suficientă, dacă nu ne ridicăm și nu atîngem și treapta următoare a scării Fericirilor, să ne desăvîrșim, adică *curăția inimii*.

Cei curați cu inima sînt aceia în care nu se află viclesug și minciună, așa cum nu exista în sufletul lui Natanail. Cei ce-și păstrează inima curată nu au cugetul sau conștiința împovărată de vreun păcat, iar acțiunile și frămîntările lor sînt călăuzite numai de gînduri cinste și pașnice.

Păzind cu statornicie curăția inimii, semănăm între oameni mai multă sinceritate și mai puțină neîncredere, mai mult adevăr și mai puțină minciună, mai multă echitate și mai puțină nedreptate, mai multă iubire și mai puțină ură.

În cei curați cu inima coboară și rămîne Dumnezeu Însuși, coboară liniștea și pacea binefăcătoare, binele cel mai mare și cu nimic asemănător.

Pacea — virtutea Fericirii a VI-a: «Feriți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» — este testamentul Mîntuitorului Hristos lăsat nouă: «Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă...» (Ioan XVI, 27).

El a făcut pace între noi și Dumnezeu, împăcîndu-ne prin Sfînt Singele Său. Pacea și liniștea trebuie să predomine mai întîi viața și ființa noastră chiar și în necazuri, dureri, nemulțumiri și ofense; pacea sufletească să nu fie tulburată, căci numai așa se păstrează seninătatea și dreapta judecată.

După ce am supus pornirile trupului aspirațiilor sufletului, restabilind armonia dintre trup și suflet, deci după ce am realizat pacea cu noi înșine, putem realiza pacea cu aproapele, creînd astfel climatul unei armonii sociale, prin mijloacele morale izvorite din iubire frățească și cu prețul renunțării și jertfelor celor mai grele.

Pacea este o comoară pentru acela care nu poartă germele răz-bunării sau al urii împotriva aproapelui.

Cine năzuiește să dobîndească pacea cu sine însuși și cu aproapele realizează pacea cu Dumnezeu, printr-o conlucrare a harului izbăvitor primit de la Domnul Păcii — Iisus Hristos, «Care este pacea noastră».

Realizează și mențin pacea cu Dumnezeu numai aceia care nu cîrtesc împotriva lui Dumnezeu, cei care primesc și cele bune și cele rele cu seninătate și cu încredere, ca din mîna și din voința unui Părinte bun și iubitor.

În pacea cu Dumnezeu stă izvorul puterii sufletești și reazimul în boli și suferințe, lipsuri și nevoi, necazuri și nenorociri, iar inima noastră răspîndește lumină și căldură, liniște și pace.

«Ca să fiți desăvîrșiți și întregi, fără nici un fel de lipsă — scrie Sfîntul Iacob fratele Domnului (I, 4) — răbdarea voastră trebuie să-și facă desăvîrșit lucrarea». Despre ce poate fi vorba în aceste cuvinte, decît despre îndemnul la răbdare în necazuri pentru Hristos, virtute cuprinsă în Fericirea a VIII-a: «Feriți cei prigoniți pentru dreptate, că acela este Împărăția Cerurilor».

Cei ce cunosc prigoni și nedreptăți din cauza vredniciei, demnității și integrității lor, dar sînt împăcați cu Dumnezeu, vor suferi cu curaj și seninătate toate necazurile și strîmtorările pricinuite de minciună, de clevetirea și lingușirea celor răi și vicioși, cu convingerea

că Hristos — Cel purtat în inimile lor, le este ajutător și ocrotitor, iar celor răi le stă împotriva.

Ocările și calomniile, nedreptățile și umilințele lucrează la desăvârșirea vieții noastre religio-morale, numai în măsura în care ele sînt pentru Hristos, așa cum ne grăiește Fericirea a IX-a: «Fericțiți veți fi voi cînd vă vor ocări și vă vor prigoni și vor spune tot cuvîntul rău împotriva voastră, mîștind din pricina Mea».

Cu gîndul și privirile la Iisus Hristos, să urcăm, așadar, neabătuți pe scara desăvîrșirii creștine — spre capătul cel de sus unde ne așteaptă Hristos de la care vom primi mare și dumnezeiască răsplată: bucuria veșnică, căci nouă ne sînt adresate cuvintele: «Bucurați-vă și vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri».

Cei ce iubim pe Iisus Hristos cu dragoste fierbinte, trăind potrivit învățăturii și urmînd calea virtuților Sale, la sfîrșitul călătoriei vom gusta din bucuriile și bunurile vieții veșnice, adică ne vom învrednici de comuniunea cu Domnul la Împărăția Sa cea Cerească, cînd inima noastră se va bucura și nimeni nu ne va răpi bucuria noastră.

Pr. GHEORGHE SÎRBU

MEDITAȚIE

POSTUL, RUGĂCIUNEA ȘI MILOSTENIA LA STRĂMOȘII NOȘTRI

«Ne-a preocupat mai mult podoaba cea dinafară, neluînd în seamă înlățișarea interioară a sufletului nostru, cel creat după chipul lui Dumnezeu».

Canonul cel Mare (Cîntarea 2-a)

Printre mijloacele des-folosite pentru curățire, atît trupească cît și sufletească, se numără și postul.

Prin post înțelegem abținerea voită și conștientă de la tot ceea ce vatămă trupul și pervertește sufletul. Cu alte cuvinte, postul recomandat de Sfînta Biserică, este un mijloc văzut și experimentat de credincioși în scopul creșterii lor în credință și în dragoste față de Împăratul veșniciei, Dumnezeu și om, Mîntuitorul Iisus Hristos. Mai mult, postul este o verificare practică a aspirațiilor noastre religioase. De aceea, Sfîntii Părinți, trăitori și practicanți convinși ai postului, au rînduit ca în aceste zile să ascultăm cu luare-aminte canonul unuia dintre cei mai mari meditari asupra sufletului, Sfîntul Andrei Criteanul.

Sfîntul Andrei Criteanul, prin *Canonul cel Mare* pe care l-a înlocmit pentru mîntuirea sufletelor noastre, face o călătorie duhovnicească în istoria misterioasă a

vieții omului de la crearea sa pînă în secolul al VIII-lea. Prin aceasta Sfîntul Andrei trezește conștiințele adormite ale creștinilor spre zorile mîntuirii, zori care vor apare în toală splendoarea lor dumnezeiască prin învierea Mîntuitorului. Această înviere, specifică religiei creștine, adevărată și totodată neînțeleasă de mințile noastre, dar acceptată prin credință este cel mai mare act al istoriei mîntuirii creștine și argumentul de nezdruccinat al existenței sufletului nostru dincolo de marginile acestei lumi sensibile.

Veșnicia sufletului sau moartea lui o dată cu descompunerea trupului sînt pietre de hotar ale existenței umane, care au frămîntat mințile filozofilor, întemeietorilor de religii și mai ales a oamenilor de știință și cultură din totdeauna.

Creștinismul însă, ca religie absolută descoperită de însuși Fiul lui Dumnezeu, a adus dezlegarea enigmei prin purificarea sufletului cu ajutorul trupului, ajungînd la o viață morală superioară. Acest suflet purificat prin post, rugăciune și milostenii este înzestrat de Dumnezeu cu haina mîntuirii. Această haină, care dă credinciosului încrederea desăvîrșită în viața de apoi, este harul primit prin Sfintele Taine ale Bisericii și îndeosebi Sfînta Împărtășanie.

Dar, cum fiecare popor din lume își are eroii, dreptii, martirii sau sfinții săi, după care urmașii au ocupat loc de frunte în istoria civilizației umane, sau loc de cinste în istoria Bisericii creștine, vom încerca să arătăm care a fost rostul *postului, rugăciunii și milosteniei în viața strămoșilor noștri*.

Nu putem trece cu vederea mării trăitori ai postului și ascezei geto-dacii, prin definiție cei nemuritori (așa cum îi numesc istoricii Herodot, Iordanes sau Strabo). De ce? Mai înlîi credința într-un singur Dumnezeu — așa cum îl înțelegeau dacii —, a dat strămoșilor noștri cea mai înaltă pildă de religiozitate din istoria civilizațiilor vechi.

Dacă vechii egipteni, babiloneni, mexicani, peruvieni, chinezi au înălțat temple și piramide pentru veșnicie, strămoșii noștri au lăsat în patrimoniul spiritual al omenirii o demnitate și slăbînire de sine, care depășește multe sisteme de gîndire și de viață ale timpurilor respective. Geții, cei fără de frica morții, de pe malul mării, de la gurile Dunării, sau de pe versantele Carpaților, se făcuseră cunoscuți în piețele sau sălile de dialog ale filozofilor greci.

Încă din antichitate devenise un paradox viața locuitorului acestor meleaguri, pe de o parte asprimea de neînduplecat și bunătatea nesfîrșită, pe de altă parte pedepse fără revenire asupra răufăcătorilor și trădătorilor de glie și mărinimie deosebită pentru străinii cinstiți și harnici.

Deceneu, marele preot al dacului era alit de bun, încît nu încerca să vadă fața supușilor, considerînd că nu a putut să facă destul bine față de dragostea credincioșilor săi. El stătea ascuns prin peșterile munților, dar știa păsul și nevoile poporului. Avea ucenici devotați, consacrați slujirii lui Dumnezeu și poporului și pe aceștia îi trimitea în misiune pe întreg teritoriul Daciei libere. Însuși Deceneu făcea milostenie; oșii era păzitorul tezaurului statului, dădea celor lipsiți. În unele împrejurări chiar s-a dezbrăcat de propriile haine și a îmbrăcat, în miez de iarnă, mame suferinde. După ce regele erou dac-Decebal moare, Marele preot și slujitorii săi caută să țină ridicat moralul «națiunii împrăștiate». Ei sînt aceia care strîng copiii pierduți, ei sînt cei ce oferă adăpost, în măsura posibilităților, celor în nevoi. Așa înțelegeau ei milostenia. Postul consta din gînduri bune și hrănirea cu vegetale.

Se știe că dacii aveau o medicină unică în lume. Hrana lor era îndeosebi mierea și legumele. Insuși Zalmoxis învățase arta medicinei și cumpătării de la egipteni. Până acum s-au identificat o mulțime de specii de flori folosite în medicină de către preoții daci; ei erau în același timp mari medici și farmaciști.

Atîl de înaltă era concepția despre post, încît Deceneu personal convinge pe Buerebista regele dac să distrugă o parte din vii, pentru că vinul — fără măsură — spunea Marele preot, este înecarea unui popor fără să-și dea seama... Chipul tras și zvelt, dar sănătos, și rezistent al bătrînului patriarh al strămoșilor noștri își făcea apariția în vreme de restriște îmbărbătînd poporul.

Cînd romanii au ridicat tezaurul dacilor, aceștia au întrebat pe păzitorii lui: De ce nu vă opuneți? Preoții dacilor au răspuns: aurul nostru este sufletul care zboară peste comori și merge acolo unde este liniște și pace. Comoara este producătoare de certuri, invidii, lupte, vărsări de sînge. Am pierdut o parte din vitejii noștri, uciși de sabia voastră, ce oare mai avem de apărăt?

După trecerea armatelor, soldații daci și romani muribunzi, răniți sau mutilați erau luați și îngrijiți în peșteri de preoții acestora. Acești soldați scăpați cu viață au format apoi populația autohtonă, care împreună cu coloniștii romani aveau să dea naștere poporului *daco-roman*.

S-ar părea că s-a pierdut urma marilor trăitori ai postului, rugăciunii și milosteniei, dar nu este așa. O parte din soldații daci au fost organizați în cohorte și-i găsim împrăștiați la toate marginile Imperiului roman de la Marea Britanie pînă în Mesopotamia. Aceștia au dus cu ei viața spirituală trăită pe acest pămînt, cinstit cu sîngele fraților lor.

Un soldat dac surprins în genunchi, cu capul plecat pe sabie, a răspuns interlocutorului său de pe coastele Galiei: «Prin sabia aceasta transmit fraților mei rugăciunea...». Cu altă ocazie, un general persan aflînd de marea religiozitate a călăreților daci de la Eufrat «le-a oferit carne la o sărbătoare... Soldații, după ce au mulțumit pentru bunăvoință, au refuzat. Ei au plecat cuviincios capetele, au invocat pe Dumnezeu lor și au răspuns: Nu mîncăm, neavînd dezlegare de la preotul nostru... Generalul nu i-a înțeles».

În altă zi plecînd în expediție prin deșert, aproape toți caili legiunii au murit, numai cu cohorta dacă nu se împlînsese nimic. Făcîndu-se cercetări s-a constatat că milostivii soldați daci împărțeau hrana și apa lor cu animalul de ajutor... prin aceasta, credeau ei că aduc milostenii pentru părinții și frații lor morți, răniți sau fără adăpost...

Filozoful Platon spune în *Dialogurile* sale că Socrate a cunoscut un preot dac, doctor și postitor neîntrecut, a cărui milă pentru om era confundată cu viața lui. El cerea bolnavului un regim alimentar vegetarian. «Acest adorator al lui Zalmoxis avea perioade de timp cînd nu vorbea» înfrîindu-și limba, încît se mirau toți cei din jur. El a devenit pildă de cumpătare pentru mulți. Cînd s-a apropiat de sfîrșitul vieții a poruncit ca toată agonisita lui să rămînă suferinșilor, amintindu-i numele lui și al strămoșilor lui.

Am arătat toate acestea ca să putem înțelege mai bine de ce grija pentru suflet preocupa pe strămoșii noștri. De fapt avem și mărturii materiale, *Columna lui Traian*, *Tropheum Traiani* și mai ales *cimitirele dacice* descoperite pînă acum, cimitire care atestă deosebita cinstire ce se dădea de cei vii celor morți, perpetuîndu-se astfel nobile tradiții, ce țineau aprinsă flacăra iubirii de neam. Totodată, am dat aceste

exemple ca să putem înțui starea sufletească a credincioșilor de acum două mii de ani, când pe plaiurile noastre civilizația dacilor ajunsese la culme, iar pe pământul Palestinei se împlinea Scriptura Vechiului Testament prin nașterea, propoveduirea și drumul spre Răstignire al Mântuitorului Hristos.

Întelegem, așadar, că o dată cu pătrunderea creștinismului pe meleagurile noastre prin Sfinții Apostoli și ucenici ai acestora, cum și prin armata și coloniștii romani, națiunea daco-romană, atunci în fașă, a primit cu ușurință creștinismul cu toate preceptele sale evanghelice.

Drumul crucii, patimile, răstignirea Mântuitorului Hristos au impresionat atât de mult națiunea daco-romană, ea văzînd în creștinism propria ei soartă, dar totodată singura nădejde a refacerii vieții spirituale de odinioară.

După retragerea armatelor romane (275), națiunea daco-romană rămîne în bătaia furtunii barbare. Peșterile și ascunzătorile munților noștri sînt martorii marilor jertfe pentru neam, pentru familie, pentru copii. Singura nădejde era credința în Hristos cel batjocorit, răstignit și pironit pentru păcatele omenirii. Singura mîngiere a mamelor îndoliate erau lacrimile vărsate de Maica Precista lîngă crucea Fiului ei. Unicul sprijin era rugăciunea sfinților...

Cînd pe bolta Ortodoxiei răsăritene apar marii trăitori ai posturilor, Sfinții Antonie cel Mare, Sfinții Atanasie cel Mare etc., a căror armă împotriva vrăjmașului era postul, rugăciunea și milostenia, poporul nostru primește acestea cu mare bucurie sufletească.

Sfinții Vasile cel Mare, cu averea sa, din convingeri religioase, ridică primul spital pentru bolnavii nevoiași, în perioada cea mai crudă a epocii sclavagiste. Aceiași sfinți înființează azil pentru bătrînii neputincioși și orfelinate pentru copiii aruncați. În calitatea sa de medic săruta rănile bolnavilor, cu lacrimi în ochi, cerînd vindicarea la doctorul sufletelor și trupurilor noastre, Mîntuitorul Hristos. În calitatea sa de arhiepiscop al Cezareii Capadociei trimite misionari doctori în părțile noastre fiindcă auzise de viața extraordinară a daco-romanilor.

Datorită trăirii autentice în post, rugăciune și milostenie a creștinilor primelor veacuri de pe teritoriul patriei noastre, Sfinții Ioan Gură de Aur de aici își alege ucenicii. Amintim pe Sfinții Ioan Casian, pe care îl trimite în Apus, unde acesta înființează primele comunități monahale cu viață aspră în post, rugăciune, milostenie și muncă.

Astronomia dacă, unică în civilizația lumii, își continuă tradiția orară. Monahul scit Dionisie cel Mic fixează pentru prima dată în istorie era creștină, moștenind calculele astrale din moși-strămoși; astfel timpul marilor evenimente este precizat. Așa s-a ajuns mai tîrziu la perioade pentru post și fixarea sărbătorilor.

Considerăm că este clar-expusă viața creștină din mijlocul căreia n-a lipsit postul, rugăciunea și milostenia. Nu este de mirare nici faptul că în istoria națională a românilor se confundă eroii neamului cu martirii credinței. Așa am ajuns să punem la temelie civilizației, pietre de granit ale contribuției poporului nostru, stăpîn al acestor meleaguri din toldeauna.

La baza celor mai înalte aspirații ale înaintașilor noștri a stat ideea de jertfă personală pentru propășirea poporului, o încredere nemaiînlînită în unitatea sufletească a națiunii lor... Nu este, oare, cuprinsă de emoție inima noastră cînd vedem chilii săpate în piatră sau turnuri de veghe și apărare ale binecredinciosului popor român?, care au devenit opere nemuritoare intrate în circuitul bunurilor universale.

Unul dintre cei mai mari trăitori ai creștinismului românesc, a cărui viață pămîntescă era postul și rugăciunea și al cărui gînd permanent era milostenia și sfatul, a fost Daniil Sisastru. Acest sfînt al peșterilor, era sfetnic al strălucitului domnitor Ștefan cel Mare.

În tinerețe, vileazului domn, i se prevestise de către modestul călugăr, strălucire spunîndu-i: «știi cumpătarea și arde în vinele tale singele neamului tău, vei domni mulți ani...». Și cum ași putea să fiu recunoscător cerului?, «simplu, i-a răspuns ascetul, ai să faci milostenie națiunii, luminînd-o prin ridicare de școli, biserici și mînăstiri, unde să-și găsească alinarea suferințelor și unirea cu moșii și strămoșii noștri...». Abia la moarte și-a dat scama de această formă a milosteniei. Și Ștefan cel Mare a zidit și refăcut 47 biserici și mînăstiri.

La fel a făcut înaintea lui Ștefan și Mircea cel Bătrîn ș.a.

Mihai Viteazul trece în Ardeal pentru unitatea tuturor românilor... Mama sa cu jurămint s-a legat că se va călugări prevestind tragedia. După cel mai mare act în istoria românilor pe acele vremuri — unirea celor trei principate — mama sa, Teodora, s-a călugărit sub numele de Teofana-monahia și doarme somnul de veci sub o lespede grea de piatră, în Mînăstirea Cozia. Orice suflet pios de român depune o lacrimă la acest mormînt, știind că toată bunătatea ei de mamă și de româncă a fost pentru credință și neam, pentru că, postul, rugăciunea și dăruirea totală pentru fericirea aproapelui formează candelă arzîndă în sufletul adevăraților creștini.

Doamna Despina, soția lui Neagoe Basarab, prin post și rugăciune permanentă și-a văzut visul împlinit, ridicarea unui locaș de veșnică pomenire. La sfîrșit împarte din avere la cei nevoiași, iar podoabele sale le vinde pentru achitarea meșterilor Mînăstirii Argeșului...

Doamna Maria, soția martirului domn Constantin Brîncoveanu, după uciderea soțului și a celor patru copii, cu inima frîntă de durere în închisoarea Ediculă, implora mila cerului prin rugăciune. Mîncarea ce o primea o dădea pescarilor nevoiași. Aceștia au cules din apele Mării trupul evlaviosului domn, dîndu-l drept recunoștință îndureratei soții.

Marii artiști de biserică, pictori, sculptori, arhitecți, pînă a începe lucru, treceau prin focul purificator al postului, rugăciunii și milosteniei, după o veche tradiție.

Exemplele s-ar înmulți la nesfîrșit, dar trebuie să amintim și de trăitorul profund al credinței, postitorul desăvîrșit și rugătorul cutremurător, Antim Ivireanu.

Credincioșii de acum aproape trei sute de ani ieșeau în suspine după ce marele predicator citea și tilcuia Canonul cel Mare al Sfîntului Andrei. El dădea sfaturi duhovnicești și părințești, spunîndu-le:

«Postul este o binefacere a sufletului și o contribuție la creșterea bunăstării aproapelui. Priviți în jurul vostru toate frumusețile naturii, vă ajută, dacă știți să le apreciați... Îmbuibarea, nepăsarea, lenca, minciuna sînt dușmanii civilizației și mai ales ai moralei creștine evanghelice, prin care morală demonstrăm trăinicia și dumnezeirea credinței creștine...

Rugăciunea este fașa care ne-a strîns națiunea română în sfaturile și poruncile Mîntuitorului. Este învățătura despre scara permanentă între Dumnezeu și om...».

Milostenia este templul strălucitor al sufletului creștin, unde sînt strînse cele mai scumpe podoabe evanghelice; prietenia, bunul sfat, înțelegerea și tot binele pentru semenul nostru ca să fie fericit. A da milostenie nu înseamnă a încuraja cerșetoria. Cerșetoria este o ciupercă vătămătoare care se ascunde sub cupola milei creș-

tine. Prin milostenie înțelegem a ajuta pe cei neputincioși, nu pe cei leneși, lași și mincinoși. «Să transpire palma cu banul pe care îl ții în ea pînă faci milostenia — zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, bagă de seamă să nu fii înșelat de perverși sau leneși, care vor rîde de tine...».

Acestea sînt numai cîteva aspecte ale postului, rugăciunii și milosteniei din care putem înțelege, noi cei de astăzi, grija pentru suflet a înaintașilor. Sînt multe ocaziile de post, rugăciune și milostenie. Venirea la biserică este un act de evlavie, înțelegerea cuvîntului Sfintei Evanghelii este rugăciunea minții, hotărîrea de a fi mai buni, mai serioși, a ne face datoria profesională cu multă pasiune, a ne iubi neamul cu toată zestrea lui spirituală, a ne îngriji copiii, a ține la familie sînt acte de milostenie sufletească, acte care dau trezvie religioasă.

Numai așa inseninăm fața sufletului nostru în care sălășluiește darul credinței în Mîntuitorul Hristos, numai așa vom înțelege taina creștină și ne va asculta Sfînta Fecioară Maria, care a suferit vremea postului prin moartea iubitului ei Fiu și Dumnezeu nostru, Iisus Hristos.

...Toți sfinții, moși și strămoșii îi cerem în ajutor în această vreme de efort sufletec pe calea cea adevărată pentru mîntuirea sufletelor noastre, la pacea și liniștea patriei noastre pămîntești și la dobîndirea bucuriei și fericirii sfinților, martirilor și mărturisitorilor credinței creștine.

«Pe toți cei din legea veche i-am adus pildă ție suflete, urmează faptele cele iubite de Dumnezeu ale dreptilor și fugi de nelegiuirile celor necinstiți...» (*Cîntarea 8-a*).

Numai așa vom ușura palimile celui ce s-a jertfit pentru noi, iar la înviere ne vom învrednici de multă satisfacție sufletească și înțelegerea rostului acestei vieți.

Diac. P. I. DAVID

LA A TREIA ZI DE PAȘTI

«Eu sînt Învierea, și Viața; cel ce crede întru Mine, de va și muri, viu va fi în veac».

Iată-ne în cea de a treia zi a Praznicului celui mare al Învierii Domnului — a treia zi de Paști. Am străbătut cu toții calea cea aspră a sfîntului și marelui post, adăpîndu-ne în fiecare duminică la izvoarele sfintei Evanghelii. Am luat parte pe calea meditației și a rugăciunii, ieșind înaintea lui Hristos la intrarea în Ierusalim, bucurîndu-ne pentru o clipă, postum, în «osanele efemere» aduse Fiului Omului, și după o săptămînă de dureri, am îngenunchiat la picioarele Răstignitului, în vîinerea cea mai tristă din întreaga istorie. Emoțiile acestea, de o înaltă tensiune duhovnicească au fost răsplătite cu simțămîntul bucuriei nespuse din noaptea învierii, cînd umbrele

întunericului și ale morții au fost risipite de fulgerul minunat al dumnezeieștei învieri.

Mărturisirea de două ori milenară a învierii lui Hristos, strigată cu buze de tină în creștinescul «Hristos a înviat» de noi trăitorii pe acest pământ, găsește ecoul adânc al fericirii nemaiîntâlnite, în ființa noastră lăuntrică și nostalgia de dulce paradis.

De aceea și noi, petrecînd acestea toate, potrivindu-le pe măsura sufletului și aducîndu-le în inima și viața noastră să căutăm a da un înțeles rostului economiei prin care Fiul lui Dumnezeu — Hristos Iisus cel răstignit și înviat — devine pentru noi toți: Învierea și Viața, Pacea și Mîntuirea.

Prea strălucitor a fost praznicul Învierii și bucuria pascală ne-a copleșit pe toți. În această bucurie ce s-a revărsat peste sufletele noastre nu a fost prilej potrivit pentru adîncirea adevărului etern și pentru scoaterea în relief a roadelor duhovnicești izvorite din învierea lui Hristos. Astăzi, însă, în puține cuvinte, să ținem seama de folosul cel mare al acestor învățături și să pășim împreună cu apostolii și evangheliștii, cu Marele Pavel și cu Dumnezeiescul Ioan, în taina dumiririlor noastre ortodoxe și a tradiției noastre sfinte.

Sfîntul Ioan Evanghelistul, într-o motivare vrednică de duhul său înaripat, în cîteva cuvinte concretizează toată lucrarea economiei divine în problema mîntuirii, zicînd: «Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat să moară pentru noi» (Ioan III, 16), iar Mîntuitorul cu puțină vreme mai înainte de patima Sa, s-a dus în grădina Ghetsimani să se roage. Atunci deschizîndu-și sufletul Său în fața Părintelui Ceresc, în cea mai duiosă rugă, din zbuciumul Său lăuntric s-au desprins cuvintele sfinte pe care numai Un Fiu al lui Dumnezeu putea să le grăiască: «Eu Te-am preamărit pe Tine pe pământ; lucrul pe care mi l-ai dat să-l fac l-am săvîrșit».

Legate aceste două mărturisiri una de alta, putem fixa cadrul firesc al mîntuirii neamului omenesc între iubirea lui Dumnezeu-Tatăl și jertfa adusă acestei iubiri de Iisus Hristos Mîntuitorul. Asemenea steli magilor de pe cerul întunecat al Betleemului, așa sînt aceste cuvinte, călăuzitoare sfinte pentru noi credincioșii, arătîndu-ne rostul vieții și scopul ei în scurta noastră petrecere pe pământ. Misiunea aceasta măreață a lui Hristos este încununată de nimbul strălucitor al învierii. În acest sens învierea apare ca o zguduitoare puternică a temeliiilor firii, apare ca o răsturnare a legilor ei, dînd noi sensuri vieții și frămîntărilor omenești. Învierea, cu strălucirea ei luminează puternic în întuneric și dă un contur deosebit sensului morții. Îi fixează precis dimensiunile și puterea care este învinsă de nădejdea învierii.

Pornind de la existența morții fizice și înălțîndu-ne pe aripile credinței și nădejzii la culmile înalte ale învierii în acest zbor să ne fixăm coordonatele vieții noastre pe pământ.

Sîntem legați de cer prin credință și prin har, dar trăim cu picioarele pe pământ. Ca pasageri efemeri ai acestei planete avem și noi aici fiecare misiunea noastră: săvîrșirea binelui și mîntuirea sufle-

tului. Sufletul nostru în care se oglindește chipul și asemănarea cu Dumnezeu primește caracteristicile veșniciei și dimensiuni mărețe în lumina acestei învieri. În centrul lui este Hristos și Acest Hristos este Fiul lui Dumnezeu. De aceea este nevoie să-L cunoaștem căci El nu este, istoricește vorbind, un potentat al vremii Sale, un învățat sau un om bogat. El este Fiul lui Dumnezeu — Dumnezeu adevărat și om adevărat. Nu a fost un evreu ca Moisi, un elin ca Socrate sau un arab ca Mohamed. El nu a învățat de la nimeni nimic dar nici nu a fost nimeni care să nu învețe ceva de la El. Nu le era străin elinilor deși El se interesa de filozofia lor. Nu a fost străin romanilor deși nu câștigase bătălii și nu subjugase împărății. Nu a fost străin nici barbarilor din secolul al IV-lea și nici omului cult din secolul al XIX-lea sau al XX-lea. Lui I s-au închinat indienii sălbatici din America și negrii din pădurile seculare ale Africii; Lui I s-au închinat veacurile creștine. Crezînd și mărturisind cu fapta că Hristos este Învierea și Viața și noi vom fi părtași fericirii veșnice. Emoționante și puternice în intensitate au fost momentele de după înviere și arătările lui Iisus, rodind în sufletele ucenicilor și femeilor mironosițe bucurii nepieritoare.

Căci era simbătă noaptea tirziu. Soarele coborîse de mult dincolo de sprinceană muntelui, dincolo de orizont. Mormîntul cel nou din grădina lui Iosif din Arimateia era păzit de ostași iar Hristos era culcat într-insul. Custodia îl păzea ca și cum moartea nu-i era de ajuns să-l micșoreze puterea. Se temeau ca nu cumva o biruință tainică să iasă din mormînt. El rămînea obiectul unei nădejdi împletite cu o pietate adîncă ce supraviețuiește tuturor.

Maria Magdalena, Salomia Ioana și cealaltă Marie, veniseră la mormînt să ungă trupul lui Iisus. Ascunse la umbra nopții priveau locul unde fusese așezat trupul Domnului. Cei doi îngeri li se arătară la mormînt spunîndu-le: «Ce căutați pe Cel viu printre cei morți? Nu este aici. A înviat» (Luca XXIV, 5—6).

Unde era Iisus Hristos?

Alergarea apostolilor la mormînt și privirea locului gol nu le ridică mîntea la priceperea sensului învierii; ei rămîn pe pămînt, cu bănuială că trupul Domnului va fi fost luat de cineva. Nu știau că moartea fusese biruită, că acul ei fusese zdrobit și că o poartă s-a deschis în cer pentru prietenii și iubitorii lui Hristos. Momentul solemn al învierii lui Iisus, moment în care s-a hotărît totul: biruința lui Dumnezeu asupra iadului, a luminii asupra întunericului, a vieții asupra morții nu a fost sesizat de istorie la prima privire. Ana și Caiafa în patul lor își făceau siesta după masa praznicului paștelui instituit de Moisi și nu-și dădeau seama că Acela în fața căruia Moisi se închinase pe Tabor biruise legăturile morții, înviase pe Adam cel căzut și instituia noul Paște al Învierii.

Poate că numai convorbirea lui Iisus cu Maria Magdalena din grădină, prin cuvintele: «Femeie de ce plîngi?» cuprinde în sine dragostea lui Dumnezeu care compătimizește întreaga suferință omenescă, dezarmată în fața morții și mărturisirea duioasă a învierii și biruinței ce îmbracă din acea clipă dimensiuni universale poate

zugrăvi acest tablou. Ca un rod al acestei divine mărturisiri izbucnește focul credinței nestăvilite și al nădejzii organice al întregii omeniri, împletite cu bucuria eternă și de nepovestit pe care o simte creștinătatea de veacuri.

Potențialul acestei stări de fapt aruncă un reflex asupra întregii vieți umane și în perspectiva nădejzii își concretizează premisele mântuirii pe cuvintele dumnezeiești: «Eu sînt Învierea și Viața; cel ce crede în Mine, de va și muri, are viață veșnică». În acest sens Hristos apare ca personificarea divină a acestei acțiuni de restaurare esențială a vieții prin actul învierii și în concepția noastră creștină ca un început al renașterii vieții în noi. Pentru aceasta, cu foc, mărturisește Sfîntul apostol Pavel: «Dacă nu a înviat Hristos, zadarnică este credința voastră, zadarnică este propovăduirea noastră».

Prin înțelegerea sensului învierii se ia o nouă atitudine față de viață din punct de vedere creștin, se creiază o nouă morală, un nou stil de a trăi. Gîndirea creștină și întreaga comportare vor fi întrepătrunse de iubire, sentimentele și fapta se vor împleti în fir de virtute, iar omul devine om nou care va trăi în duhul evanghelic, avînd ca model pe Iisus Hristos.

Noua caracteristică adusă de Hristos este sfințenia care va da nădejdea în înviere. Convingerea învierii și dorința mîntuirii sufletului vor fi pirghiile generate de noaptea învierii. De la martiriul tînărului arhidiacon Ștefan care constituie o pagină de sfîntă antologie martiologică, pînă la demnitatea senină a bătrînului episcop Policarp al Smirnei, tradiția sfîntă a Bisericii nu poate culege decît mărturii de credință și de nădejde în înviere. Duiioase sînt cuvintele sfîntului bătrîn care zicea: «De 86 de ani slujesc pe Hristos și El m-a acoperit de bătrînețe. Cum voi putea, deci, vătămă pe Domnul Care m-a mîntuit?»

Astfel credința și nădejdea în înviere va fi firul roșu care va conduce toată viața creștină. Prin aceasta se întărește valoarea eternă a sufletului omenesc, arătată atît de minunat de Fiul lui Dumnezeu în cuvintele: «Cel ce va dobîndi lumea și va pierde sufletul său nimic nu folosește, sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?»

În așa fel principiile și învățăturile evanghelice capătă sensuri vii în lumina învierii lui Hristos. Bunurile lumesti nu mai sînt un scop, ci numai mijloace de a ne putea strecura prin viață, ca făcînd milostenie să împlinim legea iubirii, care este cea mai mare poruncă din lege.

— Nimeni nu-și mai zidește cetăți stătătoare, decît în măsura în care ajută pe alții. Împărăția lui Dumnezeu începe aici pe pămînt, respiră prin Biserică, și, trăindu-i poruncile ne continuăm viața pe plaiuri cerești. În măsura în care ne încadrăm pe linia constructivă a iubirii, a înțelegerii și a păcii, în măsura aceasta credința și nădejdea noastră în înviere poate să dea rodirile așteptate.

Principiul dreptății în lumina învierii capătă o nouă coloratură. Dreptatea se suprapune virtuții și complexului de viață creștină, avînd un reflex eshatologic. Binele și răul, privitye în prisma dreptății creș-

tine sînt, după credința noastră, elementele care vor fi luate în considerare la judecata de apoi.

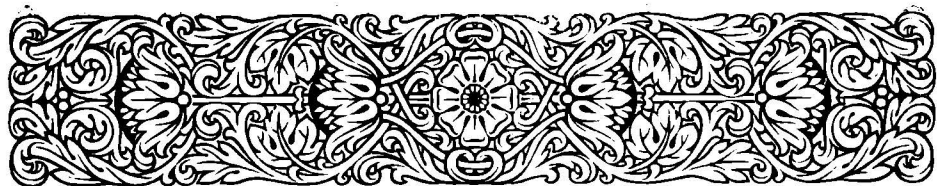
De asemenea în lumina acestei învieri *pacea* capătă o nouă strălucire. Ea nu mai este o pauză între două războaie este însuși climatul vieții și al credinței. Cuvîntul *pace* este adus de Hristos în mijlocul apostolilor după înviere. Este cuvîntul de mîngiere și de prietenie, cuvîntul dragostei și al povățuirii. Este un mesaj și o condiție, este o poruncă și a datorie. Fără pace nu poate fi nici viață și nici mîntuire.

Din cele mai sus arătate am înțeles că învierea lui Hristos a adus în lume împăcarea omului cu Dumnezeu, mîntuirea și pacea sufletească. Prin ea ni s-au deschis larg porțile cerului pe care le păzeau îngerii de la căderea omului și prin plecarea sa din paradis. Prin înviere ni s-a adus libertatea cugetului și ni s-au redat aripile de zbor pe care ni le fărîmasem o dată cu păcatul asemenea lui Icar. Prin credința în înviere avem în mîinile noastre cheile raiului. Prin credința în înviere comorile noastre vor fi adunate în ceruri, iar lacrămile vor rămîne numai pentru spălarea păcatelor, în taina mărturisirii.

De aceea, dînd acestora toate o imagine interioară și căutînd ca în centrul vieții și preocupărilor noastre să așezăm iubirea de Dumnezeu și de aproapele, căutînd să împlinim legea lui Hristos, cunoscînd încă o dată cu Sfîntul apostol Pavel «că noi, care eram morți în fărădelegi Dumnezeu ne-a adus la viață împreună cu El, ne-a sculat împreună cu El și ne-a pus în ceruri cu Hristos».

Pr. DAVID POPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(martie-aprilie)

EDUCAȚIA ÎN SLUJBA PĂCII. — La cea de a XXIII-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a fost adoptată o rezoluție prin care anul 1970 s-a declarat oficial Anul internațional al educației.

Scopul acestei aniversări este promovarea unei acțiuni unite a tuturor țărilor membre a O.N.U. pe linia abordării și rezolvării problemelor majore din domeniul educației.

Conferința Generală a U.N.E.S.C.O. la cea de a 12-a sesiune a formulat temele esențiale spre dezvoltarea organizațiilor internaționale și a statelor în anul internațional al educației: alfabetizarea adulților, egalitatea accesului tinerelor fete și femeilor la educație, formarea de cadre medii și superioare necesare dezvoltării, trecerea de la selecția la orientare în învățământul secundar și superior, adaptarea învățământului la nevoile lumii actuale, dezvoltarea cercetării pedagogice, formarea și perfecționarea cadrelor didactice, elaborarea de noi metode și mijloace de educație, educația permanentă, formarea prin educație a atitudinii de tradiție și conservare a moștenirii intelectuale și morale și împletirea acestora cu spiritul de înnoire, promovarea principiilor etice în educație în special printr-o educație morală și civică a tineretului în scopul promovării înțelegerii internaționale și a păcii.

Urmînd aceste recomandări instituțiile românești au inițiat o serie de acțiuni printre care: Reuniunea rectorilor universităților din Europa, Conferința internațională cu tema «Educația copilului în fața progresului științei și tehnicii contemporane».

Efortul unitar al națiunilor în dorința lor de a coopera pentru pace îndreptățește optimismul cu care este așteptat rezultatul anului internațional al educației, an menit să capete semnificația unui act de maximă responsabilitate a comunității internaționale preocupată de formarea și educarea generației viitoare.

Privit prin această prismă, Anul internațional al educației va aduce o contribuție de seamă la instaurarea păcii și înțelegerii în lume.

IN SEMN DE PRIETENIE ȘI PACE. — În fiecare an, Rectoratul Universității din Viena acordă premiile «Gottfried von Herder», personalităților care, prin activitatea lor contribuie la dezvoltarea relațiilor culturale între popoarele continentului european.

Deținătorii acestor premii pe anul 1970 sînt: Prof. Dr. Jan Białostocki (Polonia), Prof. Jan Filip (Cehoslovacia), Zoltan Franyo, scriitor (România), Prof. Dr. Milovan Gavazzi (Jugoslavia), Gyala Illes, scriitor (Ungaria), Prof. Jannis A. Papaioannou (Grecia) și Prof. Dr. Ceko Torbov (Bulgaria).

PENTRU PACE ȘI PROGRES ÎN LUME. — Presa centrală a publicat recent, articolul: *Cooperare pentru securitate — securitate pentru cooperare* al cunoscutului om de cultură belgian Maurice Lambillotte — inițiatorul Conferinței reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare ce a avut loc la Viena, anul trecut.

Dornică de pace și progres opinia publică europeană și-a intensificat activitatea în favoarea securității și cooperării în Europa.

Națiunile europene, spune autorul, simt nevoia ineluctabilă ca, în numele viitorului civilizației să acționeze pentru a traduce în viață dorința lor de securitate, de coexistență, cooperare economică, culturală, științifică, etc. Acest deziderat nu se poate realiza însă decît în condițiile respectării depline a suveranității națiunilor.

Conferința reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare europeană de la Viena a exprimat încă o dată dorința și voința stabilirii între aceste țări a unor relații bazate pe egalitate în drepturi și neamestecul în treburile interne. Discuțiile purtate aici s-au bazat pe respectul reciproc față de toate părerile indiferent de concepția filozofică și religioasă; toți «au căutat mai ales ceea ce poate să-i unească, mai curînd de a sublinia și a cultiva divergențele lor». S-a subliniat la această conferință necesitatea ca, prin toate mijloacele toți europenii să fie făcuți atenți că «problema securității și cooperării îi privește pe toți, de aceasta depinde însuși viitorul lor».

Contribuind la instaurarea securității și cooperării pe continentul lor, europenii trebuie să fie convinși că fac un pas important spre instaurarea păcii și progresului în întreaga lume — se subliniază în partea finală a articolului.

CENTENARUL SOCIETĂȚILOR CULTURALE ROMÂNEȘTI DIN VIENA. — La 5 martie 1970 la Viena a avut loc festivitatea împlinirii a o sută de ani de la înființarea Societăților culturale românești.

În cuvîntul rostit cu acest prilej Ion Dodu Bălan, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă din România a evidențiat legăturile culturale tradiționale dintre instituțiile române și acelea din Viena, trăsăturile culturii românești și aportul ei la dezvoltarea culturii universale. Tot acum s-a arătat rolul important pe care l-a avut Mihail Eminescu în constituirea la 5 martie 1870, în capitala Austriei, a societății «România jună».

La festivitate a mai luat cuvîntul Virgil Similache, președintele grupului de cetățeni austrieci de origină română, conducători ai Bisericii Ortodoxe Române din Viena.

Au mai fost prezenți Wilfried Platzer, secretar general în Ministerul de Externe al Austriei, Bruno Marek, primarul Vienei, înalți funcționari de stat, reprezentanți ai vieții culturale și ai cultelor și ambasadorul României în Austria, Dumitru Aninoiu.

PENTRU UN CLIMAT DE ÎNCREDERE ÎN RELAȚIILE DINTRE STATE. — Consecvență dorinței sale de pace, România prin reprezentanții săi la Conferința de la Geneva a făcut noi propuneri menite să reanimeze activitatea Comitetului pentru dezarmare.

Referindu-se la aceste propuneri, șeful delegației argentine Carlos Ortiz de Rozos, sublinia: «Delegația românească aduce în sesiunea noastră, ceea ce lipsea pînă acum; substanța. Sint cu totul de acord că problema creării de zone denuclearizate merită o atenție deosebită». Aceasta cu atît mai mult cu cît chiar și în urma semnării tratatului de interzicere a experiențelor în atmosferă din 245 de explozii nucleare, numai 23 pot fi încadrate în categoria celor efectuate în scopuri pașnice.

Exprimîndu-și acordul deplin cu propunerile românești în problema dezarmării ambasadorul Roberto Caracciolo, șeful delegației Italiene, a scos în evidență efectele nebănuite asupra vieții popoarelor, a realizării dezarmării. Toate resursele cheltuite pentru înarmare, transferate în acțiuni pașnice, ar atrage progresul nebănuit pe plan economic și social.

Dezarmarea, realizată prin măsuri efective, arată șeful delegației braziliene, Ramiro E. Saraiva Guerreiro ar avea drept consecință nu numai progresul, ci și slăbirea tensiunii internaționale, reducerea decalajului dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare și implicit înlăturarea unui factor de încordare internațională.

Ecoul propunerilor românești în cadrul Comitetului dezarmării a pătruns în rîndurile tuturor membrilor acestui comitet și-și vor pune amprenta asupra discuțiilor din cadrul reuniunilor viitoare.

VOCAȚIA CONTEMPORANĂ A UNIVERSITĂȚII. — În luna aprilie a.c., România va găzdui Reuniunea rectorilor universităților din Europa — una dintre acțiunile inițiate de instituțiile românești în urma recomandărilor făcute de Conferința Generală a U.N.E.S.C.O., în cadrul Anului internațional al educației.

În legătură cu organizarea și tematica acestei întîlniri internaționale, Prof. Dr. Docent Jean Livescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, rectorul Universității București a avut amabilitatea să facă cîteva precizări:

La propunerea României la cea de a XV-a sesiune a Conferinței Generale a U.N.E.S.C.O. (Paris, octombrie-noiembrie 1968), a fost aprobat proiectul organizării unei întîlniri a rectorilor universităților europene.

Organizarea acestei manifestații internaționale la București este expresia dorinței țării noastre de a contribui la dezvoltarea cooperării europene în domeniul învățămîntului superior — cooperare ce ocupă un loc important în sistemul relațiilor diplomatice economice și culturale ale României.

La Reuniune vor participa 51 de rectori, reprezentanți ai universităților din Tirana (R. P. Albania), Viena, Graz (Austria), Bruxelles, Gand (Belgia), Londra, Edimburg, Cambridge, Sussex (Marea Britanie), Sofia (R. P. Bulgaria), Praga, Bratislava (R. S. Cehoslovacă), Copenhaga (Danemarca), Berna, Geneva (Elveția), Helsinki (Finlanda), Paris, Lion, Strasbourg, Montpellier (Franța), Atena, Salonic (Grecia), Dublin (Irlanda), Reykyavik (Islanda), Roma, Bologna, Napoli (Italia), Belgrad, Zagreb (R. S. F. Jugoslavia), Oslo (Norvegia), Amsterdam (Olanda), Varșovia, Cracovia (R. P. Polonă), Madrid, Barcelona (Spania), Stockholm, Upsala (Suedia), Ankara, Istanbul (Turcia), Budapesta, Debrecen (R. P. Ungară), Moscova, Leningrad, Minsk, Harkov, Novosibirsk, Tbilisi (U.R.S.S.); rectorii universităților din Cluj, Craiova, Iași, Timișoara, observatori a șase organizații guvernamentale cu statut U.N.E.S.C.O.

În cadrul lucrărilor Reuniunii vor fi dezbătute următoarele două probleme :

— «Universitățile europene și problemele cooperării interuniversitare» ;

— «Problemele tineretului universitar».

În epoca actuală, universitatea, ca posesoare a unui uriaș volum de inteligență, capătă o responsabilitate din ce în ce mai mare. Tocmai de aceea ea trebuie să devină «unul din principalii fermenți ai progresului social, un factor al mutațiilor și reînnoirilor, o întreprindere a prezentului și a viitorului. Aceasta mi se pare a fi vocația sa națională» — a spus în continuare vorbitorul.

Din acest punct de vedere universitățile sînt strîns legate de dezvoltare. Ele pot aduce o valoroasă contribuție (prin experții, consultanții și specialiștii săi) la aplicarea unor măsuri menite să asigure progresul în educație și știință.

Această contribuție a universității la procesul dezvoltării societății contemporane nu poate avea loc fără o cooperare pe plan continental. Cooperarea este un factor esențial care contribuie la instaurarea păcii în lume.

Astăzi, mai mult ca oricînd, realizările deosebite ale științei și tehnicii, avîntul cultural, impun dezvoltarea și diversificarea relațiilor în toate domeniile vieții economico-sociale. Comunitățile universitare își manifestă tot mai mult interesul pentru aceste realizări și implicațiile lor. De aici decurge integrarea treptată a învățămîntului în societate și creșterea responsabilității în procesul de formare a noilor generații.

Din multitudinea de probleme în care cooperarea universităților din Europa ar putea avea rezultate valoroase, se disting cele ale conținutului învățămîntului universitar (planuri, programe), ale metodelor și mijloacelor de învățămînt, ale organizării universitare, relațiile profesori-studenți, orientarea studenților, cercetarea științifică în universități.

Prin activitățile ce le desfășoară, universitatea aduce o contribuție de seamă la promovarea înțelegerii și cooperării între națiuni.

Aceasta nu trebuie privită însă numai prin prisma viitorului continentului nostru, ci și prin prisma lumii întregi.

«Avînd un rol deosebit în promovarea încrederii și respectului reciproc față de drepturile popoarelor și ale indivizilor, a atașamentului față de valorile general umane, universitatea contribuie la acumularea în rîndurile tinerei generații a acelor premise intelectuale și morale necesare unei opere constructive de pace și cooperare internațională» — a precizat Prof. Dr. Docent Jean Livescu.

Tocmai de aceea — a spus în încheiere domnia sa — ne exprimăm speranța că întîlnirea rectorilor universităților europene va constitui, prin rezultatele sale concrete, o contribuție eficientă în epoca generală de cooperare și înțelegere pe plan european, în afirmarea idealurilor nobile de progres și pace ale tuturor popoarelor.

IN INTERESUL PĂCII ȘI PRIETENIEI. — Între 9 și 12 martie 1970, la invitația ministrului afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, ne-a vizitat țara Dl. John Lyng, ministrul afacerilor externe al Norvegiei. În cadrul întrevederilor și convorbirilor desfășurate într-o atmosferă de prietenie și înțelegere reciprocă s-a subliniat evoluția favorabilă a relațiilor dintre cele două țări și existența posibilităților de dezvoltare multilaterală a acestor relații. S-a efectuat totodată un schimb de păreri asupra problemelor internaționale actuale. Vizita înaltului oaspete norvegian și convorbirile ce au avut loc, constituie o contribuție de seamă la dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări și popoare, la instaurarea păcii și înțelegerii în lume.

Cu prilejul acestei vizite a avut loc o conferință de presă a ministrului de externe norvegian.

Referindu-se la convorbirile ce le-a avut cu acest prilej ministrul norvegian a arătat că ambele părți și-au exprimat convingerea de posibilității dezvoltării și întăririi în viitor a relațiilor bilaterale dintre România și Norvegia.

ASPIRAȚII DE PACE ȘI PROGRES. — Cel mai vechi oraș japonez, Osaka s-a pregătit intens pentru deschiderea expoziției mondiale «Expo-70».

Organizată sub semnul colaborării internaționale, expoziția a fost deschisă la 14 martie 1970 în prezența a peste 12.000 de invitați.

În sunetele «Clopotului păcii» din pavilionul O.N.U. au fost înălțate drapelele a șaptezeci și șapte de țări participante și s-au ridicat pe cer, mesageri ai păcii între toate popoarele, 250 de porumbei.

Impresionantă prin numărul participanților și prin tema propusă — «Progresul uman în armonie» — expoziția exprimă lupta omenirii pentru progres, în general, pentru progresul tehnic, în special, pentru pace, pentru înțelegere și cooperare între toate popoarele.

Artistul japonez Taro Okamoto a conceput în cadrul expoziției «o zonă simbol», ce evocă civilizația și cultura umană în evoluția sa. Sînt expuse aici Turnul Soarelui ce simbolizează trecutul, prezentul și viitorul, prin cele trei fațade ale sale, Turnul Maternității, simbol al aspirației spre progres, spre evoluție continuă și Turnu Tinereții —

expresie a izvorului de energie umană ce se reîmprospătează mereu. Ansamblul acesta este totodată un apel la rațiune și pace.

Pentru a sugera mai expresiv reversul descoperirilor epocale ale științei și tehnicii, organizatorii expoziției au prezentat fotografiile ale Hiroșimei făcute la 5 august 1945 în urma bombardamentului atomic.

Pavilioanele națiunilor expozante sînt dispuse în formă de amfiteatru, cele mai mari spre exterior, cele mai mici spre centru, realizîndu-se astfel, șapte piețe denumite cu numele zilelor săptămîinii.

Pavilionul țării gazdă este format din cinci structuri calendaristice, așezate în formă de floare de cireș (formă ce constituie și emblema expoziției) ale cărei cinci petale simbolizează cele cinci continente.

Expo-70 reflectă prin valorile create de geniul uman și prezentate în cadrul ei, aspirațiile tuturor oamenilor spre progres continuu, spre colaborare și înțelegere, spre pace în întreaga lume.

DEZARMAREA — CONDIȚIE ESENȚIALĂ A PĂCII. — În cuvîntul rostit în Comitetul pentru dezarmare de la Geneva, reprezentantul României Ion Datcu a subliniat importanța pe care o acordă țara noastră activității acestui comitet.

Referindu-se la tratativele de dezarmare și la rezultatele lor, vorbitorul a scos în evidență faptul că deși aceste tratative au fost începute de atîta timp nu s-au obținut rezultate concrete. Popoarele lumii, forțele păcii și progresului, opinia publică mondială cer tot mai imperios adoptarea de măsuri concrete de dezarmare. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît înarmarea, înseamnă tribut material și uman și mai ales zădărnicierea eforturilor spre progres și civilizație. Cursa înarmărilor, pe măsura creșterii, nu numai că nu asigură securitatea popoarelor, ci le antrenează în primejdii nebănuite.

De aceea «credem — a declarat reprezentantul delegației române — că este o înaltă datorie a Comitetului, a tuturor membrilor săi, să examineze cu întreaga răspundere situația existentă și să facă totul pentru adoptarea de măsuri concrete de dezarmare corespunzător voînței generale a popoarelor».

Pentru această cauză comună — dezarmarea generală — România se pronunță cu toată hotărîrea convinsă fiind că aceasta este calea de rezolvare a tuturor problemelor ce periclitează pacea și liniștea popoarelor.

«Dezarmarea generală ar oferi, totodată, acea garanție materială a păcii, a eliminării în fapt a forței și a amenințării cu forța, accelerînd astfel procesul de normalizare a vieții internaționale, a schimbului de valori materiale și spirituale, spre binele fiecărei țări și al comunității internaționale în ansamblu».

O dată cu dezarmarea generală se impune începerea tratativelor pentru dezarmarea nucleară. Ca prime măsuri trebuie să înceteze folosirea armelor nucleare, experiențele nucleare subterane, să înceteze producția acestor arme și să se lichideze stocurile existente.

Din acest punct de vedere România, — a spus vorbitorul — se pronunță pentru convocarea unei conferințe de dezarmare la care să ia parte toate statele lumii.

Delegatul țării noastre a expus în continuare câteva propuneri în această direcție: *«Înghetarea și reducerea bugetelor militare ale tuturor statelor; Asumarea printr-un document internațional cu forță obligatorie și vocație universală, a unor angajamente ferme de nerecurgere la forță sau la amenințare cu folosirea forței, de neamestec, sub nici o formă și în nici o împrejurare, în treburile interne ale altor state, (...) Elaborarea unui program de acțiuni și măsuri concrete al Deceniului dezarmării.*

«NOI NU VOM MERGE!» — Sub aceste cuvinte tineretul american a organizat între 16—20 martie a.c. o nouă etapă a moratoriului pentru încetarea războiului din Vietnam. Pe sute de mii de insigne, pe milioane de manifeste pliante, ziare, au fost înscrise aceleași cuvinte: *«Noi nu vom merge!»* Ele exprimă totodată un angajament solemn de a se împotrivi războiului nejust și în primul rînd de a nu accepta recrutările și încorporările în armată.

Așa cum se arată într-un manifest, noile acțiuni sînt menite să exprime atitudinea opiniei publice față de războiul care a provocat moartea a 50.000 de tineri americani.

În aproape 400 de orașe americane în timpul celor cinci zile ale moratoriului au fost făcute ruguri în fața centrelor de recrutare și încorporare, au fost semnate petiții de încetare a războiului și a recrutărilor.

În peste 600 de institute și universități, școli și colegii, au avut loc intense dezbateri pe tema încetării războiului.

Pe cîmpia din jurul Obeliscului, partizanii păcii au organizat un uriaș miting. De aici, încolonați, mii de tineri au pornit spre centrul național al recrutărilor, avînd în frunte un sicriu în care se aflau listele celor căzuți în război.

Alăturîndu-se mișcării tinerilor partizani ai păcii, organizația «Femei, luptați pentru pace!» au condus un miting în fața Capitoliului sub lozincile: *Aduceți-ne fiii și soții acasă, încetați măcelul și escaladați pacea, etc.*

PENTRU CAUZA PĂCII ÎN LUME. — Din dorința de extindere a relațiilor de prietenie cu toate popoarele, țara noastră a fost vizitată între 19 și 22 martie a.c. de ministrul de stat însărcinat cu afacerile externe, cooperarea și comerțul exterior al Republicii Democratice Congo, Cyrille Adoula.

În tot timpul vizitei oaspeții au fost întîmpinați cu căldură, dovadă a sentimentelor de prietenie și simpatie nutrite de poporul român față de poporul congolez.

În cadrul convorbirilor oficiale ce au avut loc cu acest prilej au fost abordate probleme ale situației internaționale și ale relațiilor româno-congoleze.

Cu privire la relațiile dintre cele două state, părțile și-au exprimat convingerea că prin extinderea și diversificarea colaborării româno-congoleze se aduce o contribuție de seamă cauzei progresului ambelor popoare, păcii, și colaborării internaționale.

Referitor la unele probleme internaționale, cele două părți au exprimat necesitatea lichidării focarelor de război și tensiune ce pe-

riclătează pacea lumii și rezolvarea problemelor litigioase, pe cale pașnică.

O garanție majoră a păcii și dezvoltării cooperării internaționale o constituie așezarea relațiilor dintre state pe baza principiilor respectării independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi a tuturor statelor, dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotări singur soarta, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Toate țările lumii mari sau mici își pot aduce contribuția lor la rezolvarea problemelor esențiale ale lumii contemporane.

Așa după cum se arată în comunicatul comun, părțile au declarat că este imperios necesar să se întreprindă măsuri concrete pe linia dezarmării generale și în primul rînd al dezarmării nucleare — condiție esențială a garantării păcii.

«TRASEUL PĂCII». — Ca în fiecare an și în primăvara aceasta au început la Londra demonstrațiile pentru pace pe «un traseu al păcii» inaugurat în 1958. Răspunzînd apelului de a participa la acțiunea îndreptată împotriva înarmării atomice a Angliei, acum 12 ani unii oameni au luat parte la «Marșul de primăvară» desfășurat de-a lungul celor 70 de km dintre Londra și Aldermaston —, locul unde se află Centrul britanic de cercetări nucleare.

Anul acesta marșurile britanice de primăvară au fost începute la 27 martie din localitatea Crawley. Cei peste o mie de participanți veniți din toată țara reprezentanți ai diverselor organizații sindicale și profesionale, ai diferitelor mișcări de luptă pentru apărarea păcii s-au întrunit sub lozinca dezarmare, securitate, pace. S-a întocmit acum primul marș al păcii cunoscut și sub numele de «Marșul de la Aldermaston» — expresie a protestului împotriva înarmărilor și a dorinței de pace.

Printre lozincile purtate se numără : «Muncă pentru pace, nu pentru război!», «Să fie eliminate armele nucleare!», «Să se treacă la producția de pace!»

Marșul de primăvară s-a încheiat la Londra cu un uriaș miting.

Campania pentru dezarmarea nucleară a inițiat tot acum așa numitul «Festival al vieții». Pe patru scene au avut loc simultan spectacole cu un program inspirat din literatura și folclorul luptei pentru pace, pentru o viață mai bună.

Acest complex de manifestații a exprimat încă o dată dorința de pace a poporului britanic, dorința de eliberare a omenirii de coșmarul unei catastrofe nucleare.

O VIAȚĂ INCHINATĂ PĂCII ȘI PROGRESULUI OMENIRII. — La 19 martie a.c. s-au împlinit 70 de ani de la nașterea lui Frédéric Joliot-Curie, savant de renume mondial, neobosit luptător pentru pace și progres social. Iată mai întii cîteva date în legătură cu viața și activitatea sa.

După terminarea liceului urmează școala de fizică și chimie. La îndemnul și stăruința renumitului fizician Paul Langevin, Frédéric Joliot se dedică fizicii, iar la 25 de ani intră ca preparator în laboratorul soților Pierre și Marie Curie, renumiți deja prin cercetările lor în domeniul radioactivității. Căsătoria lui Frédéric Joliot cu Irène Curie (fiica marilor savanți) a dus la o colaborare științifică din cele mai

fecunde. În semn de omagiu pentru activitatea familiei pe plan științific, Frédéric Joliot adoptă numele acesteia. Din 1928 numele lui Frédéric Joliot-Curie și Irène Curie apar tot mai frecvent în comunicările făcute la Academia Franceză de Științe. Tinerii savanți au făcut descoperiri fundamentale cu privire la structura nucleului atomic. Descoperirea fenomenului radioactivității artificiale, în 1933, și întreaga lor activitate științifică a făcut ca în 1934 să fie distinși cu Premiul Nobel pentru chimie.

Numit profesor la College de France, Frédéric Joliot-Curie își continuă activitatea științifică ajungând ca prin studiile sale să prevadă reacția în lanț și să se numere astfel printre primii savanți ce au contribuit la descoperirea energiei nucleare.

În timpul celui de al doilea război mondial se integrează misiunii de rezistență, iar în 1945 este numit președinte al Comisariatului energiei atomice din Franța. La inițiativa lui, în 1948 este construit și pus în funcțiune primul reactor nuclear francez. Ca apreciere a intensei sale activități este numit membru al Academiei de științe din Paris și președinte al Federației Mondiale a oamenilor de știință.

Activitatea de om de știință și-a împletit-o în mod neconștient cu aceea de luptător pentru pace și progres. Deplin conștient de rolul și răspunderea omului de știință pentru soarta lumii, Frédéric Joliot-Curie face cunoscută hotărârea sa că «nu va lucra pentru război».

Între anii 1951—1958, eminentul savant, a fost președinte al Consiliului Mondial al Păcii și pentru activitatea sa desfășurată a fost distins în 1951 cu Premiul internațional Lenin, pentru întărirea păcii între popoare.

În plină activitate, renumitul savant și militant pentru pace și progres, Frédéric Joliot-Curie a murit în 1959, la vârsta de 58 de ani.

PREMIUL NOBEL PENTRU PACE. — În fiecare an, la 10 decembrie, Academia Suedeză împarte premiile Nobel autorilor unor opere științifice, literare, politice puse în slujba progresului omenirii și a păcii.

Fondatorul acestor premii intrate în istorie a fost savantul Alfred Nobel născut la 21 octombrie 1833 și mort la 10 decembrie 1896. Ca fiu al arhitectului și inginerului Emanuel Nobel, profesor la universitatea din Stockholm, proprietar al unei fabrici, sus-numitul Alfred Nobel, se dedică carierii de inginer. După studii în Europa și America, este nevoit să se întoarcă în Suedia ca urmare a situației precare ce intervenise în viața familiei.

În Suedia dezvoltarea industriei miniere îl duce pe Alfred Nobel la ideea înființării unei fabrici de explozibile. Succesul deosebit l-a încurajat în cercetările sale, dar, o explozie dezastruoasă la fabrică în anul 1864 dezlănțuie o puternică campanie de presă și protestele opiniei publice. La refuzul de a i se elibera autorizația de construire a unei noi fabrici, Nobel răspunde cu instalarea laboratorului pe un vas pe apele lacului Maelar.

Preocupările pentru cercetarea glicerinei au trezit interesul a numeroase cercuri industriale. Subvenționat de acestea, Nobel va face o descoperire epocală, aceea a dinamitei. Inventatorul este în culmea gloriei dar, în același timp, invenția îi aduce multă nefericire: prin

accidentele provocate de dinamită, numele său este asociat cu acela al morții. În foarte multe țări angajate în războaie au fost înființate societăți care produceau și desfăceau dinamita. Activitatea aceasta i-a adus lui Nobel o avere fabuloasă. Știrile despre ravagiile provocate pe cîmpurile de luptă de dinamită l-au făcut pe inventator să spună: «Aș vrea să inventez o mașină și un explozibil atît de îngrozitoare, încît pe viitor războiul să fie imposibil». Acestui țel și-a dedicat în continuare cercetările sale pînă în anul morții. Nerealizîndu-și visul Alfred Nobel a lăsat prin testament ca din colcșala sa avere și dobinzile acesteia să fie decernate în fiecare an cinci premii internaționale pentru lucrările cele mai valoroase în domeniul fizicii, chimiei, medicinei (sau fiziologiei), literaturii (sau artei) și păcii. La hotărîrea Academiei Suedeze din anul 1966 a fost instituit cel de al șaselea premiul Nobel pentru realizări în domeniul științelor economice.

Primul premiu Nobel pentru pace a fost împărțit între Henri Duntant, principalul fondator al Crucii roșii internaționale și Frédéric Passy, pacifist pasionat.

PENTRU CREAREA UNUI CLIMAT AL PĂCII. — Cu prilejul vizitei în România, Președintele Republicii Turcia, Cevdet Sunay, a acordat un interviu reprezentanților presei noastre centrale.

Referindu-se la relațiile dintre România și Turcia, D-sa a subliniat că baza acestora o constituie principiile independenței, respectării integrității teritoriale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne.

Acordurile încheiate între cele două țări, schimburile de vizite, au menirea de a contribui la evoluția favorabilă a acestor relații. Există încă numeroase posibilități de lărgire a sferei acestor relații menite să slujească la întărirea păcii în Balcani și în întreaga lume.

Referindu-se la căile ce ar putea duce la instaurarea în regiunea Balcanilor a unui climat de înțelegere și pace, Președintele Republicii Turcia a spus între altele: Turcia dorește instaurarea în zona din care face parte și în întreaga lume «a unei ordini a păcii și securității bazate pe libertate, dreptate și egalitate în drepturi pentru toate națiunile». Pentru aceasta este necesară dezarmarea generală și totală și, în special, trecerea la măsuri realiste în această lume, măsuri menite să stabilească încredere reciprocă, să contribuie cu adevărat la cauza păcii.

În ceea ce privește premisele realizării unei păci durabile în Europa, a spus D-sa, aceasta este o problemă deosebit de complexă și cu numeroase dificultăți. Se impune rezolvarea tuturor divergențelor prin mijloace pașnice, sînt necesare contacte și convorbiri asupra diferitelor probleme și numai astfel prin parcurgerea treptată a distanței se poate ajunge la instaurarea unei păci drepte și durabile pe continentul european.

ANIVERSAREA UNUI SFERT DE VEAC DE EXISTENȚĂ A O.N.U. — În ziua de 14 aprilie a.c. s-au început lucrările celei de a 25-a sesiuni a Co-

misiei Economice pentru Europa, consacrată dezvoltării cooperării economice ca mijloc de înțelegere între națiuni și de favorizare a unui climat de pace. Se inaugurează astfel șirul manifestărilor consacrate celei de a 25-a aniversări a O.N.U., manifestări ce vor dura până la sfârșitul lunii octombrie.

Vorbind despre această aniversare G. Palthey — directorul general adjunct al Oficiului O.N.U. la Geneva, a declarat: «Aniversarea va constitui un prilej de informare și de speranță. De informare pentru că va cere o largă acțiune de clarificare a opiniei publice asupra realizărilor O.N.U. ca și asupra dificultăților pe care le întâmpină în atingerea obiectivelor sale de pace și justiție».

Sedința solemnă va avea loc în ziua de 6 iulie la Palatul Națiunilor.

Cu prilejul acestui jubileu, în universități vor avea loc colocvii printre care reținem cel despre: «Rolul statelor mici în fața unei lumi în mișcare». Vor fi organizate totodată expoziții ce vor oglindi activitatea înaltului for internațional.

PLENARA COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII. — În luna martie a.c. au avut loc lucrările plenarei Comitetului Național pentru apărarea Păcii din Republica Socialistă România.

În fața membrilor Comitetului și a invitaților prezenți, Prof. Univ. Tudor D. Ionescu, președintele Comitetului, a prezentat o informare asupra activității Comitetului în anul 1969. A fost prezentat apoi proiectul planului de activitate pe anul 1970. În continuare au avut loc discuții. Printre vorbitori s-au numărat: P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, Ing. Veronica Gligoraș, Elena Livezeanu, Prof. Anastase Botez, președintele comitetului județean de luptă pentru pace Teleorman, Aurel Cernea, redactor șef al revistei «Pentru Apărarea Păcii», Î. P. S. Mitropolit Iustin Moiescu al Moldovei și Sucevei, Papp Ladislau, episcop al Episcopiei Reformate Oradea, Mozes Rosen, șef rabin al cultului mozaic, Gheorghe Bunghez, președintele Comitetului județean de luptă pentru pace Neamț, Alexandru Bădulescu, secretarul județean de luptă pentru pace Prahova.

În planul de activitate aprobat de plenară s-a prevăzut participarea Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, la manifestările internaționale, dedicate păcii și înțelegerii între popoare, în scopul intensificării relațiilor cu Organizații și mișcări de pace din diferite țări, al realizării unității forțelor care luptă pentru asigurarea păcii în lume.

Printre acțiunile pe plan intern, planul de activitate prevede organizarea de către Comitetul Național pentru Apărarea Păcii alături de alte organizații de masă și obștești a unor conferințe și simpozioane menite să facă cunoscută tuturor activitatea țării noastre pe tărîmul păcii și munca poporului român pentru construirea noii societăți.

La propunerea Consiliului Mondial al Păcii, în țara noastră, în anul 1970, vor fi sărbătorite următoarele personalități ale Științei și Culturii Mondiale: Ludwig van Beethoven, Haviz Chams Aldin Muhammad, poet liric al Persiei, Jan Aamos Comenius, umanist ceh, Georg Wilhelm Frederich Hegel, filosof german.

O REMARCABILĂ CONTRIBUȚIE LA CAUZA PĂCII ȘI COLABORĂRII INTERNAȚIONALE. — Între 13 și 17 aprilie 1970, poporul român a primit, cu tradiționala sa ospitalitate, pe Cevdet Sunay, președintele Republicii Turcia, care, la invitația Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, a întreprins o vizită oficială în țara noastră.

Vizita înaltului oaspete a avut loc sub semnul sentimentelor de prietenie dintre cele două popoare, al dorinței reciproce de a se cunoaște mai bine și de a colabora mai intens spre binele fiecăreia dintre ele, al cauzei păcii în lume.

În timpul vizitei între cei doi președinți au avut loc convorbiri oficiale în cadrul cărora s-a făcut un schimb de păreri asupra relațiilor româno-turce și asupra principalelor probleme internaționale.

S-a scos în evidență, cu acest prilej, faptul că dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre România și Turcia, avînd la bază principiile fundamentale ale dreptului internațional corespunde intereselor ambelor țări și reprezintă în același timp un exemplu pozitiv de colaborare între țări cu sisteme sociale diferite.

Din discuțiile asupra problemelor esențiale ale vieții internaționale cei doi președinți au exprimat încă o dată necesitatea respectării cu strictețe în cadrul relațiilor dintre state, a principiilor independenței, suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, integrității teritoriale și avantajului reciproc.

Privite din acest punct de vedere, relațiile prietenești româno-turce, aduc o contribuție de seamă la îmbunătățirea situației din Balcani, în interesul păcii regionale și mondiale.

Așa după cum se arată în Comunicatul comun dat publicității părțile au subliniat necesitatea ca toate statele să depună eforturi pentru realizarea dezarmării generale și a dezarmării nucleare, întrucît continuarea cursei înarmărilor constituie un obstacol principal în calea spre o pace durabilă.

Se impune cu necesitate, au arătat cele două părți, rezolvarea pe cale pașnică a tuturor problemelor litigioase și a conflictelor internaționale.

În menținerea și salvagardarea păcii un rol foarte important îl are Organizația Națiunilor Unite a cărei eficacitate, trebuie să crească neconținut.

Cei doi președinți — se arată în încheierea Comunicatului — și-au exprimat satisfacția în legătură cu rezultatele acestei vizite considerată o etapă nouă și remarcabilă în evoluția pozitivă a relațiilor de prietenie sinceră româno-turce și o contribuție importantă la cauza păcii în întreaga lume.

REAFIRMAREA SPIRITULUI DE PACE ȘI ÎNȚELEGERE PE CONTINENTUL NOSTRU. — La 22 aprilie 1970, au început la București lucrările primei reuniuni a rectorilor universităților europene — manifestare organizată de Universitatea bucureșteană sub egida U.N.E.S.C.O. în cadrul programului Anului Internațional al educației.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Prof. Dr. Docent Jan Livescu, rectorul Universității din București. În continuare Ministrul Învățămîntului, Mircea Malița, a dat citire Mesajului de salut adresat reuniunii de către Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, Ion Gheorghe Maurer.

După salutul cordial adresat eminentelor personalități participante la Reuniune, în mesaj se spune printre altele :

«Revoluția tehnico-științifică pe care o trăiește lumea contemporană afectează profund conținutul învățămîntului, care devine o verigă importantă a desfășurării acestei revoluții. Școala și implicit învățămîntul superior are datoria de a se adapta în conținut, forme și metode în scopul formării unor viitori specialiști capabili să facă față noilor cerințe ale vieții, să posede principiile, norme și valori etice, conforme cu cele mai bune tradiții umaniste.

Dezbaterile care au loc cu prilejul acestor reuniuni se înscriu în activitatea dedicată statornicirii unui climat de pace în lumea întreagă, a unui progres continuu.

Prin organizarea acestei reuniuni internaționale, România își exprimă încă o dată convingerea că «participînd activ la toate inițiativele menite să contribuie la o evoluție pozitivă a climatului internațional, dă expresie idealurilor de pace ale poporului nostru, năzuinții sale din totdeauna de apropiere și înțelegere cu toate popoarele lumii» — se arată în încheiere în mesaj.

ZIUA MONDIALĂ A ORAȘELOR ÎNFRĂȚITE. — În fiecare an, în ultima duminică a lunii aprilie are loc aniversarea Federației Mondiale a Orașelor Înfrățite. Această tradiție a fost stabilită în urma hotărîrii Congresului al IV-lea al Federației ținut în anul 1962 la Coventry-Anglia.

Scopul major al Federației Mondiale a Orașelor Înfrățite — organizație internațională neguvernamentală înființată în aprilie 1957 — este realizarea unei cooperări mondiale prin intermediul comunei (orașului).

Inițial alcătuită din 50 de orașe din trei țări, după 13 ani de existență F.M.O.I. cuprinde astăzi aproape 1.500 de orașe din 100 de țări din Europa, Africa, America și Asia.

Legăturile de înfrățire dintre orașele membre presupun promovarea ideilor de cunoaștere reciprocă, de stabilire pe baza principiilor de egalitate și reciprocitate, a unor relații de colaborare și prietenie, indiferent de rasă, naționalitate, convingeri politice și religioase. Înfrățirea presupune totodată schimburi culturale, științifice, sportive, menite să contribuie la îndeplinirea dorinței de pace și prietenie a popoarelor (Din țara noastră următoarele orașe sînt afiliate F.M.O.I.

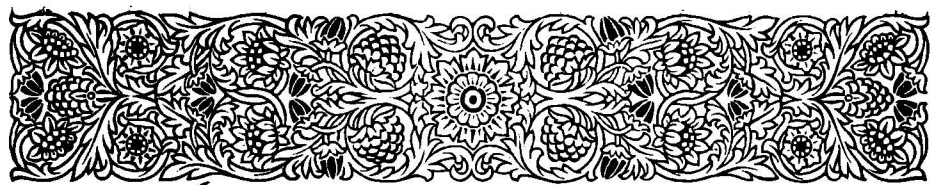
și înfrățite cu orașe din alte țări: Craiova-Nantérre (Franța), Cluj-Dijon (Franța), Sinaia-Aosta (Italia), Galați-Coventry (Anglia), Constanța-Boulogne-sur Mere (Franța), Turkar (Finlanda) și Sulmona (Italia), Iași-Poitiers (Franța).

Dintre acțiunile organizate sub egida Federației în cursul anului ce a trecut amintim: Organizarea Adunării Mondiale a tineretului din orașele înfrățite, La Sainte-Agathe des Monts, Kuebec (Canada); Zilele tehnicii la Paris; colocviul cu tema: «Vocația nouă a orașelor în materie de educație permanentă».

Pentru acest an, a fost prevăzut cel de al șaptelea Congres Mondial al orașelor înfrățite ce se va desfășura în luna iulie la Leningrad pe tema participării maselor populare la înfrățirea orașelor în interesul păcii și progresului social.

La toate aceste acțiuni, orașele din țara noastră participă activ prin schimburi și acțiuni de ordin cultural-social.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Ardealului, Dr. Nicolae Mladin a fost distins de Institutul teologic universitar protestant din Cluj cu titlul «Doctor honoris causa».

— Patriarhul ecumenic Atenagora a invitat la Constantinopol «Conferința Episcopilor vechi-catolici» pentru a intensifica discuțiile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică.

— Profesorul Dr. Nicolae Chițescu de la Institutul teologic de grad universitar din București a participat, ca invitat, la a XIII-a Adunare Generală a «Federației Bisericilor Protestante din Franța», ținută la Grenoble între 8—11 noiembrie 1969. Deviza Adunării a fost: «Ce dezvoltare și pentru care om?» — Confederația e formată din șase Biserici: Reformată, Luterană, Baptistă, Pentecostală, Reunită și Armata Mântuirii. Unirea între cele șase culte ale Federației nu este încă deplină, acum se pregătește o Mărturisire de credință comună. Profesorul Chițescu a rostit, la deschiderea Adunării Generale, un cuvânt de salut din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian. Dr. W. A. Visser'l Hooft, președintele de onoare al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, invitat la Adunare, a conferențiat despre tema Adunării: *Ce dezvoltare și pentru care om?* — Dezvoltarea face parte — a spus conferențiarul — din seria problemelor sociale actuale, care nu sînt străine Bisericii. Popoarele în curs de dezvoltare trebuie ajutate să se dezvolte.

Profesorul N. Chițescu a vorbit apoi despre relația dintre Biserică și celelalte organisme care se ocupă de dezvoltare, formulînd și temeiul dogmatic al dezvoltării axat pe comuniunea dintre Dumnezeu și oameni și dintre oameni, ruptă prin păcat și restabilită prin Iisus Hristos.

— La Academia teologică din Leningrad s-a întrunit a patra Conferință a teologilor Bisericii Ortodoxe Ruse și Biserica Evanghelică Germană. Prima Conferință s-a întrunit în 1959 la Arnoldshain (R. F. a Germaniei) cu tema: *Tradiția și credința*, a doua în 1963 la Zagorsk cu tema: *Despre lucrarea Duhului Sfînt la serviciul divin, în Sfintele Taine și la sinoade*, a treia la Höchst (R. F. a Germaniei) în 1967 cu tema: *Înțelegerea creștină a împăcării motivată biblic în lucrarea Bisericii și în responsabilitatea pentru pacea în lume*; iar a patra are tema: *Botez și viață nouă*.

Delegația ortodoxă rusa, condusă de Mitropolitul Nicodim de Leningrad și Novgorod, președintele Comisiei pentru relațiile externe a avut ca membri pe: Arhiepiscopul Mihail de Voronej și Lipețk, Episcopul Mihail de Astrahan și Enolaev, profesorii de teologie din Leningrad, M. Speranski, L. Voronov, I. Belevcev, V. Sorokin; profesorii de teologie de la Academia teologică din Moscova A. Vetelev, V. D. Sarıcev, D. P. Oghițki și Arhimandritul Agafanghel, rectorul Seminarului teologic din Odesa. Din delegația germană condusă de D. A. Wischmann, președintele comisiei pentru relațiile externe ale Bisericii Evanghelice Germane (Frankfurt-Main R. F. a Germaniei) au făcut parte profesorii L. Goppelt (München), G. Harbsmeier (Göthager), G. Kretschmar (München), Fairy von Lilienfeld (Erlangen), E. Schlöck (Heidelberg), R. Slenczka (Heidelberg), E. Wolf (Göttingen).

Conferințele acestea n-au caracterul unor tratative unionale, ci urmăresc numai lămuriri teologice și informări teologice reciproce. Tema pusă în discuție e privită în legătură cu probleme de actualitate. Pentru tema Conferinței a patra s-au prezentat din amîndouă părțile referatele intitulat: 1. *Botez și viață nouă după Ioan III și Romani VI*; 2. *Slujirea celui botezat în lume după mărturia părinților biserești*;

3. Cel botezat — colaborator în lucrarea de împăcarea lui Dumnezeu în lume; 4. Botezul și apartenența la Biserică; 5. Botezați și nebotezați în împreună lor lucrare spre binele omenirii și 6. Reprezentanții ai spiritualității ortodoxe și evanghelice.

— În preajma deschiderii sesiunii extraordinare a «Sinodului episcopilor romani» s-a întrunit în prima sa Adunare generală «Comisiunea internațională a teologilor romani». În cuvântul de salut Papa Paul VI, vorbind de ajutorul pe care-l așteaptă de la comisiune în îndeplinirea funcțiunii sale, a ținut să menționeze că lucrării teologice i se lasă toată libertatea de exprimare, care cercetarea teologică are legi și cerințe proprii, care trebuie respectate, altfel nu-i posibilă nici o dezvoltare. Să nu se creadă că sînt în concurență două primale: primatul științei și primatul autorității. În domeniul doctrinei există un singur primat, cel al adevărului revelat, al credinței, pe care, deși în forme diferite, voiesc să-l slujească și teologia și magisteriul Bisericii. Papa a mai adăugat, că «păstrînd tradiția și adevărul doctrinei catolice» admite «progresul și pluralismul teologic».

Prin astfel de afirmații, Papa, evident — spun unii comentatori — se străduia să câștige încrederea teologilor. Misiunea «Comisiunii teologilor» este de a lamuri actualele probleme teologice și pastorale cu caracter urgent. În privința aceasta a prezentat un referat fruntașul dogmatist romano-catolic, profesorul Karl Rohner (Münster, R. F. a Germaniei). Astfel, reiterat a pus în discuție probleme ca: botezul copiilor, căsătoriile mixte, indisolubilitatea căsătoriei, celibatul, alegerea episcopilor, relația dintre preot și episcop ș.a. Multă discuție a generat problema: cum poate fi apărată credința care se prezintă într-o pluralitate de păreri teologice (pluralismul teologic). S-a ajuns la un consens, recunoscîndu-se principal necesitatea și legitimitatea pluralismului teologic. Teologia, ca interpretare științifică a credinței, lucrează doar cu contextul filozofic, cultural, social, etc. atît de variat al timpului și al teologiei, sub o influență sau alta, pot prezenta aceeași problemă, — fără a-i altera conținutul — în formă de exprimare diferită, ceea ce determină apariția diferitelor «școli teologice». De aceea «Congregația credinței» să nu aprecieze cu ușurință «pluralismul teologic». Acesta a fost admis principal, dar problema criteriilor delimitării sale a rămas să fie lămurită ulterior. Nelamurită a rămas și problema dacă «comisiunea teologilor» este un organ de studiu oficial independent, supus direct Papii sau un organ al «Congregației credinței». S-au numit patru subcomisiuni care să studieze problemele următoare: 1. *Unitatea credinței* (pînă unde poate merge pluralitatea fără să altereze identitatea credinței); 2. *Preoția* (relația dintre preoția generală și specială, celibatul preoților, ș.a.); 3. *Viața creștină și viitorul omenirii* (teologia nădejdi, problematica dezvoltării, funcțiunea social-critică a Bisericii, ș.a.); 4. *Criteriile de cunoaștere ale moralității creștine* (Intimitatea conștiinței personale față de autoritate? Există o lege morală permanentă?) (H.K., 11/1969).

— În Suedia s-a constituit *Asociația Bisericilor Ortodoxe* pentru a furniza informații despre comunitățile ortodoxe și a cultiva colaborarea întrecută. «Biserica Ortodoxă Suedeză», înființată în 1968 este cea mai tînără între Bisericile Ortodoxe din Suedia.

— Credincioșii ortodocși din Africa se cifrează la 18.000 și anume: 10.000 în Uganda (15 preoți și 7 teologi mireni) proveniți din adherenți ai religiilor naturii și secte sincretiste; 700 în Kenia (120 parohii), proveniți din creștini evanghelici, 100 în Tanzania, restul în Congo.

— În Irak sînt la 400.000 creștini, dintre care jumătate monofiziți (ortodocși sirieni) și nestorieni (ortodocși chaldeeni).

— La Neudettelsen (R. F. a Germaniei) s-au întrunit 120 de teologi și mireni, avînd ca temă de discuție: *Sfînta Euharistie* (O.H., 29/1969).

— Conferința Episcopilor romano-catolici din regiunea Pacificului a aprobat ca credincioșii anglicani să fie admiși la Sfînta Euharistie săvîrșită de preoți romano-catolici dacă: 1. un timp mai îndelungat credincioșii anglicani sînt lipsiți de un preot anglican; 2. credinciosul anglican să-și manifeste expres dorința în privința împărțirii și 3. să aibă încredere în Sfînta Euharistie săvîrșită de un preot romano-catolic.

— Conferința evanghelică din America Latină s-a întrunit la Buenos Aires, avînd ca temă principală textul de la Romani I, 14. Tema a fost discutată în șase grupe, stăruindu-se asupra responsabilității Bisericii în actualele schimbări de natură socială, economică și politică, asemenea asupra problemei feminine, tineretului și atitudinii față de concetățenii romano-catolici (Z.d.Z., 10/1969).

— «Frații — Graymoar» — un ordin franciscan — propunea introducerea unui «Botez ecumenic» pentru copiii născuți din căsătorii mixte, cu motivarea că «nu există un Botez catolic și un Botez luteran, ci numai un Botez în Hristos».

— Consiliul ecumenic al Bisericilor a organizat în Academia evanghelică din Tutzing (R. F. a Germaniei) o conferință cu tema: *Relația dintre muncă și timpul liber în viața omului*. Au participat 60 de persoane din 20 de țări. Dacă mult timp — s-a spus — teologia aprecia mai mult munca față de timpul liber, azi trebuie să se recunoască bine că timpul liber (turismul) dă vieții o dimensiune nouă, care îmbogățește viața, dar implică și anumite elemente care primejduiesc valorile umane și demnitatea omului.

— *Ascultarea creștină de azi în Ceylon* a fost tema unui seminar teologic organizat la Colombo (Ceylon) și la care au participat creștini de toate confesiunile. Probleme singulare discutate: «Cuprinsul soteriologic al Bibliei»; «Propoveduirea mântuirii în Asia»; «Comunitatea mântuită și cea în curs de mântuire»; «Credința creștină și relația sa cu cultura asiatică»; «Credința creștină și relația sa cu revoluția asiatică» (O.P.D., 38/1969).

— Sergius Samos este noul Episcop al credincioșilor ortodocși din Suedia. A fost hirotonit de Mitropolitul Atenagora din Londra, exarh al Patriarhiei ecumenice. Episcopul Sergius va avea reședința la Sigtuna, unde în evul mediu a mai fost o Episcopie Ortodoxă.

— La dorința Patriarhului Chiril al Bulgariei, eparhia Philippopol, administrată de Prea Fericirea Sa, și după alegerea ca Patriarh (1953), a primit un Episcop, pe Valaam din Stobi.

— Patriarhul Ortodox al Alexandriei, Nicolae VI, l-a numit pe Mitropolitul Barnaba de Pelusion, vicar general al Patriarhiei, și pe Arhimandritul Irineu Talambekos, secretar al Sfântului Sinod.

— La Sofia a fost restaurată Biserica Sfânta Petka, zidită în veacul al XVI-lea.

— Secretarul Sfântului Sinod al Patriarhiei Ortodoxe Sirbe, Episcopul Daniil de Morca, a fost numit vicar patriarhal.

— Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe din Macedonia a ridicat toate Episcopiele la rangul de mitropolii.

— Episcopul Marcu al Bisericii Ortodoxe Albaneze în S.U.A., supusă Patriarhiei Ecumenice, a înființat la Boston o școală pentru a contribui la păstrarea limbii albaneze la credincioșii albanezi din America.

— Institutul teologic ortodox Sfântul Sergiu din Paris a organizat o sesiune liturgică cu tema: «Liturgie și simbolică».

— Teologii greci au organizat la Atena o «sesiune teologică» cu tema: *Părinți bisericești și educația*.

— Patriarhul ecumenic Atenagora l-a numit pe conducătorul comunității monahale ortodoxe din Taizé (Franța), Arhimandritul Papandreu, — secretar general al Comitetului pentru pregătirea sinodului panortodox.

— Preotul Teodosie Nagashima, în vârstă de 35 de ani, a fost hirotonit, în Catedrala ortodoxă din Tokio, Episcop ortodox de Kyoto (Japonia). Taina hirotoniei a fost săvârșită de Arhiepiscopul Ioan de San Francisco (S.U.A.) și Episcopul Vladimir din Tokio.

— În München (R. F. a Germaniei) s-a săvârșit o Sfântă liturgie ortodoxă în dialectul aromân.

— «Comitetul pentru unitatea creștină» de pe lângă Sfântul Sinod al Patriarhiei Ruse, condus de Mitropolitul Nicodim al Leningradului cuprinde 4 mitropoliți, 5 arhiepiscopi, 7 episcopi, 2 arhiepiscopi, 2 profesori de teologie, 1 docent și un secretar.

— În Sfântul Munte (Atos) s-ar afla, în prezent, 1.238 monahi.

— Biserica Ortodoxă Greacă din America de Nord și Sud are în prezent 11 episcopi, 413 preoți și 420 parohii.

— La inițiativa Patriarhului Ortodox de Alexandria, Nicolae VI și a Patriarhului Etiopiei, Vasile I, s-a înființat la Addis Abeba o societate pentru «Studii greco-etiopiene», care să cultive «dialogul teologic și colaborarea științifică între Ortodoxia greacă și creștinătatea etiopiană». Membri ai societății sînt teologi și ierarhi ai celor două Biserici și profesori de la Universitățile din Addis Abeba. Societatea e prezidată de Patriarhul Nicolae VI și e patronată de moștenitorul tronului etiopian, Asfa Vesen.

— Arhiepiscopul ortodox rus Vasile de Brüssel, fiind de exarhul vest-european al Patriarhiei din Moscova, într-un studiu în legătură cu elaborarea unei mărturisiri de credință ortodoxă completă, publicat în nr. 54 și 55, 1969 al «Messager de l'Exarchat ou Patriarchie Russe au Europe Occidentale» Paris, afirmă că «ideea unei mărturisiri de credință completă și universală este în general tot străină conștiinței bisericești ortodoxe. Tendința de a defini totul și de a formula tot ce este obiect de credință lezează tocmai principiul esențial al libertății teologice și bisericești privitoare la unitate și iubire — principiu alături de precizie exprimat în formula apreciată a Fer. Augustin: *in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas*. Părinții bisericești au atribuit părerilor doctrinare teologice libere un larg domeniu, în ce privește «creațiunea, mîntuirea și destinul omului» și de acest fapt să se țină Biserica Ortodoxă — spre deosebire de Biserica Protestantă și cea Romano-Catolică. În afară de aceasta, elaborarea și publicarea unei Mărturisiri de credință ortodoxe complete ar avea și unele dificultăți și ar putea determina chiar și apariția unor schisme. Practic este foarte dificil de elaborat o Mărturisire de credință, care de o parte ar trebui să expună toată tradiția bisericească ortodoxă, iar de altă parte să fie «o sinteză creatoare și aplicare la timpul nostru». O astfel de sinteză, fidelă spiritului Sfinților Părinți și totodată liberă și completă, în prezent nu-i posibilă și ar fi o pretenție exagerată adresată teologilor ortodocși. În afară de aceasta nici n-ar fi prea utilă o formulare nouă a Mărturisirii de credință, fiindcă ar fi prea legată de concepția noastră proprie a timpului și, în plus, ar fi o povară grea pentru gîndirea teologică liberă și creatoare».

Aceleași lemeri i-au reținut pînă acum și pe Vechii-Catolici, de a formula o Mărturisire de credință proprie, completă (AKID 166/1967—1969).

— Vaticanul a reinnoit expres interdicția intercomuniunii între credincioșii romano-catolici și protestanți.

— Membrii grupei anglicane pentru dialogul cu Biserica Ortodoxă au ținut, în Colegiul Sfîntul Gheorghe din Ierusalim, ședințe în care, timp de patru zile, au discutat punctele propuse de conferința a treia panortodoxă de la Rhodos pentru discuție și acceptare de Conferința Lambeth. Ședințele au fost prezidate de Episcopul de Oxford, Dr. H. J. Carpenter.

— La sfințirea în ierah a profesorului vechi-catolic Marinus Kok, ales Arhiepiscop-vicar cu drept de succesiune al Arhiepiscopului de Utrecht (Olanda), Dr. Andreas Rinkel, primat al comunității Bisericilor Vechi-Catolice, au participat pe lângă ierarhi vechi-catolici și un reprezentant al Patriarhiei Ortodoxe Ruse, Episcopul Dionisie de Rotterdam, un reprezentant al Bisericii Romano-Catolice, Dr. I. B. Möller, episcop de Groningen și un reprezentant al Bisericii Anglicane, Dr. Falkner Allison, Episcop de Winchester, toți în haine liturgice. Pentru prima dată de la schisma dintre Roma și Utrecht (1723) Papa trimite unui ierah vechi-catolic o scrisoare de felicitare la alegerea și sfințirea sa, însoțită de un dar: un facsimil al Codicelui Vatican, însemnatul manuscris biblic grecesc din secolul IV. De altfel capitulul mitropolitan d.n. Utrecht comunică Vaticanului alegerea noului vicar și data sfințirii sale. La schisma dintre Roma și Utrecht s-a ajuns în 1723, cînd capitulul mitropolitan din Utrecht, după o îndelungată sedis-vacantă, a făcut o alegere de episcop, în mod independent de Roma, exercitînd un drept pe care-l avea din veacul al IX-lea, ceea ce însă Vaticanul n-a aprobat și Papa a excomunicat ierarhia de Utrecht. Totuși Biserica de Utrecht a anunțat ulterior papii fiecare alegere și sfințire de episcop, dar de fiecare dată papa a răspuns cu o bulă de excomunicare. Din această cauză Episcopul Spit de Deventer, în anul 1893, n-a mai anunțat alegerea sa Vaticanului și de atunci și alți episcopi au procedat la fel. Din 1966 însă, cînd s-au reînălțit oficial Roma și Utrecht și s-a instituit o comisiune comună de studiu, cele două Biserici s-au apropiat și la noua alegere și sfințire de episcop, capitulul mitropolitan de Utrecht a reluat obiceiul de a anunța Romei astfel de alegeri. De data aceasta Papa n-a mai răspuns cu o bulă de excomunicare, ci cu o scrisoare de felicitare și cu un dar. În cuvîntarea rostită după actul hirotoniei, Arhiepiscopul-vicar Kok a spus între altele: «Ca episcop catolic în Biserica lui Dumnezeu nădăjduiesc să propovăduiesc Evanghelia predată mie, să trezesc credința, să întăresc nădejdea și mai presus de toate că răspîndesc dragostea față de Hristos. «Major caritas», aceasta-i deviza alegerii mele. În această dragoste față de Hristos mă știu legal cu toți care aparțin lui Hristos și mă consider slujitor al întregii Biserici a lui Hristos, al ecumeniei».

Într-un interviu acordat, după sfințire, unui ziar vechi-catolic în privința situației Bisericii Vechi-Catolice în Mișcarea ecumenică Arhiepiscopul-vicar Kok a spus: «În vechiul Consiliu Ecumenic al Bisericilor noi eram singurul membru catolic. Acum s-a adăugat Roma, ceea ce însemnează o înlăturare apreciabilă. Dar Biserica Veche-Catolică va mai lucra tot independentă. În Bisericile Romano-Catolică și Reformată mai joacă rol încă politica forței, la noi nu. Noi simțem independenți. Noi simțem o Biserică catolică, fără Roma». Despre relațiile cu Bisericile reformate ierarhul Kok a subliniat că în prezent nu sînt de natură ca un credincios vechi-catolic să se împărtășească într-o biserică reformată. Concepțiile reformatilor în privința aceasta sînt încă prea îndepărtate de ale noastre». — Comisiunea comună, romano-catolică — veche-catolică, al cărei președinte, de la înființare — este Arhiepiscopul-vicar Kok, a trimis în urmă cu 6 luni o scrisoare Romei, despre posibilitatea de a strînge relațiile dintre cele două Biserici, dar nu s-a primit încă nici un răspuns. De o fuziune a celor două Biserici încă nu poate fi vorba. Vechi-catolicii stăruie în respingerea dogmei despre primatul papal de la 1870, dar în acord cu proeminenții romano-catolici se străduiesc să formuleze o acceptabilă idee a primatului. Reunirea cu Biserica Ortodoxă, a spus Arhiepiscopul-vicar, este un punct important. Tratatativele cu ortodocșii se dezvoltă însă anevoios.

— Biserica Veche-Catolică a eliminat oficial pe «Filioque» din Mărturisirea sa de credință și din toate cărțile sale liturgice.

— Frăția creștină catolică (veche-catolică) «Sfîntul Ioan Botezătorul» din Elveția, înființată în 1968 pentru «înnoirea vieții liturgice» a organizat «zile de reculegere» cu tema: *Șiguranță sau certitudine în credință?*

— Seminarul teologic vechi-catolic în Amersfoort a fost atașat Universității din Utrecht (Olanda).

— Societatea teologică elvețiană din Berna, înființată în 1965 de către Bisericile majoritare din Elveția: evanghelică-reformată, romano-catolică și creștină-catolică (veche-catolică) în recenta sa sesiune de lucru a discutat referatul prezentat de profesorul pentru Noul Testament din Mainz, Ferdinand Hohn: *Credință creștină în epoca postcreștină* în care s-au analizat dificultățile de ordin intelectual existențial și moral-practic în lîntine de credință creștină în timpul prezent. Prof. Dr. Stalder a prezentat de asemenea un referat intitulat: *Unitatea oamenilor*.

— Toate Bisericile catolice din Apus, independente de Roma: Anglicană, Spaniolă, Portugheză, Mariavită-Polonă și Filipină au succesiune ierarhică veche-catolică de la Biserica din Utrecht, succesiune recunoscută de Vatican.

— La Ecimiadzin, centrul spiritual și sediul înființătorului Bisericii Apostolice Armene, s-a ținut un sinod episcopal panarmean, prezidat de Catolicosul și Patriarhul suprem al tuturor armenilor, Vasken I și la care au participat Catolicosul din Zilzin (sediul la Antelios, Liban) și Patriarhii armeni din Constantinopol și Ierusalim. Sinodul s-a ocupat de pregătirea unui Conciliu armean-ortodox pentru întărirea unității între diferitele Catolicosate, pentru apropierea de copți, etiopieni și sirieni, apropiere dogmatic de armeni, precum și pentru reformarea ortodoxiei armenie. S-a discutat și despre traducerea Bibliei în limba armeană modernă și despre înnoirea liturghiei și a Sîntelor taine. La sinod au participat ca oaspeți și reprezentanți ai Bisericilor Rusă, Georgiană-(Gruzină) și Romano-Catolică. Cu această ocazie Catolicosul Suprem a sîntit și Mirul pentru Botez și sfințiri. Sîntirea Mirului se face în Biserica Armeană tot după 7 ani la Ecimiadzin și de acolo se împarte tuturor eparhiilor armenie, fiind semnul exterior al unității tuturor creștinilor armeni cu centrul lor religios. S-au ținut ședințe sinodale și pentru pregătirea unui dialog cu Bisericile Ortodoxe.

— Numărul credincioșilor armeni supuși Catolicosului Vasken I din Ecimiadzin (Uniunea Sovietică) se cifrează la 3,3 milioane. Biserica armeană a organizat la Ierusalim, în Muzeul Mardigian, o expoziție de obiecte și manuscrise religioase.

— După decesul Exarhului Bisericii Melchite-Uniate din S.U.A. Justin Abraham Nagman, Patriarhul Maximos V a interpretat decretul 11 al Conciliului Vatican II în sensul că are dreptul să numească urmașul. Dar «Congregația pentru treburile Orientului» de la Vatican a făcut presiuni asupra Patriarhului ca să renunțe la acest fapt. Probabil în urma acestor discuții mai multe mii de armeni din S.U.A. l-au rugat pe Patriarhul Maximos să le înființeze o «adevărată eparhie melchită».

— În Mfnăstirea «Sf. Antonie» a Bisericii Copte din Egipt s-a deschis o mare bibliotecă religioasă.

— După statistica cea mai nouă în Etiopia ar fi 835 mfnăstiri, 12.319 biserici, 61.638 preoți, 57.464 diaconi și 15 milioane de credincioși.

— Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor l-a ales pe profesorul ortodox de teologie (S.U.A.) Dr. I. Meyendorff președinte provizor al Comisiunii pentru «Credință și constituție bisericească» și pe Pr. Konrad Raiser, secretar în Secretariatul aceleiași Comisiuni.

— «Armata mfnăturii» și-a ales un nou General, pe suedezul Erik Wickberg. Se știe că acest cult neoprotestant este organizat militărest.

— Dr. Witold Benedyktowicz, profesor pentru Teologia sistematică la Academia teologică din Varșovia a fost ales Înstituitător al Bisericii Metodiste Polone.

— După ultima statistică înlocuită de Centrala Alianței Luterane mondiale de la Geneva, Biserica Evanghelică luterană are 75,2 milioane de credincioși, urmnd după Bisericile Romano-Catolică și Ortodoxă.

— Institutul pentru cercetare ecumenică de la Strasbourg a organizat al treilea Seminar internațional la care au participat peste 60 de teologi ortodocși, romano-catolici, luterani, anglicani, reformați și metodști din 21 de țări din toate continentele. Tema generală a Seminarului: *Existență creștină în lumea secularizată*. Fenomenul secularizării și urmările sale pentru creștinătate a fost analizat, în mai multe referate, sub aspect teologic-exegetic, istoric și sistematic. S-a mai discutat despre raportul dintre profilul uman secularizat și creștin, despre raportul dintre lume și Biserică, dintre unitatea lumii și unitatea Bisericii, precum și despre consecințele desprinse din întâlnirea dintre etica socială creștină și cea umanistă.

Institutul pentru cercetare ecumenică de la Strasbourg a fost înființat în anul 1965 de către Alianța Luterană mondială.

— «Institutul Johann-Gerhard» al Bisericii Evanghelice Berlin-Brandenburg a organizat o serie de conferințe, în care s-au tratat teme ca: *Importanța gândirii cibernetice pentru propoveduirea creștină, Filozofie și prognoză, Biserica între organism și aparatură, Hristos modelul omului viitor, Eshatologia și viitorul omenirii, Interpretarea Predicii de pe munte*.

— Bisericile creștine din India au înființat o comisiune comună pentru «Credință și constituție bisericească» pentru a lămuri elementele doctrinei ce-i despart pe creștini. În prezidiul comisiunii au fost aleși Episcopul Lesslie Neivbigan (Madras) din partea Bisericii din India de Sud, Pastorul Paul Verghese, directorul Seminarului teologic-ortodox-sirian din Kottavam și preotul romano-catolic Ioan Extross. În ședința de înființare a comisiunii, Pastorul Verghese a spus că e încă prea timpuriu să se înceapă în India cu «seminarii ecumenice», potrivit sînt «cursuri de colaborare».

— O expediție organizată de societățile arheologice din Washington și Ankara și condusă de americanul Erry Crawford face cercetări arheologice pe muntele Ararat (Turcia). În cadrul acestora, francezul Fernand Navarra din Bordeaux a descoperit câteva piese de lemn lucrate de mfnă omenească și care, după analizele făcute la Universitățile din Bordeaux, Paris, Madrid și New York, ar avea o vechime de cel puțin patru mii de ani și ar fi de același fel cu unele piese aflate în același loc cu 14 ani în urmă. Arheologii sînt de părere că ar fi rămășițe din corabia lui Noe. Cercetările arheologice continuă.

— Recentul Congres al Bisericii protestante din Spania a avut ca temă: *Unitate, slujire, mărturie*.

— Viitoarea Adunare Generală a «Conferinței Bisericilor Europene» (Nvborg VI) va avea ca temă: *Slujitor al lui Dumnezeu, slujitor al omului*. S-a ales tema aceasta pentru a ajuta bisericile în lămurirea lor cu unele probleme principale puse de situația europeană actuală, stimulînd la meditare asupra tensiunii și relației dintre expresia «orizontală» și cea «verticală» a gândirii și vieții creștine. (Curentul orizontal — interpretarea Evangheliei cu accentul pe relațiile interumane în lume — existența creștină raportată la lume; curentul vertical — interpretarea Evangheliei cu accentul pe lucrarea mfnăuitoare a lui Dumnezeu în viața credinciosului, — raportarea credinței la lucrarea mfnăuitoare în Hristos).

— Dr. Lukas Vischer, directorul Comisiunii «Credință și constituție bisericească» de pe lîngă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, militează într-un articol pentru tinerea unui conciliu ecumenic. — Cuvîntul «dialog» între Biserici și-a pierdut din farmecul

său. Risipa făcută cu constituirea de comisiuni și tehnica avansată în organizarea conferințelor amenință să instituționalizeze dialogul. Dar țelul Mișcării Ecumenice nu se numește dialog, ci comunitate. Discuțiile trebuie să convergă spre un țel comun, altfel nu se va putea înfăptui un progres real, dimpotrivă ar putea apare un izvor de neînțelegeri. Deci să se pregătească un concili ecumenic. Condițiile pentru întrunirea acestuia ar fi, după Dr. L. Vischer, următoarele: 1. «Împăcare expresă și concretă a Bisericilor; 2. Comuniune euharistică; 3. Conștiința clară despre omogenitate universală; 4. Capabilitatea Bisericilor de a «înăpăui o comunitate autentică».

Da, pe hirtie condițiile se scriu ușor, dar înfăptuirea lor reală... (Z.d.Z.; I.K.Z.; O.R.; AKID).

Prof. O. BUCEVSCI

— Comitetul Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a designat pe olandezul Baldwin Sjollema să dirijeze programul ecumenic pentru combaterea rasismului (*Nuovi Tempi*, 9, 1970).

— Presedintele Secretariatului Vatican pentru misiune cardinalul Jean Willibrands va fi printre raportorii celei de a cincea Adunări plenary a Federației Mondiale Luterane prevăzută a avea loc la Porto Alegre (Brazilia) în iulie viitor (*Ibidem*).

— Un nou «mars» asupra Romei este pe cale a fi organizat în Franța de diferite grupe de catolici tradiționaliști, fasciști și conservatori la care vor adera și reprezentanți ai altor țări europene. Scopul «marsului» ar fi acela de a încredința Papii Paul al VI-lea un document contra reformelor conciliare (*Ibidem*).

— Episcopatul brazilian a adresat Vaticanului o serie de propuneri de reformă a Bisericii catolice din Brazilia între care este inclusă și hirotonia bărbatilor căsătoriți (*Nuovi Tempi*, nr. 11, 1970).

— Oprind intercomuniunea în diocesa sa episcopul de Strasbourg a respins în mod implicit cererea profesorului Siegwalt de la Facultatea locală de Teologie protestantă, care solicitase să se cuminice într-o biserică romano-catolică (*Ibidem*).

— ÎNTILNIRE ASUPRA VIITORULUI ECUMENISMULUI. — Viitorul mișcării ecumenice a format obiectul de studiu pentru cincizeci de pastori, profesori de teologie și exponenți ai Bisericilor reuțiți pentru cinci zile într-o localitate din Alsacia. Inițiativa întâlnirii aparține Institutului de cercetări ecumenice din Strasbourg. În cursul dezbaterilor s-au emis poziții foarte diferite. Așa spre exemplu episcopul luteran norvegian Ter Lonning a polemizat aprig cu tendințele așa-zisului «ecumenism secular» care n-ar reprezenta altceva decât o clericalizare a lumii și o secularizare a Bisericii. Exponentul tendinței opuse a fost în schimb profesorul francez Georges Casalis, după care problema principală, prioritarul respect a viitorului ecumenismului este acela al viitorului umanității. Ecumenismul are un sens și poate să fie un instrument util numai în acest orizont mai vast (*Nuovi Tempi*, 12, 1970).

— La Albona în Istria orientală a fost inaugurat un monument ridicat în memoria istoricului protestant Matija Vlačić, mai bine cunoscut cu numele de Glacius Illyricus, autor, între altele, a lui «Catalogus Testium Veritatis» (*Ibidem*).

— Biserica Ortodoxă din Grecia a deconsiliat conducerea automobilelor preoților săi. Cine va cauza un accident rutier mortal va fi în fapt «suspendat irevocabil din preoție» (*Nuovi Tempi*, 13/1970).

— Vizita Papii la Consiliul Ecumenic se află pe al șaselea loc pe o listă a evenimentelor bisericesti mai semnificative din anul 1969, alcătuită de editorii catolici din Statele Unite. Pe primul loc este sinodul episcopilor ținut la Roma în luna octombrie (*Ibidem*).

— CONFERINȚA MONDIALĂ A RELIGIILOR. — S-a deschis la Beirut întâlnirea promovată de CEB dintre teologi creștini și musulmani, hinduși și budiști. Conferința care s-a încheiat la 25 martie, a urmat linia de lucru inaugurată la Ceylon în prima întâlnire în care au fost examinate posibilitățile de colaborare dintre marile religii mondiale, fie pe teren social, fie pe cel specific religios. Marile așteptări care au precedat întâlnirea în ambianțele interesate sînt în parte justificate de prezența a diferite personalități de relief. Conferința pare totuși destinată să nu aibă greutatea pe care organizatorii au făgăduit-o și aceasta mai ales pentru că exponenții hinduși, musulmani și budiști nu ar reprezenta curente principale ale respectivelor religii.

Cu excepția în fapt a unui delegat al universității islamice din Al-Azhar (Egipt) și al celui al budiștilor din Ceylon, ceilalți delegați musulmani provenind din India și din Indonezia, nu sînt expresia islamismului tradițional din Sunna și din Shia și budiștii japonezi nu sînt primiți între țările în care budismul este cel mai răspîndit. Cei despre hinduiști sînt reprezentați numai de experți creștini în acest domeniu (*Ibidem*).

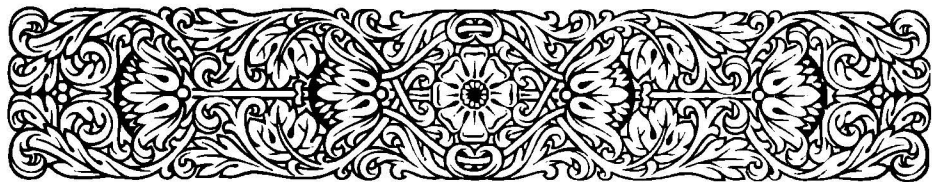
— Guvernul Germaniei Federale a făcut cunoscut Vaticanului oportunitatea numirii unei comisii mixte pentru revizuirea Concordatului. După autoritățile de la Bonn, multe clauze ale concordatului semnat în timpul nazismului nu mai corespund exigențelor unor moderne raporturi dintre Stat și Biserică din Republica Federală a Germaniei (*Nuovi Tempi*, 14, 1970).

— POLEMICA LA CANTERBURY. — Mare polemică a suscitată în Anglia decizia de a invita pe Arhiepiscopul catolic Cyril Cowderoy să officieze o mesă catolică în incinta catedralei anglicane din Canterbury, la 7 iulie viitor, cu ocazia celui de al VIII-lea centenar al asasinatului lui Thomas Becket. «Church Society», care este preocupat de salvagardarea doctrinei și hirotoniilor Bisericii anglicane, a afirmat că autoritățile bisericești de la Canterbury nu au dreptul să adreseze o astfel de invitație unui episcop catolic. Sînt temeri în fapt că un eveniment de această natură în biserica mamă a comuniunii anglicane ar putea să aibă grave consecințe pentru progresul însuși al mișcării ecumenice (*Nuovi Tempi*, nr. 15 12 aprilie 1970).

— † GUNTHER DEHN. — La Bonn a încetat din viață în vîrstă de 87 de ani fostul profesor de teologie practică de la Universitatea din Halle, Günther Dehn. Cum se știe, acesta a fost înlemnițat de naziști în anul 1941 (*Ibidem*).

— DATA COMUNA A PAȘTILOR. — Posibilitatea sărbătoririi în comun a mării sărbători creștine a Învierii, de către toate confesiunile creștine a fost discutată de un grup de experți din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor reuniți la Centrul Ortodox de la Chambesy din apropierea Genevei (*Ibidem*).

— OSCAR CULLMAN. — o mare figură a protestantismului contemporan, cunoscut și la noi printr-o serie de lucrări valoroase recenzate în revistele noastre teologice — profesor-docent la Paris de Istoria Bisericii primare și de Teologia Noului Testament, a fost numit membru onorar al «Societății de literatură biblică din America de Nord» (*Ibidem*). — (AL. I. CI.).

ARTICOLE ȘI STUDII

INVĂȚĂTURA DESPRE LOGOSUL ÎNTRUPAT CA PARADIGMA A VIETII CREȘTINULUI ÎN TEOLOGIA APOSTOLICA ȘI PATRISTICA

Din pricină că se afirmă, că învățătura creștină despre Logosul întrupat a fost influențată de logosofia filozofilor antici greci, este necesar ca să expunem, deși numai în linii generale, această logosofie, pentru a preciza întrucât este îndreptățită această afirmație.

1. *Concepția despre Logos în gândirea antică greacă.*

Între religiile orientale aceea care era oarecum înrudită cu platonismul a fost cea iudaică¹. Condițiile ce au făcut posibilă apropierea dintre iudaism și filozofia antică greacă au fost date într-un chip optim în Alexandria, care în veacul I și al II-lea e.n. era centrul cultural al lumii răsăritene complet elenizate. Iudaismul a recunoscut această înrudire, mergând atât de departe cu afirmarea ei, încît unii dintre filozofii evrei susțineau, în chip greșit, că toată înțelepciunea filozofilor antici greci și-ar avea originea în Testamentul Vechi. Așa se face că filozofii Alexandrini — de exemplu Filon și Aristobul — credeau cu tot dinadinsul, că în studiul filozofiei antice grecești și în speculațiile lor, inspirate din această filozofie, ei nu se îndepărtează de Moisi, ci mai virtos se adănesc în învățătura acestuia². În felul acesta se naște o exegeză alegorică a Vechiului Testament, iar pe temeiul acestei exegeze o concepție religioasă alexandrină-iudaică, ce culminează în teosofia lui Filon Evreul, și un platonism religios ce culminează în neoplatonismul alexandrin.

Desigur noi nu putem intra aici în amănunte, ci ne mulțumim a sublinia ideea centrală a acestei direcții filozofice. Această idee este

1. Este vorba aici despre o concepție religioasă, prin care înțelegem acea direcție în filozofia antică greacă, ce începe cu neo-pitagoreismul, culminează în filozofia platonice și se continuă în școalele neo-platonice. În ea se exprimă nostalgia după o lume suprasenzorială și pur inteligibilă.

2. În realitate forma pură a mozaismului a început să se piardă, cum o dovedește sistemul teosofic al lui Filon. Vezi: E. Zeller, *Philosophie der Griechen*, V Aufl., III, p. 113.

aceea a mîntuirii lumii. Căci problema fundamentală cu care se ocupau, atît filozofii alexandrini, cît și cei neoplatonici era ca, într-o confruntare cu creștinismul, să găsească un principiu, prin care lumea să fie mîntuită. Principiul acesta a fost descoperit într-o entitate, care este gîndită a fi origina creației lumii cît și ordonatoarea lucrurilor și scopul ultim al acestora; o entitate, așadar, care este imanentă lumii. Așa se face că filozofii alexandrini afirmă un principiu divin și mîntuitor, care se deosebea de Dumnezeu, care nu era deci Dumnezeu însuși, ci numai un trimis al Acestuia, așa cum este cuvîntul trimisul spiritului omului. Acest trimis era numit de către filozofii alexandrini Logos³. El este o unealtă a lui Dumnezeu, prin care Acesta a creat lumea.

Dar concepția despre Logos a fost dezvoltată mai ales de către filozofii antici greci. Am putea afirma că de la începuturile mai sistematice ale filozofiei antice grecești, aceasta avea în centrul ei problema: ce este Logosul? Și răspunsurile filozofilor greci la această întrebare pot fi grupate în trei categorii principale:

a) Logosul este ordinea universală a procesului lumii, ca natură și cosmos; b) Logosul este lumea rațională, ca totalitatea legilor eterne, ca prototip rațional al lumii și al lucrurilor, ca Ideea de bine ce trebuie realizată în existența omului; c) Logosul ca plenitudinea puterilor formative ale lumii, ca Rațiunea universală a lumii, ca natură.

Reprezentanții primei concepții sînt: Parmenide, Heraclit și Anaxagora. În lucrarea sa „*περί φύσεως*“, Parmenide reprezintă concepția că există o lege absolută a unității lumii (ἐν τὸ ὄν, ἐν τὰ πάντα) și această unitate universală este Logosul⁴. Acesta este singura existență adevărată și singurul care poate fundamenta și existența omului.

La fel și pentru Heraclit lumea este constituită din contradicții (πόλεμος) — ce fac ca esența acesteia să fie o eternă curgere. Pentru acesta contradicțiile au numai o realitate părută și ipotetică⁵, din pricină că un element unitar formează temeiul și a ceea ce se pare a fi disparat. Există în muritor ceva nemuritor și în nemuritor ceva muritor, zice Heraclit, exprimînd dialectic concepția sa despre temeiul lumii⁶. Din aceste contradicții se naște cea mai perfectă armonie⁷. Acel «polemos» are în armonia universală contrarul său: este Logosul, ca lege a acestei armonii sau ca rațiune universală, care — ca «metron» — a ordonat universul, iar ca «koinon» i-a împrumutat acesteia caracterul unitar. Rațiunea omului este și ea o parte a acestei Rațiuni universale⁸.

Heraclit îi dă Logosului și o accepție subiectivă atunci cînd zice: «Datoria noastră este să ne orientăm după ceea ce este comun. Cu toate acestea, deși Logosul este comun, cei mulți trăiesc ca și cînd

3. Vezi: Kefenstein, *Philo's Lehre von der göttlichen Mittelwesen*, Leipzig, 1848. La Filon Logosul se pare a fi o persoană, ceea ce i-a făcut pe unii teologi să afirme că Apostolul Pavel și, Evanghelistul Ioan ar fi împrumutat acest concept de la filozoful evreu, ceea ce însă este îndoielnic.

4. Vezi: Aristotel, *Metaph.*, I, 5, 986—18.

5. Fragm. 81. Cit. după: H. Diels, *Fragm. der Vorsokratiker*, 3 Aufl., 1912.

6. *Ibidem*, Fragm. 87. 7. Fragm. 47.

8. Fragm. 112. Vezi: I. Banu, *Heraclit din Efes*. București, 1963, p. 50.

ar avea doar gândirea lor proprie»⁹. Heraclit accentuează, deci, că există în sistemul cosmosului o Rațiune obiectivă universală, care este în același timp și subiectivă, căci aceasta se descopere mereu și nu rămâne niciodată ascunsă pentru ca neștiința oamenilor să nu fie niciodată justificată¹⁰. Din acest motiv Heraclit poate fi socotit a fi un profet al acestui Logos, fiindcă el afirmă hotărît, că imperativul suprem al omului este să «asculte de acest Logos»¹¹, fiindcă «toate se petrec pe potriva acestuia», așadar omul să recunoască în acest Logos — ca esența lumii — o paradigmă universală a spiritului său și o călăuză sigură spre existența adevărată, căci Logosul, ca ordine universală, are caracterul și de normă, de regulă, fiind cea măsură, care «gospodărește» totul. Favorul cel mare al omului este — după Heraclit — gândirea. De aceea zice el «înțelepciunea constă în aceea de a spune adevărul și de a trăi conform cu natura, prin faptul că omul ascultă de aceasta»¹². Pentru Heraclit natura și Logosul sînt identice. Existența omului trebuie să fie o mărturisire a acestui Logos — a naturii — și numai din cauza unei anarhii etice omul nu se lasă condus de acest Logos și își ratează astfel existența¹³.

La Anaxagoras Logosul devine „ὁ νοῦς“ un principiu universal¹⁴ nemărginit¹⁵ și a cărui suveranitate se întinde peste tot ceea ce este viu. Căci totul ceea ce trăiește participă la acest «nous» și este stăpînit de aceasta¹⁶. Nous-ul este cauza mișcării universale¹⁷ și ca atare el este guvernatorul lumii și al întregii existențe. Numai pe acesta are omul să-l urmeze, căci în chipul acesta nu mai are teamă de destin, fiindcă acesta din urmă — adică destinul — este pentru Anaxagora doar «un cuvînt gol»¹⁸.

La fel și Socrate afirmă că esența existenței omenești constă din două posibilități egale sau extreme: de a dura ordinea existenței pe temeiul adevărului sau de a dispărea în haos. Și acest adevăr nu poate fi înțeles, decît prin raportarea existenței omenești la un Logos ce are valabilitate eternă. Socrate avea certitudinea că o singură putere stăpînește și conduce cosmosul și această putere este identică cu acest Logos ca totalitatea legității, ce ține acest cosmos laolaltă¹⁹. De concordanța cu acest Logos depinde apunerea sau edificarea existenței omenești. Socrate credea că existența omului nu se poate edifica, decît dacă este la unison cu acest Logos — imanent rațiunii — și ea apune cu necesitate în haos în clipa în care nesocotește ordinea acestuia.

Dar cine descopere acest adevăr? Socrate răspunde că reflecțiunea gândirii. Numai gândirea poate deosebi Logosul (Veșnicul) de

9. Fragm. 2. 10. Vezi: H. Diels, *Heraclitus von Ephesos*, 2 Aufl., Berlin, 1909.

11. Vezi: H. Diels, *Fragm.* 1. 12. Heinemann, *Lebensweisheit der Griechen* 1922, p. 6.

13. Logosul este la Heraclit o entitate cosmică universală — ὁ λόγος ὅδε — ideea pentru care Justin Martirul îl va numi pe Efesian închinător al Logosului și-l va considera creștin. Justin, *Apologia* I, 4. De altfel este o tradiție în pictura bisericească ortodoxă, că zugravii bisericilor noastre pictează în exteriorul acestora, sau pe dosul iconostasului, figurile lui Heraclit, Socrate, Platon și Aristotel ca fiind prevestitorii Logosului Hristos.

14. Aristotel, *De anima* I, 2, 404.

15. Fragm. 6. *cit.* la Mulach, *Fragm. philos. graeca*. 16. *Ibidem*.

17. Nousul nu este identic cu Dumnezeu. 18. H. Diels, *Fragm.*, 106, I, 294.

19. Vezi: Sfîrșitul Apologiei platonice «Gorgias» 507 E; Hipplias I 286 C.

ceea ce este trecător și de a fundamenta existența omului pe temeiul acestui Veșnic. De acesta trebuie să asculte omul, fără să privească la stînga sau la dreapta, fără să-i pese de urmări, chiar dacă ar fi moartea, dacă el vrea să se salveze din năruirea în haos și să devină un înțelept. Căci a fi înțelept înseamnă a exista pe temeiul acestui Logos²⁰. Frumusețea și bogăția, puterea și gloria, fericirea și plăcerile de tot felul n-au o valoare decît dacă acestea sînt puse în slujba salvării existenței de sub puterea neștiinței și punerea acesteia sub domnia Logosului²¹. Logosul ca supremă origine a legii morale este puterea pe care Socrate o opune relativismului și nihilismului moral sofist, pentru a salva existența omului de la năruirea în haos și de a o lega de adevăratele ordini ale vieții în comunitate²². Adevărata înțelepciune constă în unirea în faptă a Logosului cu viața, fiindcă fără această unire viața nu este demnă de a fi trăită²³.

Platon continuă să dezvolte logosofia maestrului său Socrate. Pentru Platon, Logosul este identic cu Frumosul, Adevărul și Binele originar. Platon accentuează mai ales Binele ca origină a ordinii universale și ca temei al existenței adevărate. De aceea datoria omului este să realizeze în viață și existența sa ideea Binelui. În acest scop, Platon închipuiește și un mijlocitor între sufletul omului și ideea de Bine, căruia îi dă numele de «eros», care are menirea de a stăpîni ființa omului și a o aduce smerită în slujba Logosului, sau, cu alte cuvinte, în slujba Binelui. Logosul devine astfel și la Platon măsura autenticității și a adevărității existenței omenești. Numai în măsura în care omul reușește să-și ancoreze viața în lumea ideii Binelui, el se salvează de sub puterea neștiinței și a haosului²⁴. Aceasta din pricină că Logosul este numai atît de adevărat, întrucît el a devenit formă și expresie a vieții și existenței insului, iar existența insului este numai întru atîta proprie și adevărată, întrucît ea este sub domnia Logosului. Acesta este ultimul cuvînt al logosofiei platonice.

O altă concepție logosofică este reprezentată de către stoici. Stoicii au suferit influențe multiple, de aceea concepția lor despre lume este eclectică. Dar totuși trăsătura fundamentală a stoicismului este comună tuturor filozofilor stoici. Pentru aceștia universul este un «monon», pe temeiul unei legi universale, ce interpenetrează totul. Lumea reprezintă și pentru aceștia o unitate ($\delta\ \chi\acute{o}\sigma\mu\omicron\varsigma$) căci ea este „εις και μονογενής”²⁵. «Reprezintă-ți mereu lumea ca fiind o unitate vie, constituită dintr-o esență și un suflet», scrie Marc Aurel, împăratul filozof. Adevăratul simbol stoic pentru această unitate, ce interpenetrează esența universului, este Logosul²⁶. Acesta este legea

20. De aceia este greșită concepția lui Nietzsche în: *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*, că Socrate ar fi un optimist teoretician.

21. Vezi: Philebos 66 E.

22. *Ibidem*, 28 D. — Platon opune rațiunii umane mărginite un $\alpha\lambda\eta\theta\iota\nu\acute{o}\varsigma$ και $\theta\epsilon\acute{\iota}\omicron\varsigma$ νοῦς «avînd o majestate absolută. Vezi: Philebos 28 C.

23. Vezi: Kriton.

24. Vezi: Politia cart. 7 a. A. 514, A. 516. Pentru grecul antic haosul era identic cu neființa, pentru că numai ceea ce are o formă există.

25. *De Placita philos.*, I, 5879 A. Noi urmăm aici doctrina stoică după temeinica lucrare: Dr. Barth, *Die Stoa*, 4 Aufl., *Frommans Klassiker der Philosophie*, vol. XVI, 1923.

26. $\delta\ \tau\eta\acute{n}$ οὐσίαν τῶν ὄλων, διοικῶν λόγος. — Vezi: Marc Aurel, VI, 1.

universală ca un simbol al Rațiunii și al puterii divine și se afirmă, ca atare, ca fiind pur materială²⁷. De fapt acest Logos are la stoici mai multe nume, căci el este numit când Dumnezeu când natură. Dar ca νόμος ὁρθός, λογος φυσικός el apare peste tot, determinând hotărâtor viața naturii și a omului²⁸. Grație acestui Logos care domnește în lume, lumea este frumoasă. O cosmofanie divină se află în centrul logosofiei stoice, fiindcă, datorită Logosului, nimic nu e mai frumos și mai desăvârșit decât lumea²⁹.

Pentru a sublinia importanța pe care o îndeplinește Logosul în lume, ca o sămânță originară a vieții universale și a unității lumii, stoicii îi adaugă adjectivul «spermatikos». Logosul «spermatikos» este astfel ridicat la rangul de principiu universal, care, pentru a guverna lumea și produce lucrurile din aceasta, s-a împrăștiat în miriade de așa-zisi «logoi spermaticoi» și a produs totul ceea ce se vede.

Interesant este că, pentru stoici, Logosul este ceva comun zeilor și oamenilor³⁰. Logosul se comunică omului prin emanație, sau printr-un demon care este dat fiecărui om, pentru a-l pune pe fiecare într-o unitate armonică cu legea universală a lumii³¹. Fiindcă a trăi în conformitate cu natura (Logosul) însemnează a realiza starea de «ataraxia»³², grație căreia personalitatea omului se eliberează față de fenomenele și întâmplările externe³³ și chiar de teama morții, din pricină că acolo unde guvernează Logosul moartea și-a pierdut grozăvia ei.³⁴ Totul ceea ce produce Logosul este bun și acesta întrepătrunde totul³⁵. Urmind Logosului omul ajunge la același nivel cu zeii³⁶, ba chiar a fi însoțitorul lui Dumnezeu³⁷.

2. Logosul întrupat și existența creștinului în teologia apostolică și patristică.

a) *Ideea de Logos și ideea de Mesia.*

De obicei se afirmă în istoria filozofiei că în filozofia iudaică-alexandrină s-au întâlnit filozofia antică greacă cu cea iudaică. Una avea însă în centrul ei ideea Logosului iar cealaltă ideea unui Mesia. Logosul antic grec era însă un principiu rațional universal al lumii și, ca atare, de natură ideală. Mesia era însă un ideal al poporului evreu, care avea să se nască în lume, pentru a întemeia o împărăție universală în care să domnească poporul ales (vezi: Luca 21; Fapte I, 6)³⁸.

Problema minturilor lumii pretindea însă o altă dezlegare. Aceasta va fi dezlegată în clipa în care va apare în lume un Dumnezeu, care să fie în același timp și om adevărat, care să fie, așadar, atât de sfânt, încât să învingă real păcatul și moartea, devenind astfel modelul divin

27. Seneca, *Consol. ad Helv.*, 8, 3. 28. Cicero, *De natura deorum* I, 14.

29. Cicero, *op. cit.*, II, 18. 30. Marc Aurel, VII, 53.

31. Așa ne relatează Diogene Laertius. 32. Epiktet, *Diss.*, II, 2.

33. Din acest motiv stoicii sînt lăudați de către Clement Alexandrinul, în: *Stromat.*, IV, 5, 206.

34. Mark Aurel, VII, 53. 35. Mark Aurel, VI, 1.

36. Seneca zice: «animus rectus bonus magnus» este un «Deus in corpore humano hospitem», *Epist.* 31, 11.

37. Vezi: Seneca, *De natura Deorum*, I, 14, 37.

38. Desigur aceasta era concepția curentă a poporului evreu despre Mesia, dar nu și a profeților Vechiului Testament (vezi: Ps. 17, 21). În profețiile acestora Mesia are toate atribuțiile lui Iisus Hristos-Logosul întrupat.

al îmbunătățirii vieții și a existenței umane și în același timp Mintuitorul acesteia. Aceasta era singura formă în care se putea rezolva problema religioasă a mântuirii lumii. Mintuitorul lumii trebuia să fie «în rolul de împlinitor al voii Tatălui», al voii lui Dumnezeu, și să se apropie în chip special, așadar prin întrupare, de aceia cu care trebuia să se asemene și să-i mintuiască slujindu-le de paradigmă. El trebuia să fie o persoană, dar nu o persoană între altele, ci «persoană» în chipul cel mai desăvârșit, sau, cum zice un teolog, «suprema persoană», care este și suprema realitate și în experiența căreia să experimentăm totul ceea ce cuprinde realitatea»³⁹, fiindcă în El s-a realizat mântuirea omenirii. Numai credința într-un asemenea Mintuitor a putut mulțumi năzuința omenească după desăvârșire și mântuire. Marele teolog patristic al întrupării Sfântul Atanasie zice că omul nu putea să fie mântuit de stricăciune decît de Logosul-Dumnezeu⁴⁰.

În gîndirea greacă nu întîlnim o asemenea persoană. Unii dintre filozofii antici greci vorbeau și ei — după cum am văzut — despre un Logos, care era însă înțeles numai ca idee, ca o entitate ideală impersonală și anonimă. Logosul plăsmuit de aceștia este lipsit, în a sa noționalitate abstractă, de căldura vieții. El este un «abstractum» și o creație a speculației gîndirii și de aceea între acest Logos și existența omului rămîne o prăpastie, cu toate încercările filozofilor de a-l pune în relație cu viața omului. O asemenea relație presupune o colaborare între persoane, un dialog între un «Eu» și un «Tu». Ideea ca o putere mîntuitoare se află în contradicție cu natura omenească, din pricină că ea rămîne mereu dincolo de realitate, dincolo de condiția umană, fiind ceva general și abstract și de aceea nu poate fi privită ca exemplu.

Dimpotrivă în concepția iudaică despre Mesia se descopere un ideal al poporului evreu, care se va realiza aievea într-o persoană. Întruparea acestuia a fost pregătită în chip necesar în decursul istoriei. Credința într-un Mesia-Mîntuitor al lumii și al omenirii, care se va întrupa în acest scop, a fost un admirabil pedagog spre înțelegerea celei mai mari minuni a istoriei umanității: întruparea Logosului în Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu.

b) *Logos și existența creștinului în teologia Sfîntului Pavel și a Sfîntului Evanghelist Ioan.*

În istoria filozofiei se vorbește — după cum am mai amintit — despre o sinteză între gîndirea antică greacă și cea creștină. Dar acest lucru nu poate fi înțeles decît în sensul că ceea ce unii dintre filozofii greci presimțeau în logosofiile lor, în creștinism devine o realitate. Logosul presupus de către filozofii antici greci ca fiind legitatea universală a lumii și temelul ordinii universale, se revelează în toată splendoarea și măreția în Iisus Hristos. Logosul așa cum îl gîndeau gînditorii greci nu-l putea îndruma pe om la libertate și mărturisire prin viață și existență, din pricină că acesta era o mărire anonimă și impersonală care-l părăsea pe om într-o singurătate stearpă între condiția umană și ideea, fără să-i poată fi de un ajutor în

39. Vezi: E. Bréhier, *Les Idées philosophiques et religieuses de Philo d'Alexandrie*, Paris, 1908, p. 137.

40. *Despre întruparea Cuvîntului*, P.G., 25.

viață. Logosul acesta este o simplă entitate metafizică. Logosofii creștini fac dovadă, că nu metafizicul mintuiește ci istoricul, ceea ce înseamnă că, în pedagogia divină a mântuirii, ideea ca paradigmă este un mijloc lipsit de eficiență față de exemplul personal.

De aceea pentru logosofii creștini a existat în adevăr sau neadevăr, înseamnă a exista pe urmele lui Hristos, Logosul întrupat, ori a persista în păcat. Dar concepția că a fi creștin înseamnă a trăi, a exista în adevărul creștin și nu numai a gândi adevărul, aceasta este doctrina centrală a creștinismului. Fiindcă spațiul în care se mișcă rațiunea speculativă e deosebit de sfera în care se întâmplă drama mântuirii creștinului. Apostolii și Părinții Bisericii accentuează mereu și mereu adevărul de nestrămutat pentru ei că a crede nu înseamnă altceva decât a îmbina cât mai armonic credința cu viața și existența, așa ca să nu existe decât o singură mărturie despre Logosul întrupat, ceea ce înseamnă realizarea modului de a fi al Acestuia în existența credinciosului. De aceea a fi înțelept, în sens creștin, înseamnă a lupta eroic pentru a realiza ceea ce, în realitatea vieții, îmbunătățirea duhovnicească a acestuia pînă la deplina comunitate existențială cu Hristos. Istoria creștinismului este mărturia vie că sensul ultim al înțelepciunii creștine acesta este⁴¹.

Deci, credința în sens creștin nu înseamnă numai doctrină, ci viață, faptă, existență pe urmele Logosului întrupat. Gînditorii patristici nu concep decât o cunoaștere a Logosului revelat și anume aceea care slujește la desăvîrșirea morală și spirituală integrală a existenței creștinului. Din această pricină a fi creștin pentru aceștia are sensul profund al unei continue reeditări a existenței Logosului întrupat în existența celui care crede în El. Virtutea supremă pe care o apreciază Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți este participarea cu existența proprie la adevărul și lumina revelată de Hristos în istorie și în lume.

Dar să nu anticipăm, ci să purcedem în chip sistematic în a dovedi cele de mai sus.

Cele dintîi urme ale logosofiei creștine le descoperim la Apostolul Pavel. În epistolele sale către coloseni și evrei găsim multe elemente logosofice, ce au influențat mult învățătura creștină despre perihoreză, Logosul întrupat devenind paradigmă și arvună în același timp pentru viața și existența creștinului, că acestea pot fi sfințite și desăvîrșite pînă la îndumnezeirea în har⁴². Apostolul descria în termeni aleși trăsăturile Logosului și făptura Acestuia, care este Fiul lui Dumnezeu (Evrei I, 3; Coloseni I, 13—17), numindu-l puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu (I Cor. I, 24), prin care au «fost făcute toate, în ceruri și pe pămînt» și prin care Dumnezeu «a binevoit să sălășluiască toată plînatatea». Logosul întrupat este mijlocitorul între Dumnezeu și om, prin aceea că El s-a făcut asemenea omului (Filip. II, 6—7).

41. Vezi: V. Loichița, *Perihoreza și enipostasia, în Dogmatică*, în: «Ortodoxia», X (195), nr. 1.

42. *Ibidem*.

De aceea pentru Apostolul Pavel viața creștinului poate deveni o viață divină prin aceea că acesta își însușește, într-un anumit fel duhovnicesc, natura spirituală a lui Hristos-Logosul întrupat. Este vorba despre o comuniune de viață cu Hristos ca o veritabilă realitate morală. Pentru a realiza desăvârșirea morală creștinul trebuie să-și intensifice această unire cu Hristos-Logosul cu toată evlavlia și cu toată ardoarea de care este capabil (Filip. III, 12—14). Ca împins de o forță irezistibilă de dragostea lui Hristos, ce «stringe cu putere» (II Cor. V, 14), și unește indisolubil cu Hristos (Romani VIII, 35—39), creștinul poate totul, fiindcă acesta a ajuns la starea în care nu mai trăiește el, ci Hristos în el (Gal. II, 20).

Prin întruparea Sa, Logosul Dumnezeuiesc a început opera de unire a oamenilor într-o împărăție a dragostei și a păcii și aceasta prin aceea că El este un fel de zală, prin care omenirea întregă este repusă într-o legătură de iubire cu Dumnezeu, ca un dar al iubirii divine (Evrei XII, 7).

Din logosofia Apostolului Pavel reiese că un aspect al marelui taine a întrupării Logosului este acela al chenozel, așadar că El a primit să fie subiectul însușirilor omenești, al umilirii, smeririi, al dezbrăcării de putere și măriri dumnezeiescă a Fiului lui Dumnezeu, pentru ca prin aceasta să-l ridice pe om la Dumnezeu. Logosul «a sărăcit pentru noi bogat fiind, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui» (II Cor. VIII, 9) și aceasta din nemărginita Lui dragoste față de oameni. Pentru neputința oamenilor în fața uriașei puteri a păcatului și pentru a putea intra în comuniune de iubire cu ei. Logosul Hristos s-a supus chenozel (Filip II, 5—10). De aceea imperativul urmării Logosului întrupat este mereu și mereu comentat în diferite chipuri de către Apostolul Pavel, atunci când vorbește despre moarte zilnică a creștinului față de păcat (I Cor. XV, 31), despre o purtare a morții lui Hristos în trupul celui care îl urmează pe acesta (II Cor. IV, 10), despre cufundarea în apa Botezului ca o moarte împreună cu Hristos și o creștere împreună cu Acesta prin asemănarea morții (Romani VI, 3, 5), despre o purtare a hulelor (Evrei XIII, 13), și a stigmatelor lui Hristos (Galateni VI, 17).

Urmind îndemnurilor Logosului-Dumnezeu, creștinul reface drumul lung al prăbușirii în păcat: el s-a întors — grație colaborării cu harul logosofic — nu numai la chipul cel dumnezeiesc după har, — ci crescînd «pentru a fi locaș sfînt în Domnul, întru care sîntem împreună zidiți, spre a fi locașuri ale lui Dumnezeu în Duh» (Efeseni II, 21—22). Astfel creștinul se identifică, încetul cu încetul, cu viața și învățătura Logosului întrupat, îndumnezeindu-se prin har și devenind astfel el însuși o pildă vie de virtute și iubire nemărginită între semenii săi.

De asemenea și Sfîntul Evanghelist Ioan, teologul perihorezei, afirmă că Logosul (Cuvîntul) este din eternitate, ca o persoană distinctă, împreună cu Tatăl, cu Dumnezeu, și că El este Dumnezeu de aceeași ființă cu Tatăl (Ioan XIV, 10; XVII, 2; X, 30)⁴³. Chiar înainte

43. Expunem aici succint logosofia Evanghelistului Ioan. Vezi mai pe larg: S. Vlad, *Prologul Evangheliei a patra. Studiu critic exegetic*, Cluj, 1937 și A. Aall, *op. cit.*

de întrupare Logosul a fost viața în genere, izvorul creației, căci prin El s-a creat totul. Întrupându-se El a devenit «lumina oamenilor» (Ioan I, 4), care însă, datorită păcatului, n-au înțeles această lumină (Ioan I, 5), căci deși lumea era făcută prin El, lumea nu L-a cunoscut (Ioan I, 10). Dar aceea care L-au primit și au crezut întru El, au devenit fiii lui Dumnezeu (Ioan I, 12). Credința despre care este vorba aici înseamnă mărturisirea prin viață și existență a Logosului ca Fiul a lui Dumnezeu și a învățaturii Acestuia. Evanghelistul accentuează aici și mai mult faptul că, prin această mărturisire, omul se naște din nou devenind un fiu al lui Dumnezeu (I Ioan III, 9). Căci Logosul întrupat este «plînea vieții» și adevărata viață, pe care El o dăruiește acelor care sînt uniți cu El (Ioan XV, 1—8).

Iată de ce a fost necesar ca Logosul (Cuvîntul) «să se facă trup» și să se sălășluiască printre oameni. Că Logosul s-a întrupat o mărturisește însuși Evanghelistul, fiindcă a văzut cu ochii proprii «mărirea Lui» (Ioan I, 14). Deci Logosul de care vorbește evanghelistul nu mai este o simplă «idee», ca totalitatea legilor ce ține lumea laolaltă, cum credeau filozofii antici greci și, ca atare, impersonal și anonim, ca o entitate metafizică, ce poate fi numai gîndită, ci «Cuvîntul vieții», «Unul-Născut din Tatăl», Fiul lui Dumnezeu întrupat pe pămînt ca o realitate istorică vie, care trăind aici în lume s-a arătat a fi «plin de dar și de adevăr». Înțeles în sensul acesta adînc Logosul ioaneic este izvorul tuturor darurilor, ce îmbogățesc viața acelor care trăiesc pe temeiul Evangheliei. El singur fiind Dumnezeu și petrecînd în sinul Tatălui, numai El a putut să descopere pe Dumnezeu lumii (Ioan I, 18). La sfîrșitul prologului Evangheliei sale, Apostolul se ridică la înălțimi mari de sinceritate, pentru a mărturisi hotărît că ființa supraumană a Logosului Hristos este identică cu aceea a lui Dumnezeu și că de aceea El este revelația lui Dumnezeu. În acest sens Logosul este viață, adevărul și lumina vieții adevărate și, ca atare El este Mîntuitorul lumii. Și acestea nu sînt speculații teoretice, căci în introducerea la Epistola I-a Apostolul Ioan ne mărturisește cu pasiune că el ne stă cheazășie a realității istorice a Logosului întrupat (I Ioan, I, 1—5).

c) *Învățătura despre Logosul întrupat și viața creștinului în teologia Apologeților.*

Ideea mare pe care au apărut-o apologeții creștini față de filozofii păgîni a fost aceea că abia prin Logosul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, i-a fost comunicată lumii adevărata înțelepciune, pe care filozofii greci au presimțit-o, dar n-au avut-o.

Cel dintîi apologet de care ne ocupăm aici este Justin Martirul. Logosofia acestuia este o concluzie logică a concepției acestuia despre Dumnezeu. Justin afirmă că Dumnezeu (ὁ Θεός, ὁ ὄντως Θεός) este o ființă eternă, neschimbabilă și transcendentă lumii. Dumnezeu este Creatorul lumii, pe care El a creat-o prin Cuvîntul (Logosul) Său⁴⁴. Pentru acest apologet Logosul întrupat este purtătorul tuturor valo-

44. Despre logosofia lui Iustin Martirul vezi: I. Coman, *Teoria (?) Logosului în Apologete Sf. Iustin Martirul și Filozoful*, București, 1942.

rilor vieții și existenței creștine, prin aceea că El a fost om și Dumnezeu adevărat⁴⁵. În acest sens pentru Sfântul Iustin Logosul Iisus Hristos este profet și simbol, dar mai ales paradigmă a desăvârșirii, a îmbinării divinității vieții cu existența creștinului.

Sfântul Iustin este conștient de marea deosebire între logosofia filozofilor greci și cea creștină. El nu neagă că unii dintre filozofii antici greci au presimțit adevărul cu privire la importanța Logosului, dar au făcut acest lucru într-un mod foarte nedesăvârșit⁴⁶. Cu apariția Logosului întrupat însă s-a întâmplat ceva nespuse de mare în istorie: Logosul nu numai că s-a revelat în toată plenitudinea (τὸ λογικόν τὸ ὅλον) dar El a devenit om adevărat, așa cum au prezis profetii, ca să dea posibilitatea aceluia care cred în El, să participe la viața divină și astfel să se îndumnezeiască în har. De aceea activitatea Logosului printre oameni a fost aceea a unui pedagog divin⁴⁷, iar mărturisirea Acestuia prin viață și existență este chezașia sigură a binelui și a nemuririi⁴⁸, aceasta din pricină că pentru logosoful creștin scopul întrupării Logosului nu este altul decât mântuirea din păcat a celui care crede în El și-L urmează în viață⁴⁹.

De asemenea și pentru Tațian, elevul lui Iustin, Logosul este «spirit» și lumină⁵⁰. Logosul este născut din eternitate din Tatăl printr-un act de voință liberă și, ca atare, El este Primul născut al lui Dumnezeu. Spre deosebire de Logos, omul năzuiește spre lumea senzorială. Din această lume nu-l poate elibera, spre a-l face nemuritor, decât Cuvântul lui Dumnezeu sau Logosul întrupat. În îmbinarea Logosului cu existența celui care crede în El și în urmarea puterii Logosului vede Tațian, supremul scop al vieții creștinului. Căci Logosul întrupat este izvorul unei bogății de energie divină, din care creștinul trebuie să se împărtășească, dacă vrea ca să-și câștige aici în lume o existență cu adevărat creștină⁵¹, și să realizeze asemănarea cu Dumnezeu⁵².

Preocupat de a dovedi teologic unitatea Dumnezeirii și Atenagora din Atena afirmă că Dumnezeu are un Fiu, Cuvântul Tatălui în idee și realitate (λόγος τοῦ πατρὸς ἐν ἰδέα καὶ ἐνεργεία).

Logosul este eterna Rațiune a Tatălui, prin care s-a creat totul. Atenagora mai numește Logosul întrupat suprema lege morală, lucru ce face ca toți creștinii să fie peste tot la fel și consecvenți, intrucit aceștia slujesc aceluiași Logos⁵³. Creștinii, zice Atenagora, cred în Creatorul lumii, care a chemat la viață totul prin Logosul Său și ține totul laolaltă prin Duhul Sfânt⁵⁴. Din acest motiv și viața și existența creștinului trebuie să fie ținute laolaltă de învățătura aceluiași Logos întrupat, pentru ca acestea să devină un cosmos. Și un cosmos

45. *Apolog.* 1, 13. Cităm după: *Bibliothek der Kirchenväter, Frühchristl. Apol. und Martirerakten* 1, Bd., 1913. 46. *Apol.* 1, 32. 47. *Ibidem*, 1, 23.

48. *Ibidem*, 10, 63. 49. *Ibidem*, 66.

50. Și de aceea sufletul lipsit de această lumină se năruie. Vezi: *Oratio ad Graecos*, ed. Schwarz, *Texte und Untersuchungen*, Bd. IV, H. 1, 7-13.

51. Vezi: Cap. 26, *op. cit.* 52. Cap. 5 și 15.

53. *Supplicatio*, 32. Cităm după ed. E. Schwarz, în: *Texte und Untersuchungen*, IV, H. 2.

54. *Suppl.*, 10, 48.

existența creștinului nu poate deveni, decît dacă acesta se curăță de pătimii ca expresii ale egoismului și se eliberează de legăturile păcatului, pentru a deveni liber și a se putea face un vas ales al iubirii față de oameni și față de Dumnezeu. Sensul marelui mister al întrupării Logosului tocmai acesta este, că în această întreprindere de destin creștinul nu este singur, ci el este susținut de harul și dragostea lui Dumnezeu și de exemplul Logosului, care a făcut dovada că și om fiind a învins păcatul și moartea, făcînd astfel posibilă îndumnezeirea în har a aceluia care îl urmează.

Aceiași poziție logosofică o are și Teofil al Antiohiei. În «Către Autolic»⁵⁵ acesta afirmă și el că Dumnezeu a creat lumea prin Logosul Său⁵⁶, care s-a întrupat devenind o paradigmă pedagogică și morală pentru o existență nouă creștină. Căci și pentru acest apologet desăvîrșirea morală a creștinului este o urmare a influenței pe care o exercită Logosul întrupat — Hristos — în sufletul celui care-L urmează și-L imită prin viață și existență⁵⁷.

Pentru apologeții Logosul reprezintă, așadar, atît Rațiunea creatoare divină cît și Cuvîntul revelat. Și deși aceștia accentuau mai ales funcțiunea cosmologică a Logosului, ei n-au neglijat nici funcțiunea religioasă-morală a Acestuia. De aceea a fost meritul scriitorilor polemisti din primele veacuri creștine și a teologilor alexandrini de a fi adîncit logosofia creștină pentru a arăta că Logosul întrupat — Hristos nu este numai Acela «prin care toate s-au făcut», ci și Mîntuitorul lumii și al aceluia care trăiesc după învățătura Sa. Așa de exemplu Sfîntul Irineu învață că Logosul este Mîntuitorul lumii și prin aceasta teologia logosofică devine teologie hristologică. Logosul este de o ființă cu Tatăl, coexistînd cu Acesta din eternitate. Tatăl este transcendent, ascuns și de neînțeles în ființa Sa, dar care s-a descoperit și a devenit prezent în lume prin Fiul Său — Logosul întrupat. Din acest motiv toți văd «pe Tatăl în Fiul», căci Tatăl este «nevăzutul» Fiului, iar «Fiul descoperitorul Tatălui». Prin Logos Dumnezeu a creat totul. El este Domnul nostru, căci El conduce și ordonează totul. În organizarea sa naturală-rațională, omul este creat tot după modelul Logosului. Și deși căzut în păcat, omul a fost mîntuit prin faptul că Logosul a luat natura umană pentru a o ridica (*ἀνάβαις*) și a o sfînti îndumnezeindu-o prin har⁵⁸. În sensul acesta Logosul este, la Sfîntul Irineu, înțelepciunea divină și, ca atare, o funcțiune esențială a Logosului întrupat este de a conduce pe cei care cred în El la desăvîrșire⁵⁹. Logosul a și împlinit această funcțiune, căci El a trăit printre oameni, a suferit moartea pe cruce și a întemeiat Biserica Sa tocmai în acest scop. Din această pricină Logosul întrupat a devenit o eternă paradigmă a vieții creștinului, căci «numai Hristos, care

55. Amintită de Euscbiu în: *Hist. Eccl.*, IV, 24. Cităm după: Otto, *Corpus Apol.*, vol. VIII, 1861. 56. *Corpus Apol.*, II.

57. Apologetul întrebuintează termenii: *ἀρχή, φωνή, δόναμις*. — Vezi și Sf. Irineu, *Combaterea și distrugerea știrsei cu nume mincinos*, Migne, P.G., 7, 437—1224. Cităm după trad. germană Harvey, Cambridge, 1857.

58. Vezi: E. Meisch, *Le corp du Christ mystique*, I. B. ed. 2, 1936, p. 324.

59. Sfînții Părinți vor accentua mereu această funcțiune existențială a Logosului întrupat.

ne-a descoperit pe Dumnezeu, este învățătorul nostru într-o desăvîșire», zice Sfîntul Irineu. Mereu și mereu Sfîntul Părinte afirmă că acest Logos întrupat este Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii⁶⁰. Prin căderea în păcat omul a devenit sclavul acestuia și, din acest motiv, a fost necesară o schimbare radicală a naturii umane, pentru ca acesta să-și recapete nu numai splendoarea originară, ci să devină asemenea cu Dumnezeu. De aceea — zice Sfîntul Irineu — că «Domnul Iisus Hristos, Logosul divin, a devenit la plinirea vremii om, pentru ca El să lege pe om de Dumnezeu». Dumnezeu a devenit om adevărat, pentru ca omul să devină, prin mărturisirea Logosului în viață și existența sa, asemenea cu Dumnezeu. Numai prin participarea creștinului cu existența sa la existența Logosului el se poate mîntui.

Sfîntul Irineu vede în Logosul întrupat idealul suprem al vieții creștinului, iar în creștin un loc în care are să se descopere virtutea și înțelepciunea acestui Logos⁶¹. Acesta este singurul mod de a fi creștin, singurul mod de a mărturisi creștinismul aici în lume.

La nici un Părinte al Bisericii, despre care am vorbit pînă acum, nu întîlnim expusă mai clar învățătura, că îmbinarea Logosului-Hristos cu existența credinciosului este supremul scop al acestuia, ca la Sfîntul Irineu, în concepția acestuia despre «recapitulațiune»⁶². «Atunci s-a arătat Cuvîntul acesta, cînd s-a făcut om Cuvîntul lui Dumnezeu, făcîndu-se pe sine asemenea omului și făcînd pe om asemenea sieși, pentru ca, mulțumită asemănării sale cu fiul, omul să se facă mai bineplăcut Tatălui»⁶³. Sau, și mai clar: «Din pricina prea marelui Sale iubiri s-a făcut ceea ce sîntem noi, pentru ca să ne aducă și pe noi în stare de a fi ceea ce este El»⁶⁴. Prin această îmbinare omul realizează «asemănarea cu Dumnezeu», sau cum zice Sfîntul Părinte «îndumnezeirea în har» (θεωσις).

Aceiași învățatură o întîlnim și la Sfîntul Ipolit⁶⁵.

d. *Învățătura despre Logos și existența creștinului în teologia Alexandrină.*

În teologia alexandrină doctrina despre legătura dintre Logosul întrupat și viața creștinului ocupă un loc foarte important. Și la părinții alexandrini Logosul nu este o simplă idee, plăsmuită doar de gîndirea abstractă, ca la filozofii antici greci, ci Acesta este o ipostază, o față a Sfîntei Treimi ca Dumnezeu-Fiul. În teologia Părinților alexandrini apare și mai clar ideea că în iconomia mîntuirii este vorba despre o „ἀνάβασις” — urcare a omului spre Dumnezeu — și o „κατάβασις”, — o coborîre a lui Dumnezeu la om, pentru a-l face asemenea cu El. Anabasis are la acești teologi înțelesul de drum, pe

60. El zice: «Agnitio salutis erat agnitio filii dei, qui et salus et salvator et salutare vere et dicitur et est».

61. «Gloria enim hominis deus et omnis sapientiae ejus et virtutis receptaculum homo».

62. Vezi: N. Chițescu, *Teoria recapitulațiunii la Sf. Irineu*, în «Studii Teologice» VII (1939).

63. *Combat. eres.*, V, 16, Migne P.G., t. VII, col. 1963, *cit.*, la N. Chițescu, *op. cit.*, p. 15.

64. *Ibidem*, p. 132.

65. *Philos.* X, c. 33, p. 335–338. Vezi și: *Ad. D'Alis, La Theologie de Saint Hippolyte*, Paris, ed. II, 1929.

care să meargă omul duhovnicesc, ca să se ridice la desăvîrșire. La sfîrșitul acestui drum se află „θεωσις” — îndumnezeirea în har. Scopul acesta ultim al vieții și existenței creștinului nu poate fi realizat decît în colaborare cu Logosul întrupat: cu Hristos.

Este necesar să accentuăm faptul important, că «theosis» nu însemnează numai o cunoaștere, ci viață virtuoasă pe temeiul cunoașterii lui Hristos, viață mișcată de dogoarea iubirii creștine, căci Logosul întrupat este nemărginită iubire. Îndumnezeirea în har însemnează o transformare duhovnicească în Hristos a vieții creștinului în așa fel, ca viața acestuia să devină o reoglindire a vieții prototipului originar divin: a Logosului întrupat. Îndumnezeirea este o stare de suverană fericire (Ioan XIII, 17).

Aceiași idee o întîlnim și la Clement Alexandrinul⁶⁶. Pentru acest Părinte al Bisericii Logosul este o icoană reală a lui Dumnezeu și a strălucirii luminii netrecătoare. Asemănarea cu Dumnezeu constă după Clement, în aceea că creștinul posedă «nous»-ul; că posedă τὸ δεύτερον αἶτιον și acesta este identic cu viața adevărată. În acest sens Logosul întrupat este numit de către teologul alexandrin «medicul sufletului»⁶⁷, care, prin Biserica Sa, vindecă betesugurile vieții omenești produse de păcat. Logosul mai este și ajutorul și educatorul universal al umanității⁶⁸. Influența educativă a Logosului duce la asemănarea sufletului creștinului cu Acesta, căci existența Logosului se împregnează în sufletul în existența credinciosului asemenea unei peceți⁶⁹. Asemănarea cu Logosul întrupat se realizează prin aceea că cel care crede în Acesta se întoarce din ce în ce mai mult de la lumea simțurilor și a păcatului spre lumea sfințeniei. Evoluția existențială a credinciosului creștin se face progresiv și prin ceea ce Clement numește „προκοπή μυστική”⁷⁰. Prin aceasta creștinul ajunge la cel mai înalt scop al vieții.

Deci și la Clement Alexandrinul Logosul întrupat este conducătorul duhovnicesc al creștinului. Căci starea în care credinciosul ajunge la cunoașterea adevărului trebuie să se mărturisească prin viața și existența acestuia, iar starea aceasta este efectul aceluia ἱερός λόγος. Urmînd în viața sa Logosul întrupat, creștinul devine, după structura sa sufletească asemenea cu Dumnezeu, după cum și Dumnezeu se aseamănă cu acesta⁷¹.

La fel și Origen vorbește despre o participare a celui care crede în Logosul-Hristos la o viață la fel cu o viață divină, la asemănarea cu Dumnezeu, din care s-a născut acest Logos, prin care creștinul se îndumnezeiește⁷². În «Contra Celsum» Origen identifică în persoana Logosului idealurile cele mai înalte ale desăvîrșirii, căci Logosul întrupat este principiul activ al lumii ca Mintuitorul acesteia. Prin păcatul originar omul a pierdut mult din posibilitatea de a realiza asemănarea cu Dumnezeu. Restaurarea existenței omenești în starea

66. Clement Alexandrinul, *Strom.*, VI, 72.

67. υἱὸς τοῦ νοῦ γνήσιος ὁ θεῖος λόγος, și: *Protrept.*, X, 11.

68. Vezi: *Paed.*, I, 8, 63.

69. *Stromat.*, III, 19, 102.

70. *Ibidem.*, VII, 10, 57.

71. *Ibidem.*, VI, 9, 72.

72. În Ioan, 11, 2.

ei paradisiacă este tocmai opera Logosului întrupat, pe care și Origen îl numește «medicul sufletului» omenesc ⁷³.

e. *Învățătura despre Logos și existența creștinului în teologia Sfinților Atanasie, Maxim Mărturisitorul și Ioan Damaschinul.*

De mare importanță este și logosofia Sfintului Atanasie teologul întrupării Logosului. El accentuează ideea că singur Hristos ca Logos al Tatălui a fost în stare de a ridica pe omul căzut sub puterea păcatului. Pentru a lămuri această chestiune, Sfintul Părinte afirmă că răspîndirea creștinismului și întemeierea Bisericii este opera lui Hristos ⁷⁴. Ceea ce au săvîrșit Apostolii și urmașii acestora, au săvîrșit și săvîrșesc prin El, prin Logosul întrupat. Este intuiția sigură că totul în Biserică se realizează prin acțiunea Logosului întrupat, care este prezent în instituția Sa pînă la sfîrșitul veacurilor. Termenul ce semnifică acțiunea Logosului întrupat este „πειθεῖν” ⁷⁵), așadar este vorba despre o influență de la persoană la persoană, de la Dumnezeu la om, mijlocită printr-un purtător duhovnicesc: Logosul întrupat. Urmările acestei influențe sînt duble: creștinul recunoaște neputința tuturor idolilor și în opoziție cu aceștia adevărata divinitate a Cuvîntului cu care el trebuie să-și acordeze viața. În al doilea rînd creștinul este pregătit pentru o radicală μετανοια, pe care o produce Logosul. Căci acolo unde Logosul întrupat este aproape — zice Sfintul Părinte — acolo se degajează din Acesta energii morale înnoitoare uriașe, ce incită pe creștin să-L urmeze pe Hristos. Desigur aici nu este vorba despre o legătură teoretică ideală, ci despre o urmare reală. Temeiurile acestei legături se află sau sînt date prin Taina Botezului. Sfintul Atanasie dă acestei Taine o mare importanță pentru «îmbrăcarea» vieții și a existenței creștinului cu Hristos-Logosul întrupat. Aceasta fiindcă prin Botez Dumnezeirea în Trei Fețe leagă pe cel botezat cu Sine, acesta devenind fiu al lui Hristos. Deci este vorba despre o comunitate duhovnicească între creștin și Logosul întrupat Hristos.

Sfintul Părinte accentuează faptul că starea creștinului nu este ceva ce nu se mai poate pierde, căci harul divin, de care se bucură creștinul, nu siluește voința creștinului, ci o întărește și o susține în a urma Logosului. Din dubla influență a Logosului ἐν πνεύματι, ceea care iluminează și o sfințește, naște pentru creștin dubla datorie a credințioșiei în mărturisire și a zelului în lupta împotriva păcatului. Sfintul Părinte se referă aici la I Ioan IV, 13. Fără credințioșia morală, pe care o pretinde Logosul și care trebuie să fie mărturisită prin viață și existență, starea creștină nu e posibilă. Această credințioșie față de harul mijlocitor prin Logosul întrupat constituie legătura ce ține laolaltă cosmosul vieții creștine.

Sfintul Atanasie reprezintă aici ideea că, fără a urma cu viața Logosului întrupat, nu se poate desăvîrși starea creștinului, așadar creștinul nu poate ajunge la ținta ultimă a vieții sale: îndumnezeirea în har, căci «El (Logosul) a devenit om, pentru ca noi să fim îndumnezeiți» ⁷⁶, zice Sfintul Părinte. Și, ca să adîncească această idee și

73. *De princ.*, IV, 36; V, 39; *Contra Celsum*, III, 62 și 22 II, 29.

74. *De incarnatione verbi* 51.

75. *Ibidem*, 30.

76. *Ibidem*, 54.

mai mult, el citează rugăciunea de la Ioan XVII, 11 și XVII, 20—23 ⁷⁷. De repetate ori Sfântul Părinte vorbește despre faptul că, atît în ceea ce privește viața de aici cît și cea de dincolo a creștinului, puterea susținătoare a acestuia este Logosul și de aceea datoria creștinului este să rămînă în comunitate cu Acesta, fiindcă El rămîne și pentru starea desăvîrșită a creștinului eternul izvor al vieții. Din iubirea, bunătatea și adevărul revelat de Logosul întrupat se hrănesc nu numai cei desăvîrșiți, ci toți cei care sînt însetați după mîntuire. Este exprimat aici — ca de altfel la toți logosofii creștini despre care am vorbit — adevărul fundamental că Logosul întrupat îndumnezeiește pe oameni, întrucît se extinde în chip tainic în ei, încorporindu-i în Sine și întrucît îi asimilează treptat în omenitatea Sa înviată.

Ideea că existența și viața creștinului autentic trebuie să fie o mărturisire văzută a vieții Logosului întrupat formează și centrul logosofiei Sfântului Maxim Mărturisitorul. Am putea spune că logosofia acestui Sfînt Părinte nu este altceva decît o sinteză desăvîrșită a învierii patristice despre menirea și scopul întrupării Logosului în lume ⁷⁸.

În teologia Sfîntului Maxim întilnim faptul că el operează în hristologia sa cu două categorii: cu „ἀνάβασις“ și „κατάβασις“, ceea ce însemnează cu înălțarea omului la Dumnezeu și coborîrea lui Dumnezeu la om. Intreaga teologie a acestui Sfînt Părinte este mișcată de acest simbolism al înălțării omului la Dumnezeu și a coborîrii lui Dumnezeu la om. «Anabasis» însemnează drumul pe care creștinul ajunge la „θέωσις“: la îndumnezeire ⁷⁹. Sfirșitul acestui suis este unirea cu Dumnezeu, existența în Dumnezeu, învierea și viața veșnică. La începutul suişului se află un om care trăiește în lumea îngustă senzorială datorită păcatului, la sfirșitul suişului se află creștinul îndumnezeit prin har. Pe tot suişul acesta creștinul este susținut de forța invizibilă a Logosului întrupat.

Sfîntul Părinte accentuează mereu și mereu că marea menire a omului în această lume este să se ridice iarăși la frumusețea cea dintîi prin eliberarea din robia păcatului. Acest lucru nu-l poate face însă creștinul singur, din pricină că dușmanul lui secular păcatul este o putere mult prea uriașă, ca să poată fi dovedită și învinsă doar de om. El poate să facă acest lucru numai urmînd Logosului întrupat. Din acest motiv, zice Sfîntul Maxim, a fost necesar ca însuși Dumnezeu să coboare la om, să se întrupeze, pentru ca omul să fie îndumnezeit. Urcușul omului la Dumnezeu este condiționat de coborîrea Lui Dumnezeu la om. Sfîntul Maxim zice că este de la sine înțeles că Acela care a fost creatorul tuturor ființelor din lume, să fie, prin har, și originea îndumnezeirii omului, că Acela care a dăruit existența omului să fie și dătătorul fericirii veșnice. Dumnezeu și omul se raportă unul la altul în modul următor: cînd omul este mișcat de

77. *Contra Arian*, III, 17.

78. Vezi: J. Gross, *La divinisation du chrétien d'après les Pères grecs*, Paris, 1938 și: L. Atzberger, *Die Logoslehre des heiligen Athanasius*, München, 1880.

79. Răspunsuri către Talasie, în: *Filocalie*, III. Întrebarea 22 și 64.

iubirea față de Dumnezeu mărturisindu-L pe Acesta prin viața sa, împlinindu-I voia în această lume, el își îndumnezeiește viața. Dar această îndumnezeire se întâmplă prin harul dăruit omului de Dumnezeu, prin aceea că El s-a întrupat în lume. Sfântul Părinte se exprimă îndrăzneț scriind : «Dumnezeu devine om, pentru a îndumnezei pe om, iar omul se îndumnezeiește prin întruparea lui Dumnezeu». Desigur că și la Sfântul Maxim este vorba despre o îndumnezeire în har, în care creștinul este susținut de nesfârșita iubire a Logosului întrupat.

Mereu și mereu revine și la Sfântul Maxim ideea creștină că Dumnezeu a creat pe om pentru ca acesta să participe la eterna fericire în comunitate cu El. Căzut, din pricina păcatului făptuit, din starea în care omul avea posibilitatea să realizeze desăvârșirea prin nepăcătuire, el are menirea să realizeze în această lume, susținut de harul și exemplul Logosului întrupat, asemănarea și unirea cu Dumnezeu, liniștea și fericirea în Acesta, care este scopul tuturor osîrziilor aceuia care se numește creștin.

Deci slăbănogit de păcat și căzut din legătura cu Dumnezeu, omul s-a robit lipindu-se de ceea ce este trecător și de aceea el nu se poate elibera din această robie, decît în alianță cu Logosul întrupat. Lupta aceasta de întărire și îndumnezeire a firii omenești a trebuit s-o pornească mai întîi Logosul în omenitatea pe care și-a luat-o ca o pîrgă a întregii firii omenești și apoi fiecare subiect omeneșc în colaborare cu Acesta. Aceasta din pricină că — după cum am mai arătat — numai cu ajutorul lui Dumnezeu creștinul poate să ducă la bun sfîrșit această luptă. De aceea Logosul a luat trup omeneșc, firea omenească expusă asalturilor tuturor păcatelor. Căpeteniile și toate stăpîniile păcatului L-au asaltat cu multă urgie, dar El le-a înfrînt hotărît pentru totdeauna, procurînd astfel, prin firea Lui imunizată împotriva păcatului și a patimilor, un aluat ce a rămas în solidaritate cu toată frămîntătura firii omenești.

Splendidă și divină pedagogie prin care s-a arătat că și firea omenească poate sta tare în fața păcatului, că fiecare creștin, dacă stă prin credință în legătură cu Logosul întrupat, poate cîștiga această tărie, această imunitate, pentru a-și realiza menirea sa în această lume : asemănarea cu Dumnezeu.

Sf. Maxim Mărturisitorul învață că această stare nu se poate realiza însă deodată ci în mai multe etape. Lăsăm la o parte descrierea acestor etape și subliniem numai faptul că Sfântul Maxim afirmă că, Logosul întrupat înălțîndu-se la cer atrage după Sine și pe cei care cred în El și trăiesc în virtutea acestei credințe, dăruindu-le la capătul acestui suîș îndumnezeirea în har. Pe tot parcursul acestui suîș creștinul este susținut de forța duhovnicească a Logosului întrupat. Sfântul Maxim numește taina întrupării „ἐνεργητικόν“, așadar cale, impuls și scop spre îndumnezeire. Căci Logosul umple omenitatea Sa de conținuturi ale energiilor divine, transmițînd, prin comunitatea ce o are, ca om adevărat, cu toată firea omenească, vieții și existenței creștinului conținutul acestor energii divine.

Acesta este urcușul despre care vorbește Sfântul Maxim: creștinul trebuie să se lase prins în misterul coborișului Logosului divin, pentru a deveni, prin mărturisirea Acestuia prin viața și existența sa, părtaș la urcușul la sfârșitul căruia se află cununa îndumnezeirii în har.

Ca și ceilalți logosofi creștini și Sfântul Ioan Damaschinul se ocupă de importanta învățătură despre relația dintre Logosul întrupat și viața creștinului. Față de dochetism Sfântul Părinte afirmă deplinătatea umanității Logosului, prin aceea că «întreaga fire dumnezeiască în una din ipostazele ei s-a unit cu întreaga fire omenească și nu parte cu parte». Și el face acest lucru nu numai ca să afirme învățătura ortodoxă că Logosul a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat, ci și să arate că această întrupare a Logosului este temelul stării creștinului. În dogmatica sa Sfântul Ioan Damaschinul afirmă că «prin nașterea Logosului Dumnezeu, adică prin întrupare, prin Botez, prin patimă, prin înviere, Acesta a eliberat firea de păcatul strămoșesc, de stricăciune și de moarte devenind pîrga învierii și astfel s-a făcut pe Sine pildă și exemplu, pentru ca și noi, mergînd pe urmele Lui, să ajungem fii și moștenitori ai lui Dumnezeu prin starea noastră, așa cum este El prin fire și împreună moștenitor cu El»⁸⁶. Mai departe Sfântul Părinte subliniază învățătura, că așa cum ne-am născut din Adam cel vechi și ne-am asemănat lui, moștenind blestemul și stricăciunea, tot astfel născîndu-ne din Logos — în baia Sfântului Botez — să ne asemănăm Lui, moștenind nestricăciunea, binecuvîntarea și slava Lui.

Sfântul Ioan Damaschinul reprezintă și el concepția că starea creștinului nu este ceva ceea ce nu se poate pierde, căci păcatul poate în fiecare clipă să zdruncine această stare. De aceea pentru a se menține în echilibrul duhovnicesc și a progresa pe calea desăvîșirii, creștinul trebuie să facă uz de mijloacele harice dăruite de Logosul întrupat și anume de Sfintele Taine, pe care El le-a așezat în Biserica Sa.

Concluzii. La sfârșitul acestor considerații trebuie să subliniem faptul că, în raport cu logosofia filozofilor antici greci, logosofia apostolică și patristică este profund realistă, din pricină că Logosul nu mai este o entitate metafizică, plăsmuită de către speculația rațiunii, ci Fiul lui Dumnezeu întrupat a avea în istorie, pentru a mîntui omenirea de sub puterea păcatului. De aceea Logosul nu mai este ordinea existenței, datorită căreia viața se realizează în știință sau neștiință, în adevăr sau neadevăr, ca viață autentică sau neautentică: ci Logosul se întrupează (ὁ λόγος σαρξ ἐγένετο Ioan I, 14). Dar acest fapt nu poate fi experiat în știință ci în credință (II Cor. V, 7—8). Acesta este cel mai adînc sens al logosofiei creștine. Adevărul se revelează ca Logos, care devine trup, ca un eveniment unic în istorie și care pătrunde în lume din transcendent ca Adevărul absolut, pentru a mîntui lumea din păcate. De aceea în creștinism legea seriozității și a tragicului vieții și existenței omului nu mai este o categorie încărcată cu nuanțe idealiste-estetice, ce-și au originea în speculații abstracte, ci ea este o lege profund religioasă. Ea însemnează

trăirea și realizarea în viața creștinului a chipului Logosului evangheliilor ca veșnică lege a vieții adevărate.

Este adevărat că și Socrate, Aristotel și Platon etc. reprezentau concepția că omul își descopere adevărata sa ființă numai în eternele ordini ale existenței, ce sînt determinate de categoria Logosului. Dar Logosul gîndit de aceștia nu putea fi exemplu, paradigmă, din pricină că ei plecau în concepția lor logosofică de la ideea că gîndirea este identică cu existența adevărată, sau că aceasta ar fi o presupusă expresie a totalității existenței.

Dimpotrivă pentru logosofii creștini, despre care am vorbit aici, Hristos este «Logosul» lui Dumnezeu, prin care totul a fost creat și care, ca Fiul al lui Dumnezeu, este lumina și izvorul vieții adevărate ca un adevărat exemplu real, istoric, care a trăit printre oameni și le-a dat certitudinea că, pe urmele Lui, și ei pot deveni asemenea cu Dumnezeu. În acest sens un adevăr de temelie este că existența lumii nu poate fi în Dumnezeu — cum se exprimă Apostolul — dacă nu este în Hristos, Logosul întrupat. Per Christum hominem ad Christum Deum. Din această pricină nici existența creștină nu-și poate avea suportul în sine însăși, ci numai în Logosul întrupat ca realizator, în marginile acestui veac, a umanității îndumnezeite. O spune clar Logosul însuși cînd zice: «Eu sînt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decît prin Mine» (Ioan XIV, 6). Și începutul acestui drum este Botezul, al cărui sens adînc este tocmai faptul, că el însemnează o naștere din nou, în înțeles ontologic, a aceluia care s-a împărtășit cu această Taină. De aceea, Botezul deschide posibilitatea ca, în alianță cu Hristos, creștinul să realizeze asemănarea cu Dumnezeu. Cît de adevărată este această învățătură a logosofiei creștine ne-o dovedește faptul că Sfinții Părinți accentuează mereu și mereu — după cum am văzut — că a fi creștin însemnează a fi «împlinitor al exemplului Logosului întrupat» și că un creștin care nu-L mai urmează prin viață și existență pe Hristos, recade în haosul împrăstierii vieții și sub puterea păcatului. Căci după logosofia apostolică și patristică Logosul întrupat este drumul și lumina care conduc și mențin pe creștin în rațiunea de a năzui să devină o existență desăvîrșită. Aceasta fiindcă Logosul creștin Hristos nu este un principiu închipuit de gîndirea abstractă, ci o persoană istorică, a cărei viață și existență istorică au fost o mărturisire absolută a adevărului vieții mîntuite și, ca atare, o sublimă demonstrație în carne și oase că creștinul se poate ridica în desăvîrșirea vieții pînă la asemănarea cu Dumnezeu. Aceasta este cauza pentru care Logosul-Hristos pune în mișcare cea mai serioasă toată existența creștinului, răscolind toate valențele spirituale ale acestuia și invitîndu-l să-I urmeze pilda. În chipul acesta viața creștinului devine o continuare a vieții Logosului întrupat, cum mărturisește Apostolul.

Logosofii creștini lasă la o parte speculațiile și stăruiesc mereu asupra faptului, că creștinul trebuie să intre în relație personală existențială cu Logosul întrupat, pe care, așadar, să nu-L admire numai în gîndire, ci mai ales să-și potrivească viața cu toată cruzimea sincerității după viața și existența modelului divin Hristos.

Logosul gândit de filozofii antici greci era doar o categorie metafizică, ce n-a existat în condiția existenței omenești, fiindcă este vorba despre un concept abstract indus cu ajutorul gândirii și dezvoltat într-un sistem filozofic.

Logosul intrupat despre care vorbesc Apostolii și Părinții Bisericii a fost o persoană istorică divin-umană, care are, ca și Adam cel vechi, un caracter reprezentativ rezumând perioada omenerii mântuite și aceasta nu în chip simbolic-speculativ, ci realizând-o în propria Sa persoană într-un chip ce depășește puterea noastră de înțelegere. Ceea ce este imens de important pentru noi creștinii, este faptul că El ne-a arătat, într-un chip divin de intuitiv, prin pilda vieții Sale, că se poate viețui în marginile acestui veac fără a fi robi păcatului, că păcatul poate fi învins și că viața poate fi sfințită pînă la îndumnezeire.

Prof. Diac. NICOLAE BALCA

BIBLIOGRAFIE :

Heinze, *Die Lehre vom Logos in der griechischen Philosophie*, Oldenburg, 1871 ; A. Aall, *Geschichte der Logosidee in der griechischen Philosophie und christlichen Literatur*, 2 Bde., 1896, 1899 ; O. Bardenhewer, *Patrologie*, Freib. i. Br., 1901 ; J. Lebreton, *Les théories du Logos au début de l'ère chrétienne* : în «*Etudes*», 106 (1966) ; Lic. theol. K. Bornhäuser, *Die Vergottungslehre des Athanasius und Joh. Damascenus*, Gütersloh, 1903 ; J. Groos, *Le divinisation du chrétien d'après les Pères Grecs*, Paris, 1938 ; J. Loosen, *Logos und Pneuma im begnadeten Menschen bei Maximus Confessor*. *Münsterische Beiträge zur Theologie*, Heft 24, 1911.

ÎN LEGĂTURA CU DIALOGUL DINTRE ORTODOCȘI ȘI ANGLICANI DUPĂ LUCRĂRILE COMISIEI INTERORTODOXE DE LA BELGRAD

După cum se știe, Conferința a III-a Panortodoxă de la Rodos, în noiembrie 1964, ca urmare a nenumăratelor contacte și discuții anterioare dintre diferite Biserici Ortodoxe cu Biserica Anglicană, a otărit constituirea unei Comisii teologice interortodoxe din teologi specialiști din fiecare Biserică Ortodoxă, în vederea pregătirii dialogului teologic cu Biserica Anglicană, prin stabilirea temelor de discuții cu Comisia pan anglicană corespondentă.

Cu acordul tuturor Bisericilor ortodoxe autocefale, această Comisie teologică interortodoxă s-a întrunit între 1—15 septembrie 1966, la Belgrad, unde după ample discuții, a stabilit catalogul temelor, grupate în patru categorii «pe care Comisia teologică interortodoxă le-a socotit că trebuie să fie supuse Bisericilor spre aprobare, cercetare și hotărîre»¹, rămînînd deci ca ele să fie studiate atent prin teologii competenți ai fiecărei Biserici ortodoxe, referind asupra lor. În acest sens firește, e de dorit și chiar necesar un schimb de păreri, cărți, reviste, studii, cît mai larg asupra lor pentru a se ajunge la cristalizarea cît mai justă și completă a unui punct de vedere ortodox comun în problema dialogului cu Biserica Anglicană.

Cum s-a remarcat, deja la Comisia teologică interortodoxă s-au făcut simțite două tendințe sau poziții față de anglicanism; una riguros ortodoxă, extrem de conservatoare și cealaltă mai liberală și optimistă, favorabilă dialogului cu anglicanii, manifestîndu-se între ortodocși o serie de divergențe, nu asupra credinței ortodoxe însăși, ci numai asupra aprecierii anglicanismului actual, în ce privește apropierea sau depărtarea sa de Ortodoxie. Rapoartele prezentate la această Comisie zice și Arhiepiscopul Vasile de Bruxelles «au atins adesea aceleași chestiuni, au concis citeodată, în aprecierile lor, dar cel mai adesea le-au explicat într-o formă diferită. Aceste rapoarte reflectau cele două tendințe ale Comisiei noastre în aprecierea sa asupra anglicanismului: una riguros ortodoxă și realistă, cealaltă liberală și

1. *Lucrările Comisiilor teologice interortodoxe de la Belgrad pentru pregătirea dialogului cu anglicanii și cu vechii-catolici*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 913—914.

optimistă, ținând foarte puțin cont de realitate în concepția sa despre anglicanism. Așa cum s-a subliniat, de mai multe ori la conferință, aceste două tendințe nu reflectau divergențele dintre ortodocși în chestiunile de credință, în concepția însăși a Ortodoxiei. Toți erau unanimi în această privință, și aici rezidă diferența între punctele noastre de vedere diferite, pe de o parte și disensiunile anglicane, pe de altă parte. Dezacordurile noastre priveau concepția noastră și aprecierea noastră asupra anglicanismului, asupra doctrinei sale, asupra orânduirii sale bisericești din punct de vedere al îndepărtării sau apropierii față de Ortodoxie. Mai exact, divergențele noastre aveau drept obiect starea actuală a anglicanismului și căile sale de dezvoltare ca și posibilitatea unei uniri întemeiate pe Ortodoxie și mijloacele de a ajunge la aceasta. Trebuie să se sublinieze că dorința de a ajunge la o unitate adevărată și de a ajuta anglicanismul să se apropie de Ortodoxie nu era mai mică la reprezentanții «acriviei» ortodoxe ca la partizanii «iconomieii» liberale, deși ei se deosebeau considerabil în forma lor de a înțelege și aprecia realitatea. Aceasta se raportează mai ales la concepția lor asupra caracterului și dezvoltării anglicanismului, îndeosebi în epoca noastră². Natural «până la urmă s-a ajuns la o formulă de sinteză»³, prin adoptarea în mod unanim a «Expunerii» finale, triumfând până la urmă punctul de vedere, nu cel mai liberal, ci cel mai realist, reprezentat de mai multe Biserici Ortodoxe, între care și cea Română.

Firește că în cadrul acestor două direcții, extrem de conservatoare și extrem de liberală, au fost și puncte de vedere mai nuanțate, cum și altele mai moderate, încât e foarte greu de etichetat apodictic poziția unei Biserici Ortodoxe într-o direcție sau alta. De exemplu, poziția Bisericii Ortodoxe Române a fost asimilată cu cea a reprezentantului Patriarhiei Ecumenice, Mitropolitul Atenagora al Tiatirelor, președintele Comisiei, ca reprezentând în principiu atitudinea cea mai liberală, în realitate însă ele sînt puțin deosebite în ce privește modul de abordare a dialogului dintre ortodocși și anglicani. Precum de asemenea nu pot fi asimilate întru totul nici poziția Bisericii Ruse, reprezentată prin Arhiepiscopul Vasile de Bruxelles cu cea a unora din delegații greci, ca unii care reprezentau atitudinea cea mai rigidă și conservatoare, fiindcă există și între ele deosebiri în multe privințe.

Desigur deosebirile acestea de vederi sînt firești, datorită libertății de gândire și uneori chiar necesare, căci silesc tocmai prin divergența lor, la concentrarea eforturilor pentru găsirea adevărului și soluției celei mai fericite de împăcare a părților și pozițiilor diferite. De altfel, pînă la urmă, viața însăși confirmă justetea și viabilitatea uneia sau alteia din păreri sau poziții, arată ca învechite și căzute în desuetudine pe altele și silește, vrînd nevrînd, la reconsiderarea lor. Aceasta s-a întimplat și la Comisia de la Belgrad.

2. Archêveque Basile, *La commission inter-orthodoxe pour le dialogue avec les anglicans (Belgrad 1-er 15 septembre 1966)*, în «Messager de l'Exarchat du patriarche russe en Europe occidentale», 1967, nr. 58, p. 87-88.

3. *Lucrările Comisiilor teologice interortodoxe*, ibidem, p. 911.

O amplă analiză, unică de altfel ca extindere în Bisericile Ortodoxe, asupra referatelor ca și aproape asupra tuturor temelor dialogului ortodoxo-anglican, propuse de Comisia teologică interortodoxă de la Belgrad, ne-a oferit-o profesorul grec, Panaghiotis Trembelas, în lucrarea sa intitulată: «*Comisia teologică panortodoxă de la Belgrad*», Atena, 1967, 182 p.⁴ scrisă, firește, de pe o poziție mai conservatoare, așa cum de altfel s-a manifestat dînsul și în cadrul lucrărilor Comisiei⁵, ca delegat al Patriarhiei Ierusalimului. Bine întemeiată și informată, cartea a fost scrisă cu gîndul de a sluji numai adevărului și dialogului, dar pe un ton uneori cam ascuțit, ipercriticist și pe alocuri chiar extremist. Cu toate acestea, ea merită să fie cunoscută, pentru că abordînd aproape întreață tematica dialogului ortodoxo-anglican, din punct de vedere dogmatic, canonic, liturgic, etc. aduce unele precizări și contribuie la elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute din Biserica Anglicană și prin aceasta la cristalizarea poziției ortodoxe în vederea dialogului cu ea.

În lucrarea sa, împărțită în 39 de paragrafe, care n-are nimic de a face cu cele 39 de articole ale Bisericii Anglicane, Prof. Trembelas ia ca bază de discuție Referatul principal al I. P. S. Atenagora al Tiatirelor, președintele Comisiei, ca reprezentînd tendința cea mai liberală față de anglicanism și pe care îl analizează critic, punct cu punct, în mai bine de jumătate din cartea sa.

1. În acest paragraf, Prof. Trembelas reține afirmațiile I. P. S. Atenagora despre caracterul catolic al anglicanismului, după care «acțiunea contemporană a Bisericii noastre nu lasă nici cea mai mică îndoială că Biserica Ortodoxă recunoaște în cea Anglicană o Biserică, care nu conține simplu vestigia Ecclesiae, ci care în spiritul său e de la început, Biserică catolică, cu care unirea este posibilă» (p. 7). Ideea aceasta că Biserica Anglicană formează o ramură a vechii Biserici Catolice ca și Roma și Constantinopolul, a lansat-o mai întii Newman și Pusey ca și ceilalți tractarieni, după așa numita teorie a ramurilor (Branch Theory), care a creat de la început o confuzie și discordie între protestanții care condamnau pe Newman și cea din jurul lui și romano-catolicii în frunte cu cardinalul Wiseman, care susținea că Biserica Anglicană e o Biserică în întregime protestantă. Nimeni nu mai poate nega că Biserica Anglicană, care a apărut din lupta sîngeroasă dintre protestantism și romano-catolicism «nu este o soră sau fiică a comunităților protestante de pe continentul european, că nu este adică o Biserică protestantă» (p. 11), chiar dacă a păstrat treapta episcopală. Afirmația aceasta a Prof. Trembelas e însă cam exagerată și trebuie puțin nuanțată, pentru că Biserica Anglicană dacă s-a rupt de Biserica Romano-Catolică a menținut totuși, cel puțin exterior, legătură cu Biserica veche prin episcopatul ei, ca și prin cultul, învățătura ei, deosebindu-se în multe privințe de Bisericile protestante.

2. *Raporturile Bisericii Anglicane cu Statul.* — Aici se vede și mai bine, zice autorul nostru, că Biserica Anglicană de la început, prin

4. Panaghiotis Trembelas, 'H ἐν Βελιγραδίῳ πανορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ('Ανατολὸν ἐκ περιόδικου «Ἐκκλησία» Atena, 1967, 182 p. În text vom cita, în continuare, din aceasta carte numai pagina.

5. Archêveue Basile, *op. cit.*, p. 78, 81—82, 90.

episcopii ei, a înclinat spre presbiterianism, supunându-se cu totul regelui și statului englez. Ierarhia anglicană departe de aș fi condus treburile într-un mod minunat, acceptând intervenția statului să chivernisească lucrurile ca la noi, cum zice I. P. S. Mitropolit al Tiatitelor «a aservit Biserica regelui și Statului și a lucrat la făurirea lanțurilor celei mai apăsătoare înrobiri, dominând această captivitate pînă acum în Camera Comunelor engleză. Fiindcă e incontestabil că după separarea Bisericii Anglicane de puterea papei, sinodul din Canterbury, sub regele Henryk al VIII-lea, a fost obligat, în 11 februarie 1531, să recunoască pe majestatea Sa ca fiind domnul suprem, atît cît o permite legea lui Hristos, capul suprem al Bisericii Anglicane și al clerului» (p. 12). Iar în mai 1532 s-a decretat că clerul nu se va mai putea aduna și hotări canoane fără consimțămîntul regelui. Iar în noiembrie 1534 s-a votat în Camera Comunelor actul de supremație (of Supremacy) prin care Henryk al VIII-lea a fost declarat capul suprem al Bisericii Angliei, interzicînd episcopilor de acum înainte orice legătură cu papa (p. 13). Iar 1571 Biserica Anglicană este aservită cu totul regelui și Camerei Comunelor, devenind «prizonier al statului» (p. 16). Pînă azi Stema (coroana regală) continuă să desemneze episcopii, trimițînd o chemare corpului electoral al episcopiei vacante, împreună cu numele celui care trebuie să fie ales. Și astfel se urcă foarte adesea pe scaunul episcopal și lupi răpitori, care propovăduiesc deschis contra dogmelor fundamentale ale creștinismului, cum sînt în zilele noastre Barnes și Robinson. Un lucru e cert, «pînă azi în chestiunile de credință, judecătorul suprem continuă să fie statul, fără aprobarea căruia și votul Comunelor, corpurile legiuitoare din Biserică și sinoadele episcopilor nu pot lua nici o hotărîre validă. Încît pe drept a remarcat reprezentantul Bisericii Bulgariei «că în dialogul cu anglicanii, între celelalte piedici apare și aceea că Biserica Anglicană nu poate să se decidă fără capul ei, adică fără rege și Camera Comunelor» (p. 17—18).

3. *Școlile și partidele de gîndire din Biserica Anglicană.* — I.P.S. Atenagora mărturisește că nu trebuie să ne surprindă existența partidelor de gîndire în Biserica Anglicană, țară care a cunoscut criza reformei, din moment ce și în Biserica noastră există două direcții de gîndire, conservatoare și mai liberală. Dar — zice Prof. Trembelas — există o deosebire fundamentală între partidele din cele două Biserici. «Pentru că diferențele care separă întreolaltă partidele de gîndire în Biserica Anglicană sînt dogmatice, atingînd adesea adevărurile fundamentale de credință. Pe cînd diferențele care separă pe cei conservatori de cei liberali în Ortodoxie se referă numai la buna rînduială bisericească, și nu ating în nici un chip dogma» (p. 19).

În cadrul Bisericii Anglicane se disting, de prin 1929, trei partide: Biserica Înaltă (High Church) partida anglo-catolică, păstrînd legătura cu Biserica Catolică veche și cinstind tradiția ei, succesiunea apostolică, treapta episcopală, dar respingînd primatul și infailibilitatea papală. Apoi Biserica de Jos (Low Church) sau Biserica Evanghelică cu înclinări mai mult sau mai puțin puternice spre calvinism, care o situează la antipodul Bisericii Înalte, rămîinînd strict la cele 39

de articole despre religie, respingînd episcopatul și înclinînd spre presbiterianism. Și Biserica Largă (Broad Church) care s-a dezvoltat după ce au fost abolite legile care impuneau conformarea în părerile religioase, dezvoltînd ca o caracteristică proprie Bisericii Anglicane celebrul principiu al comprehensiunii (comprehensiveness) sau toleranței largi, care cuprinde și reprezintă concepțiile liberale și moderniste, inclusiv pe raționaliștii extremiști. Această Biserică conlucrează cu Biserica de Jos în lupta lor contra Bisericii Înalte, manifestînd antipatie față de Biserica Ortodoxă (p. 21). Cu toate deosebirile dintre ele, e greu să se circumscrie hotarele care separă aceste partide unele de altele. Căci în interiorul fiecăreia din ele se manifestă dezacorduri și diferențe, care au dus aproape la confuziunea hotarelor lor. Dar toate sînt legate întreolaltă prin demnitatea episcopală, prin Biblie, prin Cartea Comună de Rugăciuni și prin Stema sau Coroana regală. Aceste patru puncte trebuie să le accepte oricine pentru a fi membru al Bisericii Anglicane. În tot cazul zice Prof. Trembelas aceste partide au creat o serie de concepții care se deosebesc radical unele de altele în chestiunile esențiale din punctul nostru de vedere ortodox, și chiar și în manifestările de cult.

4. *Principiul comprehensiunii (comprehensiveness)*. — Acest principiu, căruia prof. Trembelas ia dedicat întreg referatul său la Comisia de la Belgrad, a fost adoptat cu fanatism de partida liberală a anglicanilor, din care făcea parte și raționalistul Arnold, cu scopul de a se constitui o Biserică Anglicană Națională care să cuprindă întreaga națiune engleză, folosindu-se în acest scop și de Cartea de Rugăciuni, în care Cranmer s-a silit să folosească o limbă pe cît posibil tolerantă față de toate partidele, prin formulări elastice și echivoce. Deci încă de la începutul reformei din Anglia s-a pus bazele acestei comprehensiveness, care «constituie un fel de sincretism ce dă fluiditate conținutului confesiunii Bisericii Anglicane». Definiția ei a dat-o acum 160 de ani episcopul Samuel Wilberforce: «Biserica Anglicană este o Biserică cuprinzătoare care cuprinde în sinul ei oameni de orice cugetare, de la aceia care resping absolut principiile ei fundamentale, pînă la aceia care susțin învățăturile Bisericii Romano-Catolice» (p. 26). Iar prim-ministrul Angliei, cu prilejul ultimelor recomandări ale Cărții de Rugăciuni, declara: «Biserica Angliei oferă azil celor care au păreri divergente și oricărei alte Biserici din lume... fiindcă ea este o Biserică esențial cuprinzătoare, o Biserică a concilierii... Aceasta este nota sa caracteristică, care trebuie să fie păstrată în viața națională» (p. 27—28). Departe de a se realiza prin aceasta comprehensiveness un echilibru între partide, între credință și libertatea insului, ea «minează — zice Prof. Trembeles — armonia și unitatea credinței și stabilitatea mărturisirii în Biserica Anglicană, creînd o adevărată babilonie de păreri și confesiuni în ea» (p. 29). Comprehensiunea aceasta, care atinge însăși dogmele fundamentale ale creștinismului, a fost declarată oficial în Raportul «*Doctrine in the Church of England*» compus în 1938 de către o comisie formată din arhiepiscopii de Canterbury și York, 21 de episcopi și prezbiteri și 4 laici, aparținînd diferitelor partide «cu scopul de a cunoaște extinderea

acordului existent în Biserica Angliei și de a cerceta aplanarea și diminuarea diferendelor existente». Acesta «este o capodoperă a capacității de conciliere a punctelor de vedere din cele mai divergente, din moment ce însuși modernismul eretic a fost încetățenit oficial», ceea ce a scandalizat chiar și pe anglicanii conservatori. În acest raport au fost incluse interpretări deopotrivă admise, adică pe lângă nașterea suprafirească a Domnului și aceea că s-a născut pe cale naturală din Iosif și Maria. «Învierea, golirea mormintului și arătările Domnului țin mai degrabă de sfera simbolismului decît a realității istorice». În ce privește minunile se spune în Referat, în starea actuală e greu să se mai creadă în ele. În ce privește autenticitatea Evangheliilor «există cuvinte care s-au atribuit Domnului, dar ele aparțin mai degrabă primei comunități creștine, primilor creștini». Se contestă istoricitatea căderii protopărinților. Unii membri ai Comisiei au declarat că în caz de nevoie dumnezeiasca Euharistie poate fi săvîrșită și de laici. Nu există o Biserică adevărată pe pămînt, toate se găsesc în schismă unele față de altele. Sinodul de Canterbury e adevărat nu l-a aprobat, dar l-a justificat ca unul care redă fidel spiritul și situația actuală doctrinară din Biserica Anglicană (p. 29—33).

Prin principiul acesta al comprehensiunii «se deschide larg ușa intrării în turma lui Hristos a păstorilor nevrednici, care nu numai că nu fug cînd vine lupul și lasă oile fără apărare, ci ei însuși sînt lupi mari, care nu cruță turma» (p. 34), ca de ex., episcopul Barnes de Birmingham, care a predicat în public evoluționismul, a condamnat tainele ca avînd caracter magic, ca și Canon Coop, care a tăgăduit nașterea suprafirească a Domnului, învierea, înălțarea, șederea de-a dreapta Tatălui, deși a continuat să fie episcop activ. Iar un caz mai recent e episcopul anglican Robinson care a pus în circulație idei panteiste, tăgăduind existența unui Dumnezeu personal, fapt pentru care concepția lui a fost numită un ateism creștin. Și cu toate acestea el continuă să fie episcop activ slujind în chip impios alături de ceilalți episcopi, care cred în simbolul credinței (p. 34—35). E adevărat că ideile lui au fost combătute de arhiepiscopul Ramsey și alții, dar el totuși continuă să fie episcop activ.

Datorită acestei comprehensiuni largi și foarte tolerante, «unde va găsi cineva — zice Prof. Trembelas — organul sigur, garanția sigură, că acordul la care s-ar putea ajunge în dialogul dintre ortodocși și anglicani, nu va fi răsturnat de curentele acelei Low Church și Broad Church din Biserica Anglicană și nu va apărea un acord cel puțin tacit cu partida High Church, ortodoxă și nerecontractantă, dar mai slabă și sfîșiată și ea de celelalte două partide?» (p. 37). De altfel, reacția promptă a celor două partide, imediat după acordul româno-ortodox-anglican din 1935 la București, care a fost întărit și de Convocațiunile din York și Canterbury, confirmă «incertitudinea acordurilor dintre anglicani și ortodocși». De asemenea Declarația proortodoxă a 3.715 clerici ai Bisericii Anglicane prezentată de episcopul Gore Patriarhiei Ecumenice, în mai 1922, a fost combătută vehement de fostul episcop de Durham, Herbert Hensley Henson, ca neexprimînd opinia majorității bărbaților din Anglia și nefiînd decît o părere

particulară. Iar mitropolitul Gherman al Tiatirelor de atunci răspunzând episcopului Henson, zicea : «Patriarhia Ecumenică care a primit la timp Declarația celor 3.715 clerici, a avut toate mijloacele să se informeze că ei nu reprezintă totalitatea clerului sau a credincioșilor și nu a dat o mare însemnătate ascultării ei» (p. 38).

Concesiile făcute recent de Biserica Anglicană, pornind chiar din sinul High Church, Bisericilor Metodiste, care au aprobat hirotonia femeilor pastor, arată cât de departe poate merge comprehensiunea ei.

«Comprehensiveness — zice Prof. Trembelas — situează Biserica Anglicană la antipodul Bisericii Răsăritene Sobornicești Ortodoxe, a cărei caracteristică cu totul opusă Bisericii Anglicane este exclusivitatea (exclusiveness). Căci dacă ar fi avut caracteristica comprehensiveness am fi avut de la început în Biserică un amestec sincretis de naționalism și iudaism, care ar fi schimbat complet creștinismul și ar fi alterat radical Evanghelia» (p. 40). Ori ea a combătut hotărît, de la început, orice erezie, respingînd orice încercare de compromis, bazată pe formulări echivoce și elastice cum au fost de ex. «Tiposul» lui Constant al II-lea (p. 41).

5. *Teoria ramurilor* făcută sistem de Pusey și tractarieni și lărgită în continuare de alții, după care nici o Biserică nu poate fi considerată ca reprezentînd Biserica Una, Sfîntă și Catolică, ci ea se află împărțită acum în cele trei ramuri ale ei, ortodoxă, catolică, și anglicană și numai prin îmbogățirea și interpătrunderea lor se va putea realiza idealul acelei Una Sancta. Evident teza aceasta este inacceptabilă din punct de vedere ortodox, fiindcă contrazice chiar cuvintele Mîntuitorului, după care Biserica Sa «nici porțile iadului nu o vor zdrobi» sau fărâmița, fiindcă ea «este stîlpul și întărirea Adevărului», și deci ea există în Biserica Ortodoxă, care păstrează nealterat învățătura și tradiția primelor veacuri creștine (p. 42—43).

6. *Iconomia*. — Așa cum au precizat delegații ortodocși la diferite întîlniri cu anglicanii «iconomia nu are putere, în chestiuni dogmatice», fiindcă «în dumnezeieștile dogme nu e loc pentru iconomie sau concesiune. Fiindcă acestea sînt de nezdruncinat și trebuie păzite de toți ortodocșii cu toată evlavია ca inviolabile, chiar cele mai mici». Oare se poate primi prin iconomie în sinul Bisericii Ortodoxe, fără hirotonie, un prezbiterian sau un episcop nebotezat, cum se face la unele Biserici din Indii la care botezul nu e considerat absolut indispensabil? Ar fi o iconomie proastă, căci ea are în vedere folosul și al celor care li se dă, și al Bisericii. «Iconomia nu are loc acolo unde e călcarea sau păgubirea dogmelor fundamentale care sînt atinse grav... ci se deschide prin ea, pentru moment ușa pogorămîntului printr-o călcare negravă a acriviei și se închide, ținîndu-se iarăși în continuare acrivia deplină». Deci «nu există absolut nici o legătură între măsura iconomiei și teoria ramurilor, fie luată în sine, fie în raport cu principiul comprehensiunii» (p. 45—46).

7. *Tribunalele Bisericești și hotărîrile de la Lambeth*. — I. P. S. Mitropolit al Tiatirelor susține că «există o situație paralelă în cele două Biserici», Ortodoxă și Anglicană, în această privință. Nu se poate vorbi, zice Prof. Trembelas, de un paralelism între congresele

de la Lambeth și Sinoadele Bisericilor Ortodoxe Autocefale locale. Fiindcă în Biserica Anglicană congresele de la Lambeth care sînt un fel de sinod general al episcopilor, trebuie să fie ratificate de sinoadele locale, care sînt libere să primească sau nu hotărîrile acelorora, pe cînd la noi hotărîrile sinoadelor locale trebuie să fie întărite de Sinodul Panortodox pentru a avea un caracter și autoritate panortodoxă. Nu sinoadele locale confirmă hotărîrile Sinodului General, ci acesta confirmă sau nu definitiv hotărîrile oricărui sinod local (p. 46—48).

8. *Cărțile Simbolice ale Bisericii Anglicane.* — Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor mărturisește că între cărțile simbolice ale Bisericii Anglicane se cuprind și cele 39 de articole care au fost decretate în 12 ianuarie 1563 și ratificate definitiv în 29 mai 1571, avînd o evidentă înrîurire calvinistă. Dar că ele nu au o importanță simbolică, fiind considerate mai mult ca un document istoric. Chiar și publicarea lor în Cartea Comună de Rugăciune a nemulțumit aproape pe toți clericii Bisericii Anglicane. În realitate zice Prof. Trembelas, ele au încă o importanță primordială în Biserica Anglicană, citind o serie de declarații a unor reprezentanți de seamă, anglicani în acest sens. Ca de exemplu, declarația Arhiepiscopului Campell către Patriarhul ecumenic Grigorie al VI-lea în 1869; iar episcopul Henson în scrisoarea sa către Patriarhia Ecumenică numește pe cei 3.715 clerici, care au caracterizat cele 39 de articole ca o scriere secundară, ca «reprezentanți nesinceri și nedemni de crezare» ai Bisericii Anglicane, fiindcă cele 39 de articole formează «amvonul Bisericii Angliei și principala regulă a învățaturii ei». Iar cînd delegația ortodoxă în 1920, la Lambeth, a cerut abrogarea generală a celor 39 de articole, s-a răspuns că numai o modificare a lor va putea fi posibilă de către o autoritate competentă și investită cu autoritate, cerîndu-se ortodocșilor să indice care anume articole au nevoie de modificare după ei. Dar de atunci și pînă astăzi chestiunea modificării acestor articole n-a fost pusă spre dezbateră. Nici la Conferința de la București, din 1935, anglicanii n-au dezavuat cu totul aceste articole, ci numai au fost puse pe un plan secundar. Iar cei din Church Association, o grupare din sinul Brood Church au ripostat vehement contra Declarației celor 3.715 către Patriarhia Ecumenică «pentru cîte nedreptăți și mînciuni au debitat despre cele 39 articole». Iar după acordurile de la București, din 1935, aceeași Asociație a protestat direct la Patriarhia Română, declarînd că «cele 39 de articole nu se găsesc inferioare în grad Cărții de Rugăciuni». Prin urmare nu au reacționat doar, «cîteva persoane» cum susține Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor, ci «partida întregă a Bisericii de Jos» (p. 48—55). Totuși și afirmațiile acestea ale Prof. Trembelas trebuie nuanțate și întregite cu altele chiar mai recente care să reflecte situația actuală din Biserica Anglicană, cum a zis și Preafericitul nostru Patriarh Justinian cu prilejul vizitei făcute Arhiepiscopului Ramsey, la Londra: «chiar dacă cele 39 de articole au fost votate în trecut de Parlament, fără ca ele să fie modificate după aceea, pe mine mă interesează ce zice Biserica Anglicană acum, ce recunoaște, ce trăiește ea. Așa trebuie pusă problema». La care Arhiepiscopul Ramsey a răspuns că, «cele 39 de articole nu ocupă același

loc în Comuniunea Anglicană. Au loc legal în Anglia, prin legătura între Biserică și Parlament. În unele dintre provincii, cele 39 de articole nu au nici o însemnătate». Iar Episcopul Allison de Winchester a spus că «numai în două din cele 19 provincii ale Bisericii Anglicane au aplicabilitate cele 39 de articole»⁶.

9. *Caracterul Cărții de Rugăciuni.* — Dacă prin cele 39 de articole Biserica Anglicană a înclinat spre calvinism prin Cartea de Rugăciuni a fost atrasă spre romano-catolicism. Cartea aceasta, compusă, se pare, de Cranmer și votată în 1549 de Camera Comunelor, cuprinde unele elemente ale Sfintei Euharistii ca jertfă, rugăciuni pentru morți și o anumită formă de epicleză. Dar folosește un limbaj cam ambiguu și elastic în exprimare. Când episcopul Gardinier a cerut să se arate dacă credincioșii, după această Carte de Rugăciuni, se împărtășesc cu Trupul și Sîngele Domnului, Cranmer a răspuns că aceasta este «o interpretare în întregime neadevărată». Iar pe celelalte taine, Cartea de Rugăciuni le numește ceremonii mai simple, simplificînd tipicul lor. Inițial ea n-a mulțumit pe niciuna din partidele din Biserica Anglicană. De aceea, în 1552, a apărut într-o nouă reconsiderare săvîrșită de Cranmer, cu înclinări și mai evidente spre zwinglianism și concepții calvine, iar în 1662 o comisie instituită de rege, a reconsiderat-o cu privire la hirotonie. Astfel reconsiderată, Cartea de Rugăciuni care e în uz pînă astăzi, a fost considerată de fostul mitropolit Gherman al Tiatirelor «ca o Carte de Rugăciuni mai mult protestant-calvinizată, decît catolic-protestantizată» (p. 58). Dar cu toate acestea ea se deosebește în multe privințe de cărțile de cult ale Bisericilor protestante. Și cu tot caracterul ei oficial și obligatoriu pentru întreaga Biserică Anglicană, episcopul Chichester Bell a declarat că unele expresii și rînduiri ale ei nu pot fi permise de către toate partidele bisericești, care au și criticat-o adesea (p. 29).

10. *Observații.* — a) Ca și cele 39 de articole și Cartea Comună de Rugăciuni nu a fost lipsită de orice critică și nici nu are deci o autoritate cu totul neatacabilă. Avînd în vedere criticile vehemente aduse celor 39 de articole, care au contribuit la zdruncinarea autorității lor de carte simbolică și faptul că această Carte de Rugăciuni e propriu-zis o carte de cult și nu o expunere sistematică a învățăturii dogmatice decît numai în mod cu totul indirect, apare concluzia că «Biserica Anglicană e ca și lipsită de o carte simbolică, care să tîlmăcească în chip autentic și incontestabil învățătura ei, care s-o distingă și de Biserica Romano-Catolică și de celelalte protestante» (p. 60). Încît încă din 1899, Comisia specială de la Constantinopol remarcă că e nevoie de o expunere clară de credință a Bisericii Anglicane, cum s-a declarat și la Conferința Bisericilor Autocefale de la Moscova din 1948.

b) Prof. Trembelas respinge acuzele aduse de Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor teologilor greci că în referatele lor sau bazat numai pe

6. «Prea Fericitul Parintele Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Biserica Angliei între 21-23 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor în Geneva între 28-30 iunie a.c.», în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 7-8, p. 659-661.

lucrări și fapte de acum 50 de ani, în timp ce Biserica Anglicană prin eforturile care le-a făcut a mers înainte pe calea tradiției catolice, fiindcă I. P. Sa a omis și trecut sub tăcere faptele foarte recente din cadrul Bisericii Anglicane ca cel al episcopului Robinson și acordurile dintre anglicani și metodiști din 1963. Și era de datoria sa să informeze exact Conferința despre acestea și nu să fie nevoie să-i atragă atenția diferiți delegați.

11. *Comuniunea Sacramentală.* — Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor — zice Prof. Trembelas — s-a interesat îndeosebi ca în acest punct să fie asigurată bunăvoința tuturor, trecînd deliberat peste o serie de fapte sau răstălmăcîndu-le. Așa cum s-a arătat și în întîlnirile anterioare dintre ortodocși și anglicani, ca de exemplu în 1920, de către Patriarhia Ecumenică: «condiția indispensabilă pentru comuniunea sacramentală, normală și deplină e unirea dogmatică». Iar la Lansanne în 1927, declarația Bisericilor Ortodoxe suna expres și categoric «că nu poate exista comuniune în taine, unde lipsește totalitatea credinței». Iar în Comisia mixtă întrunită la Londra, în 1931, s-a căzut de acord că «baza comuniunii sacramentale trebuie să fie unitatea credinței». În același sens s-a exprimat și Enciclica Patriarhiei Ecumenice din 1952, care recomanda clericilor ortodocși, ca la Congresele ecumeniste să fie rezervați în adunările de cult cu eterodocșii și altele.

Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor aduce însă ca exemplu, deși neoficial, de dispoziție a ortodocșilor pentru comuniunea sacramentală cu anglicanii, cazul patriarhului Dimitrie al Serbiei care în ziua de Nașterea Domnului, 1927, a împărtășit întreaga adunare a anglicanilor care au participat la sfînta liturghie în biserica patriarhală din Belgrad, dar se uită că aceasta n-a mai repetat-o Patriarhul Dimitrie și nici unul din succesorii săi pînă azi. Nici celelalte exemple citate nu sînt concludente și nu justifică pentru nimeni aplicarea comuniunii sacramentale între cele două Biserici. În 1930, Biserica Anglicană a stabilit «Condițiile» comuniunii sacramentale între anglicani și vechi-catolici: 1. Fiecare Biserică recunoaște catolicitatea și independența celeilalte și o păstrează pe a ei; 2. Primirea membrilor celeilalte să participe la taine; 3. Comuniunea sacramentală nu cere de la fiecare Biserică acceptarea întregii învățături dogmatice sau vieți liturgice. «E aplicată aici — zice Prof. Trembelas — pe deplin teoria ramurilor și principiul comprehensiveness» (p. 72). Î. P. S. Sa cere însă să se iacă aceasta și între ortodocși și anglicani, interpretînd dorința anglicanilor de comuniune sacramentală: 1. Ca o dorință creștină sinceră; 2. Ca o acțiune de servire sinceră a nevoilor religioase ale credincioșilor ortodocși risipiți pretutindeni și 3. Ca un indiciu a caracterului practic, după care se începe de la cele practice pentru a se ajunge la cele teoretice» (72). Nici unul din delegații la Comisia de la Belgrad nu și-a manifestat bunăvoința față de aceste puncte de vedere al Î. P. S. Mitropolit al Tiatirelor. Cert e că pînă azi Biserica Ortodoxă n-a aprobat deservirea credincioșilor ei, în cazuri de nevoie, de către preoții anglicani, nu din pricina prozelitismului, ci fiindcă aceasta n-ar fi altceva decît aplicarea principiului comprehensiunii anglicane

și fiindcă sfințele canoane 32 al Sinodului de la Antiohia, 46 al Sfinților Apostoli, 33 al Sinodului din Laodiceia interzic expres comuniunea sacramentală cu eretici (p. 74).

12. *Dubla purcedere a Sfântului Duh.* — În această problemă nu s-a realizat un acord definitiv între ortodocși și anglicani. În discuțiile anterioare avute cu ei pe această temă ca de exemplu la Bonn, în 1875, anglicanii au fost de acord că adaosul filioque este anticanonic, respingând existența a două principii sau cauze în Sfânta Treime, dar s-au declarat că rămân totuși la acest adaos înțeles în sensul învățaturii Sfântului Ioan Damaschin că «Duhul purcede din Tatăl prin Fiul». Î. P. S. Gherman al Tiatirelor le-a făcut însă anglicanilor care socoteau ștergerea acestui adaos imposibilă, următoarea propunere: «Sintem de acord că adaosul acesta trebuie să fie șters condiționat, că ștergerea lui să aibă loc după lămurirea deplină a poporului pentru evitarea unui scandal» (p. 78), dar au respins și propunerea aceasta condescendentă. Iar la convorbirile de la Moscova din 1956, delegații anglicani au acceptat că adaosul filioque e anticanonic, dar susțin că înțelesul lui nu e eretic și în consecință rămân la el (p. 78). Prin urmare nu s-a ajuns la nici un acord în această privință.

13. *Sucesiunea Apostolică.* — Aceasta constituie de altfel premisa pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane și în general a tuturor tainelor, care pentru a fi valide trebuie să fie săvârșite de un slujitor hirotonit canonic, păstrând succesiunea neîntreruptă pînă la apostoli. Desigur că cei din Biserica Înaltă sînt interesați în salvagardarea succesiunii apostolice în preoție, dar se găsesc și declarații contradictorii în Biserica Anglicană care o arată ca fiind lipsită de succesiunea apostolică în preoție sau ca desconsiderînd sau respingînd aceasta. Așa se explică că s-a putut ajunge la o unire cu prezbiterienii și celelalte Biserici neepiscopale, care nu au nici urmă de succesiune apostolică și s-a acceptat chiar o comuniune sacramentală cu Bisericile lutherane din Suedia, Finlanda, Norvegia și Danemarca, care au declarat apriat că se poate face pastori și femei. Chiar dacă metodiștii în Raportul lor comun cu anglicanii din 1963 asupra concilierii și unirii lor au declarat că succesiunea apostolică nu e decisivă pentru Biserică și nici episcopatul indispensabil pentru Biserică ca o garanție unică a harului sacramental, anglicanii au afirmat că țin tare la demnitatea episcopală, fiindcă hirotonia de către episcop e necesară pentru săvîrșirea liturghiei canonice în Biserica Anglicană. Pe de altă parte, ambele părți au fost de acord că e cu neputință să se ceară Bisericilor să-și condamne trecutul lor propriu, ca și să se ceară un acord perfect în ce privește trecutul. În stadiul actual ambele Biserici vor rămîne ca două entități paralele, fiecare cu caracteristicile ei proprii, aprobînd și primînd reciproc tainele fiecăreia. Aceasta arată suficient, zice Prof. Trembelas, că «persistența Bisericii Anglicane în învățatura succesiunii apostolice n-a fost absolut strictă și inviolabilă, pînă în zilele noastre» (p. 92).

14. *Accepțiuni anglicane despre preoție.* — În cele 39 de articole preoția e respinsă categoric, acceptîndu-se ca taine orînduite de Domnul numai Botezul și Euharistia, iar celelalte cinci n-au o natură sa-

cramentală asemănătoare cu a Botezului și Cinei Domnului. Art. 23 care se referă la preoți «nu lasă să se înțeleagă nimic referitor la caracterul sacramental al preoției» (p. 93). Cranmer însuși, care a compus aceste articole, n-a înțeles demnitatea episcopală ca o instituție de drept divin, dar a preferat-o totuși «pentru buna existență, dar nu pentru existența însăși a Bisericii» (for the well-being, but not for the being of the church — cf. Ph. Schaff, *The Creeds of Christendom*, vol. I, p. 605), mergînd pînă acolo încît socotește că e suficient și numai aprobarea și numirea de către rege, fără vreo hirotonie, ca să fie cineva instituit episcop (p. 94). Succesorii lui, Parker, Grindal și Whitgift aveau aceleași idei despre episcop, zice Schaff, preferînd termenului de episcop pe cel de «superintendent» de la prezbiterieni. Episcopi ca Travers, Whittingham, Cartwright, John Morison, au primit hirotonia de la prezbiterieni.

Primii care au apărut temeiurile divine ale oficiului episcopal, după reformă, a fost Episcopul Londrei Bancroff și Arhiepiscopul Laud (1633—1645) care au susținut că «nu e cu putință să existe Biserică adevărată fără episcop» și a respins validitatea oricărei hirotonii care n-a fost făcută de un episcop hirotonit canonic. Dar cei din Biserica de Jos și din Biserica Tareă au interpretat episcopatul ca folositor și necesar numai pentru bunul mers al Bisericii și ca derivînd din prezbiterat.

Actualmente, în Biserica Anglicană «există paralel accepțiuni cu totul diferite despre oficiul episcopal și preoție» cum afirmă raportul oficial cu prilejul tratativelor de conciliere între anglicani și metodisți. Iar unele puncte din tipicul concilierii anglicanilor și metodisților stîrnesc de-a dreptul uimire cît de departe a mers Biserica Anglicană cu concesiunile față de metodisți, ca un episcop și preot valid să îndenuncheze înaintea unui slujitor (metodist) care nu are preoție validă, înaintea unui slujitor dintr-o comunitate neepiscopală și să primească de la el, dacă nu rehirotonirea, totuși o completare a hirotoniei lor, ca să poată săvîrși împreună dumnezeiasca Euharistie! (p. 98).

15. *Hirotonia lui Parker și lipsurile ei.* — Prin Parker ierarhia anglicană se leagă, cel puțin exterior, de succesiunea apostolică, instituită înainte de reforma din Anglia. Hirotonia lui e dovedită azi incontestabil: 1) de actul civil înscris în codicele Lambeth; 2) din însăși jurnalul manuscris al lui Parker, care s-a păstrat în Biblioteca Colegiului Christi din Cambridge; 3) dintr-un alt raport manuscris, din aceeași bibliotecă; 4) din încă două alte rapoarte către Record Office; 5) din pomenirea hirotoniei făcută în jurnalul purtătorului insignei londoneze Machyn, contemporan cu el și 6) din o altă scriere care arată modul în care a trebuit să se facă hirotonia lui Parker. Iar din cei patru episcopi care l-au hirotonit doi Hodgkins și Barlow au fost hirotoniți înainte de reformă, de către episcopi recunoscuți de papa și avînd hirotonia în chip canonic și valid. Și faptul că doi din ei au avut hirotonia canonică, de la romano-catolici, garantează săvîrșirea validă a hirotoniei lui.

Chiar și în cazul că ar fi adevărate îndoielile cu privire la hirotonia lui Barlow, fiindcă nu s-a găsit actul hirotoniei lui, nu se pierde validitatea hirotoniei lui Parker pentru motivul că ea s-a făcut nu după hirotoniconul catolic, ci după cel al lui Eduard, avînd un caracter mai protestantizant. La acestea, Prof. Trembelas, mai adaugă și următoarele lipsuri: 1) Concepțiile despre preoție ale succesorilor lui Cranmer, care susțineau că ajunge simpla numire de către rege și fără hirotonie ca să fii episcop. «Ce fel de har mai poate să ia cineva de la vreo taină, dacă nu crede în ea, ci se apropie de ea ca de ceva de prisos?» (103); 2) Alegerea și situația în general a lui Parker a fost ca o lovitură de stat anticanonică, fiindcă s-a făcut noaptea și nu în prezența întregii Biserici, fără participarea tuturor episcopilor din eparhie la alegerea lui, iar episcopii care au confirmat alegerea lui Parker au fost din cei destituiți, cei activi, legați și canonici au refuzat să-l confirme. Cu toate acestea «cercetată dogmatic și ceremonial nu poate fi caracterizată ca fără fundament și ca respingînd cu totul exterior firul succesiunii apostolice. Zicem exterior, fiindcă ca taină săvîrșită în afara Bisericii una, e cu totul nevalidă» (p. 104).

16. *Hirotoniconul Bisericii Anglicane*. — Din slujba, tipicul și formulele folosite la hirotonia episcopilor, preoților și diaconilor după acest hirotonicon reiese că «slujitorii Bisericii sînt succesori direcți ai Apostolilor», care se săvîrșește prin chemarea și lucrarea Duhului Sfînt, care li se comunică candidaților, prin punerea mîinilor. «Toate acestea — conchide regretatul Arhiepiscop Hrisostom — arată că Biserica Anglicană acceptă preoția ca o slujire instituită de Dumnezeu. Nu se numește această slujire taină în hirotonicon, dar îi dă ei un caracter de taină» (p. 106).

17. *Principalele obiecții romano-catolice contra lui*. — Cum s-a spus hirotoniconului romano-catolic i s-au adus modificări, omițîndu-se unele lucruri și folosindu-se un limbaj și lexic ambiguu în redactarea rugăciunilor. S-a spus că a omis intenționat cuvintele care puneau în relief caracterul de jertfă a preoției și n-a accentuat suficient caracterul de jertfă a Sfintei Euharistii. Că cei care l-au compus nu acceptau episcopatul ca instituție de drept divin, că nu distingem destul de clar pe episcopi de prezbiteri. Cu toate acestea cele trei trepte sînt cuprinse clar ca fiind din timpul Apostolilor în Biserica lui Hristos. Trebuie să se adauge că după toate hirotonicoanele vechi și noi, întreg clerul și poporul sînt chemați să se roage împreună cu cel care hirotoneste, hirotonia prezentîndu-se ca un act al întregii Biserici. «Orice lipsuri ar avea, nu lipsește, nici nu dispare cu totul intenția de hirotonie din rînduiala hirotoniilor anglicane» (p. 112).

18. *Validitatea hirotoniilor anglicane*. — De la început, Prof. Trembelas vine cu precizarea că «în Biserica una, sfîntă, catolică și apostolică, tainele săvîrșite în afară de ea sînt considerate ca nevalide, nu însă cu totul inconsistente, ca nefăcute, dar în general ca fără efect și moarte. De aceea toate Bisericile Autocefale ale Bisericii Una, Sfîntă, Ortodoxă, Catolică și Apostolică, chiar și acelea care au recunoscut, sub anumite condiții validitatea hirotoniilor anglicane, au evitat intercomuniunea sacramentală cu Biserica Anglicană» (p. 112). Recunoașterea validității hirotoniilor anglicane se va putea face

numai prin aplicarea principiului economiei și numai acelor clerici anglicani, asemenea celor romano-catolici, armeni, vechi catolici etc., care se separă definitiv de Biserica lor și se alipesc sincer de Biserica Ortodoxă. Aceasta zice Prof. Trembelas este și poziția Sfintului Sinod al Bisericii Greciei, de altfel singura soluție în acord cu practica universală a Bisericii-una. De altfel «toate Bisericile Ortodoxe care au recunoscut validitatea acestor hirotonii au exclus intercomuniunea sacramentală înainte de împlinirea acestei condiții» (p. 116). Oricum «această chestiune importantă e de competența întregii Biserici Ortodoxe, fără de care nu e în drept nici o Biserică să hotărască asupra ei». În interval, Biserica Ortodoxă «poate recunoaște, după economie, hirotonia anglicanilor care vin la Ortodoxie» (p. 117).

19. *Sfintele Taine*. — I. P. S. Mitropolit al Tiatirelor în referatul său a arătat că anglicanii după mai multe discuții cu ortodocșii, au ajuns la un acord în 1931, dar mai ales la Conferința de la București din 1935 în ce privește numărul sfintelor taine. Însă I. P. S. Sa «nu citează fidel și integral din Raportul Conferinței de la București din 1935», căci realitatea este alta. Aici — zice Prof. Trembelas — delegații ortodocși și-au expus punctul lor de vedere în ce privește tainele, apoi delegații anglicani punctul lor de vedere și întrucât delegația ortodoxă ezita să ia în considerație declarația anglicană și credeau că va fi nevoie de o nouă conferință pentru a se ajunge la un acord final și definitiv asupra acestui punct, delegația anglicană a fost unanim de acord să recomande spre cercetare următoarea formulă: «Noi sîntem de acord cu Botezul și Sfînta Euharistie, primul introducîndu-ne în Biserică, iar a doua unîndu-ne cu Hristos și prin El cu Biserica nevăzută, sînt cele mai înalte dintre tainele dumnezeiești. Noi sîntem de acord că întrucît Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție mărturisesc despre originea lor, mirungerea, pocăința, căsătoria, preoția și maslul sînt taine deopotrivă, în care printr-un semn exterior văzut, se primește un har spiritual lăuntric». În urma acestei noi declarații a anglicanilor «Comisia română e de acord să recomande această formulă Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru considerare». «Deci — zice Prof. Trembelas — nu s-a ajuns la nici un acord... Cu alte cuvinte la București chestiunea asupra numărului tainelor a rămas suspendată. Cu o formulă provizorie s-a trimis iarăși *la o cercetare viitoare și s-a oprit aici*» (p. 120).

De data aceasta însă, Prof. Trembelas e cel care «nu citează fidel și integral» și nu I. P. S. Atenagora, care are dreptate fiindcă și în ce privește Sfintele Taine în general s-a ajuns la un acord cu delegația anglicană, la Conferința de la București. Pentru că iată ce citim în «Concluziile» Raportului Conferinței: «mai departe trebuie avut în vedere că în cursul Conferinței s-a ajuns la acorduri importante între Comisiunea română și Delegația anglicană nu numai: a) asupra doctrinei și importanței sfintei preoții, b) dar și asupra doctrinei și însemnătății Sfintei Tradiții și c) asupra justificării. Cu toate acestea, o înțelegere preliminară a fost ajunsă asupra naturii și caracterului ca Sfinte Taine: a Ungerii cu Sfîntul Mir, Spovedaniei, Căsătoriei și Sfîntului Maslu... Dar oricum *la o înțelegere s-a ajuns în această Conferință asupra Sfintei Euharistii, asupra Sfintei Tradiții, asupra*

*Sfintelor Taine și asupra justificării, completate în toate detaliile lor*⁷. Prof. Trembelas exagerează de asemenea lucrurile când zice că aproape toate concesiunile pe care le-au făcut anglicanii la toate contactele lor cu ortodocșii în ce privește numărul tainelor «se mișcă cu o statornicie rigidă în hotărele, care le-a trasat cele 39 de articole» (p. 121), după care există propriu-zis numai două taine Botezul și Euharistia, celelalte cinci «nu au aceeași natură sacramentală ca Botezul și Euharistia», fiindcă autoritatea celor 39 de articole, oricum, nu este aceeași în întreaga Biserică Anglicană.

20. *Revelația creștină și izvoarele ei.* — Asupra acestei chestiuni s-a ajuns la unele acorduri între anglicani și ortodocși încă din anul 1921 în ce privește cărțile canonice și anaginoscomena potrivit canonului Sfântului Vasile cel Mare, acorduri care au fost îmbunătățite și mai mult în cadrul Comisiei mixte din 1931 și mai ales la Conferința de la București din 1935 astfel: «Revelația lui Dumnezeu a fost transmisă prin Sfânta Scriptură așa cum e completată, explicată, interpretată și înțeleasă în Sfânta Tradiție sub conducerea Sfântului Duh, care sălășluiește în Biserică. Sintem de acord că prin Sfânta Tradiție înțelegem adevărurile care vin de la Domnul nostru și Apostoli și care au fost definite de Sfintele Sinoade sau au fost învățate de Sfinții Părinți, care sînt mărturisite în chip unanim și continuu în Biserica nedespărțită sub conducerea Sfântului Duh» (p. 126). Cu toate acestea zice Prof. Trembelas chiar și cei din Biserica Înaltă n-au fost totdeauna consecvenți cu formula de acord de mai sus, mai ales în ce privește numărul Sinoadelor Ecumenice, fiindcă unii acceptă șapte, alții numai patru, cum a afirmat și Arhiepiscopul de Canterbury Ramsey, în mai 1962, la Moscova: «Biserica Anglicană niciodată n-a precizat numărul sinoadelor... iar el însuși crede că e suficient să se rămână la Sfintele Scripturi și Simbolul ecumenic» (p. 128).

21. *Sinoadele și Simboalele ecumenice.* — Așa cum a declarat episcopul de Salisbury John în 1898, cu prilejul vizitei făcute Patriarhului Ecumenic Constantin al V-lea, Biserica este infailibilă, datorită lucrării Domnului însuși, Capul ei și a Duhului Sfînt care sălășluiește în ea și o conduce; iar sinoadele sînt infailibile întrucît sînt în acord cu Sfânta Scriptură și dacă sînt primite de întreaga Biserică, iar la urmă declară că «Biserica Anglicană nu se consideră legată de hotărârile Sinodului șapte Ecumenic» (p. 130). Dar cum just observă Prof. Trembelas, «asupra celor șapte Sinoade Ecumenice nu sînt chemate să hotărască Bisericile de astăzi și nici să se pronunțe asupra conștiinței sobornicești a Bisericii. Aceasta a avut loc deja cu secole înainte, cînd Biserica lui Hristos era neîmpărțită» (p. 130). În ce privește Sinodul Șapte Ecumenic de la început s-a observat o reacție puternică a mai multor centre creștine față de el, între care și Roma, dar pînă la urmă conștiința comună a Bisericii l-a primit. Au existat și alte sinoade numite ecumenice, dar numai pe acestea șapte le-a considerat ea ca atare «la strigătele poporului lui Dumnezeu» (p. 133).

7. Conferința Româno-Ortodoxo-Anglicana ținută la București 1-8 iunie 1935, București, Editura Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, 1938, p. 37.

22. *Dogme. Părinți. Teologumene.* — O oarecare nesiguranță domnește și în această privință. De aceea ar fi bine să ne amintim ceea ce zice I. P. S. Ghermanos al Tiatirelor prin 1930 : cărți simbolice ale Bisericii Ortodoxe sînt nu numai hotărîrile Sinoadelor Ecumenice, ci și mărturisirile ortodoxe de mai tîrziu, a lui Petru Movilă, Dositei și Jeremia al II-lea. Fiindcă este eronată părerea care restrînge dogmele numai la acele învățături de credință care au fost formulate de Sinoadele Ecumenice. Dogme sînt și toate adevărurile de credință care dovedesc că nu au putut fi contestate niciodată de eretici sau de consensul Părinților sau de cultul Bisericii și practica ei generală. De exemplu învățătura despre prefacerea dumnezeieștii Euharistii, despre numărul Tainelor etc. nu încetează de a fi dogme, desi nu avem nici-o hotărîre oficială despre ele în Sfintele Sinoade ale primelor opt veacuri. Acordul Părinților constituie unul din cele mai serioase izvoare ale Tradiției apostolice, fiindcă Părinții au fost numiți aceia care s-au învrednicit să urmeze cu voința Scripturii, să trăiască, să învețe și să rămînă tari cu înțelepciune și sfințenie în credința sobornicească sau să moară în Hristos. De aceea în special după veacul al V-lea se invoacă învățătura Părinților și consensul lor ca unul din izvoarele autentice ale tradiției apostolice, însuși (p. 134—135). De remarcat — zice Prof. Trembelas — că și declarația Arhiepiscopului Ramsey din mai 1962, că «noi păstrăm tezaurul scrierilor Părinților vechi», poate fi înțeleasă în sensul de mai sus al consensului Părinților asupra unei învățături.

Teologumenele sînt învățături asupra cărora nu există un acord general, dar nu se opun vreunei dogme creștine. Astfel, teologumen este învățătura că Duhul Sfînt purcede de la Tatăl prin Fiul; învățătura că cei care n-au auzit de Hristos, dar trăiesc după legea conștiinței lor, nu vor merge în focul cel vesnic, ca și aceea că cei care se închină lui Hristos din afara Bisericii Una, Sfîntă, pot dobîndi mila lui Dumnezeu. Acestea pot circula în Biserică, dar nu pot fi declarate ca adevăruri certe. De aceea nu putem în niciun chip să jertfim, adevărul, de dragul unirii, să zicem că «iubirea nu are margini» sau «că dogmele trebuie închise în vistieria Bisericii și să scoatem numai înțelesul comun al dragostei» cum a declarat I. P. S. Atenagora. Căci iubirea nu trebuie separată de credință, ci înțeleasă totdeauna ca un fruct al credinței (p. 137).

În următoarele paragrafe (23—35) se expun pe scurt referatele, părerile și declarațiile celorlalte delegații ortodoxe, prezente la Comisia de la Belgrad, accentuînd că spre deosebire de referatul I.P.S. Mitropolit al Tiatirelor, unul din cei mai liberali, liniile în care s-au mișcat majoritatea reprezentanților la Comisia de la Belgrad a fost cea conservatoare (p. 62), susținînd puncte cu totul diferite de cel al I. P. S. Mitropolit al Tiatirelor, îndeosebi delegația Bisericii Ruse și grecii în general (p. 139).

Astfel Arhiepiscopul Vasile de Bruxelles accentuează că partidele liberalilor din Biserică Anglicană sînt destul de puternice în raport cu partida anglo-catolică mult mai slabă, că recunoșterea validității hirotoniilor anglicane de către anumite Biserici s-a făcut nu numai pripit, dar și într-un mod inadmisibil, chestiunea aceasta tre-

buind să fie cercetată din nou ca să se ia o hotărâre panortodoxă asupra ei. Și întrucît nu toți ortodocșii sînt de acord asupra chestiunilor dialogului cu anglicanii se impune «aminarea dialogului» și convocarea unei noi conferințe interortodoxe pentru a se pune toți ortodocșii de acord (p. 140).

Prof. Bratiotis, reprezentantul Bisericii Greciei, a insistat îndeosebi asupra caracterului de comprehensiveness a Bisericii Anglicane și a incertitudinii care rezultă de aici și e inerentă tuturor acordurilor realizate dintre anglicani și ortodocși. Căci după toate a urmat în Anglia, o puternică reacțiune din sinul Bisericii Larei și de Jos, întrucît la discuțiile cu ortodocșii au participat numai cei din partida anglo-catolică din Biserica Înaltă. De aceea, dinsul propune ca în Comisia Anglicană care va discuta cu Comisia Ortodoxă să fie cuprinși reprezentanți din toate partidele din Biserica Anglicană, ca dialogul cu ei să nu fie numai panortodox, dar și pananglican (p. 143).

Delegația Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei, a susținut că în discuțiile cu anglicanii să se ia ca bază, acordurile realizate în conferința de la București din 1935, în care scop ea a și distribuit copii în limbile franceză, engleză, rusă și greacă ale Raportului acestei Conferințe, tuturor membrilor Comisiei. Potrivit acestuia anglicanii au declarat că : a) în ce privește cele 39 de articole «doctrina Bisericii Anglicane este exprimată în mod autoritativ în *The Book of Common Prayer* și că înțelesul celor 39 de articole trebuie interpretat în conformitate cu această carte»; b) în ce privește dumnezeiasca Euharistie a fost acceptată unanim de către delegația anglicană, formula în 6 puncte și prezentată de comisia română ; c) în ce privește Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, delegația anglicană a acceptat de asemenea formula îmbunătățită prezentată de comisia română ; d) în ce privește natura și numărul tainelor în general de asemenea «s-a ajuns la o înțelegere în această Conferință», desi Prof. Trembelas susține, ca și mai înainte, că «nu s-a ajuns în principiu la un acord» în acest punct ; e) în ce privește justificarea «Comisia ortodoxă și delegația anglicană au fost de acord în unanimitate asupra formulei : «prin opera de mîntuire a Domnului Iisus Hristos, omenirea a fost împăcată cu Dumnezeu. Omul se face părtaş harului mîntuitor, prin credință și fapte bune și prin lucrarea Duhului Sfînt, dătătorul de viață, dobîndește sfințirea cu ajutorul Bisericii și al Sfîntelor Taine» (p. 144—145). Avînd în vedere acestea I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei a susținut că se impune ca și celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale care n-au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane să se declare pentru aceasta ca să nu mai fie Bisericile Ortodoxe împărțite, iar temele asupra cărora s-a ajuns deja la un acord cu Biserica Anglicană să nu se mai includă în catalogul temelor apropiatului dialog cu anglicanii, întrucît s-a discutat și s-a luat odată o hotărâre asupra lor și n-are rost să se mai reia încă o dată (p. 146).

Arhiepiscopul Vasile de Bruxelles a accentuat din nou că întrucît nu toate Bisericile Ortodoxe au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane și n-au luat o hotărâre sinodală în această privință să se discute chestiunea aceasta din nou, incluzîndu-se în catalogul temelor

și acelea asupra cărora s-a realizat un acord cu anglicanii, pentru a se putea lua astfel o hotărîre unică, panortodoxă (p. 146). I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei a răspuns (p. 147) că nici o Biserică care a luat o hotărîre asupra acestor chestiuni, n-ar accepta să renunțe la decizia sa sinodală, să le discute adică din nou. Ele nu cer ca hotărîrile lor sinodale să fie primite indiscutabil de toate Bisericile, acestea sînt libere să le studieze și să se decidă asupra lor «dar noi nu putem lua parte la aceste discuții», fiindcă Biserica noastră le-a discutat odată și, a confirmat acordurile la care a ajuns Conferința de la București, în 1936 și le-a reactualizat încă o dată în 1966⁸.

Prof. Trembelas spune că împrejurările create a silit Biserica Română, să stăruie atît de mult la aceasta. Și anume, întrucît în 1948 Patriarhul Justinian, ca și toate celelalte Biserici care au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, a semnat o declarație care respinge recunoașterea validității hirotoniilor anglicane, apoi în 2—8 iunie 1965 a urmat vizita la București a Arhiepiscopului Ramsey de Canterbury și apoi vizita Patriarhului Justinian, în 21—28 iunie 1966, la Londra, cu care prilej Prea Fericirea Sa a declarat că Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 6 iunie 1966, a reactualizat hotărîrea sa din 1936 cu privire la acordurile realizate între cele două Biserici la Conferința de la București din 1935. «În urma acestora — zice Prof. Trembelas — era mult prea mult, dacă delegația română ar fi acceptat și a doua oară să lovească în acordurile de la București din anul 1935» (p. 149). Ne mirăm cum Prof. Trembelas cu spiritul său critic atît de fin și ascuțit, n-a sesizat că din declarația respectivă de la Moscova nu reiese nicidecum o inconsecvență în atitudinea Bisericii Ortodoxe Române, ca și a celorlalte care au recunoscut sinodal hirotoniile anglicane, ci dimpotrivă că și acestea le-au recunoscut numai «condiționat» de acceptarea de către Biserica Anglicană a tuturor punctelor cuprinse în doctrina Bisericii Ortodoxe, adică exact ce a cerut și Biserica Română în 1935 și Conferința de la Moscova. «Din moment ce Biserica Ortodoxă — se spune în acea declarație — nu poate consimți la recunoașterea exactității doctrinei anglicane despre taine, în general și taina preoției în special, ea nu poate accepta ca valabile nici hirotoniile anglicane săvîrșite. Dacă Biserica din Constantinopol, Ierusalim, Cipru, România și alte Biserici autocefale au opinat în sens pozitiv pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane, apoi sîntem informați că această recunoaștere s-a făcut în mod condițional. Noi hotărîm că ierarhia anglicană contemporană poate obține din partea Bisericii Ortodoxe recunoașterea caracterului harismatic al preoției acesteia, dacă în prealabil se va stabili în mod formal între Biserica Ortodoxă și cea Anglicană unitatea în credință și mărturisire»⁹. Iar în hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii noastre din martie 1936, în ce privește hirotoniile anglicane se spune: «de sine se înțelege, că această omologare devine definitivă după ce autoritatea supremă a

8. Archêveque Basile, *op. cit.*, p. 94.

9. «Rezoluția în legătura cu problema: despre ierarhia anglicană», în «Ortodoxia», I (1949), nr. 1, p. 130—131.

Bisericii Anglicane va ratifica concluziile Delegației sale relativ la Sacramentul hirotonirii cu toate momentele sale cuprinse în doctrina Bisericii Ortodoxe»¹⁰. Iar în raportul delegației Bisericii Ortodoxe Române, prezentat la Conferința de la Moscova cu privire la hirotoniile anglicane s-a opinat net pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane în spiritul acordului realizat la București «prin aplicarea principiului iconomiei de la caz la caz, ca unica soluție compatibilă cu spiritul, cu doctrina și tradiția Bisericii Ortodoxe. O astfel de formulă nu încetează să însemneze în același timp o satisfacție și pentru Biserica anglicană însăși, întrucât vechea practică a hirotoniei din nou, rămâne o poziție depășită între Bisericele noastre... În concret momentul hotărâtor și final va fi acela, în care Biserica Anglicană va ajunge nu numai să-și formuleze într-un text oficial doctrina sa ortodoxă, pe linia inaugurată în Declarația trimisă în anul 1922 Patriarhului Ecumenic, de către un grup de clerici anglicani și afirmată la București în 1935, ci să reușească în același timp s-o facă acceptată de toate ramurile sau partidele ei bisericești»¹¹.

De altfel, poziția justă a Bisericii Ortodoxe Române a fost subliniată și sprijinită și de alte delegații la Comisia interortodoxă de la Belgrad. Astfel I. P. S. Mitropolit Partenie al Cartaginei, delegatul Patriarhiei Alexandriei, accentuează că concepția copenhensibilității din Biserica anglicană actuală nu e aceea pe care a avut-o ea cu ani în urmă. Sint de acord cu I. P. S. Mitropolit al Moldovei că cele 39 de articole nu au azi importanța pe care au avut-o mai de mult (p. 150). Iar Prof. Konidaris membru al aceleiași delegații, cere să fie trimise, prin intermediul Patriarhiei Ecumenice, toate hotărârile și actele Bisericilor Ortodoxe care au recunoscut hirotoniile anglicane, Bisericilor care nu le-au recunoscut, cu recomandarea călduroasă să ia și ele, o hotărâre cit mai repede cu putință (p. 151).

Iar Arhiepiscopul Epifanie al Filadelfiei, reprezentantul Patriarhiei Ierusalimului a zis: «dacă iau cuvîntul, cauza e fiindcă am înțeles că unii delegați socotesc că Biserica Ierusalimului nu a recunoscut în realitate validitatea hirotoniilor anglicane. De aceea în modul acesta oficial asigur această Comisie că Biserica Ierusalimului a recunoscut hirotoniile Bisericii Anglicane la un an sau doi după recunoașterea lor de către Patriarhia Ecumenică și cu condițiile în care această patriarhie le-a recunoscut. Asigur Comisia că Patriarhia Ierusalimului va continua să recunoască validitatea hirotoniilor anglicane și va contribui atît cît îi stă în putință să ajute la apropierea celor două Biserici, pînă ce cu ajutorul lui Dumnezeu se va ajunge la unirea lor» (p. 152—153).

Delegația Bisericii Bulgare a scos în evidență greutățile care stau în calea dialogului cu anglicanii: 1) Biserica Anglicană nu poate să se hotărască fără capul ei, adică regele și Camera Comunelor, 2) în Biserica Anglicană există diferite păreri în ce privește săvîrșirea

10. Conferința Română Ortodoxă-Anglicană ținută la București, p. 42.

11. Biserica Ortodoxă și hirotoniile anglicane. Posibilitatea recunoașterii validității lor, în «Ortodoxia», I (1949), p. 111—112.

Tainelor, care separă pe credincioși. Care din aceste partide reprezintă Biserica Anglicană? 3) Cum vor fi judecate cele 39 de articole? Cine va judeca în chip autentic despre ceea ce mărturisește și profesază într-adevăr Biserica Anglicană? 4) Biserica Anglicană a ajuns la intercomuniunea sacramentală cu diferite Biserici protestante, poate Biserica Ortodoxă să se găsească în intercomuniune sacramentală cu Bisericile acestea? (p. 154—155).

Între altele, aceeași întrebare a ridicat și delegatul Bisericii Ortodoxe Polone Pr. G. Klinger: «De la care autoritate în Biserica Anglicană vom cere noi să fie primite condițiile noastre? Aici nu există un organ care să exprime părerea Bisericii Anglicane. De la cine să așteptăm răspuns?» (p. 157—158).

Delegatul Bisericii Ortodoxe Cehoslovace Pr. Jacovlevici între altele a zis: «Dacă scopul nostru e să formulăm numai catalogul temelor dialogului în viitor, propun să luăm ca bază temele Bisericii Române. Mă gândesc la cele opt teme, pe care le-a citit P. S. Episcop Antim și pe care le-a reluat într-o formă diferită P. S. Episcop Nicolae. Socotesc că e mai de preferat formularea cum a fost făcută ea de Biserica Română. În ce privește validitatea hirotoniilor anglicane... eu cred că toate Bisericile care le-au recunoscut au avut rațiuni serioase, temeinice s-o facă, cum am văzut din literatura respectivă...» (p. 160). De asemenea și celălalt delegat al Bisericii Cehoslovace, Pr. Andrei Mihaïlov a susținut propunerea delegației Bisericii Române în ce privește catalogul temelor (p. 161).

Delegația Bisericii Ciprului a subliniat că «Biserica Ciprului a recunoscut deja validitatea hirotoniilor anglicane. Dar recunoașterea aceasta nu înseamnă că noi am și acceptat hirotoniile anglicane. Fiindcă aceasta va duce la un fel de comuniune sacramentală, care e de neconceput fără să se ajungă la un acord între toate Bisericile Ortodoxe» (p. 162). Dacă unele Biserici Ortodoxe n-au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, aceasta nu e un motiv să aminăm dialogul cu anglicanii și să se țină o nouă Conferință Panortodoxă pentru a ne pune de acord, cum a susținut Arhiepiscopul Vasile de Bruxelles, «fiindcă chestiunea nu e dacă hirotoniile sînt valide sau nu, ci în ce măsură au primit anglicanii învățătura Bisericii Ortodoxe, Una, Sfîntă, Catholică și Apostolică... Dacă vom fi de acord asupra catalogului temelor nu va mai fi nevoie de o nouă Conferință Panortodoxă înainte de dialog, ci de o simplă întîlnire a celor care vor reprezenta Biserica Ortodoxă la dialog pentru întărirea punctelor de vedere». «Delegația noastră, a zis apoi Prof. Andrei Mitsides, are toate motivele să creadă în soliditatea optimismului manifestat de reprezentanții Patriarhiei Ecumenice, Alexandriei, Serbiei și României. Dar pentru reușita dialogului să se aibă în vedere și greutățile care există în această privință și expuse de reprezentanții Bisericilor Ierusalimului, Rusiei, Greciei, Bulgariei, etc.» (p. 162—164).

Episcopul Ștefan al Dalmației, reprezentantul Patriarhiei Serbiei a zis: «nu trebuie să ne temem de dialog, iar hotărîrile noastre nu trebuie să exprime izolarea polemică defensivă, care se întîlnește atît de frecvent. Trebuie să ne sincronizăm. În epoca noastră oamenii se

caută prietenește și atunci când se găsesc în fronturi opuse. Dialogul e necesar tocmai fiindcă nu sîntem de acord. Dacă sîntem de acord, dialogul e de prisos... În hotărîrile noastre trebuie să domnească principiul neconcilierii, cînd e vorba de adevăr și dogmă. Dar în timpul pregătirii formulărilor nu trebuie să se manifeste maniera că adevărul ar fi proprietatea noastră exclusivă. De aceea — în lucrările noastre trebuie să se manifeste tendința noastră de a veni în ajutorul Bisericii Anglicane ca să-și învingă greutățile ei, încît să poată discuta cu noi ca un tot unitar. În redactarea catalogului temelor, care le vom trimite Bisericilor noastre, trebuie să avem în vedere toate dialogurile anterioare și hotărîrile Bisericilor Ortodoxe în ce privește validitatea hirotoniilor anglicane. Socotesc că în această privință Biserica soră a României a depus eforturi foarte mari și nu a făcut niciodată ceva care să nu poată fi acceptat și să nu aducă vreun folos. Altfel vom apărea înaintea anglicanilor ca inconsecvenți și neunitari. Trebuie să se manifeste consecvență și cînd este vorba de relații practice... În timpul vizitelor episcopilor anglicani, conducătorii Bisericilor noastre le-au acordat adesea discuții episcopale, fapt care înseamnă în realitate o recunoaștere a treptei pe care o poartă. O respingere a tuturor acestora ar însemna în ochii anglicanilor o inconsecvență» (p. 162—166). Iar celălalt reprezentant al Patriarhiei Serbiei, Prof. Cardașevici a zis: «adevărul cere să vedem la anglicani acele adevăruri de bază care au fost observate la ei. Iar mila cere să pretindem de la ei baza de care au nevoie în unire. În ce privește lucrurile secundare să avem în vedere cu condescendență, timpul și împrejurările sub care ei au fost... În această privință sînt concludente cuvintele care le-a spus profesorul de dogmatică Johnson la conferința neoficială, la Londra, în 1955, între teologii ruși și anglicani: «Biserica Anglicană e o ramură ruptă din trunchi, dar nu uscată, ci care și-a dezvoltat viața ei proprie. În dezvoltarea aceasta a crescut și unele lucruri noi, dar noi ne temem ca nu cumva cele noi dezvoltate să se separe de trunchi. Noi căutăm să ne întoarcem la trunchi, deci la izvor. Noi ne interesăm de Ortodoxie. Considerăm că în ea s-a păstrat cel mai mult adevărul din Biserica primară. Vrem unitate cu voi. Vă rugăm să ne înțelegeți. Să aveți în vedere condițiile sub care trăim. Socotesc că avem datoria să arătăm înțelegere și să fim atenți aici la chestiunile cele mai esențiale, iar dacă vom ajunge la un acord în lucrurile de bază ne vom strădui să găsim o soluție și în cele secundare» (p. 167).

În ce privește, «Expunerea» finală a Comisiei teologice interortodoxă Prof. Trembelas zice: «aceasta constituie într-adevăr un pas important în istoria contactelor dintre anglicani și ortodocși. Însă trebuie să subliniez între altele că forța acesteia a fost slăbită prin faptul că la insistențele delegației Bisericii Române, temele din prima categorie au fost scoase din dialogul panortodox... pe motivul că asupra lor s-a ajuns la un acord între anglicani și unele Biserici Ortodoxe. Dar nu s-a ajuns la un acord panortodox asupra lor» și nici «pananglican» (p. 168). Însă dacă asupra acestora nu există un acord panortodox, zice în continuare Prof. Trembelas, există totuși unul și

anume Declarația de la Moscova din 1948, care poartă semnăturile tuturor reprezentanților Bisericilor Ortodoxe, prin care se respinge validitatea hirotoniilor anglicane chiar și pe acelea care le-au recunoscut oficial (p. 168). Așa cum am arătat mai sus, afirmația aceasta nu corespunde realității, pe de altă parte dacă s-a ajuns aici la un acord «panortodox» în această privință, cum zice Prof. Trembelas de ce s-a mai ridicat iarăși chestiunea aceasta și încă cu toată acuitatea, la Comisia de la Belgrad? Iar în ce privește afirmația că acordurile la care s-a ajuns cu anglicanii (la Lambeth și mai ales la București în 1935) nu sînt «panortodoxe», răspundem că Biserica Ortodoxă Română nici n-a prefins așa ceva, dar le consideră un lucru bun făcut, care nu mai are rost să fie reluat încă o dată, pentru simplul fapt că unele Biserici Ortodoxe n-au participat la ele, dar acum și acestea se pot pronunța asupra lor, fiind în posesiunea tuturor actelor acordurilor oficiale. Iar în ce privește cealaltă afirmație că aceste acorduri nu sînt nici «pananglicane», amintim răspunsul dat de Arhiepiscopul Ramsey, Prea Fericitului Patriarh Justinian, care, cu prilejul vizitei în Anglia, a întrebat pe Grația Sa dacă acordurile de la București din 1935 mai trebuie să fie aprobate și de alte foruri ale Bisericii Anglicane decît convocățiunile de la York și Canterbury, care le-au confirmat? Grația Sa a răspuns: «a fost necesară numai aprobarea dată de aceste Convocațiuni, care corespund Sfintului Sinod din Biserica Ortodoxă»¹².

O altă observație făcută de Prof. Trembelas pe marginea «Expunerii» Comisiei e că în discuțiile dintre ortodocși și anglicani la Sofia și Atena în 1940 nu s-a ajuns la nici un rezultat, iar expunerea de credință a preoților anglicani din 1922, e demnă de notat, însă totuși rămîne o serie particulară, dezavuată chiar de unele cercuri anglicane și în consecință «acestea nu trebuie luate în considerare» (p. 169).

În continuare Prof. Trembelas vorbește pe scurt de *Biserica Anglicană din America*, cunoscută sub numele «Biserica Episcopală Protestantă» din Statele Unite, care are același spirit de toleranță, libertate de gîndire și spirit de comprehensiune, ca și toate Bisericile Anglicane din lume, care recunosc ca primat pe Arhiepiscopul de Canterbury și participă la adunările de la Lambeth. Biserica Episcopală Protestantă, care datează de vreo 300 de ani și are 3336728 de membri și 7248 de Biserici în Statele Unite a avut un renume de exclusivism și colaborare cu confesiunile protestante. În epoca noastră această Biserică a ieșit din starea aceasta și lucrează cu zel ca toți cei ce s-au botezat și cred în Hristos să se unească într-o singură Biserică (p. 170—173).

În penultimul paragraf se vorbește despre «Acțiunile Bisericii din Anglia pentru unirea creștină de pretutindeni», îndeosebi prin hotărârile de la Lambeth începînd din 1867 și adoptarea de către ea, în 1888, a faimosului «quatrilater de la Lambeth» ca normativ pentru acțiunea sa în viitor, după cum urmează: «1) Sfintele Scripturi ale Vechiului și Noului Testament care cuprind toate cele necesare pentru mîntuire formează canonul și regula supremă de credință; 2) Sim-

12. Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Biserica Angliei, ibidem, p. 659.

bolul apostolic ca simbol la botez și simbolul niceean ca expunere suficientă a credinței creștine. 3) Cele două Taine care au fost rînduite de însuși Hristos — Botezul și Cina Domnului — care se săvîrșește împreună cu folosirea infailibilă a cuvintelor constitutive ale lui Hristos și a formelor stabilite de El. 4) Episcopatul istoric, care se armonizează local după modul diecezei, în acord cu diferitele nevoi ale națiunilor și popoarelor chemate de Dumnezeu la unitatea Bisericii Lui» (p. 174). Acestea au fost cele patru condiții, propuse ca indispensabile, pentru a fi acceptate mai dinainte de orice comunitate, care vrea să se unească cu Biserica-una. Și tot acestea au fost date ca răspuns miilor de cereri ale clericilor referitor la «stabilirea unității creștine».

A urmat Congresul de la Lambeth din 1920 care a lansat și el un «Apel la unire, către orice popor creștin», în care se accentuează că toți care cred în Domnul Hristos și sînt botezați în numele Sfintei Treimi, participă ca mădulare la Biserica ecumenică, ceea ce trebuie să se arate și în chip văzut, propunîndu-se cele patru puncte ale quadrilaterului pentru reunirea lor și adăugînd la sfîrșit că și slujitorii comunităților care nu au episcopatul au fost evident binecuvîntați și recunoscuți de Duhul Sfînt ca mijloace eficiente ale harului (p. 175).

După Apelul acesta au urmat apoi discuții asupra quadrilaterului, într-o Comisie, între anglicani, baptiști, moravieni, congregaționaliști, presbiterieni și metodiști, care au durat din 1921—1925, fără ca hirotonia episcopală să constituie vreo piedică între ei. De aceea și Patriarhul Meletie al Alexandriei a întreat în 1930 pe anglicani: ce se va întîmpla în cazul trecerii în ansamblu la Biserica Anglicană a neconformiștilor care n-au hirotonia episcopală? Episcopul de Gloucester a declarat că «unirea în ansamblu a neconformiștilor cu Biserica Anglicană nu poate să fie pe baza rehirotonirii lor» (p. 177). De atunci Biserica Anglicană a ajuns la anumite acorduri și comunione sacramentală cu diferite Biserici neepiscopaliene, din India, Ceylon, Pakistan, sau cu cele protestante din Suedia, Danemarca, Norvegia, fără să se pretindă slujitorilor lor rehirotonia (p. 178).

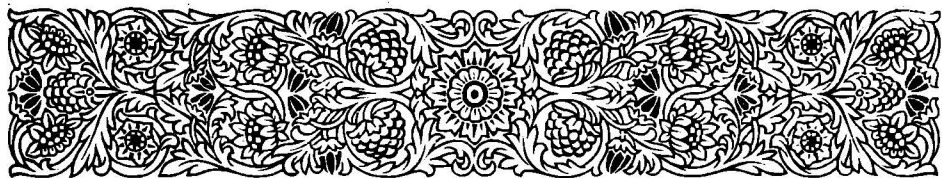
În fine, în ultimul paragraf, autorul arată care este «datoria ortodoxilor» în momentul de față. «Desigur că orice ortodox zelos — zice el — pus în fața acestei stări de lucruri din Biserica Anglicană e cuprins de pesimism, care de la prima vedere se prezintă legată de tendințe din cele mai liberale» (p. 178). Cu toate acestea, în ciuda caracterului de comprehensiveness și anarhiei în ce privește dogmele, Biserica Anglicană se distinge de celelalte Biserici protestante, fiind unită cu sine și cu toate fracțiunile ei din întreaga lume, prin quadrilaterul de la Lambeth și congresele de la Lambeth care se țin tot din zece în zece ani, ducînd o acțiune susținută pentru reunirea întregii lumi creștine. «Și trebuie să mărturisim că dacă există astăzi o biserică care să dea aparența că va reuși o înțelegere în confuziunea greu de circumscris a lumii protestante, este însăși Biserica Anglicană care se înrudește cu aceasta. Fiindcă Biserica Ortodoxă este incontestabil, foarte departe de această lume. Și încă mai larg e haosul dintre această lume și romano-catolicism» (p. 180).

Care e acum datoria noastră a ortodocșilor față de anglicanii care se apropie de noi? Așa cum a arătat și P. S. Episcop Ștefan al Dalmației nu trebuie să evităm dialogul cu anglicanii, recomandând ca în pregătirea lui să se arate sincer tendințele noastre pentru a veni în ajutor Bisericii Anglicane ca să reunească cu sine și să discute apoi cu noi ca un bloc unic, iar în cursul dialogului să fim inflexibili și neconcilianți când e vorba de adevăr și dogme, dar eliberați de orice fanatism că adevărul ar fi exclusiv proprietatea noastră. Prin providența lui Dumnezeu, Biserica noastră a fost izolată, prin aservirea ei sub otomani, de cealaltă lume a Apusului și toate frământările ei religioase, păstrând intacte vechile tradiții religioase și naționale. Iar când a scăpat de acest jug, Biserica noastră a devenit santinela și straja patrimoniului zestrei ei neatinse, a luminii credinței și sfintelor tradiții din primele două veacuri ale creștinismului. «Chemarea și apostolia noastră este a celor luminați care vor indica hotarele vechimii creștine, în care trebuie nu numai să stăm neclintiți, ci și la care trebuie să revină întreaga lume creștină» (p. 181).

Chiar dacă autorul nostru n-o spune direct, viața însă a confirmat poziția justă a Bisericii Ortodoxe Române în problema anglicană, cum s-a remarcat și de unii reprezentanți ai altor Biserici Ortodoxe, că tot ceea ce a făcut ea în această direcție este un lucru bine făcut și de folos nu numai pentru Biserica Ortodoxă în ansamblu, ci și pentru cauza sfântă a unirii celor două Biserici. Biserica noastră Ortodoxă prin toate inițiativele și acțiunile sale în cadrul acestei Comisii, ca și în altele de acest gen, a jucat totdeauna un important rol dinamizator, alături de alte Biserici surori, fiind întotdeauna consecventă cu sine și împlinind prin aceasta așteptările și speranțele care se legau de ea, așa cum a intuit atât de bine Arhiepiscopul Ramsey, în cuvîntarea sa ținută în 7 iunie 1965, în ședința Sfintului Sinod al Bisericii noastre. «Așteptăm cu multă speranță constituirea și activitatea Comisiei panortodoxe, care va avea să lămurească împreună cu o Comisie pananglicană problemele legate de realizarea unității Bisericilor Ortodoxe și Anglicane. Dar o asemenea Comisie va avea, fără îndoială, de învins o serie de greutăți. Este știut că atunci când mărșăluiește o mare unitate militară, unii merg mai repede, alții merg mai încet; cei zăbavnici țin în loc mersul întregii coloane. Noi sperăm că în cadrul Comisiei panortodoxe, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române să fie cei care vor dinamiza acțiunile celorlalți, împreună-le un ritm susținut»¹³. Pe calea aceasta a mers Biserica noastră totdeauna și va merge cu consecvență pînă cînd cele două Biserici vor fi una.

IOAN I. ICA

13. «Vizita Arhiepiscopului de Canterbury Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIII (1965), nr. 5-6, p. 443.

CHENOZA ȘI SLĂVA ÎN IMNOGRAFIA CREȘTINĂ

Imnografia creștină este un neprețuit tezaur al Bisericii, reprezentând poezia ei caracteristică. Este lumina care cuprinde toate nuanțele planului soteriologic; este Betleem, Golgota și Muntele Măslinilor. Găsim în ea nostalgia paradisiului ceresc, bucuria Învierii și pacea comuniunii. În acest context, cuvîntul devine revelator, capătă polivalență de sensuri, polarizate în steaua magilor și noaptea Învierii. Poezia imnografică cuprinde, de asemenea, toată gama zbuciumului uman pe marea înviorată de păcat și ispită; ea cuprinde, totodată, speranțele supreme ale omului.

Adevărurile mîntuirii, îmbrăcate într-o haină artistică, devin accesibile tuturor. Prezentarea și ușurința prin care aceste imne ne oferă adevărurile dogmatice se realizează prin metaforă și antinomie, în primul rînd. Sensul istoric se îmbracă în cel metaforic, precum iazurile curate, de munte, tănuiesc adîncurile tocmai în limpezime. Figurile de stil, care înfloresc textul imnelor, conturează cele patru puncte cardinale ale trăirii religioase. Nu e o exagerare, ci un adevăr evident. Cuvîntul imnului devine sîntină și lucefieri învătăturii divine înfloresc deasupra apelor.

Deși tentat, nu voi analiza coordonatele estetice ale imnografiei, acestea pînd fi subiectul unei alte lucrări, ci mă voi opri la cercetarea unor idei dogmatice, alit de plastic redat în poezia creștină și anume la aspectul cosmic al chenozei și slavei.

Lumea Vechiului Testament se desfășoară în jurul scării lui Iacov. Păcatul propopărîinților a adus oamenilor ruperea comuniunii cu Dumnezeu și interpunerea unei catapetesme care abia prin Hristos s-a rupt, dar pînă atunci oamenii au rătăcit pe căile nopții. Lui Dumnezeu i s-a făcut mila și a coborît în întunerecul orbecării lor o scară de lumină pe care coborau și urcau cuvintele profetilor. Se coborau din adîncimile înalte ale dragostei dumnezeiești pînă lîngă pleoapele omului îngreuiat de somn. Ele îl mîngiau sau îl muștrau pentru păcate, ele îi puneau în suflet încredere și-l chemau să nădăjduiască în întoarcerea la comuniunea treimică.

Omul stătea nepulincios lîngă scara de lumină și lacrima neputinței de a se urca îi înflora în gene. Care ar fi fost mijlocul prin care omul să se poată urca la Dumnezeu, să ajungă din nou la starea cînd sufletul era alit de curat și limpede încît Sfîntul Duh se purta pe deasupra lui, oglîndindu-se pînă în străfund?

După ce Dumnezeu, odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, la plinirea vremii, ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care l-a pus moștenitor a toate și prin care a și făcut veacurile¹. A venit alit de aproape de noi încît a luat trupul nostru; a luat neputințele noastre; a rupt zidul de despărțire și ne-a dat pulînța de a urca, treaptă cu treaptă, scara lui Iacov, pentru că

1. Evrei I. 1.

sufletul omenesc a fost hărăzit de Creator să poată cuprinde cerurile și să devină locașul lui Dumnezeu. Cugetul uman se înspăimintă de taina întrupării Domnului prin care, cel ce, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a ținut ca la o pradă la egalitatea sa cu Dumnezeu, ci s-a golit pe sine, a luat chip de rob, făcându-se oamenilor asemenea, și la înfățișare dovedindu-se ca un om. S-a smerit pe sine, ascultător făcându-se pînă la moarte — și încă moarte pe cruce².

O dată cu omul căzut, păcatul întunecă limpezimea întregului cosmos, îi sfărîmă înțelesurile divine. Are loc o tragedie universală. Prin comuniune cu Dumnezeu omul era legat de Viață și toate bucuriile constituiau un discurs divin, dar, despărțindu-se de Viață el provoacă o adevărată catastrofă cosmică, apariția unui nou mod existențial, acela al morții. Moartea corupe de acum înainte toată buna creație, universul este predat prin om vîrtejului de nimicire al îngerilor căzuți. Răul apărea astfel ca o stare de separare, provocată prin libertatea ființelor personale, ca un refuz al dragostei divine și o perversiune narcisiacă a dragostei create³.

Prin nașterea Domnului, întreaga lume răsufală ușurală de apăsarea așteptării. Steaua profeților se oprește deasupra Betleemului, împrăștiind deasupra Sfîntului Prunc ulla bina binecuvîntare.

În legătură cu chenoza și preamărirea Domnului semnalăm o deosebire între lumea creștină de Apus și cea de Răsărit. În timp ce în Răsăritul înaltele speculații filozofice, în care lumea credinței e o incontestabilă realitate, în care simbolul e suficient pentru obiect, se accentuează supranaturalul; în Apusul care a dat la iveală dreptul roman și vestitele poduri și drumuri pedestre, în care spiritul tomaist al pipăirii rănilor Domnului e atît de pronunțat, majoritatea sensurilor sînt polarizate asupra naturalului. De aceea trebuința unui locuitor văzut al lui Hristos pe pămînt; de aceea acest centralism juridic și pedestru; de aceea oprirea insistentă asupra patimilor Domnului, reprezentarea din ce în ce mai emoționantă a suferinței omenestii a lui Hristos: flagelarea, drumul Crucii, instrumentele Pătimirii, agonia sau Calvarul⁴. În iconografia orientală găsim o stilizare a desenului care dă icoanelor acel farmec bizantin care transfigurează natura cu durerile și eforturile ei. Se exprimă aici saltul ce se face de la Golgota la Muntele Măslinilor. Dacă în perioada triodului ortodoxul se oprește în atmosfera crucii, el deslușește în aceasta tot caracterul supranatural al venirii Domnului, adîncimea dragostei și slavei divine. Iconografia creștină redă, cu fidelitate, urmare a mesajului Sfintei Evanghelii, caracterul supranatural al pogorîrii Domnului în istorie și îmbrăcarea Lui în trupul nostru, pentru a-l ridica la înălțimea pierdulă și mai presus de aceasta, pentru ca măsura tuturor lucrurilor să fie nu omul, ci Dumnezeu, pentru ca cerurile să viețuiască în noi. La vocea duhovnicească a Nașterii Domnului participă, deopotrivă lumea nevăzută și lumea văzută, puntea de legătură fiind dragostea. Iconograful creștin se întrebă cu ce-am putea contribui la mărețul eveniment: «Ce vom aduce ție, Hristoase? Că te-ai arătat pe pămînt ca un om pentru noi; că fiecare din făpturile cele făcute de Tine, mulțumită aduce ție: îngerii lauda, cerurile steaua, magii daruri, păstorii minunea, pămîntul peștera, pustiul ieslea; iară noi pre Maica Fecioară»⁵.

«Isus născîndu-se în Belleemul Iudei s-a luminat făptura, cunoscîndu-l pe Ziditorul său»⁶. E o reinnoire din interior, care însănoșește întreaga făptură, întinerindu-o. E îndreptățită bucuria ca: «Cerule și pămîntul după vrednicie să se veselească,

2. Filip. II, 6—8.

3. Oliver Clément, *L'Église Orthodoxe*, Paris, 1965, p. 39.

4. Lot Borodine, *La doctrine de la «Déification» dans l'Église grecque jusqu'au XI-e siècle*,

5. *Mineiul* lunii decembrie, ediția a III-a, Cernica, 1927, p. 403. j. *Idem*, p. 450.

Îngerii cu oamenii duhovnicește să prăznuiască; că Dumnezeu în trup s-a arătat, celor ce ședea în întuneric și umbră, născându-se din Fecioară. Peștera și ieslea l-au primit, păstorii minunea vestesc, magii de la răsărituri în Vitleem daruri aduc...»⁷.

Chenoza este o eclipsare a slavei, dar în această eclipsare e tăinuită strălucirea slavei, pentru că prin întrupare nu s-a schimbat nimic în cele două firi unite ipostatic, urmările unirii ipostatice sînt de altă natură..., ce a fost a rămas și ce nu a fost a luat; nici amestecare răbdînd, nici despărțire»⁸.

Ne putem apropia de taina întrupării cu ajutorul antinomiilor, iar pentru a o înțelege, trebuie s-o experiem cu credința izvorîtlă din dragoste, mod superior de cunoaștere. Această credință nu e steapă ca a duhurilor necurate, avînd temeii frica, ci e vorba de o credință angajată. Nu înțelegem prin eclipsare a slavei o renunțare pe tot planul la activitatea însușirilor divine. Prin perihoreză cele două firi se întrepătrund și se dezvăluie în diferite moduri. În acest sens este concludentă minunea vindecării orbului. Lucrarea naturii umane se manifestă prin acțiunea fizică de luare a tinei, de atingere a ochilor celui orb, iar vindecarea aparține lucrării naturii dumnezeiești. Aceste două lucrări nu se amestecă, nu se despart, ci conlucrează din inițiativa aceluiași subiect. Această taină s-a săvîrșit după planul atotînțelept al lui Dumnezeu.

Dacă Dumnezeu ar fi venit în toată slava Sa, firea slabă a omului ar fi fost strivită. Dacă, de exemplu, ieșind dintr-o peșteră sîntem orbiți de lumina soarelui, cu atît mai mult omul care zăcuse veacuri de-a rîndul în întunericul păcatului ce-ar fi făcut înțîlnindu-se cu Dumnezeu? Ce sentiment ar fi încercat, dacă nu teama și groaza? El a luat trupul nostru și dinlăuntru a dat drumul zăgazurilor de lumină care au culminat cu Învierea. Cărțile de cult încearcă să explice acest eveniment. În poezia imnografică, prin întruparea lui Hristos, natura e umanizată, e înveșmîntată în sentimente omenești. Imnograful se sfăluiește cu munții și apele, cu pămîntul și cerul. Cînd Iisus, pentru a împlini toate rînduielele, merge să se bolege, venind la nivelul omului pentru a ridica omenitatea la nivelul lui Dumnezeu, stihuitorul se întrebă: «...Iordanule, rîule, pentru ce privind te-ai mirat», la care primește răspunsul: «...am văzut pe Cel nevăzut și m-am spăimîntat de Dînsul și nu m-aș fi întors? Îngerii văzîndu-l s-au înfricoșat, cerul s-a spăimîntat și pămîntul s-a cutremurat și marea și toate cele văzute și nevăzute s-au îngrozit»⁹.

Deși e vorba de o umilire, dacă ne motivăm gîndurile după limbajul micimii noastre, totuși dragostea lui Dumnezeu pentru noi a fost așa de mare încît cobortrea a fost înălțare. Cîntarea glăsuiește că la Iordan a venit ca un mire, iar un mire, evident, nu-și consideră ziua nunții umilitoare, ci sărbătoare și timp înalt. În cadrul înaltei smerenii, de a fi botezat de un om, intervine adîncul slavei divine care îl mărturisește lumii întregi ca Dumnezeu, Stăpîn al veacului și creator al cosmosului: «...veniți să înțîmpinăm pre Stăpînul Cel ce s-a arătat. Că vine ca un mire la Iordan; Iordanul văzîndu-te s-a temut și așteaptă; Ioan a strigat: Nu cutez a mă atinge de creștetul cel fără de moarte. Duhul s-a pogorît în chip de porumb să sfințească apele; și glas din cer s-a auzit: Acesta este Fiul meu, Cel ce a venit în lume să mîntuiască neamul omenesc...»¹⁰.

Expresiile «făptura se luminează», «lumea a luminal» și altele de acest gen, abundă în cîntările bisericești, subliniind tocmai această mișcare a întregului cosmos de a se descătușa de păcat și blestem, prin har. Neantul este stăvilît prin intrarea în

7. *Idem*, p. 408-109.

8. *Idem*, p. 423.

9. *Mineiul* lunii ianuarie, ediția a IV-a, București, 1951, p. 145.

10. *Idem*, p. 142.

istorie a lui Dumnezeu ca om. Urmind făgașul păcatului, neantul se apropie de Hristos ca de un om. Încearcă să-L stăpânească, dar devine stăpînit. Moartea e desființată prin moarte. «Pentru restabilirea naturii în starea ei normală, adică în starea de comuniune, a fost necesară o moarte care să zguduie cerul și pămîntul pînă în temelii, ca printr-un cutremur spiritual universal să se facă începutul unei forme de existență a creaturii ieșită din făgașul ei. În loc de a distruge creațiunea desfigurată (sau de a lăsa să se dezorganizeze cu totul), Dumnezeu a preferat această moarte care a supraechivalat prin cutremurul produs de ea răsunsetul de hău al morții universale. Moartea creațiunii a fost substituită de moartea Celui ce cuprindea în rezumat întreaga lume creată, dînd însă acestei morți un ecou mai zguduitor decît îl putea da moartea lumii»¹¹.

Oliver Clément, referindu-se la om, folosește o expresie foarte sugestivă: natură antropo-cosmică. Această expresie e motivată prin ideea găsită la Sfinții Părinți că omul este un microcosmos. Întreaga lume, din punct de vedere fizico-chimic, își are corespondență în ființa umană și în plus găsim și elementul spiritual prin care omul se află în relație cu Dumnezeu, e chemat să se integreze la slava divină, să participe la ea, avînd drept bază în sufletul său chipul lui Dumnezeu umbrat din cauza păcatului.

Chenoza a fost acceptată de Mîntuitorul ca mod indirect de manifestare a slavei, ca prin umilința Sa de bună voie să ne înalțe, înălțînd, în spiritul uman, puntea dintre antropos și cosmos prin legăturile dragostei, ca prin această fortificare omul să poată urca scara duhovnicească a lui Iacov. Această regenerare implică asupra omului și o mișcare externă, a unui ajutor divin manifestat prin har.

Dacă privim chenoza prin prisma umanului e într-adevăr o umilire, dar dacă noi ne depășim, dacă așdîm cu dragostea vedem că nu e o umilință, ci un mod nou de manifestare a iubirii dumnezeiești. Legătura dintre Dumnezeu și om nu trebuie privită după forma juridică a societății umane în care atotputernicia se exprimă prin forță externă, nu prin dragoste. Dacă cel puternic se apropie de cel slab nu este o umilire, ci o justificare a dragostei. «Chenoza este, cum vedem, un concept dialectic. Ea este manifestarea măririi lui Dumnezeu între oameni; pe măsură ce sporește chenoza, sporește manifestarea măreției divine față de oameni»¹².

Atunci cînd Mîntuitorul intră în Ierusalim pe asin, deși Cel împreună cu comunitatea treimică, se smerete venind în apropierea noastră altă de mult, totuși pruncii glăsuiesc în toate părțile: Osana! Aceasta e o recunoaștere a divinității, a demnității de împărat. «Cel ce are scaun cerul și așternut picioarelor pămîntul, cuvîntul lui Dumnezeu, Tatăl și Fiul, Cel împreună, s-a smerit astăzi venind în Vitania pe mînz necuvîntător. Pentru aceasta pruncii evreești ținînd în mîni stîlpi, l-au lăudat cu un glas: Osana Celui dintru înălțime»¹³.

Prin patima care a culminat cu torturile Crucii, flagelare și batjocură, Iisus Hristos absoarbe în El toate nenorocirile lumii, recapitulează umanitatea robită păcatului, ca prin acest act să fie distrusă puterea morții. Cîmăările Triodului prezintă în contextul cosmic suferința Domnului: «Astăzi s-a spînzurat pre lemn, Cel ce a spînzurat pămîntul pre ape. Cu cunună de spini s-a încununat Împăratul Ingerilor. Cu porfiră mincinoasă s-a îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu aori. Lovire peste obraz

11. Pr. Prof. Stăniloae Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1913, p. 88.

12. *Idem*, p. 140.

13. *Triodul*, ediția a IV-a, București, 1936, p. 582.

a luat, Cel ce a slobozit în Iordan pe Adam, cu piroane s-a pironit Mirele Bisericii. Cu sulița s-a împuns Fiul Fecioarei!»¹⁴.

Imnele creștine cuprind adevărurile evangheliei îmbrăcate în haină artistică. Se poate face un paralelism între poezia imnografică și Sfânta Scriptură în privința evenimentelor cosmice care au avut loc la moartea Domnului: «De la ceasul al șaselea pînă la ceasul al nouălea relatează referatul biblic, s-a făcut întuneric peste toată țara... Iisus a strigat iarăși cu glas tare și și-a dat duhul. Și îndată perdeaua dinlăuntru templului s-a rupt în două, de sus pînă jos, pămîntul s-a cutremurat, stîncile s-au despical, mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților care muriseră, au învia»¹⁵. Participă toată făptura la marele eveniment al morții, iar natura, recunoscînd pe Creatorul a toate pătîmind se înfricoșează: «Toată făptura s-a schimbat de frică, văzîndu-te pre Tine, Hristoase, pe cruce răstignit. Soarele s-a întunecat și temeliiile pămîntului s-au cutremurat. Toate au pătimit împreună cu Tine, Cel ce le-ai zidit. Ecolul chenozei Domnului se prelungește în cosmos...»¹⁶.

Smerenia se află în relație directă cu slava, una determinîndu-o pe cealaltă, explicîndu-se reciproc, slava aflîndu-se în progresie matematică în raport cu umilința, lemeiul aflîndu-se în dragoste. Iisus Hristos s-a apropiat de noi, pînă la a lua natura noastră și a o ridica la înălțimea Golgotei, la înălțimea cerului. Natura umană și firea înconjurătoare, pămîntul și se schimbă prin ridicarea la un nivel superior. În acest sens să ne amintim de slujba din Vinerea Mare, cînd într-o atmosferă înfiorător de sfințită, Iosif și Nicodim merg, împreună cu alaiul lumilor cerești, să îngroape pe Cel necuprins de ceruri: «Mulțimea de oșliri, cea duhovnicească, împreună cu Iosif și Nicodim, merg să-ngerape pe Cel ce e nefcăput»¹⁷ și în acest timp, prin Palimă, făptura se restaurează așteptînd desăvîrșirea prin Înviere: «...căci cu Tine-au pămînt toate cîte sint, Țiitor a toate cunoscîndu-Te»¹⁸. Un sentiment de frică cuprinde întreaga lume văzută și nevăzută: «Pămîntul de frică s-a mișcat, Cuvinte, și luceafărul lumina sa și-a ascuns, apuind a Ta lumină sub pămînt...», «Cuprinzîndu-i spaima, au strigat îngerii: «Cum se vede mort Stăpînul vieții și de ce-n mormînt se-ncuie Dumnezeu». «Cereștile cele, mort întins pentru noi Te-au văzut, Stăpînul meu și s-au spămîntat și cu aripile s-au acoperit»; «O, munți și vîlcele și multimi de oameni, tînguți-vă și plîngeți cu mine toți și jeliți cu Maica Domnului ceresc»¹⁹. Lîngă mormînt se află și Maica Sa. Durerea mamei de a pierde fiul este cu alîl mai mare cu cît moartea Lui a fost nedreaptă și nu a fost răsplata unui păcat. Cei ce au primit lumina Ochilor îl privesc cu ură, cei surdo-muți ce au fost vindecați se întrec în arunca asupra Lui cele mai josnice cuvinte, cei hrăniți în deșert nu-și mai amintesc de El și de tot binele ce l-a făcut în popor: «Rău m-am întristat și rărunchii mi se rup, Cuvinte, junghierea Ta nedreaptă văzînd-o, zis-a Prea Curata tînguindu-se»²⁰. Plata păcatului fiind moartea, Hristos a luat asupra-și păcatele noastre și deși moartea noastră. Fără de păcat, și totuși purtînd păcatele lumii și ale tuturor veacurilor.

Cărările păcatelor duceau toate spre iad, spre lipsa de comuniune cu Dumnezeu... Prin Sfintele Pațimi a strîns în Sine toate aceste cărări umane care duceau spre neant și întuneric și fiindcă urmarea lor era moartea, El a trăit moartea noastră cu toată intensitatea. În El forța păcatului a fost zdrobită, iar drumurile noastre au fost convertite la sensul divin. A experiat moartea pînă în cele mai intime adîncuri pen-

14. *Ibidem*, p. 673.

15. Matei XXVII, 45, 50—52.

16. Triodul, *op. cit.*, p. 705.17. *Ibidem*, p. 718.18. *Ibidem*.19. *Idem*, p. 718, 722.20. *Idem*, p. 728.

tru ca prin moartea Lui să ne îndreptăm privirile spre nemoarte, spre lumină. «Iadul cel cumplit tremura, când Te-a văzut pe Tine, veșnic soare al mării, Hristosul meu și în grabă a dat din el pe cei legați»²¹. Hristos a luat păcatul oamenilor asupra Sa, l-a smuls din rădăcini, l-a numit al Său ca să-l lopească, a suferit pentru el prin căință și l-a distrus, arzându-l.

Docheții și alți eretici au susținut că Hristos a pățimit cu un trup aparent. În cazul acesta, totul ar fi fost o piesă de teatru jucată în fața lumii, pentru a-l distra pe om, dar noi susținem că Iisus Hristos s-a întrupat real, a luat trup omenesc ca al nostru, în toată constituția lui; a pățimit real și a îndurat suferința pînă la rugăciunea către Tatăl să depărtaze paharul suferinței, dacă se poate, însă nu după voia Lui, ci după voia Tatălui.

Ecoul cosmic al chenozei se lărgește pînă la o chenoză a omului, a firii umane. Chenoza lui Dumnezeu merge pînă la venirea Mîntuitorului în trupul nostru, dar putem vorbi și de chenoza Fiului Omului, nu numai a Fiului lui Dumnezeu. Ca om s-a smerit pînă la cele mai de jos trepte ale slugii omului, socotind smerenia un mod de folosire a iubirii pentru mîntuire. A petrecut cu pescarii, păcătoșii și vameșii și reea ce e înfricoșător este că Dumnezeu s-a coborît să slujească omului, prin unirea ipostatică. Manifestarea slavei și puterii s-a arătat cu prisosință în coborîre, căci numai cel puternic poate să vină la cel slab, puterea luînd formă iubirii.

Păcatul a rupt comuniunea cu Dumnezeu, iar Hristos s-a îmbrăcat Dumnezeu fiind, în păcatul neascultării de Dumnezeu săvîrșit de protopărinți. Distanța care se interpune între Fiu și comuniunea treimică, datorită păcatului omenesc e o suferință cu mult mai adîncă decît durerea fizică de pe cruce, e o suferință de proporții supra-cosmice, pe care întreg cosmosul n-ar fi putut-o îndura. Dacă fericirea Lui eternă constă în intimitatea cu Dumnezeu, în strînsă legătură dintre Persoanele treimice, apoi înțelegem cît de înfiorător a fost strigătul de suferință, neînțeles de sfinșilor: «Eli, Eli, Lama Sabachtani», adică: «Dumnezeul Meu, Dumnezeu Meu, pentru ce m-ai părăsit»²².

Oare prin actul chenotic al Domnului, prin luarea firii umane, atributul natural al neschimbabilității lui Dumnezeu n-a fost știrbit? Răspunsul îl putem da cu certitudine: Nu! Învățătura despre un Dumnezeu neschimbabil, în sensul aristotelic de act pur necuprinzînd în el nici o potențialitate care, trecînd în act l-ar putea schimba, nu poate fi justificată cu ajutorul Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții²³. Într-adevăr, Dumnezeu e neschimbător în Sine și nimeni nu poate tăgădui acest lucru, dar ideea despre un Dumnezeu care nu se bucură de întoarcerea Fiului risipitor și nu intervine în istoria umană, nu o dirijează, ideea unui Dumnezeu impasibil, imobil, e un concept, iar nu un Dumnezeu al vieții și dragostei. Chenoza ne explică acest lucru, tocmai prin dragostea care aploacă cerurile. «El se bucură dacă I se dă din partea noastră satisfacție și dorește acest lucru; pe de altă parte se întristează dacă nu I se dă. Dar bucuria și întristarea e pentru noi, nu pentru El. Fericit pentru El și întristat pentru noi, e încă una din tainele vieții divine, pe care noi sîntem siliți s-o exprimăm în formă de antinomie»²⁴. Astfel, dialectic, prin ajutorul chenozei, înțelegem taina neschimbabilității lui Dumnezeu, a unui Dumnezeu viu și dinamic. Prin moartea lui Iisus «natura recade în întunericul de la începutul lumii; se află pe punctul de a fi înghițită din nou de neînțînță, ca să se decidă victoria în luptă dreaptă»²⁵. Pentru că El

21. *Idem*, p. 715. 22. Matei XXVII, 46.

23. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. I, București, 1938, p. 358-360.

24. Pr. Prof. Dumitru Stăniloac, *op. cit.*, p. 254. 25. *Ibidem*, p. 303.

moare moartea noastră, ce am primit-o ca plată pentru păcatul neascultării, păcat ce a circumscris și penetrat întreg cosmosul, alterându-i limpezimea, prin care vedeam pe Dumnezeu, a devenit opac, pentru aceea e vădită în inelele creștine participarea întregii lumi la bucuria slavei și îndurarea patimilor. «Cel ce cuprinde toate, s-a înălțat pe Cruce și se linguește toată zidirea, văzându-l gol pre lemn; soarele și-a ascuns razele și stelele și-au tănuit lumina și pământul cu multă frică s-a clăit; marea a fugit și pietrele s-au despical și morminturi multe s-au deschis și trupurile sfinților bărbați s-au sculat; iadul jos a suspinat... Iară femeile au strigat: Aceasta este simbăla cea prea binecuvîntată, întru care Hristos, adormind, va învia a treia zi»²⁶.

Drumul morții, străbătut de Mintuitorul sub zările lui existențiale, a fost schimbat în drumul vieții. Înținericul devine leagănul luminii. Cele trei zile petrecute în mormînt au constituit trei trepte spre cea mai mare minune — minunea Învierii. Universul, care a suferit alături de Hristos, patima și crucea, se deschide transfigurat într-un strigăt de bucurie și trăiește cu toată intensitatea evenimentul Învierii. O primăvară spirituală cuprinde cerul și pământul și obîrșia ei e Soarele care a răsărit, înălțînd valoric cosmosul din moarte la viață.

Înțele creștine surprind, cu multă artă, aspectul slavei. Acordurile lor se împletesc cu sentimentele credincioșilor într-o ofrandă de mulțumire și slavă. Iisus Hristos este numit «veselia cea veșnică», la care se întoarce cerul, pământul și cele dedesubt. «Acum toate s-au umplut de lumină, cerul și pământul și cele dedesubt. Deci, să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos care s-a întărit»²⁷. Slava lui Dumnezeu s-a manifestat în două moduri: una obișnuită, întru care a fost înainte de întropare, manifestată în diferite ocazii ca, de exemplu, la Schimbarea la față, manifestată la Înviere și ciclul continuîndu-se în toată veșnicia din care a coborît. Alt mod de manifestare al slavei este cel al slavei neobișnuite, voalat prin cheneză. Slava a rămas aceeași numai că unde a prisosit dragostea divină noi am văzut umilița.

Deșertarea de slavă este o valoare a slavei, pentru că înălțimea ei ne-ar fi sărăcit libertatea; ar fi crescut distanța dintre om și Dumnezeu.

Atunci cînd s-a schimbat la față, Muntele Taborului s-a îmbrăcat în lumină și ucenicii au căzut la pământ... «Și Tu, Mintuitorule, la față schimbîndu-Te, Muntele Taborului cu lumină s-a acoperit, ucenicii Tăi, Cuvinte, s-au aruncat pre sine jos pre pământ, nepuînd suferi să vază chipul cel nevăzut...»²⁸.

Dacă în același fel ar fi venit între oameni, în procesul credinței am fi cum-pănit frica și nu dragostea. El a venit în cea mai înaltă smerenie, din cea mai adîncă înălțime, pentru a ridica universul pe plan valoric la demnitatea harului. Cerul se umanizează și omul se îndumnezeiește. Evenimentul motivează bucuria ajunsă la starea de frică și cutremur. Centrul istoriei era păcatul și speranța, dar a fost substituit cu bucuria Învierii lui Hristos. Lumina Învierii sfărîmă zăgazarile vremii și pe făgașul speranței se revărsă în inimile dreptilor din Vechiul Testa-ment. Sînt chemați toți să se înalțe din umbră la demnitatea luminii, de la suspine și lacrimi la rostire de imne. Este chemat David care înaintea «chivolului umbrei a sălta, jucînd»²⁹, cu ochii ațîniți peste zările așteptării, este chemat «la dumnezeiasca strajă de Dumnezeu grăitorul Avacum, să stea împreună cu noi»³⁰, iar Muntelui Sion i se atribuie sentimente umane, îndemnat fiind să privească popoa-

26. Triodul, *op. cit.*, p. 736.

27. *Penticostar*, ediția a VI-a, București, 1953, p. 7.

28. *Minciul lunii august*, ediția a III-a, București, 1927, p. 7.

29. *Penticostar*, *op. cit.*, p. 8.

30. *Ibidem*.

rele care se îndreaptă spre Înviere: «Ridică ochii tăi, Sioane, împrejur și vezi, că iată au venit la tine de la Apus și de la Miazănoapte și de la Mare și de la Răsărit, ca niște făclii, dumnezeiesc strălucitoare, fiii tăi»³¹. Sînt chemate toate neamurile, toate limbile pămîntului, spre noul Ierusalim, nu spre Cetatea blestemată, ci spre cetatea lui Dumnezeu, cetate plină de har. Îngerii se amestecară printre oameni, întrecîndu-se cu aceștia în laudă, pentru că prin Înviere s-au luminat marginile lumii și noi am fost liberați din robia vrăjmașului, din robia acelor lanțuri puternice care ne împiedicau să urcăm scara lui Iacov. Catapeteasma templului s-a sfișiat și Dumnezeu cel nevăzută s-a arătat nouă. Iisus Hristos nu s-a despărțit de Tatăl, de comuniunea treimică, ci a venit în omul secăt de har, precum oceanul e tot ocean, deși punctul de apropiere cu noi îl numim golf sau mare.

Motivul apropierii de noi e cunoscut: iubirea de oameni, cum arată și cîntările bisericești ce sintetizează în cîteva versuri, întregul plan soteriologic «Împăratul cerurilor, pentru iubirea de oameni, pe pămînt s-a arătat și cu oamenii a petrecut; că din Fecioră curată trup luînd și ieșind dintr-însa cu trupul, pre care l-a luat, este un singur Fiu, Îndoit cu firea dar nu cu ipostasul...»³² și: «cu pîroane ai fost pironit pe cruce, cu sulița în coastă ai fost împuns, fiere ai gustat, Hristoase, moarte ai răbdat și în mormînt ai fost pus ca un mort, iar ca un Dumnezeu ai sfărmat legăturile iadului și împreună ai înviat pe cei morți din veac»³³.

Dacă Vechiul Testament stă la picioarele scării lui Iacov, Noul Testament stă sub brațele întinse ale părintelui care primește pe Fiul risipitor — neamul omenesc — înzestrat prin Adam cu bogăția harului. Prin păcat omul a risipit vistieria harului. Iată-l slugă și flămînd, gîndindu-se cu nostalgie la vremea cînd era aproape de Creatorul lui și se bucura de toate darurile. Fiul risipitor vine de la porțile închise ale raiului, străbate întreaga lume a Vechiului Testament și se apropie de Creator cu intenția de a fi primit măcar slugă. El strigă: «...Tată, am păcătuit împotriva cerului și împotriva ta, nu mai sînt vrednic să mă chem fiul tău»³⁴, dar dragostea Părintelui care l-a urmărit cu milă în tot timpul rătăcirii lui îl întîmpină cu căldură. El nu este primit ca slugă, ci ca un fiu și mai mult, tatăl poruncește slugilor ca să-i aducă haina de sîrbăloare, în deget să-i pună inel, încălțămintele în picioare și vitelul cel gras să fie junghiat. Părintele spune slugilor: «...Să mîncăm și să ne veselim, căci acest fiul al meu era mort și a înviat; era pierdut și a fost găsit»³⁵.

Într-adevăr, omenirea, asemenea Fiului pierdut, era sub imperiul morții pentru că era în păcat. Ea vine călăuzită de revelația naturală și pe lângă faptul că este liberată de păcat, ea este restaurată și desăvîrșită prin podoaba harului. «Astăzi este primăvara sufletelor că Hristos ca un soare strălucitor, ieșind din mormînt a treia zi, a alungat iarna cea întunecată a păcătorilor noastre»³⁶. Restaurînd omul vechi, Iisus se coboară la iad să elibereze pe cei drepti, zăgăzuind neantul și luminînd ținutul umbrelor. Concomitent, inaugurează raiul, părăginit de păcatul neascultării, deschizîndu-l tuturor celor ce intră prin mîntuire în aria comuniunii divine, pentru că fiind încă pe cruce El spune tilharului: «Astăzi vei fi cu Mine în rai», iar nu mîine, sau după ce voi învia. Dreptii părăsesc iadul cînd Iisus intră ca un biruitor cu toată slava Sa de Dumnezeu. «Razele soarelui s-au ascuns de frica Patimilor lui Hristos; morții au înviat; munții s-au clătuit, pămîntul s-a cutremurat și iadul s-a golit»³⁷.

31. *Idem*, p. 11.32. *Idem*, p. 45.33. *Idem*, p. 73.

34. Luca XV, 21.

35. Luca XV, 23—24.

36. Penticostar, *op. cit.*, p. 54.37. *Idem*, p. 109.

Învierea lui Hristos are o deosebită importanță eshatologică. «Dacă Hristos n-a înviat, zadărnica este credința noastră»³⁸. Ea are un caracter etern în istorie, fiind considerată ca ax și centru de gravitație al victiei de dincolo și de dincoace de Înviere. De viața de dincolo nu ne desparte moartea, ci învierea. Prin învierea Mîntuitorului timpul a dispărut, iar noi și toate veacurile ne aflăm într-o eternă contemporaneitate cu marele eveniment.

Ce s-ar fi întîmplat dacă Hristos, înviind, ar fi continuat să rămînă nu 40 de zile printre noi, ci pînă la sfîrșitul veacurilor? Știm că prin înviere trupul Domnului a căpătat o strălucire dumnezeiască, o exercitare a slavei în toată puterea. Prin aceasta, istoria ca arenă de libere hotărîri ar fi fost stînjinită, nimeni necutezînd a năzui să obțină aceeași strălucire. Ar fi fost știrbit caracterul de frățietate înscris de Iisus Hristos în nădejtile din sufletul nostru. De aceea Hristos s-a înălțat la cer. Ca și la celelalte evenimente importante din viața Mîntuitorului și la înălțare găsim bucurie nestăvilită la care participă întreg cosmosul. Pămînt, ape, arbori, munți, nori, îngerii, oameni etc. se înfrățesc în același glas de slavă: «Domnul s-a înălțat la ceruri ca să trimită lumii pe Mîngîietorul. Cerurile au gălit scaunul Lui; norii, suirea Lui. Îngerii se minunează văzînd un om mai presus decît ei. Tatăl primește pre Acela pre care îl are în sînuri de-apururea; Duhul Sfînt poruncește tuturor îngerilor săi: Ridicați voievozi porțile voastre! Toți credincioșii bateți din palme, că s-a suit Hristos unde era mai înainte»³⁹. Suindu-se acolo unde fusese mai înainte se pare că ciclul soteriologic e complet închis, dar el se continuă sub formă de spirală. «Cerule unde s-a înălțat Iisus coincide cu centrul inimii al Bisericii»⁴⁰. S-a înălțat cu trupul nostru la cer, dar El a rămas între noi în chip real. Ne unim cu El prin Sfînta Euharistic. Inima noastră devine altar. Hristos coboară în mormîntul pocăinței noastre pentru a învia și a se înălța în cerurile sufletului cu toată strălucirea. Prin celelalte Taine obținem binecuvîntarea și darurile Sfîntului Duh. Ele fac parte din ființa Bisericii, avînd conducător pe Iisus Hristos. Această demnitate îi imprimă un caracter cosmic. În slujbele Bisericii, planul soteriologic e recapitulat în chip real, nu ipotetic, nu simbolic. Biserica devine pe rînd: Betleem, Golgotă și Muntele Măslinilor.

Slava în care s-a îmbrăcat în noaptea învierii este slava cu care va veni și la a doua venire, în chip de judecător, să judece viii și pe cei morți. Cele neclare și umbrite se vor lumina.

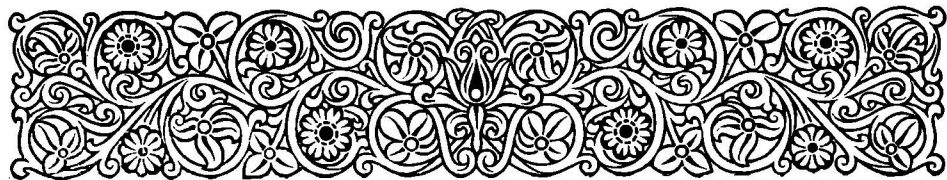
Va fi iarăși instaurată pacea de dinaintea facerii lumii, înainte ca Fiul lui Dumnezeu să se deșerte de slavă, să ia chip de rob, pentru a lumina și restaura omul căzută și întunecat și a-l desăvîrși prin lucrarea harului. Momentul înfricoșatei judecăți constituie închiderea ciclului avînd în mijloc și în afara lui pe cel veșnic, Făcător al cerului și al pămîntului, pe Făcătorul celor văzute și a celor nevăzute.

Doctorand DUMITRU ICHIM

38. I Corinteni XV. 17.

39. Penticostar. *op. cit.*, n. 280.

40. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 361.

INFORMAȚIUNI NECUNOSCUTE ASUPRA LUI DIMITRIE CANTEMIR, AL. HĂJDĂU MITROPOLITUL DOSOFTEI, NECULAI MILESCU, MIRON COSTIN, MITROPOLITUL VENIAMIN COSTACHE, VLAD DRACUL ȘI TUDOSIE DUBĂU

Cercelînd manuscrisele Bibliotecii Universității din Iași, spre surprinderea noastră, am găsit opere întregi necunoscute, scrise de diferiți scriitori români.

Între manuscrisele Bibliotecii Universității ieșene se află o traducere grecească, înregistrată la no. 163, a operei *Voiajul în Siberia* a lui Neculai Milescu Spătarul.

Manuscrisul acesta a fost studiat cîndva de N. G. Dossios, în opera: *Studii greco-române*, fasc. II și III, Iași, 1902, p. 109, dar necomplet. Noi îl vom cerceta mai amănunțit. Manuscrisul e în 8°, cu 123 foi scrise (246 pagini), scris artistic. Se află în bună stare, exceptînd coperta, care e puțin mîncală de carii; e legat în scoarțe puternice de carton. Manuscrisul ieșan are 42 de pagini mai puține decît manuscrisul lui Sophocles Oeconomos (vezi mai jos), nu pentru că ar fi rupt, ci fiindcă e neterminat.

Pe coperta manuscrisului, în marginile ei, sînt însemnate cu mîna următoarele rînduri: «*Biblioteca Națională din București Bolliac* (în marginea de sus); *Spătarul Nicolae Milescu (Cîrnul) de la Vaslui, Cezar Bolliac*». Caligrafia acestor note e la fel cu a iscăliturii. Cu alte cuvinte, manuscrisul ieșan fusese cîndva în posesia Bibliotecii Naționale (contopită ulterior cu Academia Română).

În locul manuscrisului, la Academia Română¹ există o altă traducere grecească a *Voiajului în Siberia* a lui Milescu. Dar manuscrisul acesta are numai 216 pagini scrise și a aparținut, odinioară, stolnicului Consl. Cantacuzino². Titlul manuscrisului ieșan, în traducere românească, sună: «*Călătoria de la Tobolsk, metropola Siberiei și chiar pînă la ținuturile Chinei, (tot)*³ aci și despre țara Siberiei și despre fluviile din ea. S-a scris această carte atunci cînd, din ordinul marelui țar și a marelui cneaz Alexie Mihailovici, autocratul întregii Rusii Mari, Mici și Albe, a fost trimis din Moscova cu o ambasadă la reședința regală a Chinei, Neculai Spătarul...»⁴ (manuscrisul e distrus)⁵.

Voiajul în Siberia a lui Milescu, scris în limba rusă, se mai află tradus în grecește: un manuscris grecesc se află în posesia lui M. Sophocles Oeconomos din

1. Astăzi acest ms. de la Academie are cota 519.

2. Cf. Const. Litzica, *Catalogul manuscrisurilor grecești*, Buc., 1909, p. 3 (no. 2).

3. Parantezele sînt o completare făcută de noi, manuscrisul fiind rupt.

4. Am respectat ortografia manuscrisului.

5. Completăm după manuscrisul Academiei: «în anul de la Adam 7183 Martie 3» (Cf. Litzica, *op. cit.*, p. 1).

Athens și altul, după cum am arătat, la Academia Română. Manuscrisul lui Oeconomos are titlul:

«*Carte în care este descrisă călătoria prin imperiul Siberiei de la orașul Tobolsk pînă la marginele (= hotarele) ținutului Chinei, în anul de la Adam 7183 (= 1675). Această carte s-a scris atunci din porunca marelui domn, țar și marelui cneaz Alexis Mihailovici, autocratul întregii Rusii Mari, Mici și Albe, scrisă de Nicolae Spătarul, cînd a călătorit de la Moscova în împărăția Chinei după poruncă.*»

Acest manuscris al lui Oeconomos a fost studiat de C. Sathas, *Neelligichi lilloghia* (Filologia neo-greacă), p. 399—400 (apud E. Legrand, *Bibliothèque Grecque vulgaire*, III, Paris, 1881, p. XXXII—XXXIV).

În schimb, manuscrisul Academiei are același titlu ca și manuscrisul ieșan (Vezi Litzica, p. 4).

Cu toate că titlul manuscrisului ieșan diferă întrucîtva de acela al lui Oeconomos, lotuși, comparînd începutul de la ambele manuscrise, am constatat că sînt aceleași (am comparat numai începutul textelor, pentru că C. Sathas — studiînd manuscrisul lui Oeconomos — reproduce numai începutul lui).

Dorînd să studieze mai amănunțit manuscrisul grecesc al lui Oeconomos, grecologul E. Legrand s-a adresat lui Spyridon Lambros, profesor la Universitatea din Atena, care, căutînd manuscrisul cu pricina în biblioteca lui S. Oeconomos, nu l-a găsit. În schimb, Legrand a dat peste o altă traducere manuscrisă grecească a voiajului lui Milescu și anume în Biblioteca Sfîntului Mormînt de la Constantinopol, sub nr. 575, și care sună:

«*S-a scris memorialul de călătorie după porunca împăratului Rusiei Alexis Mihailovici, cînd a călătorit de la Moscova după poruncă în împărăția Chinei Neculai Spătarul în anul de la zidirea lumii 7183 (1675).*» [E. Legrand, *op. cit.*, p. XXXIV; Cf. E. Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Spatar Neculai Milescu, Paris, 1883* (extras din «*Mélanges orientaux, publiés par l'école des langues orientales vivantes*», Paris, 1883), p. 55].

Dar Legrand nu studiază manuscrisul descoperit la Constantinopol, ci-i citează numai titlul.

Așadar, manuscrisul ieșan prezintă importanță pentru literatura românească, pentru că e unul din cele două exemplare existente în țară.

Rămîne să ne întrebăm: cine a tradus *Voiajul în Siberia*, cel ieșan, din originalul rusec în grecește și cînd a fost tradus?

Manuscrisele lui Oeconomos și al Academiei, fiind complete, au o notă la sfîrșit, în care se spune că traducerea de pe rusește în grecește s-a făcut la mijlocul lui Octombrie 1693, din ordinul lui Chrysanot Notaras, patriarhul Ierusalimului, în orașul Moscova, pe cînd și Notaras se afla acolo (C. Sathas, *op. cit.*; apud Legrand, *op. cit.*, p. XXXIII și E. Picot, *op. cit.*, p. 55; Litzica, *op. cit.*, p. 4).

Manuscrisului ieșan, lipsindu-i sfîrșitul, îi lipsește și această notă. Conducîndu-mă însă după constatarea de mai sus, că manuscrisul ieșan are același conținut cu al lui Oeconomos și mai ales cu al Academiei, putem conchide că nu-i va fi lipsit nici lui nota în cauză, dacă ar fi fost terminal de tradus. Deci, vom data și manuscrisul ieșan la 1693, Octombrie.

Asupra autorului (sau autorilor) tuturor traducerilor grecești a *Voiajului în Siberia*, nici grecologul Legrand n-a putut da vreun răspuns. C. Sathas, *op. cit.*, p. 399, afirmînd că traducerea manuscrisului lui Oeconomos ar fi fost făcută de însuși Milescu, Legrand (*op. cit.*, p. XXXIII, notă 3), îl combate zicînd: «Nu numai că nimic nu-l indică (pe Milescu) în transcrierea manuscrisului, dar Spătarul zice absolut contrariul într-o scrisoare publicată în suszitul Sathas, *Biblioth. gr. med. aevi.*, III, p. 92 și urm.; Cf. Legrand, *op. cit.*, p. XXXV—XXXVII». De părerea lui Legrand e și D. Russo. Recenzie asupra *op. cit.* a lui Litzica, în «*Noua revistă română*», 1901, vol. 3, nr. 30, p. 280, col. II.

Dacă despre traducător nu putem spune nimic, în schimb, am aflat copistul. Căci, indiscutabil, pentru că avem de-a face cu patru exemplare grecești, ele nu pot fi decît *copii* după traducerea grecească originală. Și deoarece manuscrisul lui Oeconomos diferă ceva de celelalte două manuscrise (de la Academie și Iași) și mai mult de cel găsit de Legrand la Constantinopol, el va avea un copist aparte; cît privește copistul manuscriselor de la Academie și Iași (căci acestea fiind identice,

vor avea același copist), el e dezvăluit de o notă de la manuscrisul Academiei, care sună: «Cartea de față a fost scrisă de mîna lui Mihail Byzantios, din porunca prea-înțeleptului și renumitului arhon-stolnic, Constantin Cantacuzino, în mînăstirea domnească a Sf. Treimi a lui Radu Vodă, la București, 1696, Martie (Cf. Litzica, p. 4).

În concluzie, manuscrisul ieșan al *Voiajului în Siberia*, al lui Neculai Milescu, (unul din cele două exemplare existente în țară, e tradus în octombrie 1693 la Moscova, din ordinul patriarhului Ierusalimului Hrisant Notaras, desigur de un grec, dar necunoscut, și e o copie făcută, după traducerea grecească, în martie 1696, de către Mihail Byzantios, din porunca stolnicului Const. Cantacuzino.

•

În manuscrisul no. 190 al Bibliotecii Universității din Iași se află înserate de B. P. Hașdeu, pe cînd era în 1859 directorul ei, existența următoarelor manuscrise (f. 54):

1. *«Historia Moldo-Valachica*, autograful lui *Dimitrie Vv.*, pînă acum nedat la lumină, deci cu totul deosebit de *«Cronicul»*⁶ și de *«Descrierea»*⁷. Se află în Arhiva trebilor străine de la Moscova, (în) numărul cărților dăruite de către Banteș, unul din arhiviști și rudenita Cantemireștilor.

2. *Analecta historica*, autograful lui *Alexandru Hăjdău*, scris rusește, peste o sută de coale cu slovă mărunță. Cuprinde notițele cele mai vajnice asupra istoriei române, ce lipsesc cărții lui Șincai⁸; de pildă, pot pomeni «Cîntecul ostașilor lui Ștefan Vodă», copiat în Kiev de pe manuscrisele *Mitropolitului Dosoftei*, etc. — Se află la mine.

3. *Descriptio Moldaviae*, original(ul) latinescu al lui *Cantemir Vv.*, se află la moștenitorii lui *Alexandru Stur(d)za* din Odesa⁹.

4. *Dicționar românesc*¹⁰, scris în suta (= secolul) al 17-lea de vestitul *Neculai Milescu*. Se află în două exemplare pline de variante, 1, la Biblioteca Universității de la Moscova sub nr. 11 și 2, la Petersburg, în fosta Bibliotecă a comitelului Tolstoi.

5. *Povestea lui Dracul Vv.*, slavonește, manuscris din suta a 15-a, cuprinzător de mai multe detalieri foarte curioase. Se află în mai multe exemplare în bibliotecile rusești — între alte(le) în a Universității de la Moscova.

6. *Synodica et Diplomata*, manuscris din suta a 15-a, scris grecește și aflător în Biblioteca Publică de la Viena, între alte manuscrise aduse de Busbeca. De la fila... și pînă la ..., din tomul... — toată corespondența între domnii români și patriarhii din [arigrad din sutele a 14-a și a 15-a].

7. I.a. «*Rariități*», B. P. Hașdeu enumeră, printre alte tipărituri vechi cu privire la istoria Românilor, și: «*Dositeiu Mitr.*, *Pomelnicul Domnilor Moldovei*», în versuri, închinat lui Dăca Vv. — Se află la mine. (Se pare că acest «*Pomelnic*» e tot una cu «*Cronologia Domnilor Moldovei*», în versuri, ce se află intercalate în opera tipărită a lui Dosoftei intitulată «*Parimiile preste ani*», Iași 7 oct. 1683).

•

Despre existența manuscriselor de la nr. 4, desigur că B. P. Hașdeu aflase verbal de la tatăl său, *Alexandru P. Hașdeu*.

Într-adevăr, acesta din urmă comunică Academiei Române la 2 august 1869, că «în Rusia, la Moscova, se află în manuscris două diferite lexicoane de limbă română, unul de la finele sec. al XVII-lea și altul de la începutul secolului al XVI-lea,

6. Recte: *Dimitrie Cantemir, Hronicul vechimii a Romano-Moldo-Valahilor.*

7. Recte: *Dimitrie Cantemir, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae.*

8. Adică: *Hronica Românilor.*

9. Vezi și: *Luclan Predescu, În legătura cu cărți mai vechi, «Cercelări istorice», an. II—III, 1926—27, p. 288.*

10. Se cunoaște numai un dicționar greco-latin-rus, rămas neisprăvit, al lui N. Milescu. [E. Picot, *Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Paris 1883 (extras din «*Mélanges orientaux*», publiés par l'école des langues orientales vivantes, Paris, 1883), p. 17 și 46].

11. Acest loc liber, precum și cele de sub no. 6, sînt ale lui B. P. Hașdeu.

cel dinții în Biblioteca societății imperiale de istoria și antichitățile rusești de la Universitatea din Moscova, iar cel de al doilea în biblioteca fostă a grofului Tolstoi, iar acum a Guvernului. Amîndouă aceste manuscrise le presupune (Alex. Hăjdău) a fi autografele renumitului român din Moldova, spătarul *Nicolae Miclescu* și al neuitatului părinte *Dositeiu*¹².

*

Tot Al. Hăjdău, la 1869, completează și no. 3, dar cu trimiterea schimbată:

«Apoi (Alex. Hăjdău) arată că în Biblioteca Academiei de Teologie din Moscova se află în limba latină manuscrisul operei lui *Dimitrie Cantemir*, intitulată *Descrierea Moldovei*»¹³.

*

Ca o completare a nr.-lui I, curînd apoi B. P. Hașdeu publică în revista sa de la Iași, «*Foiță de istorie și literatură*», an. III, mai 1860, coloana 69, sub titlul *Notițe asupra (a) două opere (a)le lui Cantemir Vv.*, următoarele noi informațiuni, care au scăpat istoricilor literari români:

«În Arhiva Trebilor străine de la Moscova se află între cărțile dăruite de unul din foștii arhivari, Nicolae Bantăș, autograful lui *Dimitrie Cantemir: Historia Moldo-Vlachica*».

Și alle informații despre D. Cantemir, tot în «*Foiță*»: «În biblioteca principelui *Lobanov-Rostovski* se păstrează harta *Țarigradului*, dreaș de *Dimitrie Cantemir* și tipărită la Moscova în 1717, rusește, în două foi mari. Bibliografiile lui *Dimitrie Cantemir*, mai toate reproduse fiind după articolul ce însoțește traducerea engleză a *Istoriei Imperiului Otoman* (tot de *Cantemir*, — n. aut.), tipărită la Londra în 1734, nici pomeniște despre aceste două opere» (*Historia Moldo-Vlachica* și *Harta Țarigradului*).

B. P. Hașdeu avea dreptate: *Historia* a rămas necunoscută istoricilor pînă la rîndurile de față, iar *Harta* a fost numai semnalată, fără a se indica măcar locul, mult mai încoace.

*

În sfîrșit, mai avem de adăugat cîteva hrisoave inedite privind viețile lui *Miron Costin*, *Dosotei* și *Veniamin Costache*, hrisoave ce se află în păstrarea secției manuscriselor de la Biblioteca «V. A. Urechiă» din Galați.

I.

La 7189 (= 1611), 2 martie, Ion Postelnicul *Hadăubul* dă un zăpis în prezența lui *Dosotei Mitropolitul* și a lui *Miron Costin*, mare logofăt, care și iscălesc acel zăpis (manuscrisul nr. 124).

II.

Zăpis din iulie 7188 (= 1680) dat în prezența lui *Miron Costin*, mare logofăt și a altora. *Miron Costin* adaugă la urma zăpisului cu mîna sa: «Au venit înaintea noastră vinzătorii» (manuscrisul nr. 111).

III.

«Prea svințite al nostru duhovnicește părinte *Klr Veniamin* arhiepiscop și mitropolit Moldaviei. De către luminatul beizade(a) *Neculăiu* s-au numărat în Țarigrad = 2024 lei mănăstirei *Sofiei* și = 3068 lei mănăstirei sfîntului *Munte*, după adevîrînțele de sânt. Care bani, fiindcă au a se trage din veniturile mănăstirești de

12. *Anal. Acad. Rom.*, s. I, t. I, p. 203.

13. *Ibidem*.

aice ce sânt închinat la acele zise mănăstiri, să face cunoscut prea svinția voastră, că banii arătați să porniți a se număra îndată în domneasca voastră vistierie care a să pute(a) plăti polița ce este venită pentru acești bani.

1828, Febr. 17» (manuscrisul no. 84)

Conducându-mă după un indiciu dintr-o scrisoare a lui Alex. Hăjdeu adresată fiului său, B. P. Hașdeu, în care se spune printre altele: «Îți trimit două articole, pe care le vei folosi pentru jurnalul tău. În articolul cel mai mic să extragi titlul lucrării a doua a lui Cantemir din descrierea vi-ții lui Bantaș-Camenschi pe care ai luat-o cu tine» (Iuliu Dragomirescu, *Bogdan P. Hașdeu*, Buc., 1913, p. 45—46), — am dat peste un articol al lui Alex. Hăjdău intitulat: *Notiță asupra două opere ale lui Cantemir Vv*, publicat în revista lui Bogdan P. Hașdeu: *Foiță de istorie și literatură*, III, Mai, 1860, și iscălit A. H. În acest articol, Alex. Hăjdău mustără oarecum pe români, că nu cunosc încă încajuns opera marelui domnitor, apoi dă următoarea informație despre *Descriptio Moldaviae* a lui Cantemir: «Să mai adaug drept încheiere că nici *originalul* latinesc al Descrierii Moldovei nu este pierdut, precum se socotește în deobște: un exemplar se află în biblioteca răposatului Alecu Sturza, la Odesa»¹⁴.

Despre Tudosie Dubău se știe atât: că a fost *logofăt* în 1694, când a poruncit unui copist anonim să-i scrie letopisetul Moldovei compilând cronicile lui Gligorie Ureache și Miron Costin. Într-un document din 1670, 15 octombrie, *Tudosie Dubău* iscălește astfel: *СНВ ПАРКЛАБ* (fost pîrcălab). [B. P. H-u (Bogdan Petriceicu Hașdeu), *Documente*, «Focea de Storiă Română, I. Iași, anul unirii I (1859), p. 9—10].

Tudosie Dubău din 1670 e identifiacal, de către B. P. Hașdeu, cu același Tudosie Dubău care apare la 1694 ca logofăt, în nota următoare: «Mai însemnatul din (i)scă-litorii astei tocmeli¹⁵ este Tudosie Dubău, prietenul și sprijinitorul vrednicului nostru letopiset¹⁶ Neculai Costin¹⁷. Așijderea și în viața politică a Moldovei numele lui Dubău nu este fără răsunet» (*Ibid.*, p. 10). Informațiile pe care le dă B. P. Hașdeu asupra lui Dubău trebuie puse la îndoială, din cauza confuziei lui Miron cu Neculai Costin.

Cît privește faptul că Tudosie Dubău — deși în 1670 era ieșit din administrația Moldovei, deoarece se iscălește «fost», apare totuși ca logofăt în 1694, lucrul trebuie explicat în sensul că Dubău a reintrat în urmă în afacerile Moldovei, înaintînd apoi pînă la logofeție.

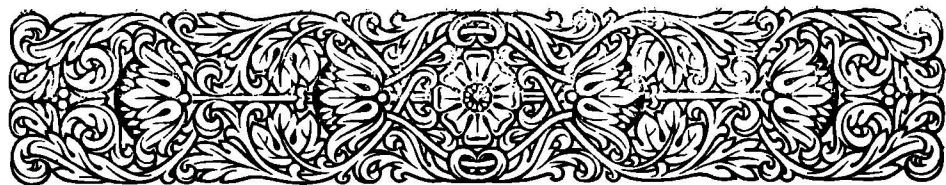
LUCIAN PREDESCU

14. Vezi amănunte și la Lucian Predescu, *Contribuții la istoria literară*, «Junimea lit.», XVIII, 1929, nr. 5—8, p. 208—209.

15. E vorba de documentul de mai sus.

16. Adică: cronicar.

17. Desigur că e vorba de *Miron Costin*.

DOCUMENTARE

DIN TRECUTUL PREGĂTIRII CLERULUI DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI (1725 — 1873)

Cu începutul existenței sale în primii ani ai întiiului deceniu al secolului al XVI-lea, episcopia Buzăului, prin acțiunea culturală ce a desfășurat-o de-a lungul celor peste patru veacuri și jumătate de dăinuire în acest fost colț de țară, constituie un capitol de viață culturală ce nu poate fi ignorat, atât de istoria culturii noastre feudale, cât mai ales de istoria vieții noastre bisericești.

Așezată la marginea de răsărit a Țării Românești, deci în calea tuturor răutăților, cum spunea Cronicarul, și suferind prin aceasta, ca o consecință logică, toate «năvălirile varvaricești», cum glăsuiește actuala pisanie a Catedralei, între zidurile ei de apărare și-au dus, totuși, existența, lipografie și școală, ca mai târziu în secolul al XVIII-lea, să întilnim aici o școală superioară de slovenie și alături de ea, o alta de limba elină, iar în secolul al XIX-lea, școală de zugrăvi și seminar teologic.

Documente certe care să ateste funcționarea unei școli înainte de secolul al XVIII-lea, nu se cunosc încă. Existența ei se presupune și nu se neagă, dată fiind, mai ales, existența unei asemenea instituții pe la minăstirile din eparhie¹. Această pentru secolul al XVI-lea. În secolul al XVII-lea «o dezvoltare mai mare cunosc la orașe școlile aparținând bisericii, atât în ce privește numărul lor, cât și organizarea lor»², dar nici din acest secol nu se cunosc documente referitoare la existența unei școli în această episcopie.

Episcopul Mitrofan al Buzăului lipărește Psaltirea din 1701 motivând, în prefață, lipsa ei de pe la biserici «și pre la școale pentru învățătura copiilor». Categorică afirmație atestă existența unor școli românești în cuprinsul acestei eparhii. Și nu se poate concepe ca ierarhii de talia lui Mitrofan și apoi a urmașului său, Damaschin «dascălul» să nu li întreținut și în episcopie școală, dar și de data aceasta lipsesc documentele.

O mărturie sigură despre funcționarea unei școli aici o avem abia în secolul al XVIII-lea, în cronică lui Radu Popescu³, care notează că voievodul Nicolae Mavrocordat a acordat episcopiei Buzăului câte 200 taleri anual din vinăriciul județului Buzău cu destinația ca «să facă școală grecească și slovenească, care s-au și făcut îndată», ține să precizeze cronicarul. Afirmația aceasta e confirmată și

1. Într-un zăpis din 25 iunie 1625, întilnim martor pe «Uriil eclesiearh, care au învățat carte în manastire la Menedic» (I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria sem.narului din Buzau*, București, 1937, p. VIII), iar la 20 aprilie 1667 exista tot aici un «Lazăr gramaic» (*Ibidem*, p. XII).

2. *Istoria României*, vol. III, Edit. Acad. Republicii Socialiste România, p. 262.

3. «Episcopii Buzăului încă i-au făcut milă, ca să ia din vinărici(ul) Buzăului în toți anii câte talere 200: și acești bani au dat măriia-sa Nicolae-vodă poruncă să nu cheltuiască la alte trebi, fără cât să facă școală grecească și slovenească, care s-au și făcut îndată» (*Cronicarii munteni*, ed. îngrijită de Mihail Gregorian, București, 1961, vol. I, p. 537).

precizată de hrisovul aceluiași domnitor, datat 9 ianuarie 1725, prin care da milă anuală 250 taleri — nu 200 cum afirma cronicarul — din vinăriciul amintit, pentru ca «să aibă a ținea sfinția sa de Dumnezeu iubitorul părintele nostru, chir Ștefan episcopul, dintr-acea milă, două școale deapurare la sfința episcopie, însă una grecească, alta slovenească». Și condiționa hrisovul ca «dascălii să fie oameni de ispravă și învățați cît se cade spre procopseala ucenicilor»⁴.

Acest domn care inaugurează epoca fanariotă în țările române, om cult, formal la școlile Apusului, caută și reușește să dezvolte învățămîntul în limba greacă, cum vedem că s-a întîmplat și la Episcopia Buzăului. Din afirmația cronicarului «care s-au și făcut îndată», rezultă că începutul școlii grecești își are existența în hrisovul din 9 ianuarie 1725. Nu același lucru se poate susține cu școala slovenească care se presupune a fi existat aici de la începutul episcopiei, actuala, prevăzută de acest hrisov, fiind cu un caracter didactic mult superior celei existente pentru formarea clericilor. Cel puțin așa rezultă din hrisovul lui Constantin Mavrocordat, din 27 ianuarie 1746, care pune obligația dascălii slovenesc să învețe pe copii «nu numai la ceaslov și la psaltire, ci mai vîrtos la gramatică»⁵.

Cum acum școala de limbă greacă e pusă pe primul plan, școlii slovenești i se oferă condiții mai grele de existență, situația aceasta reflectîndu-se și în salarizarea dascălilor, cel de slavonească de la Buzău fiind retribuit pe jumătatea celui de limba greacă, abia cu 5 taleri lunar⁶. Școlile acestea funcționau în incinta episcopiei. O situație de salariile ce se achitau dascălilor din țară, din 1 septembrie 1741⁷, specifică «înăuntru la episcopie», deci în chiliile din jurul bisericii, această funcție fiind și astăzi singura cu o așezare tipic mînăstirească, cu biserica așezată în centru, încadrată de chiliile și înconjurată de un zid de incintă.

Hrisovul din 27 ianuarie 1746 aduce informații prețioase despre organizarea acestor școli în sensul că salariul lunar al unui dascăl era fixat la 10 taleri, cu obligația însă ca atunci cînd își încasa salariul de la vameși să le prezinte o situație lunară de cîți ucenici are «și la ce mathimă învață». La rîndul lor, vameșii trebuia să înainteze aceste dări de seamă la domnie pentru ca să constate «cu ce sîrgueală sînt dascălii asupra ucenicilor»⁸.

Existența acestor școli este atestată documentar pînă în timpul războiului ruso-turc, care se încheie cu pacea de la Cuciuc-Cainargi, 21 iulie 1774, după care Alexandru Ipsilante — și el om cult și cu mult interes pentru școală — făcînd o reformă a învățămîntului, ridică școala de la Sfîntul Sava la rang de Academie,

4. Arh. St. Buc., ms. 102, f. 95; I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria semănării din Buzău*, București, 1937, p. 1, doc. 1.

5. Prin acest hrisov, Constantin Mavrocordat autoriza episcopia și pe episcopul Metodie «ca să aibă a lua vameșii din țîrgul Buzăului pe an cite 11. 360, care bani i-am orînduit domniea mea să să dea la trei dascăli pe carli i-am rînduit domniea mea pentru învățătura copiilor la aceste trei școale, însă: la episcopia Buzăului un dascăl elinesc și altul slovenesc și în țîrgul Focșanilor un dascăl elinesc. Și sa aibă a lua, pentru osteneala lor, fieștecare dascăl pe luna cite 11. 10; pentrucă doao școale, una elinească și alta slovenească, au fost orînduite încă mai denainte vreme de răposatul Io Nicolae Alexandru voevod, după cum am văzut domniea mea și hrisovul domniei sale dela leat 7233. Iar o școală elinească de la țîrgul Focșanilor, însumi domniea mea, pentru folosul de obște, m-am milostivit de o am orînduit ca să fie și acolo școală pentru învățătura copiilor.

Numai dascălii să fie oameni de ispravă și învățați cît se cade a îi și să aibă purlare de grijă cu toată nevoiuța pentru învățătura și procopseala ucenicilor. Și dascălul cel slovenesc sa aibă a învața copii(i) nu numai la ceaslov și la psaltire, ci mai vîrtos la gramatică.

Și acești bani, ce i-am orînduit domniea mea, să aibă a-i luat dascăli(i) de la vama scriserie mai sus. Iar neajungîndu-se să se ia acești bani numai din vama Buzăului, să aibă a lua părintele episcopul și dela țîrgul Râmnicului, ca să îplinească toată leafa cea orînduită de domniea mea la câte trei dascăli, 11. 360. Și să dea catastih pe fiecare lună la vameși, cînd își vor lua leafa, de cîți ucenici au, și la ce mathimă învață, și vameșii să aibă a trimite acest catastih la domniea mea, pentrucă să vedem cu ce sîrgueală sîntu dascăli(i) asupra ucenicilor» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 2—3, doc. 5).

6. George Potra, *Școala domnească de slovenie, de la biserica Sf. Gheorghe-Vechi din București*, în « *Glasul Bisericii »*, XX (1961), nr. 9—10, p. 843.

7. *Ibidem*.

8. V. A. Urechii, *Istoria Școalelor*, București, vol. IV, p. 55.

înființând în același timp două alte școli inferioare, una la Craiova și alta în episcopia Buzăului, la Buzău.

În hrisovul său din 10 ianuarie 1776, redactat în concepția iluministă și plin de interesante aprecieri față de învățătura necesară și clericilor, pentru că «imposdobește și înfrumusețează cuvîntul celor de la amvoană», Al. Ipsilante arată că a constatat «că e de trebuință neapărată înființarea și îmbunătățirea școalelor și internatelor prin țară, care sunt menite a deschide pîrae nesecate și mîntuitoare acelor care hrănesc dragostea învățăturii și acelor carii prin binefacerile ei doresc să se ridice din starea lor josnică. Pe lângă acestea — continuă hrisovul — am hotărît să înființăm alte două școli inferioare în cele două episcopii, una la Craiova și alta la Buzău, la care să poată să meargă, dacă vreau, acei lîneri ce hrănesc dragoste de învățătură, spre a învăța lecțiile gramaticale și poetice»⁹.

Cu toate că era socotită inferioară celei de la Sfîntul Sava, actuala școală de la Buzău era superioară celei existente aici cu treizeci de ani în urmă, pentru că acum se predau elevilor pe lângă lecții de gramatică și lecții de poetică. Deși programa acestei școli ne pare astăzi foarte restrînsă, la vremea aceea era totuși dezvoltată, datorită extensiunii ce se dădea acestor două materii de studiu. În această epocă termenul de gramatică se folosea în două sensuri: *lato sensu*: un complex de materii ca scrierea, citirea și *stricto sensu*: gramatica — știință a regulilor vorbirii și scrierii corecte — iar prin *poetica* nu se înțelegea numai știința genurilor literare, ci studiul literaturii, comentarii de opere literare, chestiuni de stil și compoziție¹⁰.

Dacă prin această hotărîre școala slavonească s-a desființat, luîndu-i locul alta, românească, care funcționa și la 7 iulie 1794¹¹, cu un profil de învățămînt mai laic, școala grecească și-a continuat existența, fiind semnalată în ianuarie 1779 și 4 decembrie 1802 de o anafora a veliților boieri, care arătau că urmează să se dea 250 taleri pentru «dascălul elinesc din Buzău» și 180 taleri pentru trei dascăli din județe¹².

Războiul ruso-austriac, 1788—1791, aduce cu el închiderea școlilor pînă la 17 august 1792, cînd le redeschide Mihai Șuțu, ca, ceva mai tîrziu, în timpul războiului ruso-turc (1806—1812), cînd Buzăul a fost ars și o parte din populație s-a refugiat în satele de sub deal, școala să-și înceteze iarăși existența. Aceasta reiese din cererea episcopului Costandie, din anul 1817, prin care solicita stăpînirii să țină seama și de școala elinească de la Buzău, reorganizată în ianuarie 1776 de Alexandru Ipsilante.

Veliții boieri, însușindu-și cererea, opinau ca școala să-și continue existența ca și în trecut, sub supravegherea episcopului, care avea prerogativa de a numi și dascălul convenit. Acesta trebuia să fie o persoană cu reputație, cunoscut celor din Capitală ca un element de valoare. La rîndul lui, dascălul avea îndatorirea de a trimite, pentru control la București din lucrările elevilor săi, iar la cele două examene anuale, trebuia să vină aici cu cei mai buni elevi ai săi, pentru a se controla gradul de cunoștințe ce și-au însușit. În ceea ce privește salarizarea dascălului, aceștia, avînd în vedere exigențele ce i se cereau, propuneau să i se dea, în loc de 500 taleri anual, ca în trecut, 1.200 taleri. Ioan Vodă Caragea, la 8 martie 1817, aprobă propunerile, dar majorează leafa la 1.500 taleri anual, pe care episcopia îi reținea «din banii ce răspundea pe fieșcare an, pentru școale, eparhia Buzăului de la preoții i diaconi»¹³.

Referitor la materiile de studiu ce se predau în aceste școli, reorganizate de Alexandru Ipsilante, alte amănunte nu se cunosc. Se știe, în schimb, din hotărîrea din 17 martie 1775 că această reorganizare a fost determinată de faptul «că mulți neînvățați și lipsiți de cunoștința sfințelor scripturi sînt înalță la vrednicia sfințeniei și a preoții, care în loc de folos pricinuiesc stricăciune la norodul cel binecredincios, căzînd din neștiință în lucruri netrebnice, care nu sînt cuvine nici a le zice»¹⁴.

9. V. A. Urechia, *Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor de la 1774—1786*, București, 1893, p. 38; N. Iorga, *Istoria învașămîntului românesc*, București, 1928, p. 107.

10. Ștefan Bîrsănescu, *Academia domnească din Iași — 1714—1821*, București, 1962, p. 89—92.

11. Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învașămîntului public la Buzău*, București, 1957, p. 404.

12. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, VII, p. 42; VIII, p. 330.

13. Biblioteca Acad. R. S. România, CXVI, 113.

14. George Potra, *Școala domnească de slovenie de la biserica Sf. Gheorghe-Vechi din București*, în «Glasul Bisericii», XX (1961), nr. 9—10, p. 849.

Deși cu un specific preponderent teologic, în școlile acestea se punea accentul, pentru prima dată, și pe cunoștințe de lingvistică... «Iăcîndu-să din dăstul la ale gramaticii, nota hrîsovul, absolvenții puteau trece la școlile din București, socotite de gradul doi, unde se predă «învățăturile științei, adică a celor epistimonicești și altor dialecte». Se făcea însă discriminare, în ceea ce privește sfera de recrutare a elevilor, în sensul că fiii de negustori și meșteșugari nu aveau acest drept, ci «fiind instruiți la gramatică, să se scoală apoi din școală și să meargă fiecare la meșteșuguri, pe care le vor alege părinții lor, cînd la puterea lor trupească», ținea să precizeze hrîsovul amintit caracterul de clasă al învățămîntului de atunci. Cei ce voiau să facă studii superioare la București trebuiau «să fie nobili, adică fii ai boierilor ce se află în lipsă, ori ai urmașilor de boieri ce se zic mazili, ori și străini săraci nu țărani — sublinia hotărîrea domnească — cărora li s-au dat lucrul pămîntului și păstoria, și li se cuvîne grija de acel lucru al pămîntului și de aceea creștere a vitelor»¹⁵.

Școli în alte orașe ale Eparhiei

Unul din orașele importante ale eparhiei Buzăului a fost *Focșanii*, care din timpul lui Ștefan cel Mare era despărțit în două printr-un canal deviat din Milcov, formînd *Focșanii Moldovei* și *Focșanii Munteniei*, ultimul fiind pînă la Unire capitala județului *Slam-Rîmnic*.

Capitală de județ, *Focșanii* desigur că a avut din vechime școală dar despre existența ei nu cunosc o știre mai veche decît cea din 25 septembrie 1703, cînd mitropolitul Țării Românești, Teodosie, răspunzînd la scrisoarea cărturarului episcop Damaschin al Buzăului, scria: «Iar pentru aceea ce zici frăția ta, cum că ai fost așezat cu dumnealui Spătariul, ca să facă școală acolo la biserică și alta (rupt) la ipac, adevărat așa mi-au spus și dumnealui»¹⁶. Prin laconismul și lipsa de precizare a bisericii, știrea respectivă nu ne spune prea mult. Se pare însă că era vorba de o școală modestă, așa cum funcționau multe în acea vreme pe lângă biserici. Știri precise despre existența unei școli aici o avem abia din 1735, cînd Grigore Ghica vodă pune îndatorire mînăstirii Sf. Ioan din oraș să plătească dascălul țînutul cu 50 taleri¹⁷. Ce fel de școală și cu ce fel de limbă de predare era această școală, slavonească sau românească, nu știm. În orice caz pare a fi grecească, întrucît ea a fost inițiată de Constantin Mavrocordat, prin hrîsovul din 27 ianuarie 1746 în care ținea să precizeze paternitatea acestei școli, subliniind: «Iar o școală elinească de la lărgul *Focșanilor*, însumi domnia mea, pentru folosul de obște, m-am milostivit de o am orînduit ca să fie și acolo, școală pentru învățătura copiilor»¹⁸. În 1741 exista aici un dascăl «la carte elinească i la carte grecească cu un salariu de 10 taleri lunar».

Știrile lipsesc apoi pînă în vremea lui Alexandru Ipsilante, care în amintitul hrîsov, din 10 ianuarie 1776, preciza că în «toată țara noastră domnească, în fiecare orașel am pus dascăli, atît de limba țării, cit și de limba slavonească, pentru ca să învețe băoții cunoștințele elementare, ca ajungînd aceștia în vîrstă, să nu fie ignorații». Dacă, cum ține să precizeze domnitorul, «în fiecare orașel» se orînduise dascăli, se presupune că *Focșanii*, capitală de județ, nu putea să fie exclus de la această hotărîre. Existau deci la acea dată școala grecească inițiată în 1746 și cite o școală românească și slovenească. În afară de această implicită informație, știrile lipsesc din nou pînă în anul 1787, cînd domnitorul Mavrogheni ridică leafa dascălului «ce s-a orînduit cu deosebită carte a Domniei mele la *Foc-*

15. N. Iorga, *Is.oria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 107.

16. Emil Virtosu, *Glossă despre terminologia tipografică la 1703*, în «*Hrîsovul*», I (1941), p. 450.

17. Dimitrie F. Caian, *Istoricul orașului Focșani*, Focșani, 1906, p. 126—127; Gh. Untaru, *Incepăturile învățămîntului public în Focșanii Moldovei*, în «*Studii și articole de istorie*», II, București, 1957, p. 444, nr. 21.

18. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. 3, doc. 5.

șani» — dar la care școală nu se precizează — la 15 taleri anual¹⁹ deoarece în 1780 era numai de 5 taleri²⁰.

Existența școlii din cauza războiului ruso-austriac, încheiat prin pacea de la Sîștov, 4 august 1791, este întreruptă pînă la 1792 cînd o redeschide Mihail Șuțu la cererea orașenilor «cum că depărtați fiind de orașele care au școale de învățatură cărței, să află copiii lor lipsiți fără nici o lumină de învățatura credinței, cerînd mila și ajutorul Domniei mele, de a li se rîndui un dascăl rumînesc cu leafă, de a ține școală în numitul oraș». La 2 iulie 1796, focșănenii n-aveau însă dascăl și se adresează stăpînirii să le orînduiască dascăl românesc cu leafă de la epitropia obștească. El a fost găsit în persoana preotului *Iacob de la Sf. Nicolae*, «dascăl cu învățatură și condei bun», cu 10 taleri pe lună «spre învățatura copiilor orașenilor de acolo și a împrejurașilor». Școala avea o epitropie formată din polcovnicul Ivan Partiescul și Ioan Ceaușu Copcea care erau «purțători de grijă ai școalei». Ei trebuia în primul rînd să asigure salariul dascălului, 10 taleri lunar, ce urmau să-i încaseze de la egumenul minăstirii Sf. Ioan, căruia i se pusese îndatorirea să țină «școala nelipsit»²¹.

Știri despre existența școlii grecești avem abia din anul 1804. Locuitorii Piteștilor cerînd să li se deschidă și lor o asemenea școală, Constantin Ipsilante, în răspunsul său din 14 iulie, le scrie că nu poate orîndui în fiecare oraș școală elinească, dar are în schimb multe școli, la București, Craiova, *Focșani*, unde vin alții din țări străine «de se procopesc la aceste școli — Voi dar — îi întreba domnitorul — pentru ce nu trimiteți copiii voștrii la aceste școli, cari sunt chiar aici în pămîntul patriei voastre»²².

Alle știri despre școala focșăneană nu mai cunosc pînă în anul 1826, cînd Eforia școalelor luînd hotărîrea de a înființa în fiecare capitală de județ cîte o școală românească cu o organizare diferită față de cele existente pînă acum, pentru aducerea la îndeplinirea acestei măsuri se adresa mitropolitului, care la rîndul său trebuia să dea instrucțiunile necesare episcopilor sufragani. Într-adevăr, la 18 mai 1826, mitropolitul Grigorie se adresa episcopului Chesarie al Buzăului arătîndu-i că s-a hotărît ca la toate orașele de prin județe să se așeze cîte doi dascăli «însă unul de musichi și altul de gramatichi». Cum printre orașele de frunte din eparhia Buzăului erau Buzăul și Focșanii, numitul episcop urma să ia măsurile cuvenite pentru așezarea acestor dascăli «spre învățatura cărții românești după sistima școlilor dă aici».

Era vorba deci de organizarea unor școli elementare, care urmau să fie conduse de dascăli calificați. Avîndu-se în vedere însă că deocamdată nu se găseau absolvenți suficienți ai școlii de la Sf. Sava, care după cum se știe avea rang de academie, dascălii nu erau numiți de Eforie, ci trebuia recrutați de episcop. Ei aveau îndatorirea «să învețe carte romînescă, grapsi (scriere) și socoteli», fiind retribuiți fiecare cu cîte 300 taleri anual. Și pentru că de eparhia Buzăului depindea și județul Săcuieni, episcopul Chesarie avea obligația să așeze și aici dascăli «spre învățatura cărții rumînești, ori la *Bucov* sau *Urlați*, unde va găsi de cuviință, tocmiți cu aceeași leafă»²³. După cum se observă, aceste școli luau ființă numai în capitalele de județ așa că Rîmnicul Sărat, deși țîrg, era exclus de la această măsură. Cu toate acestea, și aici funcționa o școală, deoarece în situația de plată dascălilor, din 17 martie 1780, între cei cinci dascăli «din eparhia Buzăului», figura și unul din *Tîrgu Rîmnic*²⁴.

Știri despre existența unei școli românești în alte orașe ale eparhiei Buzăului găsim în anaforaua Eforiei școalelor, din 10 decembrie 1817, prin care cerea să se orînduiască învățători români la toate orașele și cele 12 județe, mitropolitul și episcopii avînd obligația de a găsi dascălii respectivi, specificîndu-se că celelalte 5 orașe, *Focșani*, *Rîmnicul Sărat*, *Mizilul*, *Urlați* și *Vălenii de Munte* să fie sub supravegherea episcopului de Buzău.

19. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, III, p. 78; Dimitrie F. Calan, *op. cit.*, p. 127.

20. V. A. Urechia, *Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor de la 1774—1786*, București, 1893, p. 91.

21. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, III, p. 63—64; C. Erbiceanu, *Material pentru istoria învățămîntului la Români în secolul trecut. Documente inedite*, în «Biserica Ortodoxă Romînească», XVI (1892—1893), p. 97—98.

22. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, VIII, p. 442.

23. Constantin N. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungro-Vlahiei*, Chișinău, 1927, p. 119.

24. V. A. Urechia, *Memoriu...*, p. 91.

În hrisovul său din ianuarie 1776, Alexandru Ipsilante, considerând că instrucția înnoștea și înfrumusețează «cuvîntul celor de la amvon», ridicînd școlile la un nivel mai superior, arăta că absolvenții lor pot alege «viața ce voiesc sau bisericăscă sau politică». Din școlile de provincie ieșeau locofeti sau arămățici prin cancelarii și poezii. Cei mai bine înzestrați intelectualicește dintre ei puteau promova pe scara ierarhiei sociale, cum a fost cazul serdarului *Ioan Vernescu*, judecător în județul Săcueni, care, după propria-i mărturisire, a învățat carte la episcopia Buzăului²⁵, și arhiepiscopul *Samuil Tărtășescu*, ierodiacon aici între 1810—1820, apoi arhimandrit de scaun la mitropolia din București și în cele din urmă locotenent episcopal la Argeș²⁶.

Din mulțimea elevilor ce au trecut prin aceste școli alte nume nu mai cunosc. O situație clară a învățămîntului o cerea, la 16 septembrie 1797, Alexandru Ipsilante. Potrivit celor solicitate, fiecare episcop era îndalorat să arate numele dascălului și localitatea unde învață, cîți copii are în școală, cu numele lor și al părinților. Se mai raporta modul de comportare al dascălului, în special dacă «este cu silință la slujba datoriei sale». Cu toate că aceste interesante situații au fost înaintate, pentru că erau așteptate «fără de zăbavă», nu se cunosc, din nefericire, nici una, și astfel sîntem lipsiți de prețioase informații referitoare la situația elevilor.

Din rîndul dascălilor, care s-au perindat la conducerea școlilor amintite de-a lungul a cîtorva secole, n-am întîlnit decît cîteva nume și acestea cu mențiunea «dascăl sfinței episcopii», deci cu nici o referire specială la școală. Dar, cum se știe că acești dascăli nu erau numai psalți ci și profesori, nu mai încapă nici o îndoială că ei n-au activat pe lîngă una din aceste școli. Cîteva documente atestă că între anii 1740—1764 exista la episcopia Buzăului un dascăl *Vasilie*, care, potrivit unui document din 1759 fusese poslusnic²⁷, iar pentru funcția ce o îndeplinea, în anul 1740 era retribuit cu 15 taleri²⁸. În anul 1775 este semnalat la episcopie «*Mihael dascălul*»²⁹, iar în 1796 întîlnim pe un «*Nicula dascălu*»³⁰. Cîteva zapise de vînzare, din anii 1808—1810 ne dezvăluie numele altui dascăl, *Teodosie Cozma*³¹, iar în anul 1833 există un *Dimitrahe didascălul*³².

Dacă despre acești dascăli amintim nu știm precis în ce limbă au predat, cunoaștem în schimb un singur dascăl de grecească, un oarecare *Gheorghe* care, într-o plîngere, redactată în grecește și adresată generalului Chiseleff, arăta că a servit la episcopia Buzăului în timpul episcopului Constandie (1793—1819), ca psalt și dascăl de învățătură, fără să i se fi achitat leafa³³.

Referitor la *manualele* folosite în aceste școli, singura știre ne-o furnizează un inventar al episcopiei din anul 1740, care ne semnalează existența unui *lexicon slavonesc*, o *carte grecească* «de învățătură» și două *gramatici slovenești*³⁴.

25. El învățase bine grecește de vreme ce traduce din această limbă «Slujba cuviosului părintelui nostru Steliano». În tipografia Sfintei Episcopii Buzăul. La anul 1840, septembrie 18. În prefață arată că «încă în frageță vîrstă a copilăriei mele aflîndu-mă învățînd în școala ce pe acea vreme era în sfînta Episcopie Buzău mă îndeletniceam pre cit vîrstă mă erta la celirei cărților Bisericești...».

26. Pr. Marin M. Brăniște, *Samuil Tărtășescu, episcop locotenent de Argeș*, în «Mitropolia Olteniei», XVI (1964), nr. 11—12, p. 875.

27. Arh. St. Buc., Episcopia Buzăului, LVI/42, 43; X/100, LXXII/30.

28. I. Ionașcu, *Episcopul Misail (1732—1740) și averea episcopiei Buzăului după ridicarea lui de ruși*, în «Ingerul» (Buzău), XI (1939), nr. 6—7, p. 534.

29. Arh. St. Buc., Episcopia Buzăului, LXXXI/21.

30. *Ibidem*, LXI/21.

31. La 15 mai 1807 «popa Frîncul ot mănăstirea Brad» vindea 4 pogoane de vie lucrătoare și 6 de țelină situate «în poporul Mocoștilor în hotarul Bălțească (azi Lipia — Buzău) «Dascălului anume Teodosie al Sfintei Episcopii din țirgul Buzăului» (Gh. D. Ceaușel, *Zapise din tîntul Buzăului*, I, în «Ingerul» Buzău, V (1933), nr. 3—4, p. 43—44). Că purta numele de familie Cozma o știm dintr-un act de vînzare, din 9 martie 1810, prin care Lefter Faleneuc (cred însă că e Falnicul, cum apare în alte acte) vindea «jupînului Costan(dil)nu Cozma brat Teodosie dascălul Sfintei Episcopii, 4 pogoane de vie tot în Mocoști (*Ibidem*, nr. 6—7, p. 39).

32. Arh. St. Buc., Ministerul Instrucțiunii, dos. 6575/832, f. 126.

33. Arh. St. Buc., Administrative noi, dos. 2554/832, f. 1.

34. I. Ionașcu, *Episcopul Misail (1732—1740) și averea episcopiei Buzăului după ridicarea lui de ruși*, în «Ingerul», XI (1939), nr. 6—7, p. 527.

Ca «*dascăl de muzichie*» la școala înființată pe lângă episcopie în 1826 funcționa *Ghelasie Cîntărețul*, care primea leafă de la Eforia școalelor pînă la sfîrșitul lunii martie 1832, cînd, în urma înființării școlilor publice la reședințele de județ, se suprimă salariul acestor dascăli³⁵.

Am consemnat aici numai numele dascălilor despre care avem oarecare dovezi că au funcționat la episcopie. Pe lângă aceștia însă, documentele vremii consemnează existența unor «*grămăticii*» sau nume de dascăli cu singura indicație «*ot Buzău*», ceea ce presupune existența unor școli³⁶.

Întreținerea acestor școli, sub diferite organizări, de-a lungul secolelor amintite, episcopia a suportat-o datorită milelor domnești. Primul document cunoscut în acest sens este hrisovul lui Nicolae Mavrocordat din 9 ianuarie 1725 prin care acorda 250 taleri anual, realizați din vinăriciul județului Buzău. În continuare, în anul 1731 și Mihai Racoviță confirmă acest ajutor, ca după el Constantin Mavrocordat, la 11 aprilie 1732, să dea un hrisov mai explicit, prin care adăuga la mila anterioară vinăriciul din dealul Bonțestilor și 300 bolovani de sare de la ocaș Telega, condiționînd încă ca «*toată cheltuiala la aceste doao școale să aibă a o face din mila ce au făcut domnia sa, Nicolae Mavrocordat, sfinteii episcopii, precum s-au zis mai sus*». Venind la cîrma țării Grigore Ghica și el, la 12 martie 1734, confirmă milele predecesorilor săi, năuînd condiția ca episcopului timpului, cîl și cei după vremei, «*să aibă această datorie nelăgăduită, ca să ție doao școale la sf. episcopie a Buzăului, nestrămutat*».

Constantin Mavrocordat schimbă însă sistemul de asigurare a întreținerii acestor școli, înlocuind privilegiul vinăriciului prin încasarea de către episcopie a sumei de 360 taleri anual pentru trei școli de la vameșii Buzăului. În cazul cînd suma nu putea fi acoperită de aici, diferența urma să o împlinească de la vama Rîmnicului Sărat. Noul procedeu se pare însă că n-a dat rezultate bune, deoarece, la 20 februarie 1754, Constantin Racoviță și după el, la 27 mai 1764, Ștefan Racoviță, revin la vechiul sistem al vinăriciului, perceput însă numai din județul Buzău³⁷.

Sistemul milelor încetează definitiv cu venirea la domnie a lui Alexandru Ipsilante, care, la 17 martie 1775, dă problema tuturor școlilor din țară în seama unei eforii, formată din mitropolitul țării, episcopii de Rîmnic și Buzău și a marilor boieri divaniți.

Fondul global de întreținere al tuturor școlilor din țară în anul 1776 era de 15.250 taleri, sumă ce provenea din contribuțiile mînăstirilor și a preoției. 6.000 taleri provenea de la mînăstirile libere, 4.000 de la cele închinăte³⁸, și 5.250 taleri de la cei 3.500 preoți ce existau la acea dată în Țara Românească³⁹. Potrivit în-

35. Arh. St. Buc., *Logofeția picinilor bisericesci*, dos. 650/832, f. 2. «*Insemnare de numele dascălilor cîntăreți, ce primeau leafă de la școală pînă la sfîrșitul lui Martie 1832*». Să fie acest Ghelasie cunoscutul compozitor cu apelativul «*basarabeanul*»?

36. La 22 iulie 1632 o «*carte*» a episcopului Eftem e scrisă de *Gheorghe gramatic* de la episcopie, iar peste cîțiva ani, la 1676, e semnalat *Toma dascal ot Buzău*. În secolul al XVIII-lea se întâlnește un ille dascăl ot Buzău iar un *Dimian* din episcopie traduce un act din s'avonește. (I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. IX—XI!).

În secolul al XVIII-lea, *Grigorie dascălul ot Buzău* traduce din grecește în românește «*Aduarea istoriilor de la începutul lumii pînă la împărația lui Constantin Paleologu*». O copie din 5 ianuarie 1779 era făcută de către Ionță sin Constantin Logofătul din Starchiojd (V. A. Vrechia, *Istoria Românilor*, II, p. 152).

E posibil ca protosinghelul *Naum Rîmnicianu*, «*cronicarul*» și «*predicatorul crezului național*», hirotonit preot de episcopul Constandie în jurul anului 1802 să fi fost profesor la școala de aici. În anul 1818 înființa prima școală românească la biserica Precista din Ploiești, cu patru clase (N. Iorga, *Relații culturale greco-române*, în «*Revista istorică*», V, 1919, p. 65).

37. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. 1—4, doc. I—VI.

38. George Potra, *Școala domnească de slovenie de la biserica sf. Gheorghe-vechi din București*, în «*Glasul Bisericii*», XX (1961).

39. După cum se vede, toată întreținerea școlilor era lăsată pe seama mînăstirilor și a preoților, excluzîndu-se ierarhia superioară. În Moldova, în anul 1726, Mihai Racoviță hotărîse ca alimentarea bugetului școlilor să se facă prin contribuția mitropolitului cu 50 taleri, episcopii

semnării din «iratul cutiei școalelor pe leat 1797 Ghenar», episcopia Buzăului contribuise la susținerea acestui fond pe anul 1796 cu 670 taleri⁴⁰.

Din această situație cât și din alta de mai târziu — 1802 — «simbria dascălului elinesc al Buzăului» era de 250 taleri anual, iar pentru alți trei dascăli de la școlile de prin județe — nemenționate — se plătea în total 180 taleri, un salariu destul de modest — în comparație cu cel de la Buzău.

Școala de grămătică

Paralel cu amintitele școli cu caracter general, administrate de episcopie, au funcționat și școli speciale pentru pregătirea clericilor, cunoscute în Țara Românească sub denumirea de școli de grămătică sau de candidați, spre deosebire de cele din Moldova, care se intitulau școli catehetice⁴¹.

Sub denumirea de grămătică, etimologie neogreacă (gramaticos), erau cunoscuți, în trecut, slujbașii din cancelarii care și ele se numeau grămăticii⁴². Cu timpul, pentru considerentul că știau să scrie și să citească, termenul s-a extins și la auxiliarii preoților — dascăli și paracliseri — aceștia din urmă cunoscuți și sub denumirea slavă de țircovnici (crukovniku), termen care ulterior, mai ales sub formă peiorativă, s-a extins și la dascăli⁴³.

Pe timpul funcționării la biserica respectivă, făcând un angajament cu satul⁴⁴, unii din ei se pregăteau în vederea hirotoniei, devenind prin această situație candidați la preoție în cazul când se ivia loc vacant prin deces sau demisie. Alții,

cu 30—40 taleri, negustorii 30, boierii mari, 10 taleri și boierii mici 5 taleri, dar din pricina «mintelii boierilor» s-a renunțat la acest procedeu și s-a hotărât ca preoții să fie scutiți de orice dări către stat cu obligația de a plăti, în schimb, un galben pe an pentru fondul școlilor (Ștefan Bîrsănescu, *Academia domnească din Iași*, București, 1962, p. 42).

Preoții și diaconii din eparhia Buzăului, potrivit hotărârii lui Al. Ipsilante, contribuiau cu cîte 3 groși iar de la Vodă Caragea cu cîte 6 taleri, 80 parale, plătiți în două «sferturi», la Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru («Biserica Ortodoxă Română», XVI (1892), p. 215), iar cei din cuprinsul mitropoliei, pînă la intervenția mitropolitului Grigorie al IV-lea, din anul 1823, cu cîte 8 talari, 20 parale («Biserica Ortodoxă Română», anul XVII, p. 290).

40. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, VII, p. 40, 42.

41. Arhiepiscopul Dr. Veniamin Pocilan Bîrlădeanu, *Școlile catolice din eparhia Hușilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLVIII (1930), p. 945—950; 1019—1029, 1117—1129.

42. În anul 1505 înțelegem ca diac în cancelaria domnească pe un «Tudor grămătic» (C. Bălan și P. Cernevoideanu, *Documente inedite slavo-române din Țara Românească din veacurile al XVI-lea și al XVII-lea*, în «Romanoslavica», XI (1965), doc. VI, p. 344).

Noțiunea de grămătic, sinonimă cu cea de secretar este folosită și în secolul al XIX-lea, vezi Arh. St. Buc., Administrative noi, Logofetia pricinilor bisericesti, dos. 1511/1833, numiri de grămătică la minăstiri.

43. Anafora arhierilor din Țara Românească adresată stăpînirii în Ianuarie 1813 — amintită mai sus — arată că de la războiul ruso-turc, 1806—1812, denumirea de grămătic, slujbaș bisericesc, a fost înlocuită cu cea de țircovnic «pe limba slovenească» (D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea*, Vălenii de Munte, 1915, p. 56, n. 1).

44. Această reiese din însemnarea făcută pe mineiul lunii august, Neamț, 1831: «În zilele cînd s-au cumpărat aceste 12 Minee de lună, au fost dascăl unul postelnicul Mihailche de la Valea Teancului. La acela am început și ne-am învățat din începutul cărții. Și am isprăvit toată cartea la dînsul și în urma lui am intrat cu dascăl și am fost pînă acum trei ani. Deosebit cît voi mai ședea de acum înainte, că nu aveam strămutare, fiindcă eram și candidat satului, și ca să se pomenească am însemnat aceea, că slova va rămîne iar mina va putezi și cine va ceti va zice Dumnezeu să-i erte păcatul și să-l odihnească cu toți dreptii, la apa odihni. 1810 august 10, Nica Tânase de la Muscelul Darii» (Informația preotului I. Neamu din comuna Gherăseni, raionul Buzău).

Acești candidați la preoție sau grămătică nu puteau să se «strămute» din sat, deoarece erau prinși, de catastrăfiile ce se făceau la 7 ani, la locul respectiv, unde erau scutiți de caplație. Un grămătic nu se putea hirotoni dacă nu era trecut în catastrăfie ca redajnic. Cînd totuși era nevoie absolută de hirotonie, atunci el trebuia «să aibă la mină» adevărata locuitorilor că ei îi vor plăti dajdia (Preotul Marin M. Braniște, *Alegerea și așezarea preoților în slujbă, după documentele argeșene*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961) nr. 7—8, p. 625).

pentru a scăpa de dăjzii, erau hirotoniți supranumerar, ajungându-se ca în anul 1811 la un sat de 11 case, cum era Stănilăvești din județul Vlașca, să fie: 2 preoți, 5 diaconi și 3 țircovnici, aproape cîte unul de fiecare casă, iar la 13 case, cîte erau, la aceeași dată, în satul Crîngurile din același județ, existau 2 preoți și 5 diaconi⁴⁵.

Știri despre existența și rolul acestor grămălici pe la biserici le aflăm dintr-o anafora⁴⁶, semnată de mitropolit și cei doi episcopi, adresată domnitorului în ianuarie 1813, în care se arată că preoții «singuri nu pot săvîrși această dumnezească taină a preoției, de nu vor avea doi grămălici ajutor: adică, un dascăl și un paracliser». În continuare, anafora ne dă amănunte interesante în sensul că se precizează că «din început» ei erau scutiți de dăjzii, înțîi, că sînt de ajutor preoților la săvîrșirea slujbelor, și al doilea, pentru că în urma morții vreunui preot «să hirotonește în locu-i dintr-acei grămălici, ca unii ce sînt deprinși la învățătura cărței și cu știința de orînduiala slujbelor bisericești». Dar, pentru că pe alocura unii dintr-acești grămălici erau puși la bir de către săteni și zapcii mirenești, ierarhii solicitau domnitorului să sloboadă poruncă în toată țara să nu mai fie supărați «de dăjzii și angarale acești cîte doi grămălici de fieștecare biserică, care vor avea pectoluite arhieresti la mîinile lor, mai vîrtos că unii sînt nevîrstnici, necăsătorii și cei mai mulți feciori de preoți»⁴⁷.

Se pare că determinat de această doleanță, Ion Gheorghe Caragea voievod, la 4 februarie același an, în loc să vină cu scutirea de biruri solicitată, adresa ierarhilor țării un pitac prin care reglementa hirotoniile, motivat fiind că «la lagma preotească, de la o vreme încoace curge un mare calahrisis (abuz, n.n.), nesuferit asupra hirotoniilor prin mijlociri neprimite bisericii, pentru că nu să hirotonisesc după trebuință pe la locurile ce să află lipsă de preoți sau diaconi, ci peste trebuință cu asupră înmulțindu-să hirotoniile fără de nici un cuvînt, și cu aceasta să pricinuieste lăcuiitorilor mireni însărcinare și nedreptate».

45. D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea*, Vălenii de Munte, 1915, p. 56

Știri despre această penurie preotească a trecutului, pentru eparhia Buzăului, ne oferă o statistică mult mai tîrzie, din 1833, care notează la Valea Sibiciului, sat cu 77 familii, 6 preoți, iar la Sibiciu de sus, cu 74 familii, 5 preoți (I. Ionașcu, *Catagrafia preoților din eparhia Buzăului în anul 1835*, Buzău, 1838, p. 4, n. 5).

46. C. Erbiceanu, *Material pentru istoria bisericească și politică a Românilor în secolul prezent*, în «Biserica Ortodoxă Română», XVI (1892—1893), p. 206—207.

47. O confirmare prețioasă despre situația acestor grămălici pe la biserici le-o dă următoarea însemnare pe un Penticostar, București, 7291, aflat la parohia Grecii-Meșteni: «Să se știe că am scris eu Cărtea, când eram la moșu popa Radu satu Greci: eram grămălic cînd ajutam la biserică și învățam carte (Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Materiale documentare istorice la monumentele feudale bisericești din raionul Găești, regiunea Argeș*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965), nr. 5—6, p. 470).

Cît privește afirmația anaforei că acești țircovnici erau «nevîrstnici, necăsătorii și cîi mai mulți feciori de preoți», e confirmată în parte de *Catagrafia Eparhiei Ungrovlahiei în 1810, publicată de diaconul Nicolae M. Popescu*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XXXVIII (1914). Astfel, la Măgurele din Deal am întîlnim pe un Tudor dascăl de 17 ani, la Cărdăreț-Iliov găsim pe Petre dascăl sîn popa Necleac de 15 ani, iar la Biagadiru de sus întîlnim pe Călin dascăl de 17 ani (*Ibidem*, p. 611, 813, 846).

Se constată însă că se mai făcea totuși distincție între termenii de dascăl și țircovnic. Așa bunăoară, la biserica Țigănia funcționa și dascăl și țircovnic (*Ibidem*, p. 607). La Tințava găsim pe Dimitrie țircovnic sîn Popa Ion, de 24 ani (*Ibidem*, p. 606) iar la satul Poenari întîlnim pe Marin țircovnic sîn Ivan, de 80 ani (*Ibidem*, p. 604).

Copiii preoților învățau carte în casă. Prima inițiere era cititul la ceaslov și avansatii la Psaltire, catagrafia respectivă noînd această netă distincție cu mare grijă. Radu, fiul preotului Costandin sîn Costandin de la Goslinari, de 7 ani, «învăță ceaslov» (*Ibidem*, p. 595), pe cînd Tudor, fiul preotului Nicola sîn Hristea de la Buciumeni, de 11 ani, «învăță Psaltire» (*Ibidem*, p. 597).

Nu aceeași situație întîlnim la copiii preoților bucareșteni. Aici, unde funcționa și școlă precești, întîlnim copil de 5 ani învățînd «la filadă grecește», unul de 6 ani la «octoih grecesc», iar altul de 11 ani, învăță gramatică grecească. Întîlnim însă și copii de 5—8 ani care învățau «cîoite rumânești» sau psaltire rumânească (Alex. Lăpădatu, *Catagrafia bisericilor bucareștene la 1810*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXXI (1908), p. 696, 690, 691).

Potrivit instrucțiunilor ce se dădeau acum, candidatul la preoție înarmat cu artele cerule, trebuia să se înfățișeze la arhiepiscopul său, pentru a fi cercetat «după orînduiala bisericească pentru vrednicia lui, iar mai virtos pentru învățătură». Găsit «vrednic și cărturar», dosarul cu actele solicitate însoțit de recomandarea arhiepiscopului respectiv se înaintau, spre aprobare, stăpînirii politice.

Domnitorul Caragea ține să se respecte întocmai această hotărîre și de aceea o redactează în stil cominatoriu. Consecințele ignorării respectivei hotărîri vor afecta în mod direct pe contravenienți, deoarece «pe oricare îl va găsi preot sau diacon de acum înainte fără de anafora întărită de Domnia mea la mîna lui, să nu-l cunoască în ceata preotească, ci ca pre un mirean și dajnic între birnicii țării» (să-l socotească cei însărcinați cu perceperea birului), afirmă pitacul respectiv⁴⁸.

Reținem pentru problema ce ne interesează că cel ce aspira la preoție, pe lângă cercetarea canonică, era examinat «mai virtos la învățătură». Dar cercetarea aceasta, cu toate că, potrivit hotărîrii domnești, avea prioritate, nu e explicită, pentru că deși lasă să se întrevadă știința de carte a acestor candidați nu se specifică unde și-o însușiau și mai ales nu se face nici o referire la modul cum își însușiau cunoștințele necesare preoției. Se pare că existau cursuri sumare de cel puțin cîteva săptămîni, care constituiau o tradiție în această situație, de vreme ce domnitorul Caragea ține să precizeze că nu vine cu o inovație, ci vrea doar să se mențină pe linia înaintașilor.

Cu toate sancțiunile prevăzute, hotărîrea a fost totuși eludată sub diferite forme. Așa reiese cel puțin din hrisovul lui Alexandru Nicolae Șutu voievod care afirma că în unele cazuri hirotonia se da pe bani. În fața acestei situații, hrisovul din 28 august 1820 puneu îndatorirea că de acum înainte «hirotonia să se facă în dar, fără dare de bani», iar pe cel care solicită preoția trebuie «a-l orîndui preoșfintia sa mai întîi la școala rumînească ce este așezată a să dăilnici cu toate științele cele trebuincioase spre împlinirea datoriilor sale» și, după ce va aduce «mărturie în scris de la cel dintîi dascăl al școlii că este destoinic a primi dorița, i se va da darul în dar»⁴⁹.

De notat că hrisovul domnesc a fost determinat de intervenția în acest sens a mitropolitului Dionisie Lupu, care luase răspuns în scris de la ceilalți episcopi că și ei «sînt într-o cugetare cu preoșfintia sa și că vor fi următorii întru toate și întocmai celor mai sus zise». Avem deci, prin aceasta o informație indirectă despre existența unei asemenea școli și la episcopia Buzăului în această perioadă. Cartea de hirotonie dată de episcopul Constandie grămăticului Ene Radu sin Mihai pe seama bisericii din Odăile, raionul Cislău, la 25 mai 1818, constituie cea mai veche știre documentară despre existența acestei școli⁵⁰.

Școala și-a depănat firul existenței, sub diferite denumiri și organizări, cu întreruperi cauzate doar de «iuțimea răzmiriților» sau a epidemiilor de holeră, pînă în anul 1863, cînd, ca și toate celelalte existente pe lângă episcopiile din Țara Românească, au fost desființate pentru totdeauna.

48. C. N. Maleescu, *Acte și scrisori din trecut*, în *Cuvîntul adevărului*, VI (1908), nr. 21, p. 220.

49. Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central*, București, 1978, p. 18-19, doc. VIII.

Dispoziția ca darul să se dea în dar, să se fi referit și la așa-zisul *plocon al hirotoniei* care consta nu mai puțin din: un herbec, 2 banite de orz, 6 vedre de vin, 30 de găini și 8 galbeni? (V. A. Urechla, *Istoria Românilor*, III, p. 29).

50. Arh. St., Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 46/864, f. 227.

În cartea de hirotonie se menționează «*ucernicul grămătic*». Termenul era în uz în întreaga țară. Pentru episcopia Rimnicului să se vadă: T. G. Bulat, *O carte de diaconic, de la festul episcop de Rimnic, Nectarie, ajuns mitropolit*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», anul XLI (1923), p. 376.

Mai tirziu, termenul de grămătic e înlocuit în cărțile de hirotonie cu cel de «*cititor*». Pentru anul 1830, la Argeș, cînd întîlnim acest termen, să se vadă: Preotul Marin M. Braniște, *Alegerea și așezarea preoților în slujbă, sub Regulamentul Organic...*, în «*Mitropolia Olteniei*», XIII (1961), nr. 7-8, p. 623, n. 24).

Pentru episcopia Buzăului să se vadă: Arh. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 46/864, f. 227, unde întîlnim termenul de «*cititor*» în loc de grămătic.

Distrugerea arhivei vechi a episcopiei și a protopopiatului Buzău ne privează de interesante și valoroase știri despre existența acestei școli, iar puținele și răzlețele documente ce s-au mai păstrat nu ne furnizează date decât din anul 1830 înainte și acestea cu multe lacune.

Județul Brăila, fost raia turcească, revenind din anul 1828 din punct de vedere bisericesc la episcopia Buzăului, lipsa preoților se resimțea în așa măsură, încât dascălii existenței erau siliți să fie hirotoniți preoți, în urma unor sumare cunoștințe dobândite într-o asemenea școală. La 8 ianuarie 1830, episcopul Chesarie, răspunzând scrisorii ispravnicului Brăilei, biv vel sărdar Iancu Arion, confirma lipsa de preoți în această parte, ca o consecință logică a ocupării ei de către turci, dar nu accepta atitudinea celor care voiau să se preotească fără a urma școala preoțitoare. «Căci nu numai că nu sînt, ci și cînd sînt de intră în cinul preotesco, nu să trag nici într-un chip a veni în școala Sfintei Episcopii ca să-i deschiză la învățatură, ci voiesc ca să fie tot orbi precum au fost și pînă acum». Dar, continuă episcopul Chesarie, adevărul e că se simte mare lipsă de preoți în întregă eparhie, și mai mult aici, în această parte. Un impediment serios pentru rezolvarea situației îl constituie și răceala «spre cele bisericesci» a locuitorilor din acele părți «din pricina educației ce au avut pînă acum», încît nu se pot hirotoni oameni din sate străini de cel unde o lipsă de preot, fiindcă respectivul nu poate «să-și lase casa, namestiile, ograda și altele și să meargă într-un sat străin unde nu are nici o rostire de a-și chivernisi casa și copiii săi» și unde acești locuitori, datorită răcelii amintite, nu caută «a-l milui». Cu toate acestea, trebuie rezolvată această situație, și dezlegarea ei episcopul Chesarie n-o vede decât printr-o măsură administrativă mai forte — «Poruncește strașnic zapciilor — scrie el ispravnicului — ca să-i găsească la careva oameni prin sate, din dascălași ce să mai află sau din alții și fiindu-le atestat că sînt slobozi de dajdie, însuși zapcii să-l silească ca să vie aici la școala Sfintei Episcopii să învețe și să se hirotonisească preoți, înfricoșîndu-i că iarăși li va pune la bir de nu vor veni, și așa poate vom face vreo treabă...»⁵¹. Sublinierea acestui procedeu ne scutește de a mai face comentarii referitoare la metoda de a preoți aproape fără voie, nu din convingere, ci de frica birului.

Regulamentul organic aduce înființarea seminariilor, dar datorită faptului că primii absolvenți ai celui înființat la Buzău în anul 1836, au ieșit abia în 1840 și în număr destul de redus, pentru că în anul I nu intrau decât 20 elevi, lipsa preoților proveniți din seminariști trebuia suplinită cu grămățici, astfel că școala de candidați și-a continuat viața-i modestă alături de seminar⁵², pînă în anul 1847, cînd legea din 8 martie «secția II. Pentru seminariii» interzicea hirotoniile neseminariștilor⁵³.

Izvorită din grija de a avea preoți cu un nivel intelectual mai ridicat și cu o mai largă orientare teologică, hotărîrea aceasta a fost pusă de îndată în aplicare dar, datorită evenimentelor de la 1848, cînd seminariile au fost închise pînă în anul 1851, ea a fost de scurtă durată.

Lipsa preoților, mult resimțită în urma epidemiei de holeră, faptul că preoții văduvi prin deces se retrăgeau la mînăstire iar unii erau «în stare de ajuns a bătrînelilor și neputincioși», precum și nefuncționarea seminarului, care se redeschide abia la 1 aprilie 1851, a determinat pe locotenentul de episcop Fiotei ca, la 25 februarie 1849⁵⁴ să intervină la Departamentul Credinței să se încuviințeze «ca de nevoie și vremelnicește, pînă la înființarea seminarului a se hirotonisi preoți și din țircovnicii căsătoriti, care vor trece un curs mai scurt de învățatură neapărat trebuincioasă unui preot, potrivit adevăci cu punerea la cale ce s-au făcut

51. Arh. St. Buc., *Administrative vechi*, dos. 2595/830, f. 24.

52. O atestare documentară a acestei existențe pareale la Buzău încă nu cunoscm, dar ea nu se neagă, de vreme ce la Argeș în 1810, primeau atestate 20 grămățici (Gh. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeș*, București, 1936, p. 19).

53. Și nimeni nu va mai putea de acum înainte să se hirotonisească, dacă nu va fi trecut învățaturile în vreunul din aceste seminare (*Vestitorul românesc*, XI, nr. 21, 15 martie 1847, p. 84).

54. I. Ionașcu, *Materiale documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. 70, doc. 108.

tot asemenea împrejurare și la eparhia sf. mitropolii și a sf. episcopii Rîmnic⁵⁵. Cum această derogare se făcuse pentru mitropolie și episcopia Rîmnicului încă de la sfârșitul anului 1848, cererea episcopiei Buzăului a fost aprobată fără întârziere. La 11 martie 1849, episcopia primea răspuns că se aplică și ei jurnalul sfatului administrativ în sensul că se aprobă cererea «de nevoie și vremelnicește»⁵⁶.

Nu întotdeauna însă înlocuirea preoților «în stare de ajuns a bătrînelor și neputincioși» se făcea în mod corect. Simulînd o neputință, mulți din ei demisionau pentru a fi înlocuiți, potrivit unei prealabile înțelegeri, cu un candidat provenit din țîrcovnici, din numărul cărora, de altfel, făcuse parte și el. Și cum acest procedeu era cunoscut de stăpînire, pentru că din dosarul candidatului nu lipsea demisia preotului bătrîn, vodă Barbu Știrbei ținea să atragă atenția asupra rolului preotului în viața credincioșilor, de unde se impunea o mai bună pregătire, subliniînd că el «trebuie să împreune învățătura Scripturilor și o moralitate pilduitoare, ca să fie în stare să împlinească Sfintele taine cu evlavie și știință și să păstorească cu vrednicie turma sa». Dacă, prin forța împrejurărilor, s-a acceptat să fie admiși la preoție țîrcovnici, departamentul, avînd în vedere principiul mai sus anunțat, continuă el, trebuie «a se încredința cu deasupra mai întîi, de desloinicia unor asemenea candidați și a nu recomanda spre hirotonie, fără numai pe țîrcovnicii aceia ce vor avea calitățile cerute și pentru locuri care vor fi lipsite cu desăvîrșire de preoți», vizînd, evident, prin aceasta, demisiile «din cauză de slăbiciune»⁵⁷. Dar, pentru că această hotărîre era cuprinsă într-un ofis — nr. 435 din 26 octombrie 1849 — Departamentul Credinței comunicîndu-l, la 4 noiembrie 1849, episcopiei Buzăului, arăta cu această ocazie că, pînă se va redeschide seminarul, acești candidați vor trebui să urmeze în «școala de acum a eparhiei științele hotărîte pentru clasul I și al 2-lea prin regulamentul seminarului pregătitoare»⁵⁸. În cazul cînd «prezisa chibzuire» va fi aprobată, ținea să adauge departamentul Credinței, atunci locotenentul episcopal trebuie să pună de îndată în aplicare noua programă de învățămînt și să aibă permanent în vedere ca să nu li se elibereze acestor candidați atestate «mai înainte de a cunoaște că au trecut bine cursul acestora de fiecare țîrcovnic, cerut de preot după neapărată trebuință»⁵⁹.

Hotărîrea de a se ridica nivelul didactic al acestor școli cel puțin la gradul a două clase seminariale demonstra din partea stăpînirii o sporită grijă pentru pregătirea preoților și constituia în sine un vădit act de progres. Ea a fost primită însă de bieții candidați, împotriva așteptărilor, cu o dirză împotrivire, care s-a manifestat pînă la părăsirea școlii, exemplificator în acest sens fiind raportul profesorului candidaților de la episcopia Rîmnicului⁶⁰.

55. Mitropolia Ungrovlahiei făcuse o ad.eșă similară încă de la 22 noiembrie 1848, iar episcopia Rîmnicului intervenise, în același sens, la 9 decembrie 1848. La 8 ianuarie 1849, Sfatul administrativ propunea «ca vremelnicește pînă a se înlemnea seminarele spre a putea scate da-juns școlari, să se primească a se hirotoni preoți și din țîrcovnici căsătorii, care vor face un curs mai scurt de învățatură neapărată trebuincioasă unui preot» (I. Ionașcu, *Material documentar* ..., p. 71, n. 2). 56. *Ibidem*. 57. *Ibidem*, p. 72, doc. III.

58. Programă seminariilor, elaborată în anul 1835, prevedea pentru anul I: Citirea și scrierea, Declinații și conjugări, Aritmetica pînă la frîngere și Tîlcul evangheliei. În anul II se preoa: Exerciții gramaticești, Geografia, Urmarea de aritmetică și ceva cunoștințe de măsura ea locurilor și de leguirile ce sînt în îndatorirea juraților satului, Cîntarea bisericească, Tîlcul evangheliei și Catihismul (I. Ionașcu, *Material documentar*..., p. 16).

59. I. Ionașcu, *Material documentar*..., p. 72, doc. 112.

60. Ierodiaconul Atanase Stoenescu, viitor episcop, raporta episcopiei că a adus la cunoștința candidaților noua hotărîre de mărire a duratei cursurilor. «Însă unde aveam nădejde ca să văz o bucurie întrîinși, pentru folosul ce era să dobîndească prin acest curs de învățături, dinpotrivă i-am văzut pe toți descorajați și apărîndu-se cu totul, propiindu-mi feluci de cuvinte împotrivitoare: ba încă cei mai mulți văzînd exacta hotărîre a stăpînirii într-aceasta, simțîndu-și vîrsta trecută și mijloacele slabe, împovărați fiind de trebuințele familiilor, au cunoscut că le este cu totul greu și peste putință de a rămîne în școală pînă să săvîrșescă acest curs de învățături, zîcînd că deși vor părăsi ei casele doi ani, ce vor mai găsi întocmîndu-se acasă după un timp atît de lung. Și așa, după cum ziseiu, cu totul descorajați, mai toți au plecat acas; încît astăzi diabia au rămas cinci școlari în clas» (Arh. St. Buc., *Ministerul instrucțiunii*, dos. 1495/848, f. 172).

Deși ca scop și teoretic, hotărîrea era, cum am spus, bine venită, din punct de vedere pedagogic-practic, ea era irealizabilă. Și aceasta, pentru că nu se avea în vedere situația candidaților care erau oameni în vîrstă, căsătoriti, cu familii împovărate și, în cele mai frecvente cazuri, cu mari lipsuri materiale. Această realitate a fost cît se poate de bine intuită și sesizată de ierodiaconul Inochentie Chițulescu, profesorul candidaților din Mitropolie, viitorul episcop de Buzău, cleric cu o aleasă pregătire, cîștigată în țară, în seminarul și la colegiul Sfîntul Sava, cît și peste hotare, la Pesta.

Primind ordinul de a preda candidaților de preoți studiile prevăzute de programa seminariilor pentru anul I și II, el raporta mitropoliei că «nu pociu să fac acest pas, cu școlarii, carii mi se încredințează, fiindcă dinșii nu sînt mai mult copii, cînd facultatea tînerii de minte poate lucra mai cu lesnire, ci ei sînt asăzi bărbați, și cei mai mulți părinți împresurați de tot felul de griji familiare și sociale, adecă între această vîrstă și într-acei stat, cînd dinșii nu pot mai mult să se ocupeze cu mehanismul gramaticii și geografiei». Ierodiaconul care învățase latina la universitatea din Pesta nu putea fi acuzat că e refractar la o dispoziție care avea ca scop o îmbunătățire a pregătirii clerului. De aceea ținea să adauge că «neapărata trebuință a acestor studii și eu o cunosc», dar pentru că acești candidați se hirotoneasc în mod excepțional, timpul acordat pregătirii, împrejurările și vîrsta lor, mai ales, nu permit, ca să-i pregătim pe cum cere mersul preoției. De aceea, se explica el, cu dinșii nu se poate urma această exactitate poruncită și numai aceea ce putem face din ei, fiindcă capacitatea lor este prea slabă, pentru niște studii ca acestea sau mai înalte și timpul prea scurt căci, chiar doi ani de li s-ar hotări să rămîie în școală, ei totuși nu sînt în stare să săvîrșească pre-scrisele studii din cele două clase seminariale». Și ca un cunoscător al capacității lor, ierodiaconul Inochentie venea în continuare cu propuneri concrete în ceea ce privea materiile de studiu⁶¹.

Cu toate că această sesizare era cît se poate de îndreptățită, Departamentul Credinței n-a revenit momentan la vechile dispoziții. Peste doi ani însă, la 7 mai 1852, pe intervenția mitropolitului Nifon ca să fie primiți la hirotonie «candidații de preoți ce, ca externi, vor trece învățăturile clasului I al seminarului», la care se adăuga catehismul și slujba bisericească, pentru ca astfel să se completeze în rîstimp de trei ani parohiile vacante, domnitorul punea următoarea rezoluție: «Încuviințăm și întocmirea claselor provizorii pentru învățătura țircovnicilor, pînă a începe să iasă preoți numai din seminaruși, însă recomandăm iarăși prea sfințitorilor șefi ai eparhiilor, să chibzuiască a se da acelor țircovnici înlesnirile ce Noi am însemnat în rezoluția dată la raportul Departamentului Credinței de la 11 iulie 1851, nr. 3430, ca să poată fi și țircovnicii tratați ca școlari interni și, prin urmare, priveghiați de aproape despre a lor moralitate, care este cea d'intîi bază a învățaturii unui preot»⁶².

Rezoluția, după cum se vede, vorbește de «întocmirea claselor», deci se rămîie la vechea hotărîre ca acești candidați să facă materiile celor două clase de seminar. După trei ani de experiență, s-a dovedit că programa acestor cursuri, care nu ținea seama de cele mai elementare principii pedagogice, depășea cu mult nivelul cunoștințelor elementare pe care le posedau candidații în momentul intrării lor în această școală⁶³, și consecința logică era aceea că e.vii grămălici nu puleau să și-o însușească temeinic. Și nu puteau, pentru că acești candidați făceau exerciții de citire și totodată li se cerea să memoreze multe și variate cunoștințe pe un fond aperceptiv aproape inexistent. Din cauza aceasta, școlile de candidați,

61. Arh. St. Buc., Ministerul instrucțiunii, dos. 1495/48, f. 165.

62. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 106, doc. 153.

63. Și în seminar veneau țircovnici slab pregătiți la cilire, încît în anul 1845 se lua următoarea hotărîre: Departamentul spre tîmăduirea unei asemenea zîmăcinări ce sa pîcînuște țircovnicilor, au facut următoarea regniia. Oricine va voi să îmbrățișeze treapta preoției, va fi dator mai întîi să se deprînză la învățăturile pregătitoare ce se cer pentru intrarea în școlile, adecă la citirea slobodă și pe înțeles, la scriere regulată și celeași și la cele patru lucrări aritmeticești, ca sa nu se mai întîmple ca acum cînd, «unii se întorc înapoi, iar alții stă aici în oraș în cheltueli și pierdere de vreme» (C. N. Mateescu, *Acte și scrisori din trecut. Material pentru istoria preoției oltene din veacul al XIX-lea*, în «Arhivele Oltenei», anul VII (1938), p. 35).

din această perioadă, dădeau absolvenții slab pregătiți «fără altă știință, decît aceea a rînduieiilor bisericii», după cum recunoștea însuși mitropolitul Nifon într-un raport către vodă Știrbei, din 12 martie 1853, prin care propunea o nouă programă de studiu mai redusă.

Dar măcar nici acele «rînduiei ale bisericii», grămăticiei nu le stăpîneau în mod temeinic, cauza fiind aceeași supraaglomerare a programei. «Silindu-se să învețe pe dinafară Vechiul Testament, Soboarele, cunoștințele pastorale și altele, constata cu îndreptățire mitropolitul, și memoria lor nefiind deprinsă din copilărie a ținea minte, își pierd vremea cîte un an și doi, lăsindu-și în ruinare casa și familia sa, ca să ajungă a da un examen a cărui rezultat este cu totul departe de scopul chemării lor, căci nici acele științe nu le țin minte, nici la celelalte ce se cer neapărat la datoria lor de preoți nu se deprind bine, și enoriașii bisericilor lor sînt osîndiți a suferi în mijlocul lor niște preoți nedepriși cu datoriile lor duhovnicești».

Pentru îndreptarea situației, mitropolitul Nifon propunea o nouă programă, întocmită pe «baze mult mai înlesnicioase, dar neapărate servicii ce se pun asupra-le», care se rezuma la noțiuni strict dependente de exercitarea preoției, predate în șapte luni de zile, dintre care una de practică efectivă. O dată cu această reducere, se prevedeau și cîteva hotărîri care tindeau la o mai bună organizare a cursurilor⁶⁴.

Proiectul, strict limitat la pregătirea profesională, a obținut totuși aprobarea superioară, fiindcă, la 25 mai același an, mitropolitul Nifon intervenea la Departamentul Cultelor ca să poruncească cîrmuirilor județelor «ca recomandăția candidaților să nu se mai facă precum s-a urmat pînă acum, în orice vreme și în orice zi, ci împlinindu-și ei formele legiuite, se vor înainta aici totdeauna la începutul fiecărui semestru», potrivit programei. Deși aprobată și adusă la cunoștința celorlalți episcopi sufragani, noua programă pare însă că n-a fost adoptată și de aceștia. Afirmația e valabilă cel puțin pentru Buzău, deoarece într-un atestat eliberat în anul 1858 sînt prevăzute aceleași materii ca în 1853, anul amintitei reforme.

Școala aceasta avea un nivel didactic scăzut, pentru că — definită în termeni contemporani — era o îmbinare de școală elementară și profesională. Cursurile n-aveau o durată fixă, ele variind între 5 luni și 2 ani, elevii veneau oricînd la școală în cursul anului⁶⁵ și o absolveau atunci cînd își însușeau cunoștințele ce li se predau⁶⁶, mînturie în această privință fiind atestatele care sînt eliberate în

64. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 110, doc. 156.

65. La 25 iunie 1853, după cum am arătat, mitropolitul Nifon propunea reglementarea intrării în școala la începutul fiecărui semestru nu «precum s-a urmat pînă acum, în orice vreme și în orice zi» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 113, doc. 161).

66. Unii din candidați, mai ales după revoluția de la 1848, erau foști seminariști, alții funcționaseră ca învățători prin sate sau ca logofeți și aveau cunoștințe superioare față de ceilalți abia știau să citească, urmasii la aceasta școala o perioada de timp scurta.

Astfel, cînd episcopia Buzăului intervenea în 1859 la Departamentul credinței ca să obțină aprobarea hirotoniei diaconului Nicolae Georgescu pe seama minăstirii Vintilă Vodă, Județul Buzău, ținea să arate că «deși n-a urmat tot studiiu prevăzut în programa seminariilor ci numai în școala de grămălici ce era pregătitoare pe lînga seminarul Santei Episcopii, dar fiind de mai înainte și ca paraclisier și ca cîntăreț peste saptămîna la sinta Episcopie cunoaște foarte bine toate rînduielele bisericesti» (Arh. St. Buc., Ministerul Instrucțiunii, dos. 2762/859, f. 1-6).

Mai exemplificare în acest sens este amintita intervenție a ierod. Atanasie Stoianescu, profesorul candidaților de la episcopia Rîmnicului, care scria Departamentului în acest sens: «Mai văz ca C(institut) Departament face observație și la timpul intrării și ieșirii fiecărui candidat din școală, care la unii, vazîndu-se cam scurt, nu poate crede că acei candidați au putut să și facă cursul învățăturilor prescrie. Insa aceasta nu a fost o alta pricina decit că unii dintrînșii sînd seminariști și din pricina evenimentelor trecute silite, fara vreme, a se risipi pe la căsute lor, și-au putut să-și ia atestate iar alții, mai mulți ani ca învățători de sate, totodată ca și logofeți, au avut destulă cunoștința despre acele învățători, și le-au trebuit o puțină vreme pentru a le repeli; iar după aceea, dînd examen și aflîndu-se destoinici și-au luat atestate. Acestea dar, au fost pricina de unii au eșit într-un timp mai scurt din școală», încheia profesorul Atanasie Stoianescu (Arh. St. Buc., Min. Instrucțiunii..., dos. 1495/1848, f. 172).

tot cursul anului calendaristic⁶⁷. Materiile de învățămînt nu se predau zilnic pe clase și ore, ci fiecare disciplină se predă în întregime și după terminarea ei se începea cu alta⁶⁸.

În anul 1835—1836, înainte de înființarea seminarului, programa de învățămînt era cît se poate de sumară și se limita la: «scriere regulată, orînduiala bisericească, cele patru lucrări aritmeticești, catehismul și idei generale de istorie sfințită»⁶⁹. După înființarea seminarilor s-a căutat să se predea un amestec de materii luate din programa seminarilor de patru clase. Astfel, în anul 1851, se prevedeau: «Citire cu înțelegere pe cărți bisericești precum: ceaslov, la psaltichie, Vechiul și Noul Testament, Tilcul evangheliei ce se predă în anul al II-lea în seminar și «pastoralul» după manuscris și alle cărți bisericești», materie ce nu era prevăzută în seminar. Se mai predă: «Învățătura pe dinafară a părților ce se cuvine a ști un preot: «scriere regulată, toate slovele în rînd», gramatica cu «analisisul, parte din sintacs și ortografie», aritmetica: «cele patru lucrări simple și complexe»; geografia: Țara Românească, care nu se predă în seminar, apoi Catehismul cel mare. Deprindere la cîntările bisericești și Orînduiala bisericească după tipic, din anul al IV-lea al seminarilor⁷⁰.

După cum se vede, în comparație cu nivelul apercceptiv al elevilor, școala avea o programă încărcată, încercîndu-se ca în timp de un an să se țină pasul cu cei pregătiți în seminarii. La aceasta, în anul 1853 se mai adăuga: Chiriadodromion, Istoria bisericească «cu soboarele și eresurile» și noțiuni cu caracter profesional și social, cerute de împrejurări: exersarea în lucrarea Sfintei Taine, măsurătoarea pogoanelor și datoriile jurăților⁷¹.

Cînd se vorbește despre o școală, în afară de materiile de studii, trebuie să cunoaștem manualele folosite, profesorii, elevii și localul unde a funcționat.

La început, materiile de învățămînt se predau după dictare. Cele mai rezolvate însă, cum era Pastorală, se predau după manuscris, specificîndu-se, după cum am văzut, chiar în atestat. Cu timpul, cînd au început să se tipărească manuale pentru școlile publice sau pentru seminarii, se foloseau o parte din acestea. Astfel, după informațiile ce ni le oferă atestatele se folosea «Catehismul cel mare (tradus de păr(intele) Efrosin Poteca» și tipărit la Buzău în anul 1836, sau: ediția din 1853 a ierodiaconului Iraelie, profesor al școlii, iar din 1858, ediția tipărită de episcopul Filotei, la Buzău. Începînd cu anul 1852, se folosea ca manual de Pastorală *Datoriile preoților*, București, 1852. Știm aceasta din următoarea însemnare: «Această Datorie pusă asupra unui preot ce să numește Pastorală este a mea, a suplicălitului luat de la D. Învățător B. Bălăbănescu Profesorul Școliei Berca pentru candidația de preotie. Și am cumpărat-o cu lei șase, parale... și spre știință am însemnat spre a fi nerătăcire și cei ce o va lua spre furare să nu rodiască ceia ce el va ceti întrinsa. 1852 Mai 23. Nicolaiu sin preotul Dinul satul Beceni»⁷².

După toate probabilitățile, avîndu-se în vedere că autorul a funcționat un timp ca profesor al școlii, aritmetica se învăța după manualele tipărite la Buzău de ierodiaconul Dionisie Romano⁷³, ipoteza fiind întărită de chiar titlul ediției din

67. În anul 1851, la 23 mai, se elibera atestatul no. 24 (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 2129/854, f. 8), la 29 mai 1852, atestatul avea no. 33, ca în aceeași lună, în 24 zile 1859, să se elibereze atestatul nr. 1 iar la 11 noiembrie, același an, atestatul no. 15. În anul 1855, tot în luna mai, se elibera atestatul no. 6 (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1791/851, f. 8; 2762/59).

68. Cunoaștem aceasta din următoarea însemnare: «Să se știe că la anul una mie opt sute cincizeci și doi la luna lui noiembrie în două zeci cu ajutorul maicii precisti am săvîrșit de învățătura aceasta pastorală de sub iscafiți și apoi am început la istoria sfința. Nicolae Popesciu». Însemnare pe «Datoriile preoților... traduse din Slaono-Rusește de C. Macruța», în tișografia Știntei Mitropolii București, 1852, p. 236, aflată la muzeul episcopiei Buzăului, no. 218.

69. I. Ionășcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. XIX.

70. *Ibidem*, p. 84, doc. 129.

71. *Ibidem*, p. 112, doc. 160.

72. Însemnarea e făcută pe aceeași carte semnalată la nota (8), care e mult mai concludentă pentru folosirea ei ca manual.

73. *Bibliotecă tinerilor începători de ierodiaconul D. Romano, dată în Școala Națională din Buzău. Partea II. 1833, iunie 20. Scurtare de aritmetică*. Cuprindea: prințipii numeranții, adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea numereilor întregi; adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea completită; regulile de trei, regula dobinzilor, regula tovărășilor, regula amestecării,

1853 care arată că «iar acum pentru trebuința Seminarului și pentru Școalele Bisericești, în care să pregătesc cei ce vor să intre în Seminar s-au tipărit iarăși».

Un alt manual «pentru cei ce se îndelneticesc la învățătură și cîntarea frumosoelor slujbe bisericești» a fost *Octoih și Catavasieriu*, format mic, tipărit de ierodiaconul Dionisie Romano la Buzău, în anul 1839⁷⁴.

Cărțile acestea erau însă rare și scumpe. Semnificativă în acest sens este o însemnare care arată că pentru un ceaslov imprumutat pe termen de doi ani, tatăl solicitatorului a trebuit să facă proprietarului cărții două postalioane. Astăzi procedeul pare neverosimil, dar el s-a folosit într-un sat de pe valea Buzău'ui⁷⁵.

Cheltuielile suportate în școală de acești candidați erau de multe ori peste puterile lor materiale, cei mai mulți dintre ei avînd o stare materială mai mult decît modestă. Situația aceasta este atestată de nenumărate jalbe adresate stăpînirii, în care acești candidați afirmă că și-au cheltuit tot avutul ca să poată învăța 6—12 luni. Astfel, un grup de 32 grămăticii, fără să-și arate domiciliul, solicitînd Domnitorului accelerarea formelor pentru hirotonie, subliniau că au urmat în acest scop «în orînduitele școale», unde au săvîrșit «cursul învățăturilor cerute după instrucțiunile date de înaltele Stăpîniri». Ei țineau însă să adauge că «pentru acest Sfînt Dar, am cheltuit tot avutul de la casele noastre și acum am rămas muritori de foame...»⁷⁶. Afirmatia constituie în mod evident o exagerare. Este însă important de subliniat acest amănunt deoarece el subliniază multe și grelele cheltuieli ce le făceau candidații în cursul acestei scurte școlarizări, după cum atestă însemnarea unuia din ei: «Însemnare pentru cîți bani am cheltuit de cînd am intrat în școală și pînă am ieșit din școală: 308 lei și 38 parale cu cărțile, cu hîrțile, cu legume, cu pîine, cu scule, cu plocioane, cu prefacerile adică formele hîrtilor, cu cerneală, condei de fier, un pahar de vin, că nimica nu mi-a dat satul, nimic de loc în zece luni de zile cîtă somă de zile sunt, după ce am venit la Buzău altă cheltuială de bani»⁷⁷.

Oameni săraci, în marea lor majoritate, doritori de a fi scutiți ca preoți de capitație, de clacă și de dijmă, candidații intrau în școală după ce în prealabil își făceau formele pentru parohia respectivă dar, mulți din ei, depășiți de cheltuielile ce nu le mai puteau suporta, se retrăgeau fără s-o termine. Așa s-a întîmplat cu Nicolae Țircovnic sîn popa Mihai de la Pietrosu-Buzău care, în anul 1835, «singur s-au retras din școala sfintei episcopii, din pricina sărăciei, fără de hirotonie», atestă un document oficial. Și Ștefan Țircovnic sîn popa Ion ot Potecă ce-i zice și Podul Moncii, slobozit la hirotonie la 2 octombrie 1834, s-a retras «din școala Sfintei episcopii din pricina sărăciei acum în vremea foametei(i) fără de hirotonie», confirmă același document⁷⁸.

O statistică completă de cei ce au trecut prin această școală ar fi interesantă și de un real folos preoților care întocmesc monografia bisericilor unde slujesc. Dar, pentru că n-am unîlnit o situație întocmită în epoca respectivă, ea e greu de alcătuit. Considerînd însă că pînă la înființarea seminariilor, în anul 1836, toți viitorii preoți, principial, trebuia să treacă prin această școală, numărul lor va fi fost destul de mare. Dar și după înființarea seminariilor ieșeau din această școală absolvenți candidați mai mulți decît din seminarul buzoian care, în vara anului 1851, da doar 14 absolvenți⁷⁹.

Unele date prețioase pentru problema care ne interesează le furnizează «statistica eclesiastică a Eparhiei Buzeu» din anul 1878, a cărei jurisdicție se întindea

74. *Octoih și Catavasieriu. Cu blagoslovenia iubitorului de D(um)nezeu episcop al sfintei Episcopii Buzău, D. D. Chesarie. Tipărit de un iubitor de podoaba sfînteor biserici Buzău. În tipografia sfintei episcopii. Anul 1839 Octombrie în 25.*

În anul 1843, ierod. D. Romano cerea Eforiei Școlilor să-l recomande ca manual profesorilor școlilor începătoare fiind trebuincioase celor ce se îndelneticesc cu învățatura cîntărilor bisericești (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 3391, f. 420).

75. Horia Constantinescu, *Biserica Sfinții Voievozi din Biscenii de sus*, în «I. geru», Buzău, XI. nr. 12, p. 862. 76. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1495/848, f. 70.

77. Horia Constantinescu, *art. cit.*, p. 863.

78. I. Ionașcu, *Cartografia preoților din eparhia Buzăului în anul 1835*, Buzău, 1933, p. 20 și 22.

79. La I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 109, n. 1, la 29 decembrie același an, în cele 4 clase, erau doar 50 elevi (*Ibidem*, p. 99, doc. 149).

atunci doar peste județele Buzău și Râmnicu Sărat. La această dată tîrzie, în județul Râmnicu Sărat grămăticii erau în procentaj de 47%, iar în județul Buzău de 36,6%. În acest județ, în special pe valea Buzăului, existau și un număr destul de ridicat de practicanți, 11,6%, amănunt care dezvăluie că nu toți preoții treceau prin școala de candidați⁸⁰.

Cu toate că această statistică oglindește situația preoților din punctul de vedere al studiilor, subînțelegîndu-se că toți grămăticii au trecut prin această școală, totuși din date răzlețe dar sigure cei pe care i-am întîlnit obținînd atestate sînt doar aceștia :

Anul 1835

Anghel Constandin ot Sălcioara, Râmnicu Sărat, Matei popa Ianache ot Bordești, Gheorghe sin Ioniță Mocanu ot Slobozia Chirițoiului, Râmnicu Sărat, Neagu sin popa Neagu ot Neculești, Gheorghe popa Ion ot Rubla, Enache Florca, Stîlpu, — Buzău, Ioniță Stamatiu — Buzău.

1836

Ion Stamate.

1851

Ion Dinu popa Crăciun, Jățu, Nehoiși, Gheorghe Dițescu, Nicolești, Nicolae sin preotul Ion, Albești — Buzău, Apostol sin Sandu, Amara, Râmnicu Sărat, Ioan sin Grigorie, Corbu și Blihari, Râmnicu Sărat.

1852

Ion sin popa Constandin, Smeenii — Buzău, Tănase sin popa Marin, Năeni — Buzău, Gheorghe sin Lupașcu, Padina ce-i zice și Macovei, Buzău, Coman sin Ștefan, Valea Fîntinii — Buzău, Gheorghe sin preotul Șerban, schitul Rătești — Buzău.

1853

Panaît Crăciunescu,, biserica Sfîntul Dumitru, mahalaua Pîțăresii, Râmnicu Sărat, Agapie sin preotul Neagu, Curmătura — Buzău, Pavel sin preotul Ștefan, Pîrscov, Buzău.

1855

Vasile sin preotul Gheorghe, Ungureul — Buzău, Coman Gomoescu, Maxenu — Buzău.

1856

Duță sin preotul Radu, Valea Viei, Buzău.

1857

Stan Dobrișan, diacon la Mînăstirea Săseni, Buzău.

80. La acea dată situația preoților din județul Buzău, potrivit studiilor, era următoarea : 107 grămălici, 54 practicanți, 79 seminariști, 13 cu 1—3 clase de seminar, 39 fără indicarea studiilor ; total 212 preoți.

Județul Râmnicu Sărat se prezenta astfel : 1 cu clase normale, 51 cu 4 clase seminariale, 22 cu 2 clase seminariale, 3 cu 3 clase de seminar, 71 grămălici, 2 fără arătarea studiilor ; total 150 preoți «Biserica Ortodoxă Română», IV (1878).

1858

Vasile Maxin, Glodeanu Cîrlig — Buzău, Constandin preotu Tănase, Sarînga — Buzău, Petre Stanciu, diacon, Manolache sin preotul Mihai.

1859

Iancu Stanciu, Robești — Buzău, Marin Badea sin preotul Radu, Glodeanu Cîrlig, Nicolae Gheorghescu, minăstirea Vintilă Vodă.

Unde a funcționat această școală nu am găsit date precise. Profesorul B. Iorgulescu, autorul Dicționarului geografic și istoric al județului Buzău, afirmă că ea a funcționat la episcopie pînă în anul 1838, cînd a fost mutată de episcopul Chesarie la minăstirea Berca, metoc situat la o depărtare de mirca 25 km de Buzău, pe șoseaua Buzău—Brașov.

Deși în sprijinul așezării sale nu aduce nici o mărturie documentară și cu toate că în inventarele episcopiei, întocmite destul de amănunțit, în anii 1819 și 1825, nu întîlnim nici cea mai mică aluzie referitoare la existența unei școli în chiliile din incinta episcopiei, ea poate fi totuși reținută deoarece este întărită de alte știri indirecte. Prima este afirmația episcopului Chesarie în amintita adresă către cîrmuitorul județului Brăila prin care îl ruga să silească pe «dăscălași» sau alți celăteni «să vie aici la școala sfintei Episcopii să învețe și să se hirotonească preoți». S-ar putea totuși obiecta că «aici la școala sfintei episcopii» nu indica în mod expres locul, mai ales că și la alte eparhii școli similare funcționau în altă localitate, pe la minăstiri. Dar afirmația aceasta o socotim valabilă pentru susținerea ipotezei că școala a funcționat în episcopie, fiind întărită și de considerentul — și aceasta este a doua știre — că în anul 1835 profesor al acestei școli era ierodiaconul Dionisie Romano. Acesta însă din anul 1832 era învățător în orașul Buzău și dacă școala ar fi funcționat atunci la Berca, el nu s-ar fi putut deplasa acolo cu mijloacele de călătorie ale vremii, în timpul liber, mai ales că era singurul învățător al școlii publice din orașul Buzău. Mai mult, în atestatul pe care el îl elibera la 25 octombrie 1835 lui Florea Enache din Stîlpu, se precizează că s-a dat «în sfînta episcopie a Buzăului»⁸¹, amănunt care ne scutește de a mai aduce alte argumente în sprijinul afirmației.

Profesori, pe lângă ierodiaconul *Dionisie Romano*, menționat în anul 1835, întîlnim în 1836 pe ierodiaconul *Iraclie din episcopie*⁸², iar între anii 1850—1855⁸³ e atestat documentar *Bonifatie Bălăbănescu*, fost seminarist buzoian și cînlăreț la minăstirea Berca, retribuit cu 200 lei lunar.

În acest timp școala avea și un profesor de cîntări, plătit cu 125 lei lunar, dar numele nu îl cunoaștem, și un îngrijitor, cu 50 lei lunar. Cheltuielile de întreținere ale școlii — costul lămpelor și luminărilor — pe opt luni, se ridicau în anul

81. Arh. St. Buc. Ad-live noi, dos. 999/835, f. 8, citat după I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. XIX.

82. Ierodiaconul Iraclie a editat în anul 1839 un Catehism, în anul 1856 era protosingheltul eparhiei, apoi arhimandrit și egumen la Berca pînă în anul 1863. În 18.8 semna circulara trimisă de episcopie preoților cu îndemnul de a răspîndi în popor ideile de libertate ale noii Constituții.

83. Bonifatie Bălăbănescu, care moare la 21 ianuarie 1871 (Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 92/871, f. 33) e atestat profesor la Berca în anul 1850 de urmatoarea însemnare: «Subsemnatul fiind de rivna cugetului meu am intrat la anul 1850 aprîite 29 la învățatura în școala episcopiei Buzău, care este așezată la sfînta mănăstire Berca, unde acolo se predă lecții de Bonifatie Bălăbănescu, corespunzătoare de învățăturile cele folositoare pentru cei ce voesc a îmbrățișa cînul preoțesc Pentru care ștîință să fie că după ce am urmat mai bine de un an de zile neconțenit, împreună cu fratele Grigorie Ionescu, epitropul acestui molfelnic apoi amîndoi, din dumnezeasca pronic am primit de la D. învățător atestate supt a sa iscălitură coprinzătoare că sîntem slobozi a primi hirolonie. Drept aceea, spre ținere de minte am însemnat aici și rog pe cei ce vor citi această însemnare să mă pomenească și să roage pre milostivul Dumnezeu de a se erta a mele păcate. 1851 Avg(ust) 9. Grigorie Dișescu Niculești» (N. A. Constantinescu, *Biserici și minăstiri din județul Buzău, Parlea II-a*, în «Ingerul», XIII (1941), nr. 5-6, p. 388).

1849 la 1150 lei⁸⁴. Între anii 1856—1859 întâlnim profesor pe preotul Avram Stănescu și el fost seminarist buzoian și apoi profesor al seminarului⁸⁵.

Școala și-a dus modesta existență alături de seminar, de multe ori concurându-l, pînă la venirea în fruntea eparhiei ca locțiitor de episcop a arhimandritului Dionisie Romano, care, găsindu-o ca necorespunzătoare și retrogradă, o desființează la sfîrșitul anului 1859⁸⁶.

Înaintînd Departamentului Cultelor, la 20 ianuarie 1861⁸⁷, o întinsă și interesantă adresă, plină de constatări surprinzătoare referitoare la situația școlilor de grămătică în comparație cu seminariile, care nici ele, de altfel, nu dăduseră rezultatele scontate, și, înfățișînd, în același timp, procedeele la care apelau candidații spre a se hirotoni, arhimandritul Dionisie scria:

«La numirea subscrisului de locotenent la această sf. episcopie, am găsit și o asemenea școală de candidați, care mai întîiu își făceau toate formele de hirotonie și pe urmă veneau ca să intre în școală ca să învețe. Urma(ș)u cîte două sau trei luni, și acestea într-un curs de un an sau doi, fiindcă nu-i erta nevoile casei. Și în toată această vreme alerga pe la onor. departament, pe la episcopie, pe la proprietar, după ce-și căpăla un atestat, Dumnezeu știe cum, se făcea preot».

Dar acesta nu era progres, Domnule ministru, nota constatativ cărturarul și entuziastul susținător al școlii, și de aceea, arăta în continuare acest zelos propagator al culturii, «îndată ce m-am numit aici locotenent, am desființat această școală⁸⁸, liberînd la hirotonie numai pe aceia ce aveau atestat...». Și ca unul care avea o bogată experiență didactică, după propria-i marturisire «ca profesor și chiar rector de seminaru în curs aproape de 20 ani» a putut constata mai bine lipsurile acestora. Înfățișîndu-le cu curaj și fără menajamente, arhimandritul Dio-

84. I. Ionașcu, *Materiale documentar...*, p. 73, doc. 114. În bugetul episcopiei pe anul 1859, întocmit în decembrie 1859 se prevedea: «Leata profesorului însușărit cu învățătura (Ircovnicilor, Casatori), ce se primesc vremenește spre îndepînirea țipei de preoți ce a.e. epa.lia la unu din biserici, socotindu-se de la 1 aprilie, cînd are a începe învățătura (Ircovnicilor, cu cîte lei 200 pe lună».

85. Preotul Avram Stănescu figura în situația de «efie ce se dau profesorilor și slujb. și or seminarului pe trimestrul ghenarie 1856» ca «profesor de clas (ai) 2-rea (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 123, doc. 180). La 9 septembrie 1859 figura însa pe lista celor ce se cuvin celor de mai jos anumiți amplotași și slujbași ai sf. episcopii pe trimestrul iunie 1859, cu 400 lei «pe iunie și august» (*Ibidem*, p. 115, doc. 219), ca pe trimestrul ianuarie 1860 să fie trecut cu 450 lei (p. 15.). Cu toate că aceste însemnări nu-i arăta pe pr. Avram Stănescu ca profesor al candidaților, el a funcționat totuși în acest post, marturie stînd atestatele eliberate de el în t.e. anii 1860—1869. Se pare însa că aceasta era formula ce a i se plăti salariul, căci un raport înaintat Dep. e.dinții de arhim. Dionisie Romano, locțiitor de episcop, la 26 iunie 1860, îl arată ca profesor al candidaților pe pr. Dimitrie Vlaicușescu, dar cu lamurirea că «acest post, la forma ea bugetului anului cor., s-a ocupat de par. Avram Stănescu, iar după ce s-a desființat școala de ca.d.da.i. pomenitul a trecut în alt post la consistorie...» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 153, doc. 234).

86. La 11 noiembrie 1859 se elibera atestatul no. 15 de cate pr. Avram Stănescu diaconului Nicolae Georgescu pentru mîinăstirea Vintîia Voda (Arh. St. București, Min. I.st.r., dos. 2762.59, f. 136).

87. I. Ionașcu, *Materiale documentar...*, p. 167, doc. 300.

88. Ministerul Cultelor, la 28 ianuarie 1861, aducea la cunoștința directorului seminarului buzoian ca școala «candidaților de preoți din rîndul grămăticilor este desființată prin buget de la 1 ianuarie» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 186, doc. 219). Cu toate acestea, la 12 octombrie același an, se revine, în sensul că: «școlotele sucursale pentru pregătirea candidaților de preoți din rîndul grămăticilor vor mai exista încă provisoriu pînă cînd seminarele vor fi în stare a da numărul cerut de preoți; însă ca și în trecut, cite una pe lîngă fiecare s.c.m.n.ariu, cu o programă ce se va chibzui de Eforie, pentru studii mai mîrginite, în care se vor prenumera și noțiunile teologice cerute neaparat, și cu salariul prevăzut pentru profesori prin bugetul anului 1860» (*Ibidem*, p. 198, doc. 321).

Școlile acestea își duc existența tolerată pînă în anul 1863, cînd la 25 octombrie, ministerul instrucțiunii aduce la cunoștință directorilor de seminar că «toți candidații de preoți sub numire de grămătică vor fi obligați a urma și ei ca externi clasele seminariale după program, fiind datori de a da examene și a lua certificate întocmai ca cei interni» (*Ibidem*, p. 218, doc. 362).

nisie propunea sporirea numărului seminariștilor, care era foarte redus, aceasta fiind, de altfel, singurul motiv care a justificat existența acestor școli alături de seminarii, care însă le-au făcut «mare rău»⁸⁹.

Școala de la schitul Dălhăuți

Fostul învățător, profesor și director de seminar, care dorea o preoție cu un nivel teologic destul de ridicat, în care scop inițiase chiar o facultate de teologie la mănăstirea Neamț, idee avansată dar temerară pentru anul 1855, când a fost stareț aici, desființând școala de grămătică socotită, pe drept cuvânt, pentru vremea sa, înapoiată, deschide în toamna aceluiași an, 1859, la mănăstirea Dălhăuți în apropiere de Focșani, o școală pentru prepătirea tinerilor monahi.

Dacă nivelul pregătirii clerului în general era redus în cea mai mare parte la cunoștințele școlii de grămătică, în schimb, mulți din monahii de prin mănăstiri abia puteau citi. Starea aceasta, arhimandritul Dionisie, care își suplînise lipsa școlii printr-o variată și asiduă lectură, ajungînd să cunoască la perfecție și limba franceză, acum cînd cîrnuia o eparhie, n-o mai putea tolera. Și motivul cel mai puternic și logic totodată care concura pentru suprimarea acestei situații îl determina poziția de viitor a unui monah care putea deveni arhieru, pe cînd un cleric de mir abia putea ajunge protopop. Dar, spre a evita împotririile, pentru că măsura era destul de îndrăzneată și surprinzătoare pentru vremea sa, mai ales că gustase din amărăciunile provocate de ignoranța agresivă, datorită unor măsuri tot cu caracter cultural ce le inițiase în timpul stăriei de la Neamț, arhimandritul Dionisie ia, în prealabil, contact cu cei mai de seamă stareți și capacitîndu-i, trimitea, la mănăstirile de călugări din eparhie, o circulară prin care le vestește deschiderea acestei școli.

Circulara, datată 22 august 1859⁹⁰, după ce începe cu considerații generale față de rostul mănăstirilor, unde viețuitorii, petrecînd o viață mai lipsită de grijile materiale, pot să se dedice rugăciunii, citirii și învățării Sf. Scripturi, ca apoi și ei «să poată lumina și pe cei neșliuitori», subliniază că potrivit acestor principii, conducerile mănăstirești au îndatorirea de «buna țineră și frumusețea sfințelor biserici de preoți, diaconi și cîntăreți învățați și cunosători de muzică și de rînduiala bisericii». Realitatea însă contrazice aceste frumoase principii deoarece cercetările pe care le-a făcut prin mănăstiri au dus la constatări nesatisfăcătoare

89. Iată pasajul prin care arăta această situație :

«Dați-mi voie însă, Domnule ministru, ca să vă arăt niște împrejurări, ce privesc pe acest seminariu, în parte, și altele, care pot fi aplicate și la celelalte seminarii. Ca profesor și chiar rector de seminariu în curs aproape de 20 ani, am putut cunoaște lipsela ce avem.

Sunt mai mult de 25 de ani de cînd s-au înființat seminarele într-această țară, atît la mitropolie cît și la episcopie. Aceste seminare au trecut prin mai multe faze, s-au schimbat multe programe, potrivit guvernelor ce am avut. S-au cheltuit multe milioane, dar rezultatul a fost puțin. Cea mai mare parte din tinerii eșiți din seminariu nu se mai faceau preoți :

I pentru că nu le era existența asigurată, fiindcă locurile cele mai bune pînă cînd ei învățau în seminariu se ocupau de candidații(ți) cei însurați, care ei nu ședeau în școală decît cîteva luni,

Și al 2-lea, că unii din profesori ca să încurajeze pe simpliti școlari la învățătură, în loc d-ale pune înainte sărăcia Apostolicească și a le arăta înalta misie la care sunt chemați, făcîndu-i să cunoască că aceasta *nu este o meserie pentru ei ci o vocatione*, le promitea munți de aur și un viitor fericeț. Eșînd din seminar simplu școlar, pierdea aceste frumoase iluzii și renunța a se face preot. Iată o cheltuială deșartă.

Pe lîngă acestea, Domnule ministru, și dacă s-ar fi desființat Școalele de candidați ce se afla(u) pe lîngă episcopii, și chiar cînd fiecare școlar eșînd din seminar ar fi îmbrățișat cariera preoții, tot nu era de ajuns pentru trebuințele bisericii, căci am observat că în curs de un an de zile dintr-o mie de preoți 30 lipsesc prin moarte, prin neputință d-a mai sluij cele sfinte din pricina bătrînețelor și alte împrejurări. Așa dar, la fiecare mie de preoți a trebuit ca să poată lipsi candidați însurați, să fie în seminar un număr de 30 școlari cel puțin. În vreme ce în nici un seminar nu se găsea un asemenea număr, iată trebuința care au silit pe chiriarhii ca să fie candidați însurați, lucru care a făcut mare rău seminarelor».

90. Muzeul episcopiei Buzăului, dos. nr. 421.

toare în sensul că această datorie la unele din ele este neîndeplinită «fiind lipsite bisericile de preoți și slujitori trebuitori așa precum cere marea cuviință a religiei». Datorită largii înțelegeri a arhimandritului Benedict de la Poiana Mărului⁹¹ care, «a dat chiliile și bisericuța ce are în schitul Dălhăuți făcute cu a sa cheltuială, îndatorindu-se a ține și patru călugări din schitu Poiana Mărului la învățătură», școala se deschidea la 20 septembrie 1859 în schitul Dălhăuți.

Ceilalți stareți de la schiturile de călugări din eparchie erau îndatorați să trimită la episcopie cel mult pînă la 15 septembrie, cîte doi «și mai mulți călugărași tineri sau frați care vor avea plecare la învățătură și fire de cîntări», de unde vor fi trimiși la Dălhăuți. Aceștia, la rîndul lor, aveau obligația ca, după săvîrsirea cursului stabilit, să se reîntoarcă la schiturile de melanie «spre a fi (folositori) atît pentru podoaba Bisericii, cît și a învăța și pe alții». Și ca să trezească în aceștia un deosebit interes și totodată să sublinieze utilitatea și importanța acestei hotărîri, arhimandritul Dionisie ținea să sublinieze realitatea: «Prea cuvioșia ta — spunea el — cunoști că în orașe sau chiar sate nu se pot face preoți decît tineri ce au trecut cursul învățăturilor în seminarii.

Călugării nu sînt supuși aceștia îndatoriri, cei mai mulți dintrînșii ce fac diaconi și preoți abia știind să citească; cu toate acestea, clerul cel înalt, Stariți, Egumeni, Arhimandriți și chiar Arhieri se fac dintre călugări.

Fi-va oare cu dreptul și este cuviincios pentru Ierarhia Bisericească ca preotul de sat care se face astăzi să fie mai învățat decît șefii lui?», se întreba cu îndreptățire zelosul arhimandrit.

Considerînd această justificată măsură culturală o «întreprindere religioasă și națională», se evidențiază cu pregnanță că această ardentă preocupare pe care arhimandritul Dionisie o așisa față de cultură în general, nu era izvorîtă decît dintr-un fierbinte patriotism de care a fost animat toată viața și pe care l-a manifestat suficient prin participarea la revoluția din 1848.

Personalul școlii era foarte redus: un profesor pentru cunoștințele religioase, în persoana preotului *Dimitrie Vlaiculescu* și un cîntăreț, al cărui nume nu-l cunoaștem, pentru muzica bisericească, primul salarizat cu 150 lei iar al doilea cu 50 lei, lunar⁹².

Alte informații despre această școală nu mai cunosc, dar ea a avut o existență scurtă. Din cauza depărtării ei de episcopie, neputînd fi îndeajuns supravegheată, în toamna anului 1861 a fost mutată la schitul Nifon, situat la circa 30 km depărtare de episcopie, pe șoseaua Buzău — Brașov⁹³.

Școala de la Schitul Nifon

Deschiderea școlii a avut loc într-un cadru festiv la 1 octombrie 1861. Locotenentul de episcop Dionisie, luînd parte la această festivitate, a ținut, cu această ocazie, o substanțială cuvîntare, plină de interesante considerații în legătură cu rolul învățăturii în viața omului.

91. Despre acest monah, arhim. Dionisie scria în «Precuvîntarea» din *Manualul adevăratului religios*... Iași, 1858, că această tipăritură i-a fost cerută de «mai mulți părinți spirituali, povățuitori de suflete în calea mîntuirii, între care însemnez cu plăcere pe precuvioșia sa Arhimandritul Benedict starețul de la Poiana Mărului din Țeara Românească, bărbat plin de moralitate și de zel religios, cu care aflîndu-mă în Focșani în iarna anului 1857 vorbiam mai de multe ori să ne chibzuiam asupra mijloacelor ce s-ar cuveni a se lua spre a povățui pe cei ce au îmbrățișat viața monahicească pe o cale de moralitate și de progres, potrivit trebuințelor sfîntei noastre Biserici și Nației».

92. Intr-un «tablou de profesorii seminarului Buzău și diurnele ce li se cuvin pe 1860» la punctul 4 e trecut «preotul Dumitru Vlaiculescu, prof. de candidați de preoți (....) carele s-a însărcinat să învețe pe părinții adunați dupe la schituri și alții tineri care se pregătesc pentru școala ce s-a format la schitul Dălhăuți» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 153, doc. 234).

Preotul D. Vlaiculescu era născut în anul 1826 în satul Vițioara de sus, districtul Prahova și e înfîlînit ca profesor la seminarul din Buzău de la 1 aprilie 1851 pînă la iunie 1854, apoi de la 1 ianuarie 1860—1863 (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 216, doc. 257).

93. Ruinele școlii se puteau vedea și înainte de 1918. N. Iorga, în «*România cum era pînă în 1918*», I. Buc., 1938—1940, p. 281, nota: «A fost odată și o școală, dar e în risipă».

Plecând de la constatarea că toate națiunile creștine au așezăminte religioase «al căror scop este educația morală și religioasă, cultivarea artelor și științelor, propagarea moralei evanghelice prin toate mijloacele putincioase, cu un cuvânt, ajutorul omenirii suferinde la trebuințele ei materiale și morale», arhimandritul Dionisie arăta că asemenea așezăminte-minăstiri avem și noi. Strămoșii noștri, «mișcați de spiritul religios și plini de caritate creștină au ridicat și au întemeiat asemenea așezăminte minluitoare în toate părțile țării, până și în locurile cele mai pustii, și în mijlocul munților, ca în tot locul creștinii să găsească, în azilul religiei, mîngîierile trebuincioase». În aceste minăstiri n-au lipsit, pe lângă biserică, care era centrul vieții religioase, case de oaspeți, școală, bibliotecă etc., și alfa timp cât circumstările acestora și-au înțeles datorită, ele au avut o situație înfloritoare. Dar și astăzi, deși mijloacele materiale sînt mult mai reduse ca în trecut, se pot face lucruri bune, afirma cu siguranță locotenentul episcopal. Pentru că a avea o bolniță, o bibliotecă, o școală «pentru învățătura, chiar pentru cei ce petrec în minăstire și a altor tineri fără mijloace «sînt fapte reclamate alif de caritatea evanghelică, cît și de folosul ce-l aduce creștinului». Căci «ce folos ar fi dacă un stareț ar înfățișa un catalog cu călugări mulți, pe care îi nutrește și îi îmbracă din cheltuielile monastirei? Ar avea oare har înaintea cuiva? Fiecare l-ar întreba: ce fac acești oameni, cu ce se ocupă? care este folosul moral cel puțin, care-l aduc creștinătății ca despăgubire pentru îngrijirea ce li se dă în aceste așezăminte ale țării, unde sunt sculți de toate greutățile ce apasă societatea, se întreba cu suficiență îndreptățire acest luminat călugăr care și vedea rolul social al minăstirilor în cele ce adăuga: «Dar dacă în acel catalog ar putea zice că are alția bătrîni ce au servit statului mai mulți ani, pe care îi înrîjește, alția bolnavi și neputincioși pe care îi caută, și alția tineri ce învață legea lui Dumnezeu, Sfînta Scriptură și alte științe folositoare Bisericii și societății, dacă călătorul ar găsi pe lângă o primire omenească, pe cît ar erla mijloacele, și consolațiile ce le dă religia, atunci aceste așezăminte, răspunzînd la destinația lor, nu numai că nu ar ajunge în decadență, dar ar prospera...».

Înfățișînd, cît se poate de pregnant rolul social al minăstirilor în viața creștină, el ținea să adauge că «pe lângă faptul că acestea le reclamă nevoile nației și ale Bisericii» ele sînt, în același timp, o datorie permanentă a monahilor. Apoi, pornind de la constatarea că «Guvernul astăzi — se silește a deschide școli nu numai în orașe și trguri, ci și chiar în satele cele mai mici» se întreba: «Fi-va de laudă ca călugării, ce trăiesc din averile ce binecredincioșii le-au destinat pentru binefaceri morale, să privească cu indiferență aceste silinți ale țării către progres și luminare, și să nu vie și ei a-și pune cu bunăvoință obolul ostenelelor lor pe altarul patriei?» Și, înfățișînd în continuare slabul nivel al cunoștinței de carte al călugărilor din vremea sa, arhim. Dionisie arăta în continuare, că în timp ce din seminarii ies «preoți luminați», stareții recomandă a se hirotoni diaconi sau preoți călugări care «abia pot să citească». Dar, pe cînd seminaristul abia poate ajunge protopop, călugărilor le sunt deschise «toate treptele ierarhiei bisericești, de la preot pînă la arhiereu». Însă «ce se întîmplă cu acești oameni fără învățatură, ajungînd a ocupa posturi înalte?» continua interogativ acest înfocat adept al culturii, care și da răspunsul, pe cît de plastic, pe alif de crud: «orb pe orb de va povățui vor cădea amîndoi în groapă».

După înfățișarea acestui argument ad hominem, arhimandritul Dionisie ține să explice însăși atitudinea sa față de școală. «Să nu socotim însă, fraților, că le zic acestea, ca să deștepți în școlarii mei spiritul de ambiție. Nu. Să nu fie aceasta, căci *învățătura este stimată prin ea însăși, iar nu pentru avantajile ce înfățișează în viață, alif pentru cel ce o posedă, cît și pentru societate*». Și în continuare, vorbitorul își exprima convingerea, care s-a dovedit vizionară, că Biserica trebuie să trăiască în realitatea socială, dacă vrea să fie utilă. Creștinii și acum oferă minăstirilor ajutoarele lor materiale, sperînd să găsească în schimb răsplătiri morale. «Pe cînd noi ne folosim primind de la dînsii cele materiale, îi despăgubim oare din parte-ne cu cele morale? Să ne gîndim bine la această întrebare și vom vedea unde ne aflăm». Mai mult, să ținem întotdeauna seamă de realitatea inconjurătoare, ține să accentueze, din nou, luptătorul pentru cultură, venind în sprijinul convingerilor sale cu un argument și mai constrîngător.

«Nația, cu toate greutatele ce i se pun înainte, merge pe calea progresului. Este lege firească ca toate corpurile (trupurile) ce au viață să progreseze în creștere și dezvoltare. Corpul care nu sporește în creștere și dezvoltare este putred, este mort. Trebuie-va oare ca noi călugării, în mijlocul acestor mișcări naționale, să stăm ca un trup mort, neaducându-ne aminte de înfricoșatul cuvânt al Domnului: «Tot pomul ce nu face roade se taie și în foc se aruncă», și de «smochinul care n-a dat rod l-a blestemat și îndată s-a uscat»?», își încheia el cuprinzătorul său argument.

Înarmat cu un optimism robust despre viitorul școlii ce se deschidea acum, convins că nu va mai întâlni împotriviri, ci din contra va fi ajutat de toți în această întreprindere necesară și utilă, cu toate greutatele inerente oricărui început, arhimandritul Dionisie, în continuare, arăta motivul desființării școlii de la Dălhăuți și face câteva considerații despre programa școlii unde erau prezenți și un număr de «peste 45 tineri», care urmau să se pregătească aici spre a intra în seminar⁹⁴.

Fată de vechile școli de candidați, în organizarea sa, școala aceasta prezenta ca noutate internatul⁹⁵, care, pe lângă faptul că venea în sprijinul reducerii cheltuielilor de întreținere, aducea un serios aport atât la pregătirea intelectuală cât mai ales la cea morală a elevilor⁹⁶. La început de an, pentru întreținerea acestora, se făcea cu părintii lor o învoială «prin bună înțelegere» de a contribui fiecare cu «o cîtime hotărîită de tot felul de produse» și doi galbeni plătiți «în termeni și timpi hotărîți». Dar pentru că această contribuție din partea elevilor nu era suficientă pentru asigurarea existenței, episcopia, prin conducerea schitului, venea în ajutor cu bucătăria și vasele necesare, cîi și cu anumite alimente. Cărțile, anticipându-se cu o sută de ani hotărîrea statului, se oferea gratuit de către episcopie⁹⁷.

Ministerul Cultelor venea și el în sprijinul acestei acțiuni cu lemnele pe care le acorda gratuit din pădurea Măgura. În anul 1865 însă, pe motivul că școlile urmau să se întrețină de către comuni sistîndu-se acest ajutor, episcopul Dionisie⁹⁸, intervenind «în numele săracilor și al luminării naționale», solicită să nu se aplice amintita hotărîre și acestei școli, deoarece este: «un caz excepțional», școala nefiind a comunei ci a mai multor districte, fiindcă «aici vin școlari din diferite comune pentru învățătură mai înalte decît acelea ce se predau în școlile sătești». Dacă ajutorul acesta, care pentru guvern este de mică însemnătate dar pentru școală e de mare ajutor s-ar suprima «ar fi pricină de a se paraliza această înflorită școală, unde se luminează peste 80 tineri». Nu se îndoiește însă de lipsa de înțelegere a unei astfel de situație, pentru că, se întreba el pe bună dreptate, «cine mai mult este în drept a ajuta instrucțiunea publică decît Guvernul?»⁹⁹.

94. Cuvîntarea s-a tipărit în breșură cu titlul: «Cuvînt rostit la deschiderea Școlii Bisericești din Schitul Nifon (Eparhia Buzău) deschisă la 1 octombrie 1861 episcopul Dionisie Traianopolos locotenent Episcopiei Buzău, București, 1862. Ea a apărut și în ziarul *Reforma*, IV, nr. 5, din 18 ianuarie 1862 și în «Biserica», I, nr. 4 și 5 din 18 și 25 februarie 1862, p. 31-32; 36-37, iar mai tîrziu a fost tipărită și în «*Adunare de cuvinte zise la diferite ocazii* (...) Buzău, 1868, p. 19-31.

95. E posibil ca și la minăstirea Berca, unde a funcționat școala de grămătică între 1838-1839, să fi fost internat, dar știri despre organizarea lui nu se cunosc încă.

96. Internatul era cerut încă din 189 de profesorul candidaților de la episcopia Rîmnicului care propunea ca episcopia să ofere elevilor în episcopie «încăperi, lemne pentru încălzit, lumînări și altele, să li se mai dea mîncare și cărțile trebuincioase» (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1495/848, f. 172).

97. Și elevii din seminar aveau în parte cărți gratuite oferite de arhim. Dionisie, din tipăriturile sale (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 166, doc. 265).

98. Deoarece arhim. Dionisie Romano apare în acest studiu cu titulaturile de locotenent episcopal, arhieru și episcop, se impune o precizare. El a funcționat la Buzău ca locotenent episcopal de la 19 iunie 1859 pînă la 10 martie 1864, cu gradul de arhimandrit pînă la 3 februarie 1862 cînd a fost sacrat arhieru și apoi ca episcop titular de la 31 mai 1865 pînă la 18 ianuarie 1873, cînd moare.

99. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 466/865, f. 37.

Elevii școlii se recrutau din monahii și frații mănăstirilor din Eparhie¹⁰⁰ și din tinerii, în majoritate fii de oameni săraci, care trebuia să urmeze în seminarul eparhial ca «externi», termen ce se da elevilor solvenți. În începuturile sale nu era o «școală primară pentru copii sătenilor de prinprejur», cum s-a zis¹⁰¹ ci «școala sucursală a seminarului», cum se intitula oficial¹⁰². Era însă cunoscută și sub denumirea de «bisericească», «Începătoare» și «preparandă dionisiană», după numele inițiatorului ei.

După cțiva ani însă se organizează și cursul primar, «institutorul școlii sucursale Dionisiene de la Schitul Nifon ieromonahul Dimitrie Pizone» eliberînd la 20 august 1867 următorul *Atestat de clasele primare*¹⁰³:

«După delegațiunea D. ministru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și a instrucțiunii publice să încredințează că elevul Petrache Popescu născut la anul 1850 în comuna Odăile plasa Pîrscov distr. Buzău de religieune cristiană ortodoxă, a terminat cursul învățăturilor primare prescise de programul lucrător, meriînd notele următoare în trei clase :

Religiunea	— Eminenția	Din Istoria României	— Eminenția
Lectura	— Bine	Geografia	— Eminenția
Scrierea	— Bine	Aritmetica	— Bine
Gramatica	— Bine	Muzica eclesiascică	— Prea Bine.
		Conduita	— Bine

Avînd o bună organizare, numărul elevilor era destul de ridicat.

În primul an, pe lîngă frații și tinerii monahi de prin mănăstiri, numărul școlarilor era de 45. În anul următor numărul lor se ridicase la «aproape de 91», ca în următorii ani să depășească suta¹⁰⁴.

Școala, pînă în anul 1864, a avut un singur profesor în persoana lui *Gheorghe Angelescu*, absolvent al seminarului buzoian, promoția 1861, care s-a dovedit un

100. Într-o circulară, datată 2 ianuarie 1867, adresată mănăstirilor de călugări, episcopul Dionisie spunea: «Cunoașteți, cuvioase starițe, că încă de la orînduirea noastră la această Eparhie am avut dorința ca să fac ceva pentru luminarea clerului monahal, căci pe cînd mireanu(l) are în fiecare eparhie cîte un seminar și nu se face nici un preot pînă mai întil nu va fi săvîrșit cursul științelor de Seminar, pentru clerul monahal nu s-a îngrijit nimeni a face nimic și pentru aceia deschisem o școală pentru tinerii monahi, mai întil în schitul Dălhăuțului, dar fiind cu depărtare de noi și astfel nu o puteam inspecta mai adesea precum doriam, am strămutat-o la schitul Nifon, unde și pînă astăzi funcționează.

La apelul ce am făcut cuvioșilor stareiți mulți mi-au răspuns cu căldură, trimțînd școlari și aceasta mi-a satisfăcut nu puțîn ostenelele și cheltuelile ce am făcut, văzînd că toți cu oosc înapoera în care se găsește acest cin despre învățătură.

Acum mă grăbesc a aduce și la cunoștința cuvioșiei tale că însuși guvernul cunoscînd trebuința ce este pentru luminarea monahilor au orînduit acolo profesor pe un ieromonah cu leafă de la Stat.

Comunțînd această plăcută vestire, nu sînt la îndolală, cuvînașe starițele, că pre-um pînă acum și de acum înainte te vei sili ca să sfătuești și să îndemni pe tinerii călugari ce ai în schit ca să vie să învețe.

Din parte-mi am hotărît ca de astăzi înainte să nu mai hirolonșesc pe nici un monah preot sau diacon pînă mai întil nu va fi trecut învățăturile din această școală, și această din privire ca nu cel ce nu va învăța să treacă înaintea celui ce va pune silință spre învățătură» (Arhiva Mănăstirii Ciolanu, dos. 4/867).

101. Al. T. Dumitrescu și G. M. Ionescu, *Istoria seminarilor profești din Buzău, Curtea de Argeș, Huși, Ismail*, București, 1905, p. 14 și Episcopul Melchisedec, *Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano episcopul de Buzeu*, București, 1882, p. 58.

102. Așa se intitula în atestatele eliberate elevilor care absolveau cele două clase.

103. Pentru termenul «bisericească» în «*Adunare de cuvînt*»... p. 14; «Începătoare», Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 71/866m f. 6: «preparandă dionisiană», I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 226 și 196, doc. 318. Atestatul: Arhiva episcopiei Buzăului, Seminarul cu 4 clase, pach. XVI, dos. 2/867, f. 143.

104. «*Adunare de cuvînt zise la diferite ocazii*», Buzău, 1868, p. 30, 36; Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 65/866, f. 6.

bun dascăl, dând dovezi suficiente «de sirguintă și progres» în instruirea elevilor săi, cuvîntarea ținută, după un an de muncă, la sfîrșitul anului 1862, evidențiindu-i atît cunoștințele generale pe care le poseda, cît mai ales dragostea față de școală.

Începînd prin a sublinia îndoita natură a omului: materială și spirituală, după ce înfățișează strădania ce o pune pentru aflarea și asigurarea mijloacelor pentru întreținerea vieții materiale, profesorul G. Angelescu, vorbind despre mijloacele pentru susținerea vieții spirituale, adăuga: «Tot astfel și altele ajutoare îi trebuiesc omului și pentru susținerea vieții lui cele spirituale, ba încă și mai multe, ca părții cei mai însemnate: căci deși omul se naște cu aplecări spre a face binele, însă, cînd acele aplecări, acele instanțe nu vor fi cultivate; cînd nu vor fi nutrite și adăpate din izvoarele școlăiei, unde se nutrește dezvoltarea ideilor, învățătura frumoselor științe și moralul. Atunci omul, rămîind în mijlocul nesciinței, nu poate să producă fructul demn pentru viața lui cea spirituală, și prin urmare nu este decît o sămînță sau o plantă sădită în mijlocul buruienilor spinoase, care, năbușită fiind, nu poate să producă sămînța sa și cu chipul acesta, omul perde ce este mai scump și mai necesariu pentru dînsul. Adică rodul minții, al inimii, al sufletului, ori întreită educație a lui».

Aceste considerente — continua el — au fost cunoscute «prea de timpuriu, de către arhiereul Dionisie, «și, ca să precurme un asemenea rău, de la omul părăsit de ajutoare, în tot locul și în timpul vieții sale s-a silit a întemeia școlae, a întinde instrucția». Dar, că acestea nu sînt laude deșarte sau lingușiri, exemplificînd, arăta că «unele din argumentele cele mai temeinice, care mărturisește despre dragostea și silința Prea-Sfinții-Sale la aceasta, eată este și școala aceasta, pe care uă fondă în acest loc»¹⁰⁵.

Profesorul Angelescu a depus muncă plină de pasiune și, cu toate că avea în sarcina sa două clase, a dat rezultate bune. Directorul seminarului, de care depindea direct școala, fiindu-i sucursală, cît și inspectorii generali ai învățămîntului, care o «revizau» în dese rînduri, au rămas pe deplin mulțumiți de cele constatate. De bunul mers al școlii, profesorul înștiința direct și pe episcopul, căruia îi trimitea și cataloage cu note, dar, din nefericire, nu s-a mai păstrat niciunul. Din această cauză, din mulțimea elevilor care au frecventat această școală nu cunoaștem decît cîțiva, și aceasta incidental¹⁰⁶. Demn de subliniat că unul din

105. În «*Adunare de cuvinte zise la diferitele ocazii*», Buzău, 1868, p. 33—35.

106. În Tabloul de zbor: a) la «Mîna lui Damaschin» de arhimandritul Nichifor, București, 1867, p. 10, găsım următorii elevi abonați:

Clasa I-a:

Iorgu Manolescu din comuna Pîrscovul, Ștefan Popescu din Rîmnicu Sărat, Atanase Mihalcea, Bolboaca, Radu Popescu din comuna Posești, Avram Tîndorescu din comuna Posești, Ioan Ilie din comuna Merei și Trifan Trifănescu din comuna Bălești.

Clasa II-a. — Ivașcu Popescu din Valea Teancului, Petre Popescu din Puești de Jos, Dimitrie Ioan din Bătrîni, Ispas Popescu din Gura Nișcovului și George Dobre din Bătrîni.

La 3 septembrie 1865 se eliberau atestate următorilor absolvenți: Agapie Pe're și Nicolae Ivan din Beceni, plaiul Slănic, Neagu Dumitrache din Grădiștea, plasa Tohan, Anton A'ecu din Policiori, David Radu și George Radu din Cislău, Vasile Niță din Ră'ești, Ghiță Mărcuțescu din Clondiru-Băjenari, plasa Sărății și Sava Oprea din Gornet, plaiul Teleajăn (Arh. Episcopiei Buzăuului, Seminarul cu 4 clase, pach. XI, dos. 2/865, f. 49—57). La 4 septembrie se eliberau atestate lui Mandache Popescu-Cioeile, plasa Bălții, districtul Brăila, Andrei Stănescu-Gornet-Prahova, Sterie Stănescu-Mizil și Tache Popescu din Conduratu, plasa Cricov (*Ibidem*, pach. XIV, dos. 2/864, f. 103—105).

Pe lângă aceștia, dăm și cîteva nume de elevi care au urmat cursul primar. În anul 1863 se elibera atestate lui: Dumitru Popescu-Posești-Prahova, Dumitru Ion din Bătrîni-Prahova, Ion Ilie-Năeni, Trifan Trifănescu și Petre Ion din Bălești-Rîmnic (*Ibidem*, pach. XX, dos. 2/868, ff. 233—37). În 1870 absolvea George Manole din Pîrscov (*Ibidem*, pach. XXVIII, f. 282), în 1871, Gheorghe Uruc fiul preotului Iancu Uruc din Călina (*Idem* pach. XXXI, dos. 2, f. 2).

Începînd cu 1871, se eliberau atestate pentru patru clase primare, în care nu mai figura muzica bisericească. Din absolvenții acestor ani menționăm pe: Gheorghe Giurgescu, fiul preotului Nicolae din Bălănești, Sotir Vasilescu, fiul preotului Vasile din Măgura, Hristodor Postelnicescu din Viperești, Ion Ionescu din Beceni, Ion Andrei din Năeni și Petre Moise din Măgura (*Ibidem*,

aceștia, Zamfir Grigorescu, fiu de preot de la Trestia — Buzău, a ajuns profesor și director al gimnaziului din Buzău și profesor de elină la seminarul buzoian¹⁰⁷.

Cu toate că în cuvîntarea inaugurală, arhim. Dionisie afirma că «învățăturile sînt tot acelea ce se predau în clasa I-ii și a II-lea din seminarul Sfintei Episcopii», atestatul din 1863 al amintitului Zamfir Grigorie, ne dă totuși o diferențiere a programei față de cea a seminarului¹⁰⁸, în sensul că în cei doi ani se predau: Gramatica română, Aritmetica elementară, Istoria sacră a Vechiului Testament, Călușul ortodox, partea I-a, Geografia continentală, Istoria patrii, două perioade, Muzica bisericească, Lectură și Caligrafia. Absolvenții obțineau atestate prin care li se confirma că au «intrat în școala sucursală a seminarului, din schitul Nifon la anul... unde în curs de doi ani a trecut jos însemnatele științi, la care examinându-se a luat următoarele grade»¹⁰⁹:

Pînă în anul 1864 salariul profesorului era plătit de episcopie. În acest an, școala fiind luată în bugetul statului, profesorul Angelescu a fost înlocuit, la 7 august, cu un alt absolvent de seminar, Filaret Ionescu¹¹⁰. Numirea lui coincidînd cu desființarea schitului Nifon și cum era o fire comodă, se grăbește să înștiințeze inspectoratul școlar ca în urma strămutării monahilor de aici la schitul Colanu, ne mai fiindu-i asigurat nutrimentul și utilajul necesar, școala nu mai are condițiile materiale de a mai funcționa.

Inspectorul școlar, înaintează ministerului sesizarea lui Filaret Ionescu, cu precizarea că «această școală cînd s-a înființat a fost cu scop de a servi ca școală sucursală a seminarului Episcopiei și deși se aducea cîte o mică provizie de către părinții elevilor, dar fiindcă aceia nu era suficientă, Episcopia a dat ordin Superiorului de la acel schit «ca toată lipsa să se îndeplinească din schit». Cu toate că inspectorul, prin sesizările acestea își dăduse indirect avizul pentru desființarea școlii, ministerul cere acestuia să-i răspundă direct dacă școala este sau nu necesară. La răspunsul negativ al acestuia, școala ar fi fost desființată dacă, în urma intervenției în care arăta zelul depus pentru funcționarea ei în bune condițiuni, Gheorghe Angelescu n-ar fi fost reintegrat în post.

Revenind la școală, prima grijă a profesorului Angelescu a fost aceea de a organiza funcționarea școlii, cu toate că acum i se ofereau condiții mai grele decît în trecut. În acest scop, socotind că «nu e de prisos», ci «de mare trebuință» să informeze despre modul cum era organizată școala, el arăta inspectoratului școlar că pentru «o mai frumoasă armonie, pentru o mai stricată disciplină școlară și chiar pentru progresul» școlarilor, la început de an se făcea învoială prin bună înțelegere cu părinții acestora de a contribui «cu tot felul de produse necesare pentru nutriment» și doi galbeni, dați «în termeni și timpi hotărîți». Din acest fond se plătea personalul de serviciu, doi bucătari și o spălătoareasă, se procurau anumite alimente și tot ceea ce ținea de buna organizare, schitul oferind numai vasele necesare bucătăriei. «Și cu chipul acesta — confirma el — copiii și-au avut toată mulțămirea». Școala fiind bine organizată, nu se poate spune că duce lipsă de elevi. Chiar la începutul anului acesta «ca treizeci juni» au propus profesorului Filaret Ionescu să fie primiți în condițiile amintite, dar acesta, «din comoditate» n-a vrut să accepte «și alte îndatoriri» legate de organizarea ei și a raportat «necazurile școlii». Dar declarația acestui profesor «este departe de ființa adevărului și după mine, nota el în continuare, Dumnezeu, ca profesore n-ar fi trebuit să zică că școala sufletului omenirii nu poate să existe». Mai ales acum «cînd Domnul Ministru, părintele ei, îi dă mîna de ajutor pe toate drumurile, în toate colțurile și unghiurile patriei sale și a noastră». El se obliga să organizeze școala în condițiile trecutului, numai să i se pună la dispoziție vasele necesare, pentru că «cunosc — încheia el — că un funcționar trebuie să facă și să lucreze cît poate, iar nu numai cît i se plătește» dezvăluindu-și prin această devotamentul

pac. XXXV, dos. 2/874, f. 14, 19, 23, 25). În 1875 se elibera atestat lui Toma Dimițriu din Sibiciul de Sus, care frecventase aici clasa a IV-a și lui Gh. Brășteanu, fiul preotului Ilie din Brășești. (*Ibidem*, pach. XXXVI, dos. 2/875, f. 10, 15), iar în 1876 absolvea Gh. Popescu din Mlăjeț (*Ibidem*, pach. XXXVIII, dos. 2/876). 107. *Curierul Sălciilor*, (Buzău), I, nr. 23, 8 iulie 1896.

108. În seminar se predă în plus «Etimologia limbii latine în comparațiunea cu cea română și traducere din istoria sacră, Zoologia și Istoria Românilor pînă la tratatele cu Turcii» (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 209).

109. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 217, dos. 359.

110. Arh. St. Buc., Mln. Instr., dos. 1228/864, f. 3.

ce-l punea în slujba școlii¹¹¹. Obținând vasele solicitate, școala își începe cursul normal¹¹², și o dată cu începerea noului an școlar, episcopul Dionisie numește, plătit de episcopie, ca ajutor de profesor pe seminaristul *Atanasie Ionescu*¹¹³.

În anul următor, numărul elevilor fiind «peste 80», episcopul Dionisie, adresându-se ministerului la 13 noiembrie 1865, amintea că la schitul Nifon este o școală sucursală a seminarului «înființată de noi de mai mulți ani și întreținută cu a noastră cheltuială, în vederea lipsei și a nevoii de a se recruta de aiurea tineri pentru seminarii». Acești tineri, treceau, prin concurs, în seminar, dar în anul respectiv, mulți din ei neavând loc, au rămas în continuare în școală. În fața acestei situații, când numărul elevilor e destul de ridicat, e limpede că un singur profesor nu mai poate face față situației. Aceasta l-a și determinat de a mai adăuga un profesor, plătit de episcopie, dar cum această stare nu se poate permanentiza «în numele tinerimei și al instrucției», episcopul Dionisie ruga ca în viitorul buget să se prevadă al doilea post de profesor, plătit cu cel puțin 250 lei lunar, încheind cât se poate de semnificativ: «cu acest puțin fiți sigur că vom dobîndi mult». Ca urmare a acestei intervenții, episcopul Dionisie a primit din partea Consiliului permanent de instrucțiune mulțumiri «pentru frumoasa inițiativă ce a luat în interesul acestei școli» și promisiunea că în viitorul buget se va avea în vedere cele solicitate. Anul a venit și a trecut însă fără ca promisiunea să se îndeplinească¹¹⁴.

Zelosul și devotatul profesor G. Angelescu moare însă în luna octombrie 1866¹¹⁵ și școala rămîne în seama lui *Atanasie Ionescu*. La 10 noiembrie, episcopul Dionisie raportînd încetarea din viață a profesorului Angelescu, cerea ministerului să întrucit «aici se pregătesc și școlarii ce trec în seminar cari mai totdeauna intră în clasa II și unii chiar într-a treia după concursul ce dau», în postul rămas vacant, să recunoască profesor pe ieromonahul Domițian Pizu, călugărit în acest schit și folosit un timp ca profesor, întrucit socotește că este «mai convenabil ca într-o mînăstire să fie profesorul călugăr»¹¹⁶.

Acest «Pizu», în mirenii *Dimitrie Pizo*, era originar din Transilvania și funcționa ca profesor la Ploiești iar mai tîrziu, din anul 1844 pînă în 1848 la Brăila, cînd, lufnd parte la Revoluție, a fost îndepărtat din învățămînt. Reintegrat în anul 1851, tot la Brăila, în 1855 a funcționat în aceeași calitate la Călărași, unde a și fost pensionat. În 1861 e înțilnit institutor la școala de fele a Așezămintelor brîncovenesti din Turnu Măgurele, în 1868 era la Muscel¹¹⁷ în aceeași calitate și la aceleași așezăminte unde a funcționat pînă în 1863, cînd aceste școli au fost desființate¹¹⁸.

Deși pensionar, dar cu multă putere de muncă și înzestrat cu o serioasă cultură generală care se oglindește și în tipărirea în 1865 a unui dicționar român-latin-german și francez¹¹⁹, în septembrie 1863 adresîndu-se arhierelui Dionisie, pe care îl cunoștea mai de mult, îl anunța că dorința lui de totdeauna de a se apropia «de elementul ecleziastic» nu a putut-o îndeplini din cauza familiei, dar acum piedica aceasta fiind înlăturată, deși are 67 de ani, își oferă serviciile sale ca corector la tipografia eparhială, să facă traduceri sau chiar să dea lectii de limba latină seminaristilor¹²⁰. Dorința de a fi primit «în numărul mai micilor servitori» a fost soluționată de cel pe care îl cunoștea că are «plecare din natură a face bine omenirii», în sensul că a fost primit în schitul Nifon, unde a și fost tuns în monahism și după aceea folosit cîțva timp la școala de aici ca ajutor al lui Gh. Angelescu.

Cu un nivel cultural mult superior viețuitorilor acestui schit, la 24 februarie 1864, întîilindu-se «institutor la școala preparandă Dionisiană», adresa arhierelui Dionisie rugămîntea să-i aducă pe Ilie Mîniat pe care să-l folosească la alcătuirea

111. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 166/864, f. 5. 112. *Ibidem*, f. 18.

113. *Ibidem*, f. 31. 114. *Ibidem*, f. 40 și 42.

115. A fost înmormîntat la Mînăstirea Rătești-Buzău (Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 49/868, f. 117). 116. Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 65/868, f. 6.

117. Gh. Părnua, *Contribuții la istoria școlii muscelene*, în «*Studii și articole de istorie*», III, București, 1961, p. 250.

118. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. 228, nr. 1.

119. Dimitrie Iarcu, *Bibliografia cronologică romană sau Catalogul general de cărți române...* ed. III, București, 1873, p. 113. 120. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 218, doc. 361.

unor predici ce le socotea necesare, pentru că vedea «aici între părinți, multe rele obiceiuri și nici decum zel pentru biserică, ci numai rălăcire și nepricepere»¹²¹. La intervenția episcopului Dionisie, ministerul îl recunoaște profesor onorific cu începere de la 1 noiembrie 1866, dar, ca urmare a altei intervenții a acestuia, i se dă salariul de la stat, începînd cu 1 decembrie același an. În anul 1871 înființăm institutor pe ierom. Grigore Ștefănescu, care în 1874 semna atestatele în calitate de «director»¹²².

Inițiatorul și părintele care supraveghea îndeaproape bunul mers al acestei școli a fost episcopul Dionisie, în sufletul căruia încă mai găsea suficient ecou rîvna învățătorului și profesorului de altă dată. În toamna anului 1861, școala a fost așezată provizoriu în chiliile schitului, dar ctitorul ei începe zidirea unor încăperi speciale care, parte din ele, erau gata în iunie 1863, cînd devotatul ei ctitor solicita ministerului 40 paturi necesare internatului. Într-o «însemnare de cheltuielile făcute de subscrisul cu osebite îmbunătățiri folositoare bisericii și clerului în eparhia Buzăului» găsim că s-au cheltuit de către episcopul Dionisie, din fondurile episcopiei: 40.302,33 lei «cu clădirea unei frumoase școale de piatră la schitul Nifon; 15.000 lei «socotiți în produsele date lucrătorilor cum și felurite transporturi de materiale trebuitoare la clădirea școalei» și 22.000 «cheltuiți în timp de 3 ani cu înființarea și ținerea a două școale: una în schitul Nifon, de băieți, cursala seminarului sf. episcopii, și una din schitul Rătești, de fete sărace»¹²³.

Pentru ca să poată obține aceste impresionante sume, episcopul Dionisie, a recurs, pentru mărirea fondului, în anul 1863, și la sistemul loteriei, un bilet costînd un icusar. Cîștigătorilor din ale căror nume reținem pe cele ale generalului Tell și I. G. Valentinianu, cunoscuti patrioți, le revenau: cărți românești, portretul domnitorului, tablouri, tăvițe de sfeșnice, papuc de ceasornic, chisele de tutun etc. Mai tîrziu, în anul 1868, «Slujba sfintei Fecioare Filotea» se lipărea în tipografia eparhială și se vindea «în folosul școalei de la Nifon», cu trei sfinți austriaci.

Grija permanentă ce o avea acest mare susținător al școlii în general și față de cea de la Nifon în special, se reflectă și în intervenția din anul 1865 către ministerul Instrucțiunii prin care arăta că numărul seminaristilor întreținuți de stat fiind mult mai mic decît parohiile vacante, spre a acoperi această lacună a deschis la schitul Nifon o școală sucursală a seminarului, a clădit «un frumos edificiu pentru încăperi de școală», cît și alte îmbunătățiri, printre care și amenajarea băilor de ape minerale. Schitul respectiv trecînd în administrația mînăstirii Ciolanu, anul trecut băile și casele au fost concesionate unui particular, care a transformat trapeza în circumă, iar pe mormintele ctitorilor răposați cîntau lăutarii «și pe cînd preotul în biserică se ruga pentru pacea lumii, prosperitatea țării și sănătatea pătimășilor adunați acolo, lăutarii răspundeau prin cîntece, puțin vrednice de sfințenia localului». Față de această situație, în care poporul era alins «în ceea ce are mai sacru în credința lui», episcopul Dionisie solicita ca în eventualitatea că și în anul acesta se vor concesiona din nou băile, să se respecte încăperile schitului «care sunt astăzi locuite de școlari și slujitorii bisericii», schitul fiind acum «mai mult o școală bisericească». În afară de această îndreptățită cerere, el mai solicita ca și grădinile de zarzavat și de pomi să fie lăsate în folosința școlii¹²⁴.

În martie 1864, locotenentul episcopal Dionisie fiind destituit din post pe motiv că face agitație în problema schimbării calendarului, multe lucrări de la școala aceasta rămîn neterminate. Cînd însă și schitul Nifon trece sub administrația Ciolanului, din apropiere, arhiereul Dionisie, la 7 februarie 1865, adresa ministerului rugămîntea de a da ordin starețului de la Ciolanu să aibă neconțință

121. *Ibidem*, p. 227, doc. 383.

122. Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 71/866, f. 7, Arhiva Episcopia Buzăului. Seminarul cu 4 clase *pach. XXXV, dos. 2/874*, f. 14—25.

123. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 229, doc. 388; vezi cheltuieli cu clădirea școlii, la Acad. R. S. România, 94/MCXXII f. 205 iar plata pietrarilor, 96/MCXXII, f. 207.

124. Arh. St. Buc., Mîn. Instr., dos. 962/865, f. 40.

grijă și supraveghere atât față de materialele rămase, cât și de clădirile deja terminate pentru care depusese altă grijă și osteneală¹²⁵.

Am văzut cât s-a cheltuit, numai în parte, cu amenajarea acestei școli, multe alte cheltuieli, în special cele de mai târziu, nefiind amintite în acel scurt și ocazional bilanț. Dar aceste mari cheltuieli erau posibile datorită numai deosebitei prețurii pe care episcopul Dionisie o acorda școlii, mergând pînă acolo că își cheltuia, pentru susținerea și înflorirea ei, chiar onorariul sau lua bani cu împrumut numai să-și vadă școlul realizat.

Situația aceasta, destul de delicată, dar care-l pune pe acest mare animator al școlii într-o lumină deosebită, o cunoaștem dintr-o intervenție a sa către minister, făcută la 17 septembrie 1866, în care, printre altele, nota: «...am făcut la loc casele arse din Sf. Episcopie, am făcut coperișul și turla bisericii din Sfînta Episcopie ce asemenea arse, am făcut coperișul școlii de la Nifon ce se stricase în luna noiembrie de o vijelie teribilă, am făcut la loc mai multe încăperi din cele arse aci la acest schit, acum nu mai am mijloc, mi-am cheltuit tot onorariul meu, dar încă mă găsesc și dator cu sume însemnate, de unde am ridicat bani». În această situație fiind, nemaiputînd reface trapeza schitului, solicita ministerului suma de lei 12.307¹²⁶.

Cînd o școală ca aceasta era susținută cu atîtea sacrificii, nu se putea ca aceste jertfe să nu fie larg cunoscute. Mai mult, ele erau apreciate la justa lor valoare și determinau mulți creștini să imite gestul ctitorului, venind în ajutorul școlii cu bani și cărți, cum făceau, în 1870, «notabilii» din comuna Merei-Buzău, care donau 67 cărți și 15 galbeni pentru înzestrarea bibliotecii și ajutorul școlărilor «sărmani»¹²⁷.

Marea dragoste și neobosită rîvnă pentru luminarea poporului prin școală înfruntă și azi vremurile concretizate în «frumoasa» clădire de piatră ce dăinuie și azi la Nifon, pe al cărui fronton încă se poate citi: «Școala Dionisie. Fondată în zilele prea înălțatului Domn al României Alexandru Ioan I de episcopul Dionisie a(l) eparhiei Buzăului. Anul Domnului 1868».

Școala de la Schitul Rătești

Dacă pentru monahi, episcopul Dionisie înființase școala de la Nifon, nu-i rămînea indiferentă nici instruirea și luminarea monahiilor și a fetelor, mai ales că, încă de pe cînd era învățător, convinsese părinții să-și dea fetele la școală, situație neobișnuită în acea vreme, și deschide pentru acestea, în anul 1861¹²⁸, școală în schitul Rătești, județul Buzău. La început, școala a fost așezată în chiliile minăstirii și, cum era destinată mai ales «pentru fete sărmâne» din comunele apropiate, a fost organizată cu internat, iar îmbrăcămintea, încălzîmintea și cărțile erau suportate de episcopie¹²⁹.

În anul 1863, arhimandritul Dionisie, care era, după cum știm, locotenent episcopal, începe construcția unui local adecvat pentru acest scop, situat lîngă clopotniță¹³⁰, dar, în martie 1864, cînd e silit să plece de la conducerea eparhiei,

125. «Alîndu-mă locotenent la Buzău, în dorința de a adăugi numărul seminaristilor, prin înțelegerea cu venerabilul Domn Niculai Picleanu, ctitorul acestui schit, am înființat o școală sucursala seminarului, unde am făcut și o clădire, destul de încăpătoare, atât pentru locuința școlărilor cît și pentru retragerea mea la timp de trebuințe, la aceste case mai erau necesitate de niște încăperi, precum case pentru slugi, bucătărie, pivniți și altele pentru care am și pregătît material trebuincios, precum piatra, cărămida, lemn, uși, ferestre și altele, și fiindcă acum îngrijirea acestui schit a rămas asupra starețului de la Ciolan, vă rog Domnule Ministru să binevoiți a îngriji de atîtutul material cum și de casele unde este școala și basenul de la apele minerale, cu care lucrări s-a cheltuit mai multe mii de galbeni și care lasate în părăsire, ușor se pot strica.

Ertați Domnule Ministru că mi-am luat această îndrăzneală știind că vă place tot ce e're bun și folositor» (Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 958/862, f. 29).

126. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1437/865, f. 12-13.

127. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 182/870, f. 2.

128. Pr. Gh. I. Beșchea, *Minăstirea Rătești*, Buzău, 1939, p. 16.

129. Bibl. Acad. R. S. România, doc. MCXXII, f. 336.

130. Școala după cum se poate constata din tabloul ce reprezintă minăstirea Rătești în anul 1867, pictat de pictorul N. Teodorescu, era în partea stîngă a intrării pe sub clopotniță, care era într-ait stil decît actuala.

clădirea rămâne neacoperită. Văzîndu-se fără sprijin, conducerea minăstirii, la 24 aprilie același an, solicitînd ajutorul ministerului, arăta că «prea sfinția fostul locotenent de episcop Buzu D. Dionisie Traianopolios dorind a introduce și în monastirile noastre școale precum sînt în alte Statuti luminate și civilizate a înființat o școală de fete sărace în minăstirea Rătești încă din anul 1861 cu a Prea Sfinției sale cheltuiulă și văzînd lipsa de încăperi a început clădirea unei școale și o clopotniță încă din anul expirat, care lucrare se urmează și acum avînd cel mai însemnat ajutor din partea Prea Sfinției sale» dar cu schimbarea Prea Sfinției sale lucrarea mergînd foarte anevoie, se cere ajutorul material al ministerului¹³¹. Și cum ajutorul solicitat nu sosise nici pînă în septembrie, conducerea minăstirii, la 30 ale acestei luni, face o nouă intervenție, arătînd că încă din anul încetat s-a început clădirea unei școli și a unei clopotnițe, cu ajutorul locotenentului de episcop, care nemaifiind în acest post, clădirea a rămas neterminată, și minăstirea neavînd posibilități materiale, se cere din nou ajutorul ministerului, care îl și dă¹³².

Cîtorul școlii venind în anul 1865 ca episcop titular, o supraveghează în de aproape, fiind, potrivit constatărilor revizorului școlar din 1870, «în stare excepțională»¹³³.

Școala era organizată după modelul școlilor primare, făcîndu-se în plus, pentru tinerete monahii și surori, psaltichia și citirea pe ciaslov și psaltire.

Profesorul școlii din anul 1862 pînă în 1868 a fost diaconul *Ion Nuțu*, absolut de seminar, care venind «cu tot calabalicul în schit», a locuit în casele unde șezuse *A. Hrisoscolev*¹³⁴.

«Profesoriță de muzichie», în anul 1864, întîlnim pe maica *Pamfilia*, plătită de episcopie cu 1.500 lei anual¹³⁵. Ca să predea «lectii de psaltichie» fusese «pofțit» și arhimandritul *Serafim Vintileanu*, un bun cunoscător al muzicii bisericești și editor al citorva volume de psaltichie tipărite la Buzău dar, pentru «dese și îndelungi lipsuri», fiindcă era și egumen la Vintilă Vodă, episcopia, în anul 1868, îi ridică această însărcinare¹³⁶.

În anul 1868, episcopul Dionisie socotind că din punct de vedere pedagogic e mai potrivit ca la o școală de fete să fie o profesoară, intervenea la minister ca să se prevadă în buget cel puțin 350 lei vechi pentru un post de «profesoriță», cu studii gimnaziale, la școlile de la schiturile Rătești și Cotești, ca astfel, acestea să fie «școli de model pentru fete». Pînă acum, posturile acestea au fost plătite de episcopie dar — spre a putea face «un progres mai mare — ținea să adauge episcopul — e absolut necesar și ajutorul statului. Pe lingă salariul amintit, profesoarele vor avea asigurate în minăstirile respective: locuința, lemnele «și alte ajutoare», dar la numirea lor — opina propunătorul — «pe lingă științe și moralitate» să se ia în considerație și vîrsta «căci fiind într-o vîrstă mai matură și cu oarecare experiență», acestea vor putea conduce cu mai multă competență școlile, care, prin așezarea lor izolată, reclamă la conducere persoane cu experiență. În

131. Arh. Min. Rătești, dosarul pe anul 1865, neenumerat.

132. Arh. St. Buc., Mîn. Insir., dos. 1450/1864, f. 1-2.

133. Pr. Gh. I. Beșchea, *op. cit.*, p. 47.

134. Arhiva minăstirii Rătești, dosar pe anul 1862, neenumerat.

Diaconul *Ion Nuțu* în anul 1922 era monah în minăstirea Ciolanu, în vîrstă de 80 de ani. După mărturisirile sale, era originar din satul Begu, comuna Pă-ătău, regiu ea Ploiești și a învățat carte în tinda bisericii, plătind 2 stăniș pe lună. În anul 1855 a fost dat la școala de la schitul Cislău, de unde mai tîrziu a fost recrutat pentru Seminar, dar, din cauza mîncării proaste ce li se da aici (mămăliga cu mei pisat și varză cu soareci) fapt atestat și de documente, în anul 1856, (în acest sens să se vadă: I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 128, doc. 184), a fugit acasă. Adus înapoi de protopopul Neagu al Cislăului, a absolvit seminarul și fiind remarcat ca bun element de către episcopul Dionisie Romano, care asista la examene, a fost fi totuși diacon și trimis învățător la școala de la Rătești. După numirea profesoarei Fulgeanu, a rămas învățător în sat (N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, București, 1928, p. 83).

La 27 iulie 1894 și-a dat demisia din postul de preot de la Gura-Arinoasei, cerînd să se călugărească la minăstirea Ciolanu (Arhiva Episcopiei Buzău, Registrul de intrare și ieșire pe anul 1897).

135. Ordinul ministerului nr. 49920 din 15 oct. 1861; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, doc. MCXXII, f. 336.

136. Pr. Gh. I. Beșchea, *op. cit.*, p. 47.

continuare, în argumentarea cererii sale, episcopul Dionisie ținea să sublinieze că această hotărâre nu va greva mult bugetul statului, deoarece există deja prevăzut la fiecare minăstire câte un post de secretar, plătit cu 200 lei. Mai adăugându-se 150 lei, se va creea postul de profesoară și prin aceasta, «alt pentru interesul prezent al Poporului, cât și pentru viitorul acestor minăstiri», aceste școli vor deveni «Școli de educație pentru secul femeesc»¹³⁷.

Concepția aceasta alt de avansată în legătură cu instrucția și educația fetelor, nu putea să nu găsească ecou în conducerea ministerului, mai ales că se indicase și procedeul contabil mai avantajos. De aceea, la 2 iunie 1868, acesta, însușindu-și «frumoasa propunere», cum ținea s-o eticheteze — numia ca profesoară la școala de la Rătești pe *Smaranda Fulgeanu*, cu 300 lei pe lună, avînd obligația de a servi și ca secretară a minăstirii, aceasta pentru că postul de secretară se transformase în cel de profesoară»¹³⁸.

Despre existența acestei școli n-am mai întîlnit nici o știre pînă în anul 1875, cînd, comitetul minăstirii voind s-o mute într-o casă ruinată, pentru ca localul să fie cedat unei maici, ministerul se opunea «a se muta școala de fete dedicată de episcopul Dionisie Romano»¹³⁹.

Școala de la Schitul Cotești

În afară de școala din schitul Rătești-Buzău, episcopul Dionisie a deschis școală și în schitul de călugărițe de la Cotești, districtul Rîmniceu Sărat, dar anul înființării, nu-l cunoaștem.

Cu toate că în anul 1868, episcopul Dionisie afirma că «la schiturile de călugărițe Cotești, Rătești și Sf. Gheorghe, din Eparhia Buseului, am înființat de mai mult timp cîte o școală de fete»..., se pare că cea de la Cotești nu-și are începutul o dată cu cea din schitul Rătești, în anul 1861, ci ceva mai tîrziu. Ipoteza se bazează pe o altă relatare a aceluiași episcop care nota că, în revizia ce a făcut-o în anul 1867 aici, a constatat «rîvna și emulația ce s-a început între surorile și maicile de acolo pentru învățătură». Dacă școala ar fi luat ființă în 1861, nu cred că fi trebuia atîta timp episcopului Dionisie să facă această îmbucurătoare constatare. Deci, începutul ei trebuie căutat în anul 1867.

În această școală, ca și în cea de la Rătești, învățau «surorile și călugărițele din schituri, cît și mai multe fete din comunele cu apropieri care petrec acolo în internate»¹⁴⁰, școala fiind un fel de orfelinat, unde învățau «fete sărace și orfane»¹⁴¹.

Școala la început a funcționat în trapeza schitului, local «spațios dar foarte friguros». Cu ocazia inspecției ce o face în anul 1867, episcopul Dionisie ia act cu mulțumire de «silința și activitatea ce și-au pus cuvioasa stăriță a celui schit întru înființarea unei școale pentru fetele sărace și orfane», dar în același timp constatînd lipsa unui local adecvat, ia hotărîrea de a construi o clădire specială. Dar cum mijloacele materiale ale episcopiei erau ca și inexistente, iar contribuțiile personale le împărțise cu mîna largă la școlile de la Nifon și Rătești, episcopul Dionisie ia hotărîrea de a apela la «caritatea esemplară a Românilor», alcătuiind, în acest scop, un comitet de construcție format din: C. Niculescu-Ciță, Bănică Peneșcu, stareții de la schiturile Dălhăuți și Vărzărești, din apropiere, și protopopul Rîmnicului, economul Ilie.

Comitetul alcătuit se dovedește destul de activ, reușind să strîngă însemnate sume printr-o condică de subscripție, se întocmește devizul, dar pentru materialul lemnos necesar, episcopul Dionisie solicită ajutorul statului. Adresîndu-se în acest sens ministerului instrucțiunii, la 17 ianuarie 1868, arăta că în vara trecută a văzut «cu plăcere rîvna și emulația ce s-a început între surorile și maicile de acolo pentru învățătură, precum și chiar între locuitorii de prinprejur» care și-au arătat

137. Arh. St. București, Min. Instr., dos. 511/68, f. 24.

138. Al. T. Dumitrescu și G. M. Ionescu, *Istoria seminariilor preoțești din Buzău, Curtea de Argeș, Huși, Ismail, București, 1905*, p. 17.

139. Pr. Gh. I. Beșchea, *op. cit.*, p. 37.

140. Arh. St. București, Min. Instr., dos. 511/668, f. 24.

141. Ordinul episcopiei Buzăului nr. 663 din 3 noiembrie 1867 către starețul schitului Vărzărești, la muzeul episcopiei Buzăului, nr. 421.

dorința de a-și trimite ficele lor «spre învățătură în acea școală». A constatat, în schimb, cu părere de rău, că lipsește un local adecvat necesar. Pentru construirea lui a alcătuit un comitet local, cu ajutoarele ce se vor strînge, speră ca în vară să înceapă construcția unui local încăpător pînă la 70 elevi dar, «ca pentru o faptă de binefacere, ca pentru o întreprindere merită a întinde luminile și instrucțiunea între Români» el ruga ca și ministerul să vină în ajutor cu lemnele prevăzute în deviz. Și cum cunoștea cît de mari sînt foloasele pe care școala le aduce societății, el ținea să-și mărturisească convingerea că «oricît ar cheltui cineva pentru instrucțiune, aceasta este cheltuiala cea mai productivă»¹⁴².

Cererea a fost luată în discuția Consiliului de miniștri din 6 februarie și aprobată de domnitor în ziua următoare. Cum răspunsul înfrîza să sosească, episcopul Dionisie, revenind asupra celor solicitate și amintind ministerului că «cererea ce v-am făcut este pentru binele și lumina publică», este înștiințat că s-a dat ordin silvicului respectiv ca să elibereze materialul cerut «în trebuința clădirii școlii»¹⁴³.

În anul 1868, în urma concursului dat, a fost numită profesoară, plătită de stat, *Catinca Teodoru*. În cuvîntul de instalare, pe care îl ține protopopul de Rîmnic, se subliniază că episcopul Dionisie, potrivit convingerii, de atîtea ori mărturisită că «Școala și Biserica ridică pre om la dignitatea sa morală», este «zelos și iubitor a vedea lumina instructivă întinsă nu numai în poporul mîrcan ci și pînă în locurile cele mai îndepărtate». Minat de aceeași convingere și «văzînd că asemenea școli sunt de mare necesitate și mai cu osebire prin schiturile de maici și călugări de la care se cere mai întinsă lumină, prin mai multe sfătuirii și îndemnări ce au făcut cuvioaselor starețe și cuvioșilor stareți a întocmi cîte o școlică prin schituri pentru învățatura de carte atît a tinerilor cît și a celor mai în vîrstă, ca cu acest mijloc să fie mai luminați în moralitate»¹⁴⁴.

Catinca Teodoru s-a dovedit o bună și activă profesoară, revizorul școlar notînd în anul 1869 că «își îndeplinește datorile sale conștiincios»¹⁴⁵, iar prefectura districtului Rîmnicu Sărat, la 24 ianuarie 1870, raporta ministerului că «înspec-tînd școala am văzut cu mulțumire că Doamna institutrice, cu toate anevoințele ce întîmpină din lipsa obiectelor de studiu, se ocupă serios în îndeplinirea datoriilor sale»¹⁴⁶.

Pe lingă lipsa localului corespunzător, școala nu avea nici mobilierul necesar. Cu toate că profesoara intervenise încă din anul 1869 să i se procure un ceas de perete, o catedră, un vas pentru apă și să se plătească un servitor iar Consiliul de instrucțiune aprobase cererea, ea nu se rezolvase încă în 1870¹⁴⁷.

Școala era organizată după programa celor primare și numărul elevilor în anul 1867 era de 30, în 1868, 43 împărțite pe 3 clase, în anul 1870, și 1871, 23, în afară de surorile și maicile din schit¹⁴⁸.

Episcopul Dionisie inspecta deseori această școală și, în anul 1871, constata că ea «a răspuns pe deplin la așteptarea dorită, iar profesoara merită «laudă pentru silința și rivna ce au pus»¹⁴⁹. În aceste dese inspecții, el simțea o deosebită bucurie să examineze elevele, aducîndu-și astfel aminte din vremea tineretii sale cînd fusese un entuziast și progresist învățător în Buzău. Deosebita grijă și marea și necentenita dragoste pe care episcopul Dionisie o ațusa pentru bunul mers al acestor școli o mărturisea public protopopul de Rîmnic, cu ocazia instalării învățătoarei *Catinca Teodoru*, cînd spunea: «Am văzut cu ochii examinînd cu mare mulțumire pe eleve, le-au încurajat prin blînde cuvinte și gratificație de cărți, a pune mai multă silință de învățătură»¹⁵⁰.

Întoideana, la sfîrșitul anului, elevele silitoare primeau cărți gratuite de la episcopie. Astfel, în anul 1870 se expediau aici pentru premii: 5 Catehisme, 5 Istории sfinte, 5 Isopii, 5 Imnuri..., și 5 Florita.

142. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 511/868, f. 2. 143. *Ibidem*, f. 4, 13, 14 și 23.

144. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, doc. MCXXI f. 432.

145. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 95/69, f. 7.

146. *Ibidem*, dos. 169/870, f. 2. 147. *Ibidem*, dos. 95/969, f. 10.

148. Arh. St. București, Min. Instr., dos. 95/869, f. 3; Arh. St. Buzău, Episcopia Bu.ăului, dos. 51/870; 85/870. 149. Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 51/870.

150. *Ibidem*, dos. 85/70.

Școala a fost frecventată, în afară de surorile și maicile din schit, de foarte multe copile, în special rude ale viețuitoarelor de aici. Și cum numărul lor crescuse peste limita care se cerea unei învățătoare, episcopul Dionisie în anul 1871, adresându-se ministerului, ținea să-și mărturisească deplina mulțumire pentru rezultatele date de această școală, «ce s-a înființat, sint acum doi ani trecuți, în schitul Colești», dar, «în interesul dezvoltării și luminării Națiunii, cerea înființarea unui al doilea post de profesoară pentru clasele a II-a și a IV-a»¹⁵¹.

Aici se opresc știrile pe care le-am putut afla pentru această înfloritoare școală, care s-a dovedit un prețios mijloc de luminare a tinerelor fete orfane și sărace, într-o vreme când asistența socială era lăsată pe seama entuziaștilor.

Școala de la Mânăstirea Cislău

Schitul Cislău, cu vechea denumire Aninoasca, ctitorie a neamului doamnei Neaga, soția lui Mihnea Turculul, în decursul vremii, prin închinare, a devenit metoc al episcopiei. În noua calitate, se presupune că în incinta lui, destul de spațioasă, a funcționat și o școală. Știri documentare însă nu avem decât de la jumătatea secolului al XIX-lea, mai precis din anul 1853, când un fost elev, Nicolaie sin preolul Costandin din satul Mlăjeț, nota pe un ciaslov al bisericii Stănila, următoarele: «Să se știe de când am intrat în școală la Cislău fiind chemați de preușfînția sa părintele episcop al sf. Episcopiei Buzău, am intrat de la Noem(brie) în 28 de zile, anul 1853»¹⁵². Un alt elev, Ioan preot Costache ot Cătina, într-o însemnare lăsată pe o carte bisericească din Cătina, în care relatea un accident, arăta că în anul 1854 sta în Cislău «în gazdă de învățat la o școală»¹⁵³. În anul 1855 era elev aici și fostul profesor de la școala din schitul Rătești, diaconul Ion Nuțu, după cum am văzut la capitolul respectiv. Din amănuntul pe care-l dă elevul din Mlăjeț că școlarii de aici au fost chemați de episcopie și din declarația lui Ion Nuțu că din această școală a fost recrutat pentru seminar, se pare că aici funcționa o școală pregătitoare pentru cei ce voiau să intre în seminar.

N-am mai întâlnit nici o știre despre existența acestei școli pînă în luna septembrie 1866, când Teodor Gheorghescu, care semna și Georgescu, absolvent al seminarului buzoian, promoția 1859, cîntăreț și învățător comunal aici din anul absolvirii, solicita episcopului Dionisie deschiderea unei școli, din care să se recruteze elevi pentru seminar. Din cererea înaintată, aflăm că el era fiul preotului din Lapoșul nou, districtul Buzău și că, în vederea intrării în seminar, pe care l-a absolvit în anul 1859, a învățat carte «prin școli particulare». După două luni de la absolvirea seminarului a fost numit cîntăreț la Mânăstirea Cislău. Văzîndu-se în această comună «prea împovărat» și ca să nu piardă timpul în zadar ci să împartă și el «la alții, după putere, fructul învățătorei», și prin aceasta să facă onoare seminarului, a deschis școală, în care au învățat nu numai copii din comună, ci și alții din Plaiu, «folosindu-se mulți cu învățătura din această școală».

Din anul 1859 și pînă în prezent a funcționat ca învățător comunal, dar acum zelosul învățător vrea să fie folositor Bisericii într-un mod mai direct. De aceea, adresîndu-se episcopului Dionisie, cere binecuvîntarea ca, datorită considerentelor că această comună e situată în centrul Plaiului, că mânăstirea are suficient spațiu, iar el este cîntărețul mînăstirii și învățător comunal, să deschidă în mînăstire o școală «în care să se predea învățăturile clasei I și II-a și din care vor ieși băieți pregătiți pentru seminar și în urmă văzîndu-se progresul, atunci veți binevoi a face d-a intra în numărul școalelor pregătitoare pentru seminar»¹⁵⁴.

Cererea poartă rezoluția ca îngrijitorul mînăstirii cit și învățătorul Georgescu să fie chemați la episcopie, desigur spre a se discuta condițiile înființării școlii, care s-a și deschis, cu 30 elevi. Dar această nobilă pasiune, pusă benevol în slujba Bisericii, școala nefiind subvenționată de episcopie, care își avea o asemenea școală la schitul Nifon, în loc să găsească înțelegere și larg sprijin la preoții bisericii,

151. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 801/871, f. 2.

152. Săndulescu Verna, *Biserica din Stănila*, în «Glasul Adevărului» Buzău, a-ul II, nr. 12-13, 31 martie 1929, p. 2.

153. Pr. Horla Constantinescu, *Biserica Sf. Dumitru din satul Cătina*, în «Îngerul», anul XVIII (1946), nr. 5-7, p. 68.

154. Arh. St. Buzău, Episcopia Buzăului, dos. 1/66, f. 81.

din contră a stîrnit invidie, preotul Dimitrie, reclama la 12 decembrie același an Georgescu, îl calomnia, făcînd propagandă ostilă printre locuitorii comunei¹⁵⁵.

Sesizarea sa a fost dată în seama protopopului, să cerceteze cazul, dar rezultatul nu l-am aflat. El a continuat totuși să-și exercite misiunea de învățător eliberînd la 3 septembrie 1870 «Atestat de clasele primari rurali» lui Demetru Gh. Popescu din comuna Viperești că «a frecventat Școala de Model din comuna Cislaul, în timp de trei ani de zile», învățînd și Catehismul, Istoria sacră și Cîntări bisericesti, întrucît era școală pregătitoare pentru seminar¹⁵⁶.

Școala de la Schitul Sfîntul Gheorghe

Schitul acesta, populat cu maici, situat în satul Nucu din comuna Bozioru, județul Buzău, într-o «încîntătoare poziție», destul de sălbatică, pentru că «la fiecare pas ce ar face cineva riscă de a cădea în prăpastie»¹⁵⁷, după cum se exprima un raport al conducerii schitului, s-a învrednicit de o stareță înțelegătoare a rolului școlii în viață monahală și datorită probabil sprijinului ce l-a găsit în ea, episcopul Dionisie a înființat și aci școală. Despre existența ei am întîlnit însă o singură știre și aceasta în relatarea pe care episcopul o făcea către minister, la 18 iulie 1868¹⁵⁸, unde scria: «La schiturile de călugărițe Cotești, Rătești și Sfîntul Georgiu, din Eparhia Buseului am înființat de mai mult timp cîte o școală de fete, unde învață alți surorii și călugărițele din schituri, cît și mai multe fete din comunele cu apropiere care petrec acolo în internate».

Semnificația și importanța înființării acestei școli poate fi apreciată la justa ei valoare, numai avînd în vedere așezarea geografică a vetrii schitului, cît și mentalitatea locuitorilor din acele locuri izolate. Școala n-a putut însă funcționa mai mult timp, deoarece, prin decretul 877 din 3 mai 1871, schitul a fost desființat, din cauza eroziunii apelor care ajunsese chiar sub chilii, viețuitoarele fiind mutate la Mînăstirea Barbu din județul Buzău¹⁵⁹.

Aci se opresc știrile ce am putut afla referitoare la viața școlilor episcopiei Buzăului. Deși ele sînt incomplete, rezultă totuși din lectura acestor pagini, că episcopia Buzăului, de-a lungul secolelor, a ținut neatînsă flacăra culturii prin școală, alături de tipografie și școala de zugrăvi de subțire, pe care le-am prezentat în trecut, cît și prin seminar și școala de cîntăreți, a căror viață o voi înfățișa altădată.

Pr. GABRIEL COCORĂ

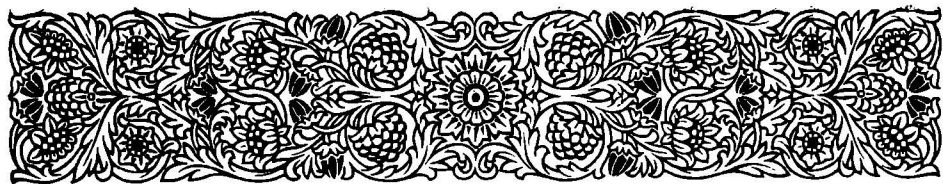
155. Ibidem, dos. 49/868, f. 131.

156. Arhiva episcopiei Buzăului, Seminarul cu 4 clase, pach. XXVIII, f. 286.

157. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 1013/871, f. 4.

158. Arh. St. Buc., Min. Instr., dos. 511/868, f. 24.

159. Ibidem, dos. 1013/871, f. 15.

TRADIȚIE ISTORICĂ PĂSTRATĂ DE BISERICĂ

Într-o modestă, dar frumoasă căsuță bucureșteană, din fundul unei curți, de pe Calea Moșilor, colț cu strada care se numește astăzi Ardeleni, unde, cam pe la începutul acestui veac, locuia profesorul de limba franceză Leo Bachelin, cu soția și trei copii, am cunoscut un linar originar din județul Romanși, care terminase sau urma ultimul an la Școala de Arte Frumoase din București.

Oleni amîndoi, cu aceleași concepții despre frumos, deși cu oarecare decalaj de vîrstă, ne-am împrietenit repede și sumulam de disunsul literal, care era evenimentul Leo Bachelin, colindam aproape în fiecare zi libera marginele Bucureștiului, în cautarea liniștei, variației de peisaj și a aerului curat de cîmp.

Într-o frumoasă duminică de vară, însoțiti fiind și de copilul mai mare Tudorel Bachelin, am poposit pe malul lacului Floreasca și ne-am așezat pe iarba în fața unei biserici părăsute, cu o siluetă foarte interesantă, dar aflată într-o stare de înaintată ruină și în interiorul căreia crescuse un arbore semănat de cine știe ce turlună, ce devenise cu mult mai înalt decît străjuiau, după cum se poate vedea din fotografia pe care o reproducem mai jos.

Linarul meu prieten, înalt, simpatic și de o extremă sensibilitate, se numea Ștefan Dumitrescu, dar datorită umilității începutului, își semna lucrările cu pseudonimul D. Stoica, adică D de la Dumitrescu și Stoica de la Ștefan și, sub acest pseudonim a rămas cunoscut în pictură. El pasiona pe deasupra tuturor, istoria națională în domeniul căreia era foarte bine pregătit și datorită acestei pregătiri, multe fapte glorioase din trecutul nostru au fost amănunțit cercetate și rechemate la viață, fiind transpuse pe pînză.

Privind de pe malul pe care poposisem oglinda lacului Floreasca, care în primitivitatea lui de atunci, cu diferite cuori turburi și emanări nesănătoase stimulate prin razele soarelui de vară, era departe de asanarea de astăzi, ne-am trezit din acea privești, că vine de se așază lîngă noi, un bătrînel, care tocmai se pregătea să arunce în apă o undiță pentru pescuul.

Noi, nu-l simțisem cum, cînd și de unde a venit, dar ochii lui iscoditori, ne-au făcut să intrăm în vorbă și, din una în alta, am aflat că este localnic, pensionar de multă vreme, fost funcționar în Ministerul Agriculturii și nepot al ultimului preot, care pină la adînci bătrînețe, ca și înaintașii lui, slujise la acea bisericuță, vizitată de mulți credincioși cu toată situația ei izolată. Moartea preotului, părăsirea conacului căreia bisericuța îi fusese afectată, a adus și intrarea ei în ruină. Bătrînelul, care ne istorisea rămăsese pe acele meleaguri în una din cele trei case existente acolo și pe care ne-a arătat-o, pe dîmbul zis Grădiștea Floreștilor, numire păstrată și astăzi într-o străduță de lîngă biserică.

Îndreptîndu-ne privirea spre acea casă, care în bătaia soarelui de vară, ne-a apărut deosebit de interesantă prin originalitatea și concepția ei largă, deși era clădită din birne și chirpici, avea însă pridvorul românesc și acoperișul din șindrilă, o adevărată rămășiță a unor vremi de mult apuse!

Un fapt, care adăuga la trezirea unui deosebit interes, era și numirea de Grădiștea Floreștilor. Grădiște ar însemna deal întărit, derivat din sirbescul «gradits», la baza căruia ar sta slavul «grad», «gorod», care ar putea sugera ideea existenței pe acele meleaguri a unei case întărite, în felul cum se construiau așa-zisele cule de prin veacurile XVII și XVIII, cu scop de apărare contra prădătorilor.

Văzînd pe Stoica, privind cu deosebit interes biserica în ruină, căutînd să o reconstituie în minte, în toată ambianța ei de odinioară, bătrînul după ce i-a urmărit privirea multă vreme, s-a prins la vorbă și ne-a povestit tradiția acelei biserici, tradiție, care se urcă cu vreo cinci veacuri în urmă, tocmai în epoca voievodului Ștefan cel Mare al Moldovei.

Tradiția aceasta — după cum și-a amintit moșneagul — a mai fost culeasă cu cîțiva ani mai înainte, de cunoscutul istoric al orașului nostru Ionescu Gion, pe care bătrînul îl cunoștea și de la care știa că avea intenția să o publice într-un mănunchi de cercetări intitulate: Din istoria Basarabilor. O serie de pictori de pe la sfîrșitul secolului trecut, au cules-o de asemenea cu gîndul de a o transpune pe pînză, printre care: *Tattărăscu, Aman, Lecca*, etc., dar nu știa dacă și-au tradus intenția în fapt.

După acea tradiție, biserica din fața noastră, cu zidurile ruinate și înnegrite de vreme, va fi fost inițial, durată din lemn pe soclu de zid. Fusese un paraclis al curții Doamnei lui Radu cel Frumos, voievodul dintre 1462—1473. În spatele ei, pe dealul ros tot mai mult de vreme, deal care se mai profilează și astăzi printre casele clădite în ultimii ani și care au acoperit complet locul, fusese o casă frumoasă, durată tot din lemn, dar de un deosebit gust artistic, cu care tînăra domniță Maria, soția voievodului, fusese înzestrată de fratele ei Vintilă Florescul. Acolo trăia cu totul retrasă de așezarea domnească de pe malul Dîmboviței, blînda și evlavioasa Domniță Maria cu singura ei fiică Maria Voichița. O întînsă suprafață de pămînt arabil, lac și pădure, bine gospodărite de oameni de încredere, aducea acestei proprietăți un frumos venit.

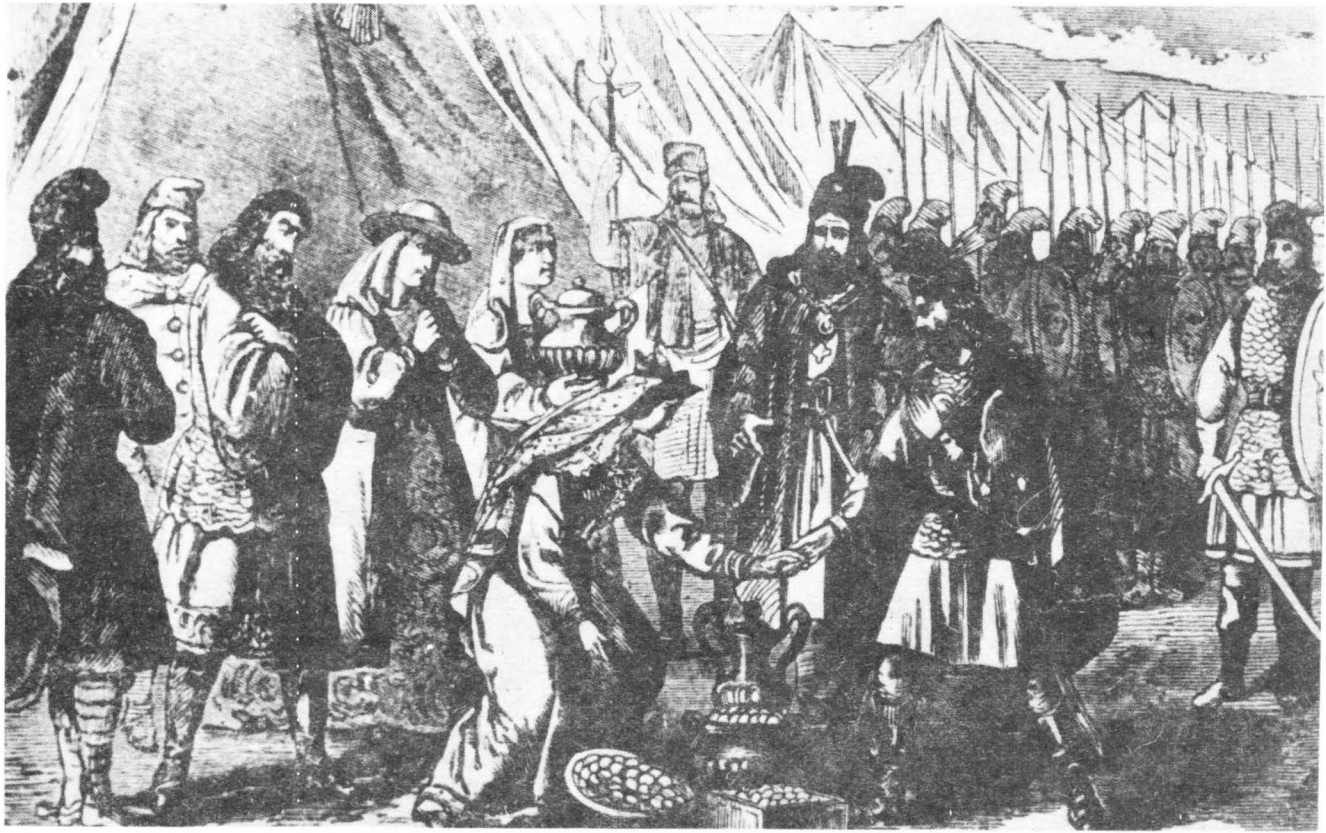
Și tradiția, depănîndu-și firul, amintește că liniștea acelor locuri a fost ruptă de voievodul Ștefan cel Mare, care după ce bătuse cumpănit la 18 noiembrie 1473, la Soci, pe Radu cel Frumos, venind vijelios în fruntea cavaleriei sale, impresurase cetatea București, unde domnitorul muntean se retrăsese cu gîndul la o nouă rezistență.

Sfîrșitul acestei dispute dintre domnitori, ni-l spune «Cronica de la Bistrița»: «La 23 noiembrie 1473, sosi Ștefan Vodă cu oastea sa și a înconjurat cetatea Dîmboviței și, în noaptea aceea a fugit Radul voievod din cetate. La 24 din aceea lună luă Ștefan Vodă cetatea și intră în ea. Și luă pe Doamna lui Radu Voievod și pe fiica ei cu dînsul, singura lui odrasla și toată visteria lui ascunsă. Și acolo s-a veselit trei zile și s-a întors în cetatea lui de scaun» (I. Bogdan, *Cronica de la Bistrița*, p. 39—40).

Tradiția, pe care unchiușorul nostru o depăna așa de frumos și pe care am amintit-o într-o publicație anterioară (Ion Al. Florescu, *Note asupra Bisericii Sfînta Sofia din Floreasca*, art. în « *Glasul Bisericii* », nr. 9—10, (sept.-oct.) 1963), pretindea că pe acele meleaguri, din spatele bisericii, în acel mic foisor domnesc înconjurat de un zid gros din piatră ocrotitor, Maria Doamna și-ar fi petrecut în cei 11 ani de domnie a soțului ei, mai mult timp decît în domnescul palat de pe malul Dîmboviței. Acolo, refugiată în lumca ei spirituală, ocupîndu-se mai mult de cele sfînte și de educația dragei ei copile, urmărită de ochii depărtați, dar ocrotitori ai fratelui ei Jupan Vintilă Florescul, unul din cei mai abili oameni politici ai timpului, sfințic al domnitorului și misionar pe la multe curți domnești vecine, trăia cu totul izolată de sbuciumata curte domnească a lui Radu Voievod, pe care totuși îl stima ca soț și ca tată al prea frumoasei și dragălașei ei fiice Maria Voichița.

Prin înluncatul sfîrșit al toamnei anului 1473, cu toată urgia războiului, ea nu părăsise acele meleaguri, ci rămăsese acolo înălțînd zi de zi rugă fierbîntă în biserică și așteptînd rezultatul cruntei înfruntări ale soțului ei cu Ștefan cel Mare, chiar atunci cînd vuietul ultimelor faze ale încercuirii Bucureștiului se desfășurau prin lupte de cavalerie, nu departe de cîmpul Pipeiei de astăzi, care era drumul cel mai scurt al voievodului moldovean și mai ales fără pădure pe el.

Dacă ruga ei îndelungată și stăruitoare, nu a putut aduce înfrîngerea falnicului voievod moldovean, în schimb, cînd totul a fost pierdut, iar voievodul muntean, fără ca ea să fi știut, fugise peste Dunăre prin partea opusă a Bucureștiului, la prietenii lui turci, Maria și fiica ei Maria Voichița, simțind apropierea voievodului moldovean, iluminate în ruga lor și apreciînd credința lui Ștefan cel Mare față de cele sfînte, au ieșit din biserică cu daruri sfințite și însoțite de cîțiva credincioși, s-au îndreptat către voievodul moldovean, care abia sosise, nu departe de așezările ei, călînd a-i îmbuna mînia contra soțului învins, pe care-l credea ascuns undeva prin București.

Maria Voichița și Ștefan cel Mare

Biserica Sf. Sofia din Capitală

Astfel, după tradiție, care de altfel se integrează perfect în geografia terenului, hărțile timpului dovedind că în nord-estul acestei localități, terenul reprezenta o stepă ce se statornicise dinspre răsărit, fiind lipsit de pădurea uriașă ce înconjură Bucureștiul, mica biserică de pe malul lacului Floreasca, a rămas sortită să genereze și să păstreze un important fapt istoric, ce luminează și astăzi o pagină de istorie națională, dar și viața plină de zăbucium și noblețe spirituală a Mariei Doamna, îngropată la anul 1500 în Moldova la Mînăstirea Putna.

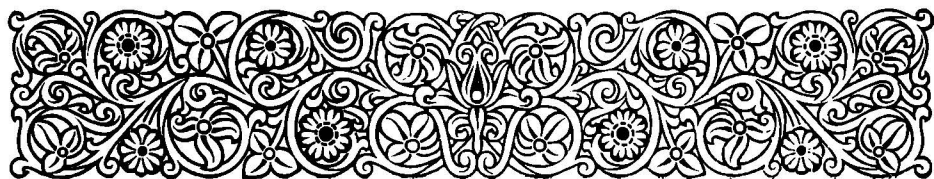
Tradiția mai amintește că Maria ca și fiica ei, au purtat o deosebită recunoștință bisericii, căci, deși aflate departe la curtea plină de fast a Domnului Moldovei, nu au uitat nici o dată paraclisul de pe malul lacului Floreasca, care le-a iluminat calea, dînd indicații cît au trăit, să fie cît mai bine îngrijite, mai ales după moartea fratelui ei Jupan Vintilă Florescul din anul 1491, om de asemenea cu adînc suflet religios, îngropat la Mînăstirea Tismana unde era socotit printre ctitori prin importantele donații făcute cît și a fiului său Vel paharnicul Drăghici Vintilescul, fixat documentar la 30 iulie 1487 și stins din viață pe la 1536-37. Toți cei de mai sus, ar fi figurat la un loc de cînstă într-un pomelnic al bisericii păstrat cu grije de vechii preoți pînă ce o urgie turcească ar fi dat foc bisericii pe la sfîrșitul secolului al XVI-lea, cînd a pierit o dată cu multe alte odoare sfinte donate de primii ctitori.

La depănarea legendei, pictorul Stoica, viu impresionat a rămas multă vreme pe gînduri, vizibil transportat în acele timpuri. Moșneagul, după ce a terminat povestirea ne-a privit îndelung, desigur mișcat de faptul că acea tradiție a putut să trezească în noi atîta interes și, după cîteva minute ne-a spus: «tinerilor văd că aveți suflete românești, păstrați tradiția și duceți-o mai departe să lumineze calea neamului nostru, căci noi bătrînii, care am păstrat-o cu evlavie ne stingem unul cîte unul și nu vrem ca să piară». Cu aceste vorbe s-a depărtat și așezat undeva pe malul lacului la pescuit.

Noi, întru tîrziu, tăcuți, fiecare cu gîndurile lui, am luat calea întoarsă pe drumul prăfuit și prost întreținut al căii Floreasca, după ce zăbovisem cîteva ore pe delulețul din spatele bisericeții, căuînd urma vreunei fundații, care să fi amintit ceva din străvechea așezare a domnițelor. Totul a fost zadarnic, n-am găsit decît gropi din care se exlărgăea nisip în cantități masive și urmele unei pivnițe, care nu putea avea legătură cu legenda așezare istorică.

Ne-am reîntîlnit peste vreo lună în aceeași casă a prof. Bachelin, cînd pictorul Stoica ne-a arătat, radiind de mulțumire, copia fotografică a unui splendid tablou: *Ștefan cel Mare și Maria Voichița*. Copia fotografică, pe care o reproducem, ne-a entuziasmat prin fidelitatea reprezentării scenei istorice, considerînd-o și un duios omagiu adus bisericii și slujitorilor ei care au păstrat tradiția, precum și ctitorilor, care au reînnoit succesiv biserica numită astăzi *Sfînta Sofia din Floreasca*.

ION AL. FLORESCU

BIRUINȚA

Condac de Sfântul Roman Melodul¹

«În² ziua a cincea³ a săptămîinii a cincea a Postului cîntăm un condac de pocăință⁴; se cîntă «Biruința»⁵ — și Canonul cel Mare⁶ — care poartă⁷ acrostihul acesta» a smeritului Roman laudă»,⁸, gl. 2».

PROODA⁹

Suflete al meu¹⁰,
suflete al meu,
scoală ce dormi? ¹¹
sfrîșitu-ți se apropie ¹²
și te-așteaptă pericol¹³.
Trezește-te dar,
ca să te ierte¹⁴ Hristos Dumnezeu,
Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește!¹⁵

STROFA I — IRMOSUL¹⁶

Farmacia¹⁷ lui Hristos
văzînd-o deschisă
și din ea lui Adam
sănătate izvorînd,
suferă, se înăbuse diavolul;
Și, ca cel ce este în pericol, geme
și prietenilor săi¹⁸ strigă:
Ce să fac cu Fiul Mariei?
Mă ucide Vitleemiteanul,
Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește!

II

«Lumea loată se umple
de leacurile¹⁷ Sale;
și eu îndur în mine
tot ce e cu pulință, auzind încă
chiar că în dar au fost vindecați;
Căci acesta își scutură lepra,
iar unul și de copile se îngrijește¹⁹,
altul patul prin Același luîndu-și
joacă strigînd: «Ridică-mă
Cel ce pretutindeni pe toate le împlinești!»

III

«Deci voi, prieteni ai turburării
 și vrășmași ai liniștii,
 ce mă sfătuiți acum
 să fac în această împrejurare?
 Dați ajutor minții mele!
 Căci zăpăcit într-adevăr, sînt pierdul,
 nimic nu concep, căci nu pot:
 îngrozit, mintea mi se-ntunecă;
 pe neașteptate m-a înmărmurit
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește!»

IV

Acestea atunci pălăvrăgind
 către ai săi¹⁸ înșelătorul,
 îndată aude de la ei:
 — Veliar, nu te teme,
 fii cu curaj, vino-ți în simțiri!
 Amintește-ți izbînzile tale cele de la început,
 repetă cele din Rai!
 Dacă iarăși te lipești de cei ai lui Cain,
 cum să-l scape de viclesug pe Abel
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește?»

V

«Încă sînt în lume
 cei din sămînța ucigașului:²⁰
 și preoți și cărturari,
 Iuda și Caiafa;
 ce te neliniștești ca un neajutorat?
 Irod e prietenul tău înflăcărat,
 iar Pilat și mai mult te slujește;
 găsindu-ți vechile²¹ tale ajutoare,
 nu plînge strigînd: «M-a coplesit
 Cel ce pretutindeni pe toate împlinește!»

VI

«De multele tale crime e plină
 toată lumea;
 din neam în neam
 este povestită puterea ta;
 cum dar acum însuși ai obosit?!
 Cei ce fac să inunde apele,
 cei ce incendiază te cunosc²²;
 cum deci toți fură făcuți să guste din ale
 tale²² și să se bucure de ei Acesta,
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește?»

VII

Îndată dar, auzind acestea,
 diavolul fu încîntat
 și bucurîndu-se grăi către ai săi;¹⁸
 — Mă bucur, o prieteni,
 că m-ați îndreptat să mă sprijin pe ai mei²³.

Deci plec cu curaj
 și mă apropii de Iudei,
 ca, făcându-i să depindă de ai mei,²³
 îi voi învăța să strige: «Să fie răstignit
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește!»

VIII

«Iată deci pe al Iudeilor
 sinedriu îl văd
 despre Acela flecărind
 și pierzând timpul;
 repede apoi cele ce gîndesc eu sînt hotărîte.
 Deci apropiindu-mă să le zic: «Îndrăzniți,
 că voi depășiți voia mea!
 Pentru aceasta mai demni de atenție sînteți;
 ce zice-ți acum? ca să pătimească
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește?»

IX

Noaptea vestește nopții
 știre purtătoare de întuneric:²⁴
 pentru satana pe cele ale lor
 le nimicesc Iudeii,
 zicînd: «Lasă-ți grija!
 Cele ce aveai de-ndeplinit, le-am împlinit noi;
 nimic nu trebuie să te neliniștească:
 trădat și tăgăduit este Iisus;
 legat, dat lui Pilat este
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește.»

X

— Nu ca unul ce se alătură unor nepăsători
 am venit, o Iudeilor,
 căci într-adevăr cunosc al vostru
 zel pentru cele de acest fel
 și mi-am amintit cele ce la-nceput ați făcut:
 Cum mîncînd mană, ați tăgăduit (totuși pe Dumnezeu)²⁵
 și bînd lapte, ați mințit;²⁶
 deci cei ce ați cinștit mai mult un vitel decît pe Dumnezeu,
 ce voiți acum? ca să pătimească
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește?

XI

«Asupra voastră cu armata mea
 eu veghez,
 că ai noștri sînteți
 din tot sufletul
 și numai din gură mă urîți;
 Și mă bucur pentru această înfățișare (a lucrurilor)²⁵
 căci pe mulți cucerîți prin acesta,
 ca eu să fiu urît prin vorbe,
 iar Acela și prin fapte
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește.»

XII

«Spusele Legii lui Moise
 văd că le stăpîniți,
 dar să nu le țineți cu strășnicie
 în adîncul sufletului;
 cu limba și nu cu sufletul să le răspîdiți
 În mîini țineți Biblia,
 dar cu inimile de loc să nu vă apropiați de ea;
 cele greu de înțeles și necunoscute ale Scripturilor
 să vi le explice și să vi le arate
 Cel ce pretutîndeni pe toate le împlinește».

XIII

Îndată ce deci i-a întărit prin acestea
 pe cei fărădelege înșelătorul
 și temelii lor
 a pîs-o pe nisip,
 a alerțat să se sprijine și pe Moarte.
 La aceea venind, a zis: «Scoală-te
 și de cele ce-ți vestesc bucură-te!
 A fost trădat și lăgăduit Iisus;
 a fost legat, dat lui Pilat
 Cel ce pretutîndeni pe toate le împlinește!»

XIV

— Cu multă plăcere mie,
 îmi spui aceasla, o demone;
 cu însă numai pe tine te văd (în viitor)²⁵
 de tot plin de durere,
 de frică turburat pentru cele ce vor urma.
 Căci Cel ce tace, cînd e judecat,
 are să-mi pună frîu, cînd va fi îngropat:²⁹
 dacă lui Pilat nu i-a răspuns nimic,
 Iadul să-l zăduie rîvnește
 Cel ce pretutîndeni pe toate le împlinește».

XV

Auzind acestea demonul
 cu poftă de a ocări s-a umplut peste măsură
 și spre Moarte ca spre ceva jîsnic
 privind fix, o judecă:
 — Te știam și slabă și neputincioasă:
 Din cele cu Lazăr te cunosc
 și din toate celelalte ce mi le-ai răpit,
 că tremuri și renume al lui Iisus (ești)³⁰
 și martor rob te are³⁰
 Cel ce pretutîndeni pe toate le împlinește!»

XVI

— Acum batjocorindu-mă zici
 ce zici, o drace;
 eu însă te știu mult mai
 înfricat și tremur (pentru tine);²⁵
 știu: și turburat și culțremurat (ai fost)²⁵

Nu din morminte te-a scos ?
 Nu din a Canaanencei (fiică)²⁵ te-a alungat ?
 După acestea mutului și surdului
 strein te-a făcut
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește ?»

XVII

— Nu tăgăduiesc ce spui ;
 știu și, după părerea (tuturor)²⁵
 că nelnvins (e) Hristos
 în fire învinsă ;
 dar totuși nu mă depărtez de luptă.
 Merg în frunte, căci știu cîmpul de bătăle ;
 dacă însă aș fugi, m-aș face de rușine ;
 să prindă curaj grumazul Iudeilor
 cei ce altădată și acum nu s-au pătruns de
 pocăință față de
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește.

XVIII

«Mă îndrept deci spre aceia
 care pe toate le îndrăznesc ;
 și încăpățînarea
 lor purtînd-o ca pe o platoșă
 Vitleemiteanului mă împotrivesc.
 Totdeauna Vitleemul mi s-a opus :
 progenitura lui totdeauna mi-a dăunat,
 căci de-acolo-l David și Cel din David ;
 mă fugărește și mă izgonește
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește !»

XIX

Dar retrăgîndu-se deja
 cel cumplit către supușii (săi)²⁸,
 ridică glasul
 Moartea și zice :
 — Privește la mine ! Ce faci mult-uneltitorule ?
 Pe mine, Moartea, mai mult nu mă ai,
 căci nu-s părtașă cu tine la nerușinare ;
 dacă mă apropii cu plecăciune de Cruce,
 e că de-a nu va voi, nu moare
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește».

XX

Văzînd dar aceleia dracul,
 (adică)²⁸ frica (ce-o avea)²⁵ moartea,
 de Iudei apropiindu-se
 găsește cele ce caută ;
 căci i-au ridicat moralul și l-au adus la starea
 normală
 strîgînd : «Vino aici și privește
 pe al tău³¹ și lumea zgomotoasă :
 după ocări și bice multe,
 ca o trîmbiță³² pe Lemn zace
 Cel ce pretutindeni pe toate le împlinește !»

XXI

«Dar dacă ai de-nvățat ceva nou,
mai mult ai a rîde:
unul din tîlharii cei cu El
pe drept răstigniți
Îi strigă: «Pomenește-mă, Doamne!»
Dar auzind acestea, (diavolul)²⁵ s-a întrîstat
și plecîndu-și fața a strigat:
— Dacă pe Lemn face ucenici,
în mormînt va rîndui învățători²⁶
Cel ce pretutindenî pe toate le împlinește».

XXII

«Deci cu nimic n-a fost păgubit
Îisus prin patimă,
eu însă mai mult Luiși
Îi înmulțeam gemetele²⁴.
Moarte, bine (ar fi)²⁵ să nu mă compătimesți;
Mai bine ai face însă, dacă m-ai îngriji
și m-ai lua de jos și m-ai sprijini,
căci nu suport rușinea multă,
pe care mi-o dă prin Lemn
Cel ce pretutindenî pe toate le împlinește».

XXIII

— Mîntuitorule al tuturor oamenilor,
mai ales al celor ce cred,
întrucît de voie ai fost răstignit
și cu (a Ta)²⁵ încuviințare omorît»
— spun fără să vrea cei fără de lege —²⁵
«zdrobind picioarele tîlharilor
pe ale Tale nu le-au zdrobit, ca să priceapă
că n-ai fost între morți prin silă,
ci de voie Ți-ai dat duhul²⁶
Cel ce pretutindenî pe toate le împlinești».

.....
Condacul acesta nu este din cele mai reușite din punct de vedere imnografic; totuși nu e lipsit de unele calități.

Se compune din: proodă, trei dialoguri mari (între Veliar și celelalte duhuri rele: strofele I—VIII-a, între Veliar și Iudei: strof. IX—XII-a și între Veliar și Moarte: strof. XIII—XIX-a), două dialoguri scurte (între Veliar și Iudei: strof. XX—XXII și între Veliar și Moarte: strof. XXII; mai mult un monolog, pentru că Moartea nu răspunde) și încheiere (strof. XXIII-a).

Din tot poemul, singură prooda este nu numai reușită imnografic, ci chiar admirabilă. În ea, Sf. Roman, fără să fie original, folosește metafora, pînă la tocare repetată în operele omiletice, a somnului nepăsării pentru mîntuirea sufletului; deci un lirism indirect, adresîndu-se sufletului său (monolog). Cu toate acestea, expresiile simple, scurte și condensate ne zguduie și ne determină să ne adresăm și noi sufletelor noastre. Aceasta formează sublimul imnografic al acestei proode, care a determinat păstrarea ei în cult pînă azi și compunerea de melodii pe textul ei din cele mai frumoase. Sf. Andrei Criteanul († 740) a avut-o, credem, ca model în ce privește folosirea lirismului indirect (adresarea către sufletul său), cînd a compus strofele «Canonului celui Mare».

Privită în raport cu poemul însă, ea nu îndeplinește rolul de proodă decît formal (vezi nota 9). Ca fond, ea nu constituie nici o introducere la poem, nici un rezumat al lui: n-are nici o legătură tematică cu poemul. Singură ea este «de po-

căință» și încă de cea mai profundă pocăință; restul poemului e un condac al Patimilor Domnului, care lasă să se întrevadă cu deplină siguranță biruința Domnului asupra diavolului și a morții prin înviere. De aceea, numai pentru proodă, condacul poate fi numit «de pocăință», pentru rest mai potrivit este denumirea «Biruință».

Regretăm desigur că imnograful nu s-a menținut în tema proodei și nu a folosit și mai departe lirismul indirect³⁷, cum va face Sf. Andrei mai târziu, ci a trecut după obiceiul său cunoscut și din alte condace la modul dramatic (dialogal) și foarte puțin la cel epic (legătura dintre dialoguri). În ultima strofă doar revine la modul liric, dar ambiguitatea din versul al cincilea (nota 35) și interpretarea sui-generis din următoarele (nota 36), ca și conținutul propriu-zis al acestei strofe, care se vrea a fi un scurt imn de preamărire, dar foarte slab, îi reduc până la estompare valoarea lirică. Rugăciunea însă și mai ales imnul sînt specii ale genului liric. De aceea, zdrobitoarea preponderență a modului dramatic, cu adevărate puneri în scenă, lipsește aproape cu totul acest condac de valoare și caracter imnografic.

În afară de aceasta, un imn, ca și o rugăciune, trebuie, socotim, să se refere la fapte sigure sau cel puțin posibile, fapte în legătură cu lucrarea divină de mîntuire a oamenilor. În cazul acestui condac, doar sfătuirea dintre Veliar și celelalte duhuri rele poate fi admisă ca posibilă. Dialogul cu Iudeii poate fi închipuit doar ca imbold tainic din partea diavolului, la care ei au răspuns prin fapte, răstăgîndu-L pe Domnul Hristos. Cel cu Moartea însă e în întregime fantastic, «Moartea» neexistînd decît ca «lege» înscrisă în firea decăzută prin păcat. Apoi ce importanță pot să aibă aceste trei «episoade» (dialoguri) închipuite de imnograf pentru lucrarea de mîntuire a oamenilor? Pare că el a vrut să scoală în relief prin acest condac rolul avut de diavolul — desigur negativ — în desfășurarea Patimilor Domnului, completînd astfel relatarea evanghelică a acestora. Dar Domnul a pălinit de bunăvoie, conform planului divin, de aceea Sf. Evanghelie nu lasă să se înțeleagă că satana ar fi avut vreun rol aici, ci numai în vînzarea (Luca XXII, 3) și trădarea (Ioan. XIII, 27) lui Iuda, pentru că Patimile se puteau săvîrși și fără acestea; de aceea și a fost condamnat Iscarioteanul (Marcu XIV, 21; Luca XXII, 22). În fine, chiar dacă satana a inspirat și a imboldit căpeteniile poporului iudeu să omoare pe Domnul Hristos, rolul său a fost secundar, de aceea nu e pomenit în Sf. Evanghelie și cu atît mai mult nu trebuie pomenit într-un imn liturgic și încă scoțîndu-se atît de mult în relief, încît pare că dintr-un rol negativ e transformat într-unul pozitiv, ca și cum Domnul Hristos s-ar fi ajutat de satana pentru a se jertfi.

Pe de altă parte, folosirea Morții ca personaj real nu este potrivită pentru un imn liturgic. E adevărat, mai întîlnim aceasta în imnografie și chiar în Sf. Scriptură (Osie XIII, 14; I Cor. XV, 26 și 55), dar în alt mod, ca simplă figură de stil (personificare) adresîndu-i-se o singură întrebare sau exclamare scurtă, nu vorbind însăși «Moartea» de-a lungul a trei strofe aproape (XIV, XVI și XIX). În afară de aceasta, în acest condac, ea are un rol sau măcar intenție pozitivă: nu se întovărășește cu Veliar. Și încă mai mult, ea știe cine este și ce urmărește Domnul Hristos: dacă nu voiește, nu va muri (strofa XIX, 9), îi va pune frîu și va zguduia iadul (strofa XIV, 7—9); de aceea, ea se va apropia de Cruce (ca să-l ia viața), dar «cu plecaciune» (strofa XIX, 8). Fără îndoială că acestea însemnează prea mult. Niște bizariii și fantasmașorii care n-au ce căuta într-un imn liturgic.

Dar mai important este faptul nespus de regretabil, că procedeele folosite în acest condac, adică: zdrobitoarea preponderență a formei dialogale, referirea la episoade secundare, de multe ori închipuite, nepomenite de Sf. Scriptură și chiar neverosimile, ori fantastice, ca și unele interpretări fortale sau sui-generis, precum și destule inadvertențe, le întîlnim în mai toate condacele Sf. Roman. Chiar în celebrul său «Condac la Nașterea Domnului», de-a lungul a 16 strofe, din 24, se întinde dialogul dintre Mați și Sf. Fecioară, despre care însă Sf. Evanghelie nu pomeneste nimic, desi o convorbire e firesc să se fi desfășurat, dar a fost trecută cu vederea, neprezentînd importanță pentru opera mîntuirii³⁸.

Desigur aceste procedee au o deosebită valoare din punct de vedere literar-artistic, dar din punct de vedere imnografic ele constituie mari scăderi. Sf. Roman se dovedește un poet și mai ales un dramaturg de mare talent pentru vremea sa (sec. VI), dar a folosit acest talent într-un domeniu impropriu pentru aptitudinile — și procedeele sale, în imnografie. De aceea condacele sale sînt mai mult *istorioare*

religioase dramatizate, decît imne liturgice, fapt ce a constituit, credem, principalul motiv pentru care din vasta lui operă «imnografică» s-au menținut în cult doar strofe răzlețe, mai ales proodele și irmoasele.

Totuși cercetători ai imnografiei noastre — și altfel de cercetători (ai dramaturgiei) — mai înțli și în special cei neortodocși, după care s-au luat și cei ortodocși, surprinși de frumusețea și ingeniozitatea compozițiilor sale, au enunțat aprecieri superlative asupra lor și asupra autorului lor³⁰, confundînd valoarea literară a acestor compoziții cu cea imnografică sau ignorînd că există sau că trebuie să existe o deosebire, un specific al fiecăreia, între literatură și imnografie. De aceea, Sf. Roman Melodul este de peste un secol cel mai mult studiat dintre imnografuli ortodocși, iar operele lui cel mai mult — editate și traduse în diferite limbi.

Într-adevăr, condacul de față, ca și altele multe, în afară de calitățile literare arătate, are și un stil simplu, popular, neîncărcat de tropi și de figuri de stil, viu prin replici admirabile (mai ales ale Mōrtii). De asemenea folosește alegoria, contrastul, aluzia, ironia și jocul de cuvinte. Procedeele neimnografice însă, despre care am vorbit, au determinat serviciul nostru liturgic să se dispenseze de aceste reușite literare, care ar fi împodobit cîntările noastre cultice.

Nu lipsesc însă în condac și unele obscurități și ambiguități, precum și cîteva metafore nereușite, pe care noi le-am indicat în note.

NOTE

1. Pentru traducere am folosit textul grecesc publicat de Elpidio Mio., *«Romano il Melode. Saggio critico. E dieci inni inedite»*, Padova, 1937, p. 153—161). Acesta îl numește «Puterea», alte ori, «Puterea iadului» (p. 151, dar condacul se numea altfel (vezi notele 4 și 5).
2. Această însemnare tipiconală se află în fruntea textului grecesc; țără indoială, ea se găsește în manuscrisul de pe care a fost publicat condacul.
3. Se înțelege ziua de joi, nunărătoarea fiind vechi-testamentară. Triodul (ed. IV, 1940, p. 107) pune «Canonul cel Mare» la Utrenia de joi, iar Tipicul (ed. IV, M-rea Cernica, 1925, p. 211); miercuri-seara, la dupăcinarea mică.
4. În orig., neart.: «κοντάκιον κατανοητικόν», ceea ce înseamnă că existau mai multe condace «de pocăință». Elp. Mioni publică (*op. cit.*, p. 143—149) însă și așa-numita de el «Κυγάκιου de pocăință», care se cîntă în ziua a patra a aceleiași săptămîni.
5. În orig.: «ἡ νίκα» (art.), care pare a fi fost numele propriu al acestui condac — denumire mult mai potrivită după cuprins: în final (strof. XXI-XXII), este arătată «biruința» Domnului prin moarte asupra «puterilor iadului».
6. Se cîntă înțli condacul ca mai vechi (sec. VI; Sf. A. Crileanul, 650—740). Mai tîrziu, din acest condac, ca și din toate celelalte condace, vor rămîne în cult doar prooda și strof. 1-a (irmosul), plasate după oda a VI-a a «Canonului celui Mare» (sau a celorlalte, pe. lru celelalte condace), drept «condac» și «icos» în înțeles actual.
7. În orig.: «φέρων» și se referă la «ἡ νίκα», nu la «ὁ μέγας κανών» («τὸ κοντάκιον», neutru).
8. În orig.: «τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ αἶνος».
9. «Prooda», «proimionul» sau «κουκούλιον»-ul era prima strofă a condacelor poeme, care formal nu intra în acrostih, nu avea același număr de versuri cu celelalte strofe, iar versurile ei nu aveau aceeași măsură și același ritm cu ale celorlalte, însă același refren. Ca fond, era un rezumat (expunea tema, subiectul) al poemului; în acest condac, prooda de față nu îndeplinește acest rol, avînd foarte slabă legătură cu poemul. Unele condace aveau 2—3 proode.
10. Corect gramatical ar fi: «Sufletul meu» (*Gramatica Limbii Române*, vol. I., ed. II rev. și ad., București, 1966, p. 81); dar la «Observații» este admisă și forma «suflete al meu», ca «arhaică și bisericească».
11. Vom respecta cît ne va fi posibil versurile din original; chiar și modul de așezare al lor, unde sub altele.
12. În orig.: «τὸ τέλος ἐγγίξει» (fără pron.), dar s-ar putea înțelege că e vorba de sfîrșitul lumii.
13. Pînă acum s-a tradus: «și vrei să te turburi», ceea ce s-ar putea înțelege și că e vorba de o turburare internă (de la sine, naturală). În orig.: «καὶ μέλλεις θορυβεῖσθαι», unde «μέλλω»

cu inf. formează perifrastica activă, care însă nu însemnează numai «a avea de gînd să...», «a voi să...», ci și «a fi pe punctul de a...», «a fi expusă...», iar «*θορυβέω*» la pas. = «a fi turburat», dăr și «a fi obiectul demonstrațiilor amenințătoare» (*Dicf.*).

14. S-a tradus: «ca să se milostivească spre tine». În orig.: «*φείσεται*», de la «*φείδομαι*» = a cruța..., a lerta.

15. S-a trad.: «Cel ce este pretutindenea și toate le împlinește» (în două propoziții). În orig.: «*ὁ πανταχοῦ τὰ πάντα πληρῶν*», unde lipsește «*καί*» (ar fi trebuit să fie: «*ὁ πανταχοῦ καὶ ὁ τὰ πάντα...*») și unde «*ὁ*» este art. pe lingă «*πληρῶν*», iar «*πανταχοῦ*» este compl. circ. de loc, nu parte predicativă pe lingă un «*ὢν*» subînțeleș.

16. «Irmosul era prima strofă cu care începea cuprinsul poemului și în același timp acrostihul. Ca versificație, el era model pentru celelalte strofe care aveau același număr de versuri, iar versurile acestora aceeași măsură și același ritm.

Pe melodia irmosului apoi se cîntau și celelalte strofe.

17. În orig.: «*τὸ ιατρεῖον*» = farmacia, spitalul, dar pe oricare l-am folosi, metafora nu ni se pare potrivită. La fel «*λαμάτων*» = leacuri; ca și cum Domnul Hristos ar fi folosit așa ceva în vindecările ce a săvîșit. Potrivit ar fi fost: «vindecări».

18. Adică celorlalte duhuri rele.

19. În orig.: «*ὁ δὲ καὶ τὰς κόρας ἐκομίσατο*» — exprimare neclară: nu știm la cine și la ce fapt se referă; să fie vorba de fiica naananencei (Matei XV, 22—28) sau de fiica lui Iair (Matei IX, 18—19; 23—25)? sau o aluzie la pilda celor zece fecioare (Matei XXV, 1—13)? Se poate să le fi avut în vedere pe toate.

20. Versurile următoare arată că se referă la iudei, dar numai moral aceștia au fost «din sămînța» lui Cain; mai mult nu se poate susține (Geneză V, 1—32 — VI, 1—10).

21. «Vechile» în sensul că și altă dată evreii ajutaseră pe diavol în lupta lui împotriva lui Dumnezeu (strofa X), dar și în sens de «sigure».

22. E.p. Mioni (*op. cit.*, p. 151) crede că aici ar fi vorba de «cei cufurdați în vicii» și de «cei corupți», adică exprimarea ar fi figurată.

Ni se pare cam forțat. Sototim că sensul e acesta: Inundînd și incendiînd cu adevărat, cei răi «au gustat» din plăcerea de a face rău.

23. Aci e vorba de preoți, cărturari, Iuda etc., nu de diavoli.

24. În orig.: «*Νῦν (neart.) τῆ νυκτὶ ἀναγγελεῖ*» — e mai mult un joc de cuvinte, decît o metaforă, de altfel lipsit de claritate.

25. Cuvintele din paranteză nu există în original.

26. În orig.: «*καὶ γάλα πίνοντες ἐψεύσασθε*» — greu de precizat la ce se referă (la vreun post călcat prin consumare de lapte?)

27. Aceste trei versuri nu pot fi înțelese decît ca o ironie adresată altor iudeilor cit și Mîntuitorului, care le «explicase», dar ei nu voiseră să înțeleagă.

28. Aci Moartea e închipuită ca personaj real (ca în «Ivan Turbincă»), nu e numai o personificare stilistică.

29. Adică prin moartea Domnului «Moartea» nu va mai avea putere veșnică asupra oamenilor.

30. Aluzie la învierile săvîșite de Mîntuitorul.

31. În orig.: «*τὸν σὲ καί...*», nu se poate înțelege decît cu o ironie (Mîntuitorul. «a] său» (al diavolului??) poate adversar.

32. În orig.: «*ὡς ἀπληγῆ ἐν τῷ ζύλῳ κεῖται*» — comparație nemălîntînită, neclară; să fie aluzie la faptul că totuși Răstignitul va fi propovădit?

33. În orig.: «*Εἰ ἐν ζύλῳ μαθητὰς χειροτονεῖ, ἐν τάφῳ παιδεύτὰς καθίσει*» — unde «*χειροτονεῖ*» nu ni se pare potrivit; de asemenea «*ἐν τάφῳ...*», vrînd să zică că prin moarte și înviere...

34. Nuanță de regret din partea diavolului, ceea ce constituie o inadvertență: diavolii au pierdut puțința de a se pocăi, deci și de a regreta.

35. O ambiguitate: cine sînt cei lăzădelege?

36. O altă inadvertență, întrucît picioarele Domnului n-au fost zdrobite, pentru că El a murit de bunăvoie, ci pentru că ostașii constataseră că murise (Ioan XIX, 33), împlîndu-se proorociile (Exod XII, 46; Numeri IX, 12; Psalm XXXIII, 20) Cf. Dr. V. Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, vol. III, Cernăuți, 1933, p. 812.

37. L-a folosit în schimb în «condacul de pocăință» amintit (nota 4), unde alt liismul indirect cit și tema (pocăința) sînt menținute în întreg poemul. Și pe acesta l-a avut, credem, ca model Sf. Andrei.

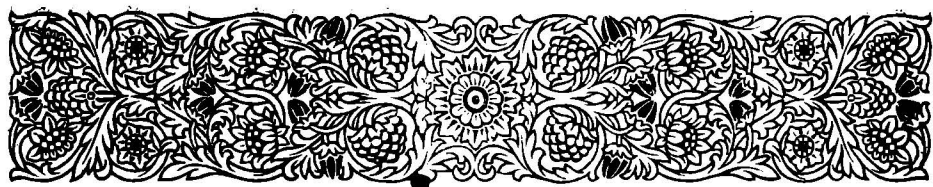
38. Vezi traducerea acestui condac în «Anexe» la lucrarea Pr. Prof. Petre Vintilescu. «*Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cîntarea bisericească*», București, 1937, p. 290—306; de asemenea: «*In Sf. și M. Joi. Condacul I, la lepădarea lui Petru*», trad. de Pr. I. D. Petrescu, în «*Glasul Bisericii*», XIII (1954), nr. 4—5, p. 216—228; iar în traducere franceză, toate condacele Sfîntului Roman, în «*Romanos le Mélode, Hymnes, texte critique, trad. et notes*, par Grosdidier de Matons, tom. II, Paris, 1965 și recenziia Pr. Prof. E. Branîște, în «*Ortodoxia*», XVII (1965), nr. 4, p. 561—574; tom. III, Paris, 1965 (și recenziia din «*Ortodoxia*», XVIII (1966), nr. 3, p. 448—459).

39. K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527—1453)*, München, 1897, p. 663, îl numește «Pindarul poeziei ritmice» și «cel mai mare imnograf al întregii Biserici» (Cf. și *Idem, Studien zu Romanos*, München, 1848); J. Tixeront, *Précis de Patrologie*, ed. 9-a, Paris, 1927, p. 410: «Roman e încontestabil cel mai mare dintre imnografil greci și poate dintre imnografil cunoscuți; cel mai dotat din punct de vedere poetic, acela la care inspirația e cea mai vie, sentimentul cel mai puternic și expresia cea mai mobilă». La fel aproape se exprimă și alții: R. Palikarova Verleil, «*La musique byzantine chez les bulgares et les russes*» (Monumenta musicae byzantinae subsidia, vol. III), Copenhaga-Boston, 1953, b. 24; E. Bouvy, *Poètes et Mélodes. Étude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'Église grecque*, Paris, 1886, p. 367—368; A. A. F. Cayré, *Précis de Patrologie*, t. II, Livres, III et IV, Paris-Tournai-Rome, 1930, p. 286, și alții.

Unii cercetători, din contră, sînt de părere că Sfîntul Roman, el însuși de origine sîrlană, s-a inspirat copios din Sfîntul Efreim Sirul și că însăși forma dialogală a împrumutat-o de la acesta: Wehofer, C. Eméreau, P. Maas etc. (Pentru aceasta vezi la Elp. Mio. I, *op. cit.*, p. 21—23 — unde și este apreciat în mod deosebit Sfîntul Roman pentru contribuția sa importantă la nașterea dramei religioase p. 27—45).

Această situație (controversa dintre cercetători) cere ca opera Sf. Roman să fie în continuare studiată, mai ales din punct de vedere strict imnografic.

Pr. MARIN APOSTOL CERNAVODA

LOCAȘURI SFINTE ÎN TRADIȚIE ȘI ISTORIE DIN VECHILE SATE ALE TELEORMANULUI

I. Biserica străbună din Crîngeni adăpostește moaștele Sfintei Filoteia în drum spre Curtea de Argeș.

Prin tradiție se păstrează încă în satele vechi de pe Valea Călmățuiului faptul adăpostirii pe timp de toamnă cu ploii reci și noroaie adânci a moaștelor Sfintei Filoteia în drum lung de la Tîrnovo la biserica Domnească din Curtea de Argeș în vremea de de mult.

Biserica din Crîngeni, construită odinioară din lemn tare de stejar bătrîn din pădurile înlunecoase seculare ce au îngrozit pe generalul roman Currio, care pătrunsese în Dacia după anul 110 î.e.n.¹, era așezată pe locul de vis-à-vis al bisericii de piatră și cărămidă de azi, tocmai la bifurcația drumului Oii de drumul Rușului.

Drumul Oii coboară dinspre Sibiu din șesul Cîbinului, trece Carpații peste pasul Surduc pe la răsărit de trecătoarea Ciineni, coboară aproape de Curtea de Argeș spre Pitești și Slatina, apoi ocolește satul Mihăiești de la Olt spre vest, intrînd în Crîngeni pe la nord și de aici prin vechiul sat Săliște -- azi dispărut merge la vechea cetate Turris -- Turnu Măgurele, apoi prin Nicopole străbate Balcanii ajungînd la Adrianopol, înfundîndu-se în Peloponez la minăstirile de la Muntele Atos.

Drumul Rusului pleacă din Gura Oltului de la Rusănești, trece prin Ostra -- azi Plopii Slăvitești și intră în Crîngeni pe lângă vechiul sat dispărut Săliște pe drumul Oii, de care se desparte la ieșirea spre valra satului Moinești și el dispărut în decursul timpului din cauza vitregiei vremurilor și apucă apoi spre Rușii de Vede pe la lacul lui Scarlat și de acolo se îndreaptă prin Pitești și Cîmpulung Muscel să treacă pe la Bran în Transilvania. Aceste două drumuri întrunite, în mijlocul satului Crîngeni sînt traversate de drumul Călmățuiului, ce coboară din șesul Boianului și urmează albia râului spre Balta Suhaja, uînd peste 20 sate vechi daco-romane, înșirate ca o salbă de aur pe cursul lui din vremuri imemorabile.

Odinioară prin aceste melcașuri triburile trace: geții și dacii, ruși, sursi și aci² menționate de D. Tudor după tabula lui Ptolemeu de la începutul veacului al IV-lea, foloseau aceste drumuri ca artere de viață, circulînd peste bătrînul Istros din Carpați pînă la Marea Egee la muntele Atos.

În acest sens trebuie să menționăm că legăturile Daciei cu Balcanii au dăinuit încă din vremea de demult.

N. Iorga ne arată după Procopiu din Cesareea că împăratul Iustinian îi căuta pe slavi în anul 546, venind la cetatea Turris, spre a le încredința apărarea ei contra avarilor, care-și făcuseră apariția în sudul Moldovei și în Dobrogea³.

Înainte de întemeierea Principatelor Române legăturile noastre cunoscute cu Muntele Athos au început de pe vremea înființării primelor minăstiri de acolo,

1. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. I, part. II-a: *Sigiliul Romei*, București, 1933, p. 21.

2. D. Tudor, *Oltenia Romană*, Edit. Științifică, București, 1958, p. 51, 116, 117 și 206.

3. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. II: *Oamenii pămîntului*, p. 240, după De bello Gothico, vol. III, 14 de Procopiu din Cesareea.

Biserica din BASEȘTI rezidența de Pr. Iust. Bunescu

cînd păstorii valahi își mînau turmele de oi sau cirezile de vite pînă sub zidurile chiliilor călugărilor.

În anul 885, împăratul bizantin Vasile Macedoneanul a oprit printr-o poruncă scrisă intrarea păstorilor valahi la Muntele Atos, pentru a nu mai tulbura liniștea monahilor.

În anul 911, împăratul Leon al VI-lea Înțeleptul, a întărit și el această poruncă dar în zadar a fost, căci pe îndelete păstorii valahi s-au furișat iarăși la Sfîntul Munte, aducîndu-și chiar și familiile lor, încît împăratul Constantin IX Monomachul (1042—1054) s-a văzut nevoit să-i scoată cu de-a sila de astă dată⁴. Vedem așadar din cele arătate mai sus, că drumul Oii era intens circulat în perioada formării primelor stătuțe românești.

Din aceste considerente înțelegem a arăta că drumul Oii pe acea vreme era mai cunoscut fiind și mai larg, spre a putea fi parcurs de turmele de oi, ce veneau la iernat pe Dunăre și treceau și în Balcani pînă sub muntele Atos și cu cele de prisos spre vînzare pînă la Bizanț.

Tradiția din popor în satele dintre Dunăre și Călmățui spune că moaștele sfîntei Filoteia au fost transportate de la Tirnovo din Bulgaria la biserica Domnească din Curtea de Argeș pe drumul Oii, trecînd prin: Segarcea — Crîngeni — Slatina, sub domnia lui Radu Negru.

După cum ne povestea acum 50 de ani baba Rada Țircovniceasa de ani 102 atunci, Dunărea a fost trecută pe la Nicopole la Turnu pe vreme de ploaie de toamnă. Carul cu boi ce ducea moaștele Sfîntei Filoteia mergea greu pe drumul desfundat de mulțimea ploilor, ce cădeau zi și noapte.

După două zile de mers pe vreme rea de îngheța și gîlbele în vine de umezeala rece, carul cu boi a ajuns la satul Crîngeni pe Călmățui, în fața bisericii, de unde se bifurcă apoi drumul spre Slatina și spre Rușii de Vede.

Aici la răspîntia de drumuri, moaștele Sfîntei Filoteia au fost aduse în biserică, făcîndu-se slujba cuvenită și carul cu boi a fost tras la odihnă pentru noapte. Și legenda spune că în zori carul cu boi a pornit la drum.

La bifurcarea drumului Rușului de cel al Oii, boii s-au oprit nemaiputînd să urnească carul din loc din cauza afundării roților în șleaurile de noroi. «Hăis la stînga», «cea la dreapta», strigau la boi căruțașii să urnească carul din loc și nimic — nimic! Vîntul sufla rece, spicuri de ploaie cu fulgi de zăpadă și mai reci loveau în obraz. Ploaia începuse a pătrunde prin ipingelele cu glugi adînci, iar în opinci noroiul udase de mult obielele legate strîns cu nojițe jos și cu tîrsin înfășurate pînă sub genunchi.

Oamenii erau dezamăgiți nemaștiînd ce să mai facă pe așa vreme rea de mers la drum lung și greu! Deodată unuia dintre ei îi vine în minte să întrebe pe Sfînta Filoteia, unde s-o ducă?

— Să mergem la Mînăstirea Glocociov pe lingă Slatina; se dau bice la boi, se pune umărul la roate! Nimic, nimic! Sforțare în zadar și vreme pierdută!

— Să mergem la mînăstirea lui Negru Vodă pe drumul Rușului la Cîmpulung? Din nou bieții boi primesc bice grele pe spinare, se împinge la roți, doar-doar se va urni carul din loc. Nimic și iar nimic. Amărăciune și mai mare în sufletul bieților oameni. Deh! Desnădejde! Ce-i de făcut?

— Să pornim mai departe tot pe drumul Oii și să mergem la biserica Domnească din Curtea de Argeș și acolo preoții și călugării ști-vor ei ce să facă.

Și carul a pornit singur din loc și de acum a mers agale la drum lung spre munte. Noaptea a început să se însenineze. Stelele au apărut pe cer, luîndu-se la întrecere cu luna în luminarea drumului, care mergea paralel cu Calea Laptelui spre Curtea de Argeș. Și de atunci moaștele Sfîntei Filoteia de la Tirnovo se păstrează cu mare cinste în biserica Domnească din Curtea de Argeș.

Dacă ne vom referi la evenimentele istorice, care au contribuit la aducerea moaștelor Sfîntei Filoteia de la Tirnovo în Țara Românească la Curtea de Argeș, socotim că transportarea lor ar fi avut loc în răstimpul: 1393 căderea Tirnovei sub stăpînirea turcilor și 1396 ocuparea Vidinului, capitala țaratului și Strațimir.

Baiazid Ilderim (Fulgerul) însărcinează pe Firuz bei, în anii 1390—1391 să ocupe țara lui Strațimir. Însă Mircea cel Bătrîn conduce trupele valahe și bulgare la victorie, nimicînd armata turcească a lui Firuz bei⁵.

4. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 283. Edit. Institut. Biblic și de Misiune, Manual pentru Institutele teologice.

5. *Istoria României*, vol. II, p. 367. Edit. Acad. R.S.R., 1962.

În anul 1393, turcii cuceresc teritoriul țaratului bulgar a lui Sișman, care avea capitala la Tirново și țarul Sișman cade în captivitate⁶. Patriarhul Eftimie al Tir-novei este trimis în surghiun în luna august 1394⁷.

Țaratul lui Strațimir va dăinui pînă în anul 1396, cînd va cădea definitiv sub ocupația turcească, poziția lui de apărare fiind slăbită în urma ocupării Serbiei după bătălia pierdută de creștini la Cimpia Mierlei (Coșovo) dată la 15 iunie 1389 în favoarea sultanului Murad I, cînd despotul Lazăr, conducătorul ei va cădea în luptă.

Profesorul D. R. Mazilu susține că moaștele Sfintei Filoteia de la Argeș au fost aduse în Țara Românească la biserica Domnească din Curtea de Argeș între anii 1395—1404 sub Mircea cel Bătrîn⁸, neputînd identifica nici el epoca lui Radu Negru, timp în care legenda spune că s-ar fi transportat aceste moaște la noi.

Pare posibil ca după căderea Tirnovei sub ocupația turcească moaștele Sfintei Filoteia să fi fost transportate mai întîi la Vidin și apoi la ocuparea lui de către armata lui Baiazid Ilderim să fi fost aduse în Țara Românească la Curtea Domnească în biserica Domnească, unde se păstrează și astăzi în credință și preamărire.

Aducerea acestor moaște sub domnia lui Radu Negru, înainte de anul 1300, sau sub Negru Vodă, domni legendari rămași în conștiința poporului ca nume probabile ale altor domnitori, nu conduce într-o epocă în care nu avem documente scrise, spre a lămuri o dată precisă pentru transportul moaștelor Sfintei Filoteia de la Tirново la Curtea de Argeș. Sîntem în epoca de formare și închegare a diferitelor stătuțele într-un stat feudal între Carpați și Vechiul Danubius, de astă dată cu nume latin, după cucerirea Daciei de către Romani, luat de la Danuvius celt pentru numele de azi al Dunării.

Pentru a învedera existența satului vechi Crîngeni cu biserica străbună a lui pe vremea aducerii moaștelor Sfintei Filoteia vom menționa unele documente de la începutul veacului al XVI-lea, care atestă această așezare în acea epocă greu cunoscută în istorie, împreună cu alte sate de pe Călmățui, Olt și Vedea.

Prin actul din 23 iulie 1512, dat de Neagoe Basarab, se definesc hotarele unor sate cu moșii, dăruite mai dinainte vreme Minăstirii Cutlumuz de la Muntele Atos, întrucît megieșii intrară și-și atribuiseră fiesteici din ele, călugării fiind departe spre a le supraveghea îndeaproape.

Printre acestea se arată și limitele moșiei satului Comanca — azi Dorobanțu, cu Prislopul — azi Balta Sărălă și Giurgeova — azi Nicolae Bălcescu, toate pe Călmățui în județul Teleorman.

Și hotarul a fost trasat la teren de stolnicul Milco și jupan Cinciul, veniți de la Curtea Domnească din Tîrgoviște cu 12 boieri ca martori din satele vecine. — din Scheiostra: Cernat și Manea Checica; — din Băsești: Brata și Vlad județul; — din Crețești: Deaghia și Trușan; — din Crîngeni: Radu Mleacom⁹; — din Laiova de Jos: Dracea și Stanciu și Uduba; -- din Pleșoi: Dragomir fiul Neacșei și Baca¹⁰.

Limitele moșiei Comanca cu Prislopul și Gheorghiov sînt arătate în acest act, astfel: «Și hotarul acestor sate începe de la drumul Nicopolei¹¹, și merge pe padina Sascăi și merge la movilă și merge la balță și iese la movila Voineagului, iese la pîrîul Călmățuiului la pâr și merge la movila mică și merge la răsărit la pîrîul mic, trece peste tufe la balta seacă și iese la cîmp la movilă și merge pe cîmp, cade la vale de gorunul lui Cosma, desparte hotarul cu Ivaneti¹², trece peste vale și merge pe cîmp, cade unde se înfîlnesc amîndouă Iroianele, desparte hotarul cu sîrbii și rușii, iarăși merge la mieznoapte pe drumul Hansăreștilor pînă la răs-

6. *Ibidem*, p. 367.

7. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 393-394. Edit. Inst. Biblic și de Misiune, București, 1957, Manual pentru Institutele teologice.

8. D. R. Maziliu, *Sfînta Filoteia de la Argeș*, Monografie hagiografică. Edit. Acad. R.S.R., p. 12. Memoriile secției literare, Seria III.

9. Radu Lăptariul în documentele din 1531 și 1539.

10. *Documente privind Istoria României, veacul XVI. B*, Țara Românească, vol. I (1501—1525), p. 80—81, Edit. Acad. R.S.R. București, 1951.

11. Drumul Oii. 12. Azi satul Caravaneți.

pîntia unde se desparte drumul Scheoastrei, iarăși merge la apus pe cîmp peste măgura Băseștilor, desparte hotarul cu Băsești, merge pe obrejie, trece lunca între dealuri, cade la Călmățui și iese la dealul Vranei și iese la drumul Nicopolei la movilă și desparte hotarul cu Crîngeni și Monești, merge pe drumul Nicopolei la movilă unde se întîlnește cu hotarul»¹³.

Din acest document se vede că printre satele existente în anul 1512 se afla și Crîngeni, care a dat pe boierul Radu la delimitarea moșiei Comanca cu Prislopul și Giurgiova și că acesta știa din bătrîni ca și confracții lui în număr de 11 unde se întîlnesc «amîndouă troiane», adică drumul lui Traian împăratul Romei sub care se cuceri Dacia, cum se numea limesul Transalutanus — valul de apărare spre est și valul de apărare către sud denumit în popor și brazda de sud a lui Novac.

Mai mult, se arată în acel document din 1512, că cei 12 boieri trasau hotarul pe urmele stabilite de alți boieri, care l-au mai așezat de două ori, cu mult timp înaintea lor, după cum se vede din textul aceluiași act: «Și acestea le-a hotărnicit Radul Spătar, după dînsul jupan Catana și aceștia iarăși pe urmele lor și pe semnele lor».

Din preambulul actului din 1512 se mai vede că moșia cu satele Comanca, Gheorghiov și Prislop, împreună și cu alte sate cu moșii au fost întărite Mînăstirii Cutlumuz de «Io Basarab voievodul și domn», nume sub care trebuie să recunoaștem pe Basarab voievod, fiul lui Tihomir, care a bătut în toamna anului 1330 oastea lui Carol Robert al Ungariei la Posada și a dominat pînă la anul 1352, luînd ca asociat la domnie pe fiul său Alexandru încă din anul 1540¹⁴.

Dintr-un alt act din septembrie 1369, vedem că Vladislav Basarab (1364-1372), fiul lui Nicolae Alexandru Basarab întărește Mînăstirii Cutlumuz de la Muntele Atoș, mai multe danii și reglementează suporturile dintre călugării greci și valahi de acolo, hotărînd ca egumenul mînăstirii ales de călugări să fie întărit de către domnitorii Țării Românești, în calitate de ctitori ai aceluia locaș¹⁵.

În acest act, Vladislav Basarab arată ca prim ctitor al mînăstirii de la Muntele Atoș pe tatăl său Niculaie Alexandru Basarab (1352—1364), că a pus temelii locașului și el urmează a o termina, adăugînd și construcția bisericii a unor chilii și alte îmbunătățiri, cu toate că el a început să clădească locașul de cînd era asociat la domnie cu tatăl său Basarab Voievod, după cum se vede și din faptul că diecii Curții Domnești îl menționează în actele scrise ale vremii cu denumirea: «Io Basarab», ca prim începător al fundației numitei mînăstiri.

Din această expunere se vede că Țara Românească se bucura de un mare prestigiu în lumea creștină din Balcani și așa putem explica aducerea moaștelor Sfintei Filoteia la Curtea de Argeș spre a nu cădea în mîna turcilor cotropitori sub imperiul sultanului sîngeros Baiazid Ilderim, ce-și omorî și pe propriul său frate Musa spre a nu-i fi rival la domnie, în timpul luptelor cu creștinii pentru stăpînirea Dunării.

II. La metohul Mînăstirii Cutlumuz de pe vatra satului Prislop a scris Radu Grămăticul evangheliarul de la Londra ?

Bătrîni: Radu M. Niculescu fost mai mult de 30 ani notar în Balta Sărată, ce a luat naștere pe vatra fostului sat Prislop distrus între timp, în urma legii rurale din 1891;

— Barbu Manca din Băsești descendent dintr-o familie din satul Mănești distrus și el în cursul timpului;

— Constantin Sandu țircovnic din Crîngeni, povesteau încă după primul război mondial că la hotarul acestor trei sate a existat pînă nu de mult un schit deservit de un călugăr albit de mulți ani pe care nu-i cunoștea la nume.

13. *Documente privind istoria României*, B., Țara Românească, vol. I (1501—1525), p. 83—81. Edit. Acad. R.S.R., București, 1961.

14. *Istoria României*, vol. II, p. 149, 154 și 156. Ed. Acad. R.S.R., București, 1962.

15. *Documente privind Istoria Țării Românești*, B., Țara Românească, veacurile XIII, XIV și XV (1297—1500), p. 16—17, Ed. Acad. R.S.R.

Și schitul acesta amplasat după cunoștința lor de la bătrâni pe dîmbul ce coboară spre Călmățui la hotarele dintre Balta Sărată cu Băseștii — azi Călmățuiul de Sus și cu mahalaua — Balta Lungă din Crîngeni era slujit și de călugări greci, sîrbi și bulgari ce veneau de la mînăstirile de peste Dunăre.

În zilele noastre, pe acel dîmb s-au găsit după cum ne spune preotul Justinian Bunescu de 82 ani fost paroh în comuna Băsești vreme de 46 ani, o cădelniță, pietre de altar în număr de patru, schelete de oameni și cai, bani vechi, o cămașă de zale și alte obiecte alături și de câteva săgeți ce nu s-au mai păstrat.

Examinînd cuprinsul actului din 1512 în ceea ce privește trasarea hotarului moșilor: Comanca cu Prislopul și Giurgeova vedem că satul Mănești sau Monicești se afla vecin cu Prislopul, Băseștii și Crîngeni, situat la confluența celor două Călmățuiuri: Călmățuiul Sec ce vine de la vest dinspre Crîngeni și Călmățuiul cu Apă, care coboară de la miazănoapte dinspre Boian, Mihăiești și Băcălești.

Ca poziție geografică satul Mănești sau Mănicești se află situat la circa 17—18 km spre sud de Rușii de Vede pe drumul Rușului aproape de rîspîntia cu drumul Oii.

Cu timpul vatra fostului sat Mănești distrus probabil de turci în vremea domniei lui Mihai Viteazul a fost înglobată la satele Băsești și Crîngeni. Satul Mănești împreună cu Poiana Călinești și Crețești, ambele în județul Olt aparțineau doamnei Stanca soția lui Mihai Viteazul, ca zestre de la boierul Dobronor, unchul ei, omorît în timpul domniei lui Petru Cercel, întrucît încercase să fugă în Ardeal, dar a fost prins aproape de pasul Vulcan în Oltenia.

Conacul moșiei doamnei Stanca de la Mănești, s-a păstrat sub denumirea de Curtea Veche pe locul școlii generale de 8 ani din Crîngeni pînă în timpul răscoalei țărănești din luna martie 1907, cînd a fost ars din temelii.

Se pare că schitul de la Prislop era folosit de călugării Mînăstirii Cutlumuz ca metoh al ei, fiind nevoiți a sta un timp mai îndelungat prin aceste părți spre a putea administra veniturile cuvenite din rodul moșilor.

Dispariția acestui metoh, rămas în cunoștința poporului ca schit, o punem în legătură cu secularizarea averilor mînăstirești făcută în anul 1862 sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza de către guvernul lui Mihail Kogălniceanu. Și pe urmă schitul s-a năruit din cauza vremii o dată cu ultimul călugăr, ce l-a păzit pînă la moartea lui.

În acest metoh socotim că a primit și Radu Grămăticu primele slove de învățătură și din limba slavă și din cea greacă, de a ajuns din Macedonia în insula Rodos, pentru a scăpa cu viață de furia lui Mihnea Turcitul, revenit la tronul Țării Românești, în a doua domnie (1588—1591).

În urma distrugerii satului Prislop putem admite că schitul metoh să fi aparținut un timp de Mănești (Mănicești) pînă la dispariția și a lui și apoi de la Băsești și Crîngeni sau Comanca.

Radu Grămăticu, autorul Evangheliarului de la Londra aparține primului grup de cărturari de slovă românească, alături de diaconul Coresi și alții.

Cercetînd documentele timpului, vedem că el apare ca diac la Curtea Domnească din București, scriind la 19 ianuarie 1572 sub domnia lui Alexandru Mircea în Divanul Țării Românești actul prin care i se întărește vînzarea unei fișteci de moșie din satul Berevoiești — județul Argeș de către Vlaicul logofăt lui Radu, pentru suma de 7700 aspri turcești¹⁶.

Tot ca grămătic în divanul Domnesc al lui Alexandru Mircea voievod scrie la 22 ianuarie 1572 al doilea act prin care se întărește vînzarea unei ocine de către jupînița Pîrva lui Radu și fraților săi pentru suma de 5500 aspri în același sat Berevoiești din județul Argeș¹⁷.

Urmărind actele divanului Domnesc al Țării Românești, deducem că Radu Grămăticul îndeplinește funcția de scrib alături de alți dieci pînă la moartea domnitorului Alexandru Mircea în septembrie 1577.

Este posibil ca sub prima domnie a lui Mihnea Turcitul să fi îndeplinit un timp la Curtea Domnească din București funcția de logofăt prezident în Divanul Domnesc, deoarece actul din 28 aprilie 1579, prin care se întărește lui Năvrăp și

16. *Documente privind istoria României*, veacul XVI. B., Țara Românească, vol. IV (1571—1680). Edit. Acad. R.S.R., 1952, p. 8.

17. *Documente privind istoria României*, veacul XVI. B., Țara Românească, vol. IV (1571—1680). Edit. Acad. R.S.R., 1952, p. 60.

lui Leuștean și lui Balea, ocină în Fieni județul Dîmbovița este scris de Radul Logofăt¹⁸, ce nu poate fi atribuit decît lui Radul Grămăticul.

Din ianuarie 1581 apare în Divanul Domnesc al lui Mihnea Turcitul ca boier divanit, avînd funcția de comis pînă în anul 1583, cînd acesta încheie prima sa domnie (1577—1583), fiind răsturnat de Petru Cercel (1583—1585).

În aprilie 1585, Mihnea Turcitul revine la tronul Țării Românești și începe persecuția contra boierilor pămîntului, favorizînd pe greci și împovărînd țara de biruri spre a plăti peșcheshuri grase turcilor care l-au ajutat să-și recapele scaunul domnesc, ce-l păstra pînă în anul 1591 cu multe asupriri față de popor. El omorî și mulți boieri îndeosebi dintre cei vechi, care uneltiseră contra lui.

Acum Radul Grămăticul simte pericolul și fuge în Macedonia, de unde ajunge în insula Rodos, după cum se vede din epilogul Evangheliarului scris de el și ajuns în muzeul din Londra.

Epilogul scris mare și citeț pe patru pagini, după traducerea lui B. P. Hașdeu, începe astfel :

«Cu voia tatălui și ajutorul fiului și cu sfîrșitul de la Duhul Sfînt, iată eu am muncitu păcătosulu și ticălosulu Radulu Grămăticu, fiul lui Drăghici din Mănăcești de lîngă orașul Ruși pe rîul Vedea»

De acolo fugii de întii în țara Macedoniei¹⁹.

III. *Legenda minăstirii Dudu, numită și Aluniș.*

În vremea unor lupte date de Mihai Viteazul în zona Turnu-Nicopole, doamna Stanca, soția sa, care se găsea la moșia sa de zestre din comuna Crețești, județul Olt, care cuprindea și moșiile satelor Poiana Călinești și Mănești la confluența celor două Călmățuiuri, primește vestea tristă că Vodă Mihai a fost prins și omorît de turci.

Oștenii rămași credincioși lui Mihai Vodă aduc și ascund pe doamna Stanca în marea pădure dintre Olt și Sii, la apus de satele Dudu și Beciu. O lasă într-un dud bătrîn, uitat de vreme, cu o scorbură adîncă, spre a fi ușor de găsit la întoarcerea lor, plecați fiind să-l caute pe marele viteaz, răpus de turci. Alt semn de recunoaștere nu au putut avea, decît pe acest dud singuratic situat într-o poiană minunată, mărginită de aluni, de aici rămînd și denumirea de «Mînăstirea din Aluniș».

Oștenii s-au întors după cîteva zile cu marele erou viu și nevătămat și izbînditor în acele lupte. Drept recunoștință, mai tîrziu la rugămintea doamnei Stanca și a mamei lui Mihai Vodă Teodora, devenită călugărița Teofana la Mînăstirea Cozia zidită de Mircea cel Bătrîn, pe Olt, la nord de Călimănești — boierul Dragomir, frate mai mic al doamnei Stanca, clădește Mînăstirea din poiana Aluniș, ce se va numi și Dudu. Această mînăstire s-a făcut la bătrînul dud, în amintirea ascunderii și salvării doamnei Stanca de teama și furia turcilor ce prădau în acel timp moșia sa Ostra, venind din raiua Turnu în sus pe Olt. Moșia și satul Ostra, din care s-au născut mai tîrziu satele Dudu și Plopii Slăvițești se află la 8 km. spre sud de Crețești și la 10 km sud est de Crîngeni²⁰.

Mînăstirea Aluniș cum se numea în vechime, și Dudu mai tîrziu, s-a făcut de boierul Dragomir cu soția sa Iliana, în anul 1648 și pentru pomenirea sufletelor lor, după cum se vede din testamentul lăsat de ei, nu numai după legendă.

*

O altă variantă asupra originii construirii mînăstirii Aluniș de la Dudu, spune că s-ar datora ascunderii soției jupanului Dragomir într-un dud bătrîn și scorburos, de teama turcilor ce prădau în acel timp prin satele din Olt.

Dudul aflat pe vatra actualei mînăstiri, avînd nu numai scorbură largă, dar și crengi groase, ce au oferit pribegilor ce se adăposteau în coroana lui și culcuș bun pe timp de noapte contra fiarelor sălbatice din marile păduri de pe alunici, a

18. *Ibidem*, p. 378.

19. Cota manuscrisului, F., ms. 30, vol. IV, f. 274—276, la Bibl. Acad. R.S.R., Biroul cărți rare,

20. Culeasă de Lică Manca, de 67 ani, din com. Beciu, jud. Teleorman,

supraviețuit vremii pînă ce a fost doborât de bătrînețea lui nimeni nevoind să-l taie, în semn de venerație și amintire.

Drept recunoștință proniei cerești că dudul bătrîn i-a salvat soția, jupanul Dragomir, ce devenise mare vornic sub Matei Basarab, și drept mulțumire că a ajuns la acest mare rang în Țara Românească, a clădit mînăstirea în poiana Aluniș în anul 1648, spre a fi de pomenire sufletului lui și a neamului său.

Nu a avut parte să fie înmormîntat în acest loc linistit și încîntător din poiana Aluniș, aflată în pădure cu desigurii multe, dintre satul Dudu pe Sii și Rusănești pe Olt. Murind la Tîrgoviște nu a mai putut fi adus să fie îngropat la mînăstirea lui dragă, la puțin timp după ce a făcut testamentul său, în anul 1652, prin care lăsa o parte din averea sa acestui lăcaș, și soției sale Ilina²¹. 1652 (7160) Mart. 6.

Testamentul lui Dragomir mare vornic, prin care lasă o parte din avere soției sale Ilina, și alta mînăstirilor: de la Aluniș și de la Lipova.

Adec(ă) eu jupîn Dragomir mare vornic las aceast(ă) a mea învăț(ă)tur(ă) la vremea de petrecania mea, cum să se știe, cînd m-am împreună cu jupîneașă mea Ilina vorniceasa n-am avut nici rumîn(i), nici țigan(i), nici moșie, ci am cîștigat amîndoi dănpreun(ă) den milă mării sale lui vod(ă). Deci așa am locmit și am lăsat cu a mea limbă, ca s(ă) fie jupînei mele Ilinei vorniceșii satul Runcul și Pescăreștii și satul Ostra tot, și cu viil(e) boeresții și satul Albota cu toți rumânii, pentru ca acest sat Albota fostu-se — au cumpărăr pre banii ei car(e) i-au fost dat mării sa vod(ă) încă, cînd am fost și eu la ț(a)rigrad. Și iar să fie ei țiganii anum(e) Stancul cu țiganca și cu tot sălașul lui, Radul cu tot sălașul lui, Voinea cu tot sălașul lui, Ivan cu tot sălașul lui, Radul cu tot sălașul lui, Dumiriu cu tot sălașul lui, Radul feciorul lui Belciu cu tot sălașul lui, Dragomir țiga(nul) fiul Cioraei cu tot sălașul lui, Crăciun țigan(ul) cu tot sălașul lui, Stan țigan(ul) cu frate-său cu tot sălașul lor, pentrucă am socolit că aiste partea ei. Și să fac(ă) ce va vre și den haine și dăn scule ce va fi, mult-puțin, și den dobitoac, să fie to(a)l(e) ale ei. Iar partea mea ce am fost, sate, țigani, rumâni, vii, mori, dobitoac, am dat la mînăstirea mea, la Aluniș, unde iaste hram «arhanghel(ii) Mihail și Gavril», cum scriu și cărți(ie) ce am dat la mînăstire. Iar alt niminil(e) treab(ă) cu partea jupînei mele să naib(ă) sau cu mînăstirea; sau țigan, sau cu vie, sau cu dobitoac a luare; sau măcar ce va fi, nici nepot, nici văr, nici nimini nimic treabă să n-aib(ă), pentru că și pre dinșii i-am miluit cu ce am putut. Și să se dea să s(e) (s)firșească și mînăstirea de la Lipov(a), care am făcut, și să dea și acolo 8 boi, 8 vaci, oi 100, slupi 40. Și iar să dea pre unde am învățat duhomnicul meu, pre pop(a) Gheorghie și să-mi facă toate pomenel(e) mele la mînăstire. Și să dea bani ughi 400²². Și să fie ispravnic părintele episcopul Ignatie, pîn ce vor face toate pomenel(e). Iar cin(e) va strica sau va sparge aceast(ă) tocmeal(ă) ce am făcut eu, ver(i) judecător, ver(i) rudă, ver(i) ce om va fi, să fie afurisit și anathema de 318 părinți de la Niceia și să aib(ă) parte cu Iuda și cu Aria toți să lăcuiescă la un loc, amin! Și am scris eu pop(a) Gheorghie. Scris martie 6 zile vă leat 7160 (1652). L. S. † Dragomir mare vornic.

Mînăstirea Aluniș a fost zidită în anul 1648, lîngă apa Oltului, din care s-a tras pe un canal în juru-i apărarea ei.

Mînăstirea Lipova, despre care se vorbește în testamentul vornicului Dragomir, se găsește lîngă Segarcea, județul Dolj, unde se află și satul cu același nume. Această mînăstire a avut ca danie o funie de moșie și din partea jupînului Dobromir, mare ban al Craiovei, inchiul doamnei Stanca, la 4 octombrie 1569, sub domnia lui Alexandru Mircea Voievod.

Satul Albota se afla în sus de Pitești, județul Argeș, unde avea părți de ocine și mînăstirea Tutana.

Pășcărești, sat azi dispărut, a existat pe Olt, în apropiere de Drăgășani, lîngă Runcul.

Mînăstirea Dudu, a fost restaurată și constituie o mîndrețe în poiana Aluniș, loc de odihnă și recreere în trecut și astăzi.

21. Povestită de preotul Buncescu Justinian, de 82 ani, din com. Băsești Jud. Teleorman, aflată la 10 km nord-est de satul Dudu.

22. Aduș pe margine, Acad. R.S.R., CXC VII/186. Orig. hirtie dublă. Pecete inelară în tuș, o iscălitură.

După ce și-a făcut testamentul boierul Dragomir, mare vornic sub Malei Basarab a și murit la pu'în timp și a fost îngropat la Tîrgoviște și nu la minăstirea Aluniș cum dorise el, fiind vreme rea de iarnă și greu de transportat.

În interiorul bisericii minăstirii se află o frescă ce ne arată încă, cu toată vitregia ce s-a abătut asupra zidurilor ei în parte deteriorate, pe Radu Buzescu cu alți boieri ai timpului.

Minăstirea era împrejmuită de jur-împrejur cu un zid gros și înalt ca de cetate, făurii spre a se rezista în interiorul ei pe vreme de pradă și omor din partea dușmanilor. Apele Oltului, atât de pe rîu, cît și de pe canalul ce înconjoară în partea de răsărit, nord și sud, sînt folosite ca primă pavăză de apărare contra invadatorilor sau chiar a tilharilor de rînd.

Pădurile din jur cu largi poiene oferă vizitatorilor o liniște sufletească, ce ridică mintea către o contemplantare spirituală vrednică de neuitare.

Minăstirea fiind plasată în apropierea raialei Turnului a căzut pradă oștrilor turcești adeseori, așa că nu s-au putut păstra actele și însemnările ce le-ar fi făcut călugării ce au slujit acolo în decursul timpului, asupra faptelor mai importante ce au avut loc la Dunăre, pe Olt, și Vedea sau pe Călmățui și Teleorman.

Totuși minăstirea de la Dudu rămînea în amintirea satelor din jur ca o mărturie de creare a unei opere de artă, și de trăinicie ce va sălășlui în sufletele noastre și a generațiilor care vor urma de-a lungul veacurilor.

IV. Biserica din Băsești-Teleorman dă pe Popa Florea în revoluția de la 1821.

Satul Băsești își pierde și el origina ca toate așezările daco-romane în negura vremii.

Este așezat pe apa blașoslovilă a Călmățuiului, care a favorizat viața oame-nilor pe aceste meleaguri de mii de ani, la 18 km spre sud de vechiul tîrg cu nume trac Rușii de Vede. Numele lui pare să vină de la tribul trac al bessilor, cunoscut că se întindea din Balcani la Dunăre și poate că parte din ei să fi trecut și la nord de bătrînul fluviu.

D. Tudor susține pe de altă parte că lrupele romane aduse pentru paza pr-o-vinciei Dacia se recrutau la început din tot imperiul: iliri, bessi, traci, creteni, hispani, britani, mauri, ca o precauțiune militară²³.

Rămînem însă la părerea că aici să fi avut loc o așezare de bessi, veniți odinioară după cucerirea Daciei de la sud de Dunăre pe Călmățui.

Satul Băsești, după cum am arătat mai sus este pomenit pentru prima oară în documentele timpului în actul din 1512²⁴, dat de domnitorul Neagoe Basarab, pentru delimitarea moșiei satelor: Comanca, Prislop, și Giurgiova, datorite mai dinainte vreme minșăririi Cullumuz de la muntele Atos. Din acest act se vede că satul Băsești dă ca martori la trasarea hotarului pe Vlad județul și pe Brata. Considerăm deci că așezarea satului Băsești este destul de veche și de dezvoltată ca să poată da la 1512 doi boieri din comisia de 12 boieri ca martori în delimitarea satelor Comanca azi Dorobanțu, Prislop azi Balta Sărată și Giurgeova azi N. Bălcescu, toate pe apa Călmățuiului în județul Teleorman. Și mai mult din cuprinsul aceluiași act vedem că cei doi boieri șliau din tală în fiu aunde se înflinesc amîndouă troianelev, înțelegînd prin aceste numiri: limesul Transalutanus — valul de apărare spre răsărit început de Traian împăratul Romei, după cucerirea Daciei la anul 106 e.n. și terminat sub imperiul lui Septimius Sever (193—200 e.n.) și brazda lui Novac de sud sau valul sudic de apărare, construit sub Constantin cel Mare, împărat la Bizanț (306—337 e.n.).

Întretărirea acestor valuri de apărare se face pe locul unde bătrîniții nostri au așezat gara Troian de azi pe linia: Roșiorii de Vede-Turnu Măgurele. Băseștii sînt înconjurați de satul Băcăleți la 5 km spre miazănoapte, Balta Sărată la 1 km către sud-est, Crîngeni la mai puțin de un kilometru spre sud-vest. Mai la vest pe raza de azi a satului Crîngeni se afla la circa 3 km satul Balta Lungă pe vatra așezării Cîmpul Bogdei, menționat la anul 1533, cînd domnitorul Vlad Vintilă

23. D. Tudor, *Oltenia Romană*, Edit. Științifică, București, 1958, p. 286—287.

24. *Doc. privind Istoria României*, veacul XVI., B., Țara Românească, vol. I (1501—1525), Edit. Acad. R.S.R., 1951, p. 79—81.

întărește mai multe ocine boierului Cernica din Izvoare²⁵, cînd i se atribuie: «Și iarăși să-i fie în cîmpul Bogdei două porți de ocină».

La nord-est de Băsești pe deal se află o impunătoare măgură la hotarul cu moșia satului Comanca, menționat de cei 12 boieri în anul 1512, cu numele de «măgura Băseștilor»²⁶. Topografii hărții românești o numesc însă în planșa ridicată în anul 1907, măgura Zaveriei. Acest nume de cînte a rămas în gura poporului din satele din apropierea de pe Valea Călmățuiului pentru faptul că aici s-a depus jurămîntul de credință de către pandurii haiduci ai lui Iancu Jianu și Badea Hoțul de la Cîrciuma lui Petre din Balta Lungă în martie 1821 în fața lui Tudor Vladimirescu, jurămînt luat și preaslăvit de către Popa Florea de la biserica din Băsești.

Depunerea acestui jurămînt a rămas în mintea și sufletul țărănilor din satele: Băsești, Băcălești, Balta Sărată, Dorobanțu și Crîngeni pe valea Călmățuiului și în cele de pe valea Oltului: Crețești, Dudu, Plopii Slăvitești, ca o frumoasă amintire din acea vreme cînd în oastea lui Tudor au alergat ca panduri și strămoși de ai lor, după cum se vede din cîntecul de mai jos :

La Zaveria
Popa Florea
Prohodește
Și citește
Din scriptură
Și din gură
Pentru glie
Rumănie
Sărăcie.
Cei o mie
De haiduci
Cu plete lungi
Stau, se-nchină
Pîn la tină.

Tudor Domnul
Este omul
Zice Petre
Lai în spete
Sfaturi drepte
Ni le dete :
--- Lăsați vetre
— Strîngeți cete.
Lăsați sate
Și departe
Vă așteaptă
Luptă dreaptă.
Tudor, doamne
Nu e-n toane
Stă-ncrutat

Cit e de-nalt
Nu clipește
Nu vorbește
Ține gura ca un clește.
Numai Iancu
Bun săracu
Rîde-ntruna
Ca furtuna
Peste zare
Valea Mare
Balta Lungă
Timpu-ndungă
E poruncă
E zaveria
Popii Florea.

Cîntecul Zaveriei : a fost descoperit de profesorul Florea Costache și învățătorul Ion Florescu în anul 1962, pe un minei al bisericii din comuna Crîngeni, scris în limba română cu litere cirilice, la 26 ianuarie 1838 de Ion Vasilache, care a fost probabil dascăl al bisericii din acea vreme.

Acest cîntec a circulat din generație în generație în satele de pe valea Călmățuiului și a fost cules în ultimul timp de profesorul Florea M. Costache de la bătrîna Ioana Florea Dan din comuna Crîngeni, azi decedată.

Cîrciuma lui Petre, după cum se văd urmele locașului ei, astăzi se afla pe drumul ce vine de la satul Crețești, situat la est de Olt, pe moșia de zestre a doamnei Stanca, soția lui Mihai Viteazul și mergea spre Crîngeni, Băsești și Băcălești.

Acolo la sud de drum, la intrarea lui în vechiul sat Balta Lungă, la marginea pădurii, se văd : locașul bordeiului în care era cîrciuma și locașul bordeiului ce servea ca dormitor. Aveau o lungime de circa 20 m fiecare. Bordeiul-dormitor avea două ieșiri în inima pădurii și era legat de bordeiul-cîrciuma printr-un șant-tunel acoperit, avînd între ele o fîntînă. Mai tîrziu au săpat acolo oameni puși de Marin și Petrache Ghergu din comuna Crîngeni și au găsit ceva bani lângă fîntînă, care au folosit primului să deschidă o prăvălie bogată în manufactură în sat, iar celui de al doilea să devină om avut.

De la locașul cîrciumii lui Petre, pînă la locul unde a fost biserica satului Balta Lungă sînt 700—800 metri, cunoscîndu-se și astăzi locașul ei, după piatra de altar ce se păstrează pe același loc, avînd o simplă cruce.

La începutul lunii martie 1821 era o mare zarvă în Balta Lungă — ne povestește baba Rada Țircovniceasa, după spusele mamei ei, baba Călina, acum 60 de ani la sedeanță, în serile cu lună plină, la răscrucea drumului ce venea de la Crețești

25. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI., B., Țara Românească, vol. II (1526—1550), Edit. Acad. R.S.R., 1951, p. 137.

26. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI., B., Țara Românească, vol. I (1501—1526), Edit. Acad. R.S.R., 1951, p. 80.

și intra pe drumul Oii, la podul din centrul comunii Crîngeni. Se pregătea zavera contra boierilor, grecilor și turcilor.

În comuna Crîngeni întâlnim azi multe familii cu numele de «panduru», arătându-ne astfel că străbunii lor au luat parte în oastea lui Tudor din Vladimир, astfel: Florea Panduru, Chiriță Panduru, Gheorghe Panduru, Marița Panduroaia și alții.

Alte familii poartă numele de «Lungu». Astfel: Marin Gheorghe Lungu, Mița Ion Dinu Lungu, Dumitru Badea Lungu și mulți alții. Mai mult, mahălaua din partea de nord-est a Crîngenilor, poartă azi denumirea de «Balta Lungă» după numele locuitorilor scăpați de urgia represiunii turcești din toamna anului 1821, care au reușit să se refugieze și să se așeze apoi în această parte a satului. Tot baba Rada Țircovniceasa, ce a trăit peste 110 ani și a murit nu de mult, în 1920, ne mai povestea că mama ei baba Călina a reușit să fugă din Balta Lungă și s-a așezat și a trăit în Crîngeni. Bătrînii satului Crîngeni ne povestesc și azi pe lângă alte nelegiuiri făcute de turci în toamna anului 1821 în Balta Lungă și de spînzurarea lui Boğa, ultimul vlăstar al Bogdei de la care a rămas numele de «Cîmpul Bogdei» de acolo, pomenit în actul de întărire a domnitorului Vlad Vintilă către boierul Cernica din Izvoare la 1533 pentru două părți de ocină din acel sat.

Boga, ultimul vlăstar al Bogdei posedea vii întinse pe dealul de la sud de Călmățui și Lacul Porcului, situat la răsărit de Balta Lungă. Urmele cramelor se văd și astăzi sub dealul cu viile lui și vițele mai cresc și acum în stare sălbatecă pe izlazul comunei Crîngeni din acea parte de loc. Și turcii l-au prins, l-au jupuit de viu pentru că nu le-a dat bani, probabil că nici nu avea cît ar fi cerut ei. I-au umplut apoi pielea cu paie și l-au ridicat într-un stejar falnic și bătrîn, ca să-l bălăngăne vîntul în bătaia lui, spre a îngrozi poporul spre a nu se mai răscula și altă dată contra puterii Semilunii.

Faptele petrecute odinioară și povestite din tată-n fiu de înaintașii noștri din satele vechi de pe Valea Călmățuiului și Oltului în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu de la 1821, repune în istorie în partea locului pe lângă figurile lui Iancu Jianu și Bodea Hoțul, căpitanii de haiduci și panduri în acea vreme și numele popii Florea, păstrat cu cinste în sufletul poporului și menționat în pomelnicul bisericii din comuna Băsești pe lângă alți părinți de seamă ce au slujit-o de-a lungul vremii.

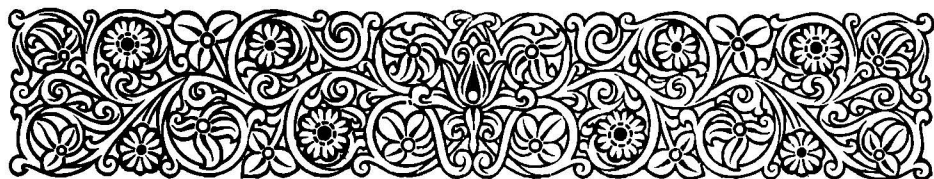
Țin să menționez că atît cimitirul bisericii din Crîngeni, cît și acel din jurul bisericii din Băsești păstrează încă cruci pe morminte necunoscute astăzi cu inscripția anilor: 1811, 1814, 1815, 1816, 1818, 1821 și altele și mai vechi dar fără inscripții de ani și de nume pe ele, ca simple pietre funerare.

Locașurile sfinte: biserici, mînăstiri, schituri, sau metohuri, au constituit încă din perioada de formare a primelor stătuțele române, adevărate fortărețe spirituale, ce au luminat inima și calea valahilor din satele daco-romane și dintre Olt-Vedea și Călmățui în viața de toate zilele și la bine și la rău în vremurile de restrîns, ce s-au abătut de-a lungul veacurilor trecute asupra poporului român.

Satele vechi și din ținutul Teleormanului au păstrat din tată în fiu continuitatea elementelor daco-romane la nord de Dunăre cu toată vitregia abătută asupra lor îndeosebi din vremea migrațiunii popoarelor ce timp de peste 1000 de ani s-au abătut asupra capului bietului român.

Din locașurile sfinte s-a născut cunoașterea spirituală națională, preoții și dascălii fiind în fruntea maselor țărănești și orășenești în lupta lor pentru libertate și independență, avînd ca reprezentanți străluciți pe Popa Farcaș sub Mihai Viteazul, popa Florea și diaconul Ștefan în revoluția lui Tudor Vladimirescu și popa Șepcă la proclamația revoluționară de la Izlaz din 1848.

ION N. MAILAT

TEODOR TEODORESCU — COMPOZITOR PROFESOR ȘI DIRIJOR

Despre viața și activitatea profesorului, dirijorului și compozitorului Teodor Teodorescu, avem informații destul de sumare; iar personalitatea sa muzicală este cunoscută doar din câteva lucrări¹. Expusă mai pe larg, biografia compozitorului Teodor Teodorescu ne înfățișează o viață de muncă, închinată artei, o viață de studiu și creație.

Născut în ziua de 21 februarie 1876 în orașul Iași, din părinții Grigore și Iustina Teodorescu, încă din fragedă vîrstă (7 ani) a arătat o reală înclinație muzicală făcînd parte din Corul mitropoliei din Iași, condus de marele muzician Gavriil Musicescu.

Chiar de la început, maestrul a recunoscut talentul și entuziasmul acestui muzician în devenire, i-a cîntărit cu mintea lui ageră de dascăl adevărat valoarea și l-a îndrumat să urmeze Conservatorul. Așa aflăm, cum, într-o convorbire cu tatăl său, Musicescu i-a spus: «Coane Grigore ai un băiat care va ajunge mare compozitor»².

Aiut sfatul maestrului Musicescu, al tatălui său Grigore Teodorescu vestit protopsalt al Iașilor și profesor la școala de cîntăreți bisericești, precum și marea sa dragoste pentru muzică, l-au determinat pe micul Teodor să se dedice cu desăvîrșire muzicii. Astfel, în 1894 s-a înscris la Conservatorul de muzică d.n. Iași, unde a urmat cursul de teorie și solfegiu cu Teodor Burada, armonie și compoziție cu Gavriil Musicescu și pianul cu Enrico Mezzetti.

După terminarea Conservatorului — în anul 1896 — Teodor Teodorescu a fost numit profesor la Școala Normală și la liceul de băieți din Galați, unde a funcționat pînă în anul 1909. Dîndu-și seama că puținele studii făcute la Iași nu corespund avîntului său creator și totodată dornic să-și desăvîrșescă studiile legate de arta contrapunclului, Teodorescu pleacă în același an la Paris. Aici, urmează între anii (1909—1911), cursurile de la *Schola Cantorum*, avînd ca profesor pe Vincent d'Indy (compoziție) Amedée Gastoué (contrapunct și cînt gregorian), iar pe L. A. Bourgault-Ducoudray la (Istoria muzicii și estetica muzicală).

Toți acești muzicieni de prestigiu au contribuit la desăvîrșirea sa în arta contrapunclului pe care mai tîrziu a aplicat-o cu multă competență în armonizarea melodiilor noastre bisericești și a cîntecului popular românesc.

Activitatea sa muzicală. Reîntors în țară, în 1911, Teodor Teodorescu a desfășurat o bogată activitate didactică, componistică și dirijorală.

Astfel, în același an a fost numit profesor la Școala Normală din Iași, la Seminarul teologic «Veniamin Costache» și la liceul «Humpel» din Iași. Totodată, a activat ca dirijor al corului bisericii Sfîntul Spiridon din Iași, unde a avut fericitul prilej de a pune în execuție toate cîntările psaltice dîndu-le forma definitivă în care sînt tipărite astăzi în revista «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXXV, 1967, nr. 3—4, p. 291—479.

1. Postușnicu Gr. Mihail, *Istoria muzicii la români*, Ed. Cartea Românească, București, 1928, p. 371; Cosma Viorel, *Mic lexicon*, Editura muzicală, București, 1965, p. 312; *Programul de radio din I.IV.1969*.

2. Informații orale primite de la fratele compozitorului, Gh. Teodorescu, actualmente, pensionar în București.

Ca profesor, Teodorescu s-a preocupat de predarea muzicii în școlile primare fiind la iveală lucrări didactice care erau de un real folos pentru învățământul muzical din acel timp³. Așa avem, cursurile de muzică vocală pentru clasa I și a II-a secundare, care pe lângă noțiunile teoretice inerente unui manual de muzică, au și exemple luate din muzica populară, exemple, care au menirea să conducă și mai mult pe viitorul muzician în tainele cîntecului popular românesc. De asemenea, se observă în manualele pentru clasa a III-a și a IV-a o grijă atență a lui Teodorescu de a conduce instruirea elevilor potrivit cu vârsta lor, așezînd în manualele sale materialul muzical în mod gradat. De remarcat că este o idee înaintată pentru timpul în care a trăit autorul și pentru experiența sa. O trăsătură esențială a manualului este aceea că toate au exemple din cîntecele patriotice existente în repertoriul cotidian. Ajungînd la o maturitate muzicală, Teodorescu se afirmă ca un talentat compozitor și adînc cunoscător al artei polifonice. Creația sa este alcătuită din două părți bine cunoscute potrivit dublei sale pregătiri muzicale.

a) *Creația bisericească*. Adînc cunoscător al muzicii psaltice, compozitorul Teodor Teodorescu nu a rămas indiferent la frumusețea și naturațea acesteia, și cu competența-i cunoscută și înarmat cu o deplină stăpînire a artei contrapunctice modale, a pornit atît la armonizarea melodiilor bisericești tradiționale, cît și la crearea în stil propriu (bisericesc). Așa apare Liturgia transpusă după Psaltichie pentru cor mixt precum și alte cîntări ocazionale care demonstrează și «ridică valoarea ei la nivelul corespunzător tuturor exigențelor muzicale ale celor mai reprezentative opere ale măștrilor polifoniei universale»⁴. Este lucrarea pentru care însuși marele compozitor George Enescu a intervenit pentru tipărirea ei la mitropolitul Nicodim al Moldovei, scriînd: «Îmi permit să intervin aici pe teren pur muzical pentru lucrarea regretatului Teodor Teodorescu. Liturgia după Psaltichie este o operă de valoare artistică reală, lucrată în spiritul cel mai adecvat religiei noastre. De aceea afirm că merită să fie publicată cu concursul înalt Prea Sfinției Tale și difuzată, pe cît posibil, în toate ținuturile românești»⁵. Liturgia compozitorului Teodor Teodorescu este o lucrare psaltică unanim recunoscută și apreciată de specialiști ca fiind «una din cele mai valoroase lucrări polifonice liturgice în Biserica noastră»⁶.

Melodia psaltică din liturgia sa, este îmbrăcată într-o armonie potrivită cu structura ei melodică. Polifonizarea este făcută prin armonizare și în unele cazuri prin contrapunctare (ex. *Sfînte Dumnezeule*, gls. I; *Crucii Tale*, gls. II; *Catavasiile*, gls. III; *Heruvicul*, și *Ca Pre Împăratul*, gls. V). În aceste lucrări ca și în altele, compozitorul minuește cu abilitate cele două procedee tehnice cunoscute în muzică și folosite cu multă competență și de contemporanul său la București, compozitorul D. G. Kiriac în armonizarea axionului *Ingerul a strigat* gls. V. De asemenea se observă la Teodorescu o frecvență dublare a vocilor, în special tenor și sopran, care duce la scoalerea în relief a firului melodic psaltic și totodată la realizarea unor admirabile sonorități: ex. *Crezul*, gls. V, p. 392, sistemul 3, măsura a 2-a, precum și *Fericirile*, gls. VIII, p. 316, sistemul 3, măsura a 2-a. O altă caracteristică a armonizării psaltice făcută de Teodorescu este și frecvența excludere a terței din acord și în schimb, dublarea sa chiar triplarea cvintei (ex. *Catavasiile*, gls. III, p. 455 sistemul 1, măsura a 2-a). Observăm apoi continua întrebuițare a măsurilor alternative, care provine din cauza accentelor neregulate, precum și arătarea acestora (2, 3, 4 limpi) la începutul fiecărei cîntări. La aceste piese corale, dirijorul trebuie să aibă o grijă deosebită întrucît este necesar să observe la timp felurile lor alternare. În ce privește armonizarea glasurilor II și VI (prin excelență cromatice) Teodorescu folosește alternațiile pe parcursul cîntării și nu ca armură constitutivă așa cum se utilizează în transcrierile după psaltichie realizate ulterior. Altă armonizările sale făcute melodiilor bisericești tradiționale cît și

3. *Curs practic de muzică vocală*, pentru cls. a I-a a școlilor secundare de G. Musicescu. Acomodată după programa nouă de Teodor Teodorescu, 1912; *Ibidem*, pentru clasa a II-a 1920; *Ibidem*, pentru clasa a III-a, 1912; *Ibidem*, pentru clasa a IV-a, 1920.

4. Conf. Lungu Nicolae, Prefață la *Cîntările Sfintei Liturghii pe melodii psaltice pentru cor mixt*, de Teodor Teodorescu, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», 1967, nr. 3-4, p.

5. Apud. Conf. Lungu Nicolae. Prefață de... *op. cit.* 6. *Ibidem*.

motetul *Fericit bărbatul*, gls. VIII-lea, pot fi luate ca exemplu de polifonizare a unei melodii psaltice modale.

b) *Creația laică*. Și în acest domeniu, compozitorul Teodor Teodorescu s-a arătat a fi adânc atras de cîntecul popular românesc. Iată ce spune dirijorul și compozitorul D. D. Botez privitor la activitatea sa componistică: «Prețuirea pe care o acordă el cîntecului popular și cîntărilor bisericești tradiționale, precum și convingerea ca acestea merită și pot fi folosite în muzică cu deplin succes prelucrate, dezvoltate și transformate în lucrări de amploare, înaltă în ochii posterității, deși la începutul secolului nostru asemenea afirmații erau privite cu neîncredere»⁷. De asemenea în 1905 în prefața uneia din culegerile sale Teodorescu spune: «Există în sînul poporului român o neprețuită comoră de cîntece dintre care prea puține au fost colecționate pînă acum. O explorare națională și conștiințioasă a cîntecelor populare ar fi o operă nepieritoare, și cel care ar întreprinde-o ar avea dreptul la o meritată recunoștință din partea generațiilor viitoare»⁸. Din cele de mai sus, reiese că nețărmurita dragoste a compozitorului față de cîntecul popular, i-a fost imbold în întreaga sa activitate componistică. În această direcție a preocupărilor sale se înscriu inspiratele compoziții: *Doina, Eu mă duc, codrul rămîne; Limba românească; Cîntecul lui Iancu; Ce te legeni codrule; Ca o zi de primăvară* etc. O altă latură a creației sale laice este cea a cîntecului patriotic. Teodorescu ca discipol apropiat al lui Gavriil Musicescu compozitorul *Celor 12 cîntece naționale*, nu putea să rămînă departe, de avîntul patriotic al maestrului, redat cu amploare în majoritatea cîntecelor sale laice. Astfel, încă din timpul primului război mondial compozitorul fiind concentrat la cercul de recrutare Iași, este des solicitat de autorități. Asemenea marelui Enescu, Teodor Teodorescu dă concerte cu corul bisericii Sfîntul Spiridon pentru strîngerea de fonduri dînd un ajutor substanțial bolnavilor din spitale, care gemeau sub durerile loviturilor războiului. Dragostea compozitorului pentru patrie este adînc oglindită în lucrările sale ca: *România, țara mea; Mama lui Ștefan cel Mare; Drum bun; Astăzi fraților români; Deșteaptă-te române; Un, doi; Cîntecul lui Ștefan Vodă; Sîng-drept; Nou drapel; O! România; Dochia* etc. Desigur, compozitorul Teodor Teodorescu nu s-a simțit atras de formele mari ale muzicii simfonice și dramatice. El adîncește însă, problema armonizării modale a cîntecului popular și întrezărend virtualitățile polifonice ale melodiei noastre populare, crează un cîmp de experiență pentru prelucrarea contrapunctică a muzicii monodice tradiționale. În activitatea sa de dirijor și compozitor Teodorescu nu s-a mulțumit numai cu colecționarea de melodii populare, ci a căutat să le dea veșmîntul armonic propriu fiecăreia, lucru, pe care l-a realizat cu multă competență și în cîntarea bisericească tradițională. De aceea compozițiile sale inspirate din cîntecul nostru popular, se remarcă prin lirica lor delicată (ex. *Limba noastră, Doina*), prin muzicalitate (*Ca o zi de primăvară*) și printr-o perfectă cunoaștere a sonorităților corale. Tot o preocupare de seamă a lui Teodorescu a fost și armonizarea diferitelor colinde în care se reflectă trăsăturile esențiale ale neamului românesc *dragostea față de patrie, dragostea față de muncă, vinătoarea, ospitalitatea*, etc. În culegerea cîntecelor precum și a colindelor, Teodor Teodorescu a prețuit deopotrivă atât folclorul literar, cît și pe cel muzical; primul pentru ai servi ca izvor poetic corurilor sale, celălalt pentru transpunerea sonoră a versurilor populare. Așa avem cîntecul popular pentru cor bărbătesc: *Eu mă duc, codrul rămîne* scris în gaura mi minor melodic, în tempoul *lento* măsura 4/4, care prin dialogul folosit în partea I a cîntecului între bas, bariton și tenor I și II, compozitorul realizează acea atmosferă de adîncă nostalgie după locul părăsit. Ex. *Eu mă duc, codrul rămîne plîngă frunza după mine. Chiar de-oi fi făcut vr-un bine. Asta nu-i pese la nime*. Dublarea vocilor la acest cîntec (Ex. dublarea basului) folosită cu multă măiestrie, este o reminiscență în tehnica lui Teodorescu, aisonului din cîntarea bisericească. În partea a II-a a cîntecului, scrisă în măsura 3/4 (deci alternare de măsuri) autorul prin fixarea unui nou tempou *allegretto*, precum și prin folosirea unui alt procedeu armonic decît cel folosit în partea a I-a, reușește să redea întocmai ideea textului: Ex. *După mine plîngă nime, că n-am făcut nici un bine, tra la la la... Iar de-oi fi făcut vr-un rău, tra la la la... Mi l-oi trage singur eu, tra la la la la...* Un alt cîntec în care se observă îmbinarea perfectă a

7. Remarca făcută asupra compoziției lui Teodor Teodorescu, s-a luat din *Programul de radio*, din 1.IV.1969.

8. Citat după *Programul de radio*, din 1.IV.1969.

textului cu melodia creată în stil, este cîntecul popular: *Mindruliță din cel sat*. Și aici autorul împarte cîntecul în două părți cu două ritmuri și nuanțe bine distincte: partea I *Andante*, măsura 3/4 și partea a II-a *Allegretto*, scrisă în măsura 2/4 potrivit ideii textului. Ex. *Mindruliță din cel sat* (Forte) *Ce-ai cerut și nu ț-am dat* (Piano). Text din partea a I-a a cîntecului, la care se răspunde în partea a II-a scrisă tot în măsura 2/4 cu textul: *Ai cerut țaguri de miere, Eu ț-am dat buzele mele — Allegretto — ritm și Mf. — nuanță.*

Și-ai cerut o floricea, Eu ț-am dat gurița mea (Piano). Dacă facem o scurtă privire a procedeelor folosite de Teodorescu alături în armonizarea cîntecului popular românesc cît și a cîntecului bisericesc tradițional, observăm că el a fost primul compozitor român care a sesizat identitatea de nuanțe, ritmuri și alternarea de măsuri, existente în cele două creații paralele. Astfel, și în acest cîntec, ca și în altele de acest gen, găsim alternarea măsurilor 3/4 cu 2/4 sau 4/4 cu 3/4 sau 2/4 cu 4/4, de asemeni și alternarea nuanțelor *Forte — Piano* și invers. Această frecvență alternativă de măsuri și nuanțe, precum și potrivirea ideii cu textul (prozodie) este foarte des întâlnită la compozitorii clasici de muzică bisericească și în cîntecul popular românesc. Din aceste scurte observații se poate trage concluzia că autorul și-a cîștigat tehnica armonică și polifonică în armonizarea cîntecului bisericesc tradițional și apoi a aplicat-o cu mult succes în cîntecul unde a găsit terenul propice acestui procedeu.

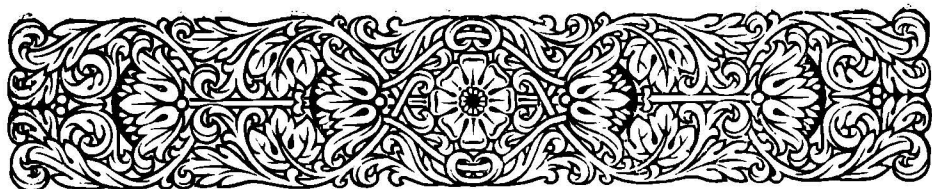
Din succinta prezentare a vieții și activității profesorului, dirijorului și compozitorului Teodor Teodorescu, sperăm a se fi înțeles contribuția sa la îmbogățirea creației muzicale românești, și drumul parcurs în armonizarea cîntării bisericești tradiționale în stil propriu. Dar pentru a ne face o imagine și mai clară asupra personalității marcante a lui Teodor Teodorescu, sperăm a se fi înțeles contribuția sa la îmbogățirea creației muzicale românești, și drumul parcurs în armonizarea cîntării bisericești tradiționale în stil propriu. Dar pentru a ne face o imagine și mai clară asupra personalității marcante a lui Teodor Teodorescu și asupra locului pe care îl ocupă în istoria muzicii românești și universale, vom da mai jos aprecierile profesorului, dirijorului și compozitorului D. D. Botez: «Din nefericire, tocmai atunci cînd se afla în plină vremea forțelor sale creatoare, muzica românească și universală îl pierde pe Teodor Teodorescu, așa cum prea de timpuriu i-a pierdut pe Mozart, pe Schubert, Pergolesi, Mendelshon Bartholdy și alții»⁹.

Astfel, contribuția lui Teodorescu la crearea și armonizarea cîntecului popular românesc este de o certă valoare. Melodia compozițiilor sale este de o acuratețe și o vioiciune pur românească, încît veșmîntul armonic cu care este îmbrăcată, nu-i alterează cu nimic frumusețea. Piesele sale corale, laice și bisericești, sînt alcătuite melodic și armonic într-un fel propriu. Ritmica lucrărilor sale, melodia sau efectul sonor al armoniilor sînt într-o continuă înlănțuire. Această mișcare continuă lasă impresia unor sonorități care se deapănă fără întrerupere. Experiența cîștigată de compozitor — în special spre sfîrșitul vieții — o aplică deopotrivă în armonizarea cîntecului popular și a cîntării bisericești. În acest sens, foarte puțin se deosebește ca tehnică armonică, o piesă corală populară, de una bisericească. Din acest lucru, se poate trage concluzia că Teodor Teodorescu aprecia la justa valoare atât cîntecul popular cît și cîntarea bisericească tradițională. Arta polifonică, aplicînd-o mai înții în armonizarea cîntării bisericești și apoi în cea a cîntecului popular. Măiestria cu care a folosit tehnica armoniei și a contrapunctului, în cele două laturi ale creației sale (laice și bisericești) a făcut ca Teodorescu să fie numit «Creator al școlii ieșene de polifonie»¹⁰. În concluzie, se poate afirma că compozitorul Teodor Teodorescu prin activitatea sa (deși de scurtă durată) componistică, dirijorală și didactică, merită a sta alături de creatorii de seamă ai poporului român: Kiriac, Cucu, Vidu, Musicescu, Mandicevschi și alții, precum și alături de clasicii amintiți mai sus, ca fiind un iscusit maestru în arta polfoniei.

MARIN VELEA

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*.

COMEMORĂRI

COMPOZITORUL NICOLAE LUNGU

CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 70 DE ANI DE LA NAȘTERE

La 17 martie 1970, Corul Filarmonicii de Stat «George Enescu» a prezentat iubitorilor de muzică corală un concert închinat creației muzicale a maestrului Nicolae Lungu, «acest eminent compozitor», — așa după cum l-a caracterizat cu acest prilej «*Contemporanul*».

Ajuns la 70 de ani, — compozitor, pedagog și dirijor, — maestrul Nicolae Lungu continuă să ducă, cu vigcarea ce l-a caracterizat dintotdeauna, tradiția corală românească a predecesorilor săi — Gavriil Musicescu, Ion Vidu, Dimitrie Gh. Kiriac, Gheorghe Cucu, etc.

Pentru a ne forma o imagine cit mai fidelă asupra prodigioasei activități desfășurate de maestrul Nicolae Lungu, timp de cinci decenii, vom insera, mai întâi, citeva date biografice :

S-a născut la 2 martie 1900 în satul Dobridor, județul Dolj, într-o familie de agricultori, tatăl Constantin și mama Ioana.

După anii copilăriei petrecuți în atmosfera satului oltenesc, urmează Seminarul Central din București. Aici s-a bucurat de aprecierea valoroșilor muzicieni : prof. Ion Popescu-Pasărea și Dimitrie Teodorescu.

Urmează în continuare cursurile Facultății de Teologie și, paralel, la îndemnul compozitorului D. G. Kiriac, Conservatorul din București, clasa de teorie și solfegii. Aici are printre profesori pe I. Nona Ottescu — la armonie, Alfonso Cataldi — la contrapunct, C. Brăiloiu — la istoria muzicii și Ștefan Popescu — la dirijatul coral.

Arta, căreia Nicolae Lungu îi va dedica cu timpul cea mai mare parte a activității sale, este cea componistică și cea dirijorală. În scopul perfecționării sale, va studia la Viena, în cadrul cursurilor de vară (1928--1929), la clasa de dirijat a profesorului Viktor Keldorf.

Debutul său muzical are loc în anul 1927, prin prezentarea, în primă audțiie, în cadrul a două concerte ale societății corale «Carmen» la Ateneul Român, a următoarelor prelucrări corale pe teme populare : «*Măria neichii, Mărie*» și «*Alei, codrute*». Succesul remarcabil obținut cu aceste lucrări executate sub conducerea sa a constituit un imbold puternic în activitatea ulterioară ca organizator și dirijor de cor. Din-

Prof. Nicolae Lungu — 70 de ani de la naștere.

tre corurile organizate și conduse de Nicolae Lungu amintim pe acestea de la bisericile: Sfântul Ilie-Gorgani (1921—1922), Cotroceni (1922—1928), Amza (1928—1939), Sfântul Spiridon-Nou (1940—1947) și Corala Sfintei Patriarhii (începînd din 1947).

Paralel, a desfășurat o susținută activitate ca membru și dirigor-adjunct al societăților corale «Cîntarea României», (1929—1935), «Carmen» (1921—1929) și dirigor al *Ateneelor Populare din București* (1926—1927), al corului «*Ligii Culturale*» (1927—1928).

În anul 1936, pe nucleul corului bisericii Amza, întemeiază Societatea corală «*România*», al cărei dirigor va fi timp de 12 ani.

Activitatea neobosită depusă de compozitor în cadrul acestor societăți a avut drept scop promovarea și răspîndirea cîntecului popular românesc în țară și peste hotare.

Începînd cu anul 1951 a desfășurat o intensă activitate în fruntea Comisiei muzicale instituită de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu Înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru uniformizarea și transcrierea pe ambele semiografii (psaltică și liniară) a cîntărilor bisericești. Rodul acestei activități este apariția, începînd cu anul 1951, a o serie de lucrări cu caracter muzical: *Cîntări liturgice omofone și Cîntări la cateheze*, (1961) pe ambele notații suprapuse; *Vecernierul uniformizat*, (1953), pe ambele semiografii; *Utrenierul uniformizat*, pe ambele semiografii, (1954); *Liturghia psaltică pentru 3 voci egale*, (1956); *Liturghia psaltică pentru 4 voci mixte*, (1957); *Cîntări liturgice și Podobiile celor 8 glasuri*, (1960) și (1968) pe ambele semiografii, etc. *Cîntări la unele Sfinte Taine și Ierugii*, în «*Studii Teologice*», nr. 1—2/1964 și *Cîntări din Penticostar*, partea I, în «*Studii Teologice*», nr. 1—2/1966.

Compozitorul Nicolae Lungu și-a consacrat viața cu aceeași dăruire sufletească activității didactice, în calitate de autor de manuale și profesor de muzică. Ca profesor de muzică a funcționat, mai întii, la diferite licee din capitală: «*M. Eminescu*» (1927—1931), «*Aurel Vlaicu*» (1931—1938); «*Titu Maiorescu*» — Seminarul pedagogic universitar (1939—1941); inspector de muzică pentru învățămîntul de toate gradele (1941—1944); «*Sfîntul Sava*» (1944—1948); Școala medie mixtă «*Tudor Vladimirescu*» (1948—1956). Din anul 1949 și pînă în prezent este profesor la Institutul teologic de grad universitar din București.

Dintre lucrările cu caracter didactic, menționăm manualele de muzică pentru învățămîntul de toate gradele, publicate în colaborare cu G. Maggiari, începînd din anii 1936—1948; *Gramatica muzicii psaltice*, studiu comparativ, apărut în anul 1951 și retipărită în anul 1969; *Îndrumări metodice în predarea muzicii* (1949).

Nu trebuie omise numeroasele articole publicate în revistele «*Biserica Ortodoxă Română*» și «*Studii Teologice*» în care profesorul și compozitorul Nicolae Lungu ia în dezbateri probleme legate de folclorul muzical religios, repertoriul bisericesc, uniformizarea cîntării bisericești, cîntarea omofonă, tehnica recitativului liturgic, ș.a.

I-a catedră și prin aceste lucrări publicistice, maestrul Nicolae Lungu a adus o contribuție valoroasă la educarea unui mare număr de viitori profesori, artiști de operă, compozitori și preoți.

Întrebat, cu prilejul popasului aniversar, la împlinirea a 70 de ani de la naștere, iată răspunsul maestrului asupra îndemnelui ce l-ar putea da tinerilor, după o atît de prodigioasă experiență artistică și pedagogică, profesorul Nicolae Lungu a spus :

«Lor le las, din toată inima, îndemnul meu părintesc : să iubească viața, să respecte adevărul, să-și venerateze patria și să nu rupă nicio-dată legătura cu pămîntul pe care s-au născut. Poporul român, de milenii, nu știe să fi fost altundeva decît aici, pe coamele munților, pe dealuri, pe văile apelor, pe cîmpii, pînă în pragul mării. Furtunile istoriei nu l-au clintit din hotarele lui firești. El și-a fundat existența pe aceste adevăruri simple, către care s-a aplecat, sorbind cu sete seva dinții a înțelepciunii. Acestea sînt coordonatele care asigură un echilibru în viața viitorului artist, îndreptîndu-i pașii pe linia tradiției românești».

Dar, ceea ce i-a adus maestrului binemeritata popularitate de care se bucură astăzi este, în primul rînd, activitatea sa componistică.

Copilăria petrecută într-un bogat mediu folcloric a făcut ca dragostea pentru frumoasele melodii oltenesti să-l urmărească pretutindeni. Oriunde a întîlnit cîntece populare, le-a cules, le-a prelucrat cu o neasemuită măiestrie artistică, lăsînd nealterate frumusețile lor caracteristice.

«În sufletul meu a sălășluit — spunea maestrul însuși — cu o forță telurică, satul românesc cu toate implicațiile lui fundamentale : dragostea de natură, de viață, de libertate și tăria credinței strămoșești».

Cuvintele maestrului ne-au readus în memorie versurile studentului teolog de odinioară, astăzi P. C. Preot Cucu I. Vasile de la parohia Clătești, protoieria Oltenița, închinat profesorului cu zece ani în urmă :

«Ascult poporul simplu și îmi place,
Prin cîntul lui mi-am făurit cîntarea.
Acel ce-i din popor, cu el își face
În bucurie și-n nădejdi chemarea...»

Aceste nobile simțăminte l-au ajutat să dăruiască artei românești melodii fermecătoare, ca : «*Măria neichii, Mărie*»; «*Alei, codrule*»; «*Mărie-ntru cele-nalte*»; «*Cîntec de leagăn*»; «*Alunelul oltenesc*»; «*Cucule, pasăre blîndă*»; «*Foaie verde nucă seacă*»; «*Inimă de putregai*»; «*Pastorale*»; «*Sub poale de codru verde*»; «*Frățioare, codre irate*»; «*Vezi pe cel cu cojocel*»; «*Pitulice, mută-ți cuibul*»; «*Doină și horă cu strigături*»; «*Revedere*»; «*Tîrziu în toamnă*»; «*Du-te, du-te, dorule*»; «*Suitele corale nr. 1, 2, 3 și 4*»; «*Cît îi muntele de-nalt*»; «*Tă-rășelul*»; «*Dobroge mîndră grădină*»; «*Hora Republicii*», — ultimele două de inspirație mai recentă.

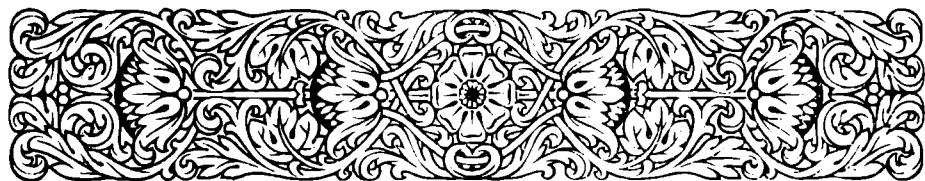
Aceeași măiestrie artistică, rod al unei îndelungate și neobosite activități, o dovedește Nicolae Lungu și în lucrările sale componistice

cu caracter religios. Iată numai câteva dintre acestea : «O pricină miunată» (cîntec popular din «Vicleim», 1933) ; «Către Tine, Doamne» (creație originală, 1933) ; *Stihirea II de la Vecernia glasului (modului) & Hipomixolidian* (transcriere din notația psaltică, prelucrare și polifonizare pentru cor mix și bărbătesc, 1934) ; «Și ne lasă, gazdă-n casa» (colind, 1933) ; «Anixandare» (cîntare psaltică pe glasul 8 Hipomixolidian (transcriere pe notația liniară, prelucrare, 1954) ; «Cîntarea a IV-a din Polieleul Stinților Trei Ierarhi», (1956) ; «La Vitleem, colo-n jos» (colind popular prelucrat și polifonizat pentru cor mixt și bărbătesc, 1958) ; «Priveghere» ; cîntec în stil psaltic, glasul I (modul dorian) pentru cor bărbătesc cu acompaniament de toacă și clopote, (pian) primă audiție în 1966 și poemul istoric «La Cozia pe Olt», tot pentru cor bărbătesc, cu declamatori în primă audiție în anul 1968.

Privit prin prisma drumului creator parcurs pînă acum, compozitorul Nicolae Lungu ne apare ca o îmbinare armonioasă și permanentă dintre noblețea și discreția ce-l caracterizează și simplitatea și armonia exprimării ce au asigurat lucrărilor sale o popularitate aparte.

Concertul aniversar oferit de Corul Filarmonicii de Stat «George Enescu» a evidențiat încă o dată «personalitatea compozitorului, gîndul celui care a închipuit imagini și melodii de mare farmec, izvorite parcă din molcoma depănare a vechilor doine sau umbrirea tragică a baladelor».

IOAN F. STĂNCULESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

BISERICA DIN PAROHIA FRASIN, COMUNA CORNEȘTI JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

9 noiembrie 1969, o zi de toamnă frumoasă. Soarele mîngîie cu razele sale molatece, iar pomii își cern frunza lor ruginie — așternînd pe pămînt un covor natural.

Credincioșii parohiei Frasin își îndreaptă pașii către noua și măreața biserică a satului lor, a cărei tîrnosire va fi împlinită astăzi.

Biserica este luminată de nenumărate luminări, care cu licărirea lor aurie așteaptă parcă lumina Sfîntului Duh care la rugăciunile slujitorilor, va coborî peste acest nou locaș de închinare, ce astăzi își deschide larg ușile spre a dărui creștinilor parohiei Frasin mulțumire pentru strădania lor.

Ora 7,30; un sobor de preoți în frunte cu P. C. Protoiereu Nicolae Dumitrescu, ies în fața bisericii unde se săvîrșește sfințirea apei. Întreaga asistență așteaptă după aceea delegația rînduită de Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru săvîrșirea marelui act al tîrnosirii.

Clopoțele au început să sune, vestind sosirea distinșilor oaspeți, iar credincioșii au prilejul să vadă un ierarh. La sosirea oaspeților tresaltă de bucurie și o ploaie de flori cad în calea P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul și a P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, formînd un covor moale și înmiresmat, iar bucuria lor se revărsă prin intonarea împreună cu preoții prezenți a imnului arhieresc.

După înveșmîntarea P. S. Episcop, întregul ritual: înconjurarea bisericii, citirea și semnarea hrisovului de sfințire, spălarea, acoperirea și îmbrăcarea Sfintei Mese, ungerea cu Sfîntul Mir a bisericii și a Sf. Prestol, precum și officerea în sobor arhieresc a sfintei liturghii au fost momente înălțătoare și au rămas adînc întipărite în inimile credincioșilor.

Predica zilei a fost rostită de către P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care în grai pe înțelesul credincioșilor, a arătat cît de mari sînt rodirile credinței și în cuvinte pline de căldură părintească a îndemnat credincioșii la trăirea în dragoste deplină și pace care este țelul vieții și pentru a cărei înfăptuire pe întregul glob, luptă oamenii de bine din întreaga lume.

După terminarea Sfintei Liturghii, seria cuvîntărilor a fost deschisă de către P. C. Pr. N. Dumitrescu, protoiereul protoieriei Titu, care salutînd prezența P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul și a P. C. Preot Alexandru Ionescu, expune succint activitatea șantierelor bisericești, de construcții și restaurări din cuprinsul protoieriei între care se numără și biserica din parohia Frasin ce ne-a prilejuit aș-tăzi înălțătoarea prăznuire. Elogiînd munca depusă de părintele paroh, membrii consiliului și a credincioșilor parohiei, aduc cald cuvînt de recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru aleasa grijă părintească ce o poartă dumnezeieștilor lăcașuri și fiilor săi duhovnicești, P. S. Episcop Antim pentru osteneala săvîrșirii înălțătoarei slujbe.

La cuvîntul apoi parohul bisericii P. C. Pr. N. Popescu care a înfățișat mersul lucrărilor pentru construirea și pictarea acestui locaș de închinare. Mulțumește enoriașilor pentru ascultare și sprijin și consilierilor pentru perseverența ce au dovedit-o în acțiunea pentru împlinirea acestui măreț tel.

Mulțumește purtării de grijă, a îndemnurilor și ajutorului dat de autoritățile bisericești, ca și înțelegerii găsite la organele locale.

Mulțumește P. S. Episcop Antim și P. C. Preot Alexandru Ionescu pentru dragostea și osteneala ce au închinat-o sfințirii acestei biserici și termină mărturisind că această deosebită realizare o aduce omagiu Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru ajutorul substanțial acordat și pentru îndemnurile date clerului și poporului de a se îngriji de biserică și de a fi pe lingă buni creștini și devotați fii ai scumpei noastre patrii Republica Socialistă România.

Luînd cuvîntul în încheiere P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul a spus printre altele: «Mare bucurie avem astăzi, pentru că prăznuim încununarea credinței, dragostei, muncii și răspunderilor părintelui N. Popescu și a credincioșilor săi din această parohie. Sfîntul Apostol Pavel în epistola către Corinteni spune: «Împărăția lui Dumnezeu nu înseamnă vorbe ci fapte». Voi ați dovedit prin această faptă, viața voastră creștinească, realizînd această măreață biserică ce este închinată marelui mucenic Haralambie.

Aduc de aceea, cuvînt de laudă tuturor ostenitorilor cărora le împărtășesc binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian care, de la scaunul său de conducător, v-a trimis la vreme potrivită darul său, dar de mare preț care alături de darul vostru, a făcut să se desăvîrșească această lucrare. Îndemn pe creștini să frecventeze această nouă și frumoasă biserică, să asculte sfințele slujbe și tilcuirea Sfintei Evanghelii și dovedind dragoste către aproapele, să fie dirji și neînfricați luptători pentru pace între oameni și popoare. Mulțumind încă o dată donatorilor și tuturor ostenitorilor rog pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ca numele voastre să fie înscrise în ceruri și Dumnezeu să răsplătească fiecăruia după strădania și gîndurile sale și să ne învrednicească să arătăm aceeași dragoste pentru toate lucrările de obște din scumpa noastră patrie».

Ca o prețuire pentru munca depusă P. C. Pr. N. Popescu a fost cinstit cu rangul de iconom stavrofor pentru care P. S. Episcop Antim citește rugăciunea de hirotesie și-i înmînează insignele acestui rang bisericesc.

După polihroniu s-a servit creștineasca și tradiționala agapă.

ASISTENT

INSTALARE DE PREOT

În dimineața zilei de 8 februarie 1970, clopotele bisericii parohiale din parohia Rălești — jud. Ilfov, vesteau tuturor bucuria duhovnicească a bincredincioșilor creștini ce sălășluiesc pe aceste meleaguri.

La orele 8 dimineața a început slujba utreniei, continuându-se cu Sfinta Liturghie.

Sf. Liturghie a fost oficială într-un cadru solemn de un sobor de preoți format din P. C. Părinte Protoiereu Dumitru M. Acșinte — Giurgiu, P. C. preot profesor Miron Grigore — pensionar, P. C. preot Grigore Ciobanu și tânărul preot Constantin Ciobanu.

După terminarea Sf. Liturghii P. C. Părinte Protoiereu a dat citire ordinului Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, privitor la numirea și instalarea tânărului preot Constantin Ciobanu, în parohia Rălești — județul Ilfov.

P. C. Sa a arătat apoi în cuvinte calde, părinteasca grijă pe care o poartă P. F. Părinte Patriarh Justinian pentru clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române. Din această deosebită grijă, a trimis un tânăr și vrednic păstor în această parohie declarată misionară.

P. C. Părinte Protoiereu îl sfătuiește pe noul păstor, după învățăturile Sfințului Apostol Pavel, îndemnându-l «să fie tare în credință», «să slăruiască în învățătură» să aibă o atitudine morală demnă de un adevărat păstor, să-și chivernisească bine casa și turma sa. să fie exemplu de conștiinciozitate și de demnitate enoriașilor săi, îndeplinindu-și cu cinste înalta misiune ce i-a fost încredințată.

Îl îndeamnă să se străduiască neconținut în slujirea înaltelor idealuri umanitare ale omenirii, dar mai ales în lupta pentru pace, făcând din fiecare enoriaș al său, un adevărat luptător pentru pace.

P. C. Sa a dat sfaturi și enoriașilor, îndemnându-i să primească cu dragoste pe noul păstor, să-l asculte ca pe un adevărat părinte sufleteș, să frecventeze regulat Sfânta Biserică și să dea dovadă, fiecare în parte, prin faptele sale, că este un bun creștin și un devotat cetățean al Patriei noastre dragi — Republica Socialistă România.

În încheiere P. C. Sa a urat tânărului preot instalat viață lungă și fericită, roade bune duhovnicești și îndelungată păstorire în parohia aceasta.

În continuare a luat cuvântul P. C. Preot profesor Grigore Miron, fost slujitor al acestei parohii, care a scos în evidență calitățile sufletești și buna pregătire a tânărului preot instalat — fost elev al său — calități ce reprezintă o garanție a reușitei lui în misiunea preoțească.

A mai luat cuvântul Dl. Petre Cristea — episcop casier al parohiei Rălești, care în numele enoriașilor din acest sat, și-a manifestat bucuria nețărmurită pentru că li s-a trimis un tânăr preot, mulțumind cu toată smerenia P. F. Sale Părintelui Patriarh — Justinian pentru numirea tânărului preot, precum și pentru grija deosebită pe care o poartă acestei parohii misionare.

A mai luat cuvântul și enoriașul Dincă St. Marin — consilier parohial — din partea satului Drăghiceanu, care a mulțumit cu recunoștință Înaltei Stăpîniri pentru grija ce o poartă acestei parohii, și l-a asigurat pe noul preot de tot devotamentul, dragostea și ascultarea sa.

Tuturor celor prezenți le-a răspuns tânărul preot Constantin Ciobanu, aducând dintru început smerite și profunde mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh

Justinian, pentru hirotonia și încrederea acordată, asigurându-l că va fi la înălțimea misiunii ce i-a fost încredințată; va ști să slujească pacea și mărețele idealuri ce se înfăptuiesc astăzi în Patria noastră dragă; P. C. Părintelui Protoieru, pentru prezentarea, încurajarea și îndemmurile date cu prilejul instalării sale; P. C. Preot profesor Grigore Miron pentru inițierea în sfințele slujbe și în mediul parohial, ca cel ce i-a fost profesor și suplinitorul acestei parohii; organelor parohiale, precum și tuturor enoriașilor prezenți la această solemnitate de instalare, încredințându-i că-i va sluji cu timp și fără timp și «se va face tuturor toate, ca pe toți să-i dobîndească».

În încheiere s-a oficiat un polihroniu.

Pr. ION M. PATRAȘCU

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN BRĂILA

În ziua de 28 martie 1970 a încetat din viață, după o lungă și grea suferință, în Casa sanatorială de la Mînăstirea Dealu, județul Dîmbovița, preotul «Iconom stavrofor» Ioan Brăila, fost slujitor la Biserica Sfînta Treime Ghencea, din București, pînă în anul 1962, cînd a devenit pensionar al Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române.

Preotul Ion Brăila s-a născut la 20 iunie 1900, în comuna Dărăști județul Vlașca, unde a urmat și cursurile primare. După absolvirea Seminarului Central, din București, a fost hirotont preot în comuna Bila, județul Ilfov. Înzestrat cu o inepuizabilă putere de muncă și cu o voință dîrză, s-a dăruit cu totul pe sine, pentru binele bisericii și al credincioșilor pe care i-a păstorit. Chiar din primii ani ai preoției a ridicat din temelie, în comuna Bila, o măreață biserică cunoscută pe acele meleaguri sub numele de «faimoasa catedrală de la Bila».

Bogata lui activitate desfășurată, în acea parohie, i-a deschis drum către București, fiind numit preot la parohia «Sfînta Treime — Ghencea», din Capitală. În această parohie, ca și în aceea din care a plecat, lucrarea sa preoțească, făcută cu mult tact, a dat roade frumoase, în toate sectoarele bisericești și în cel social. Străduința sa, a fost apreciată de autoritățile noastre superioare bisericești, care i-au acordat rangul de iconom stavrofor — răsplata muncii sale, bine meritată.

În ziua de 31 martie, corpul neînsuflețit al preotului Ioan Brăila, adormit întru Domnul la Mînăstirea Dealu, a fost transportat și depus în biserica «Sfînta Treime Ghencea». În această biserică i s-a făcut slujba înmormîntării de către un sobor de preoți alcătuit din: P. C. Preot Protoieru Ion Neamu, al Protoieriei I Capitală, P. C. Pr. Gheorghe Țițeica, parohul bisericii, P. C. Pr. Anton Uncu, P. C. Pr. Temistocle Leuștean, P. C. Diac. G. Dincă, P. C. Pr. Atanasie Negoită, P. C. Pr. Sandu Predescu, P. C. Pr. Ion Mircea, P. C. Pr. Spiridon Andreescu și P. C. Pr. Ion R. Costache-Roșiori.

Sfîrșindu-se slujba prohodirii, P. C. Pr. Gheorghe Țițeica, parohul bisericii, prin slove pline de căldură sufletească, a omagiat figura celui dispărut. Adresîndu-se credincioșilor, care veniseră în număr foarte mare, să-și ia rămas bun de la fostul lor păstor, preot și duhovnic — a spus printre altele: «Nu se poate aminti, într-un

cuvînt ocazional de despărțire, întreaga activitate pe care a desfășurat-o în cei peste 40 de ani de slujire, păstorul, duhovnicul și preotul dumneavoastră Ioan Brăila. Nu vom putea să nu amintim însă despre acea calitate deosebită care luminează și împodobeste viața preoțească a răposatului, calitate pe care dumneavoastră, enoriașii lui, o cunoașteți, așa cum o cunoaștem și noi foștii lui colegi de preoție; acurateța, migala, atenția, grija aleasă cu care se pregălea pentru săvîrșirea sfințelor slujbe, atât în parohie cît și în biserică.

Nu vom putea, de asemeni, să nu amintim de altă mare calitate a Părintelui Brăila: munca neobosită, perseverența, dîrzenia ieșită cu totul din comun, cu care acest preot harnic se ostenea neconținut, pentru treburile gospodărești ale bisericii, dovedită atât aici la această biserică a dv., dar mai ales în primii săi ani de preoție, în comuna Bila, din județul Ilfov, unde a ridicat din temelii această frumoasă biserică, opera enoriașilor lui, încununarea muncii lui, mîndria, onoarea și bucuria inimii lui.

Munca Preotului Brăila a fost cunoscută și apreciată, cum se cuvine, la timpul potrivit de autoritățile noastre superioare bisericești, care i-au acordat cea mai înaltă distincție preoțească, aceea de «Iconom stavrofor», distincție care nu se acordă decît pentru o activitate deosebit de meritorie desfășurată pe tărîm bisericesc.

Ceva mai mult, Preotul Ioan Brăila s-a bucurat de ocrotirea personală a Prea Fericitului Părintelui nostru Patriarh Justinian, care, atunci cînd datorită acelei boli cumplite, care l-a chinuit peste 25 de ani; falnicul preot Brăila, de odinioară, ajunsese a nu mai fi în stare să săvîrșească toate sfințele slujbe, Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh a aprobat totuși să rămînă în funcțiune și să se bucure de toate drepturile, o bună parte din acești ani. Apoi i-a aprobat ieșirea la pensie în anul 1962.

Ajungînd cu totul neputincios și fără nici un sprijin i-a aprobat asistență în Căminul sanatorial de la Mînăstirea Dealu, avînd acolo, condițiuni și îngrijiri speciale.

Dacă părintelui Brăila i-a fost dat să îndure acest cumplit calvar, mai bine de un sfert de veac, chinuit în ultimul timp și mai mult prin pierderea soției sale, preoteasa Zina, această preoteasă martiră, care a murit îngrijindu-și soțul, această pildă neîntrecută, de sacrificiu — prin rosturile și rînduiele lui Dumnezeu, pe care omul așa de puțin le înțelege, iată că acum aceluiasi Părinte Brăila îi este dat să aibă parte de un sfîrșit creștinesc, în mireazma brazilor, în liniștea și cucernicia de la mînăstirea voievozilor; să fi fost prohodit acolo, de întregul sobor, de peste 40 de preoți și călugărițe, lingă cripta voievodului Radu, ctitorul mînăstirii, lingă cripta, cu capul marelui voievod Mihai Viteazul, în loc de sfințenie, în loc de mare cinste.

Să ne rugăm acum, și mai mult, pentru iertarea păcatelor sale, acum la săvîrșirea călătoriei din lumea aceasta, a părintelui Brăila, pentru că și-a făcut datoria pe pămînt: «lupta cea bună a luptat, credința a păzit». Odihnească-l Domnul lîngă cei buni și drepti ai Lui!»

După terminarea cuvîntării, sicriul cu corpul neînsuflit al preotului Ioan Brăila, a fost purtat pe brațe de preoți ocolind biserica, și cu o mașină mortuară transportat apoi spre locul de veci din «Cimitirul Ghencea — civil», spre a fi înhumat lîngă soția sa, Zina-preoteasa.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAIE POPESCU

În dimineața însoțită de primăvară a Joliei celei Mari din săptămîna Patimilor s-a stins din viață după o grea suferință, în vîrstă de 51 ani, preotul Nicolaie Popescu din parohia Lăicăi, comuna Cetățeni, județul Argeș.

Născut la 20 iulie 1919 din părinți institutori, într-una din comunele de pe plaiurile ilfovene, regretatul a urmat cursurile fostului Seminar Central din București și Facultatea de Teologie, luîndu-și licența în anul 1943.

Îmbrățișînd haina preoțească, a păstorit prima parohie la Mînăstirea Călui din județul Olt și apoi la Gura Suții din județul Dîmbovița. În ultimii 20 de ani a slujit în vechea biserică, — monument istoric — din parohia Lăicăi-Muscel, pe care a restaurat-o, dimpreună cu clopotnița și a salvat-o de la ruină.

În viața sa familială și preoțească a fost un preot distins, vrednic în toate îndatoririle sale, un soț și un părinte bun pentru cei trei copii ai săi.

Îmbrăcat în veșmintele sale, cu care slujise ultima liturghie, din joia Patimilor, pînă în luminata zi a Învierii, a așteptat să strălucească pe cerul credinței noastre, razele Învierii, ca o arvună a celei viitoare.

Pogribania a fost săvîrșită de un sobor de preoți și colegi, în prima zi de Paști, împlinînd minunatele sluhiri ale Învierii cu înlăcrimatele rugi ale înmormîntării, — ziua Învierii din parohia Lăicăi fiind anul acesta cernită de pierderea valorului ei păstor.

În cuvinte pline de duioșie, protoiereul orașului Cîmpulung-Muscel, Gheorghe Dudu, în numele preoților din acea protoierie, a elogiat munca și rîvna colegului dispărut, care pentru meritele sale, a fost distins cu rangul de «econom».

Preotul David Popescu, coleg de clasă și de bancă cu preotul Nicolaie Popescu și profesorul Stelian Crișteanu, au evocat amintiri și scene din viața de elev, student și preot a celui regretat.

Seara, în amurg, cînd soarele cobora pentru a răsări pentru a doua zi a Învierii, în dangătul îndoliat al clopotelor, a fost condus de întreaga parohie la locul său de odihnă și așezat în cripta săpată de-a dreapta bisericii sale, pe care a iubit-o și în care a slujit peste 20 ani, lăsînd în urmă regretul și lacrimile tuturor celor care l-au prețuit.

ASISTENT

† PREOTUL TACHE SIMIONESCU

În seara zilei de 8 ianuarie a.c., s-a stins din viață, la vîrsta de 73 ani, preotul Tache Simionescu, de la parohia Bragadiru, județul Ilfov, după o slujire preoțească de aproape o jumătate de veac, din care peste patru decenii numai la biserica din această parohie.

Fiu al județului Ilfov, născut în Snagov, Părintele Tache Simionescu este coborîtor dintr-o familie, din sînul căreia au fost rînduiți preoției și alți membri, ale căror nume constituiau un impresionant pomelnic în rugăciunile sale.

Absolvent al Seminarului «Nifon Mitropolitul» din Capitală după încheierea celui dintîi război mondial, intră în cler ca preot la parohia Piscul din județul Ilfov, în 1922, de unde, după o pastorație de șase ani, încheiată cu construcția din nou a bisericii parohiale, este transferat, în 1928, la parohia Bragadiru, lângă București.

Spiritul său gospodăresc îl confirmă pisană nouă a bisericii, care consimnează în cuprinsul său reparația radicală a acesteia, chiar în anul sosirii sale ca paroh, 1928. Îl confirmă în aceeași măsură o casă parohială, construită în 1932 și o monumentală clopotniță, ridicată în 1936.

Ceea ce va rămîne, însă, stăruitor în memoria celor ce l-au cunoscut, este darul slujirii sale. Era un slujitor înzestrat cu o voce caldă de tenor liric, cum rar se întîlnește, datorită căreia părintele Tache reușea să creeze în inima oricărui creștin acea trăire duhovnicească, prin care ești dezlipit de orice grijă pămîntească.

Ca om, însă, a fost necăjit. A rămas văduv de tînr, la 37 ani, situație care i-a produs multe amărăciuni.

S-a sfîrșit repede, căci nu se bucura de prea multă sănătate fizică, cu toată voinția înfățișării sale.

Ultima sa slujire a fost pomenirea de Anul Nou a tuturor enoriașilor săi.

A fost prohodit în ziua de 11 ianuarie de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Sa, Părintele Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, alcătuit din preoții: Ion Hanganu-Clinceni, Gheorghe Nedelcu și Vasile Mitroi — Cornetu, Ion Mitrea — Virteju, Ilie Tănase — Măgurele, Ion Tonciu — Belu, Alexandru Popescu — Acvila, Cristian Predoiu — Ceptura și Ștefan Dobra — Bragadiru.

Despre personalitatea sa, ca preot, ca păstor și ca om, au vorbit parohul local, Pr. Ștefan Dobra și fostul său coliturghisitor Pr. Ion Tonciu.

Înșușirile deosebite ale acestui vrednic slujitor al Altarului Bisericii noastre strămoșești, au fost subliniate, în cuvinte calde și de Părintele Vicar Alexandru Ionescu, exprimîndu-și convingerea că cel ce a păstorit peste 40 de ani în Bragadiru, nu va fi uitat niciodată de enoriașii săi în rugăciunile lor, așa cum nici dînsul nu i-a uitat în rugăciunile sale.

Aceeași veșnică aducere aminte vor păstra în ființa lor și preoții, frații săi slujitori întru Hristos, însoțită de rugăciuni pentru cel care a făcut parte cu vrednicie din tagma lor.

Cu ochii înlăcrimați, enoriașii părintelui Tache Simionescu i-au sărutat mina care de atîtea ori i-a binecuvîntat și privindu-i consternați trupul neînsuflețit, peste care cu o oră mai tîrziu avea să se coboare în întunericul mormîntului din cimitirul Belu, unde a fost înhumat, — s-au despărțit de acesta cu inima îndurerată, mîngîiați însă în durerea lor de amintirea frumoasă pe care le-a lăsat-o chipul luminos al aceluia care le-a fost părinte duhovnicesc atîtea zeci de ani. Fericiți cei ce lasă asemenea amintiri!

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI

Subiectul, adinc ancorat în realitatea cotidiană, *Biserica Ortodoxă Română și problema statornicirii unei păci trainice în Europa*, care s-a dezbătut în conferința de orientare a clerului pe luna martie a. c., a fost susținut la Buzău de Pr. Radu Ardeleanu — biserica Sfinții Ingeri, la Brăila de Pr. Anghel Gomolea — Sfinții Împărați, de Pr. Dumitru Tomescu, Sfântul Dumitru — Bahne — la Focșani, Pr. Șt. Văsui la Panciu, Pr. Mihai Diamandescu — Bălăceanu la Rîmnicu Sărat și C. Popescu — Siriu la Pătrlăgele.

Toți preoții, propunători cît și cei ce au luat parte la discuții în număr destul de mare, dovadă certă că subiectul e cît se poate de actual și interesant, au scos în evidență că Bisericii Ortodoxe nu-i sînt străine problemele vremii și că urmînd pilda înțelepților conducători de stat în această problemă, ea militează în acest sens prin reprezentanții ei în diferite organisme internaționale religioase.

S-a subliniat că reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au fost aceia care au propus ca subiect de discuții această temă, acceptată de viitoarele conferințe interconfesionale sau ecumenice.

Acțiunea aceasta este o urmare firească a mărturisirii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în fața conducătorului Statului nostru, în ziua de 29 februarie 1969, cînd a spus: «*Nu vom precupeți nimic pentru a sluji cu toată credincioșia și cu tot elanul marile năzuințe ale poporului, pentru lericirea lui, pentru pacea și cooperarea dintre oameni și dintre popoare*».

Securitatea europeană este în fond o problemă de pace, problemă majoră a contemporaneității, care dovedește capacitatea noastră de a ne birui, de a lupta împotriva izolării, a însingurării. Problema păcii este o problemă socială, dar ea are pentru creștini o puternică fundamentare teologică. Este vorba de dragoste, de împăcare. Știm că un creștin nu poate primi pe Domnul euharistic, dacă nu este împăcat cu semenul său. Aceasta dă deci adevărata dimensiune a problemei și de aici izvorăște sirguința slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române de a uni pe om cu Dumnezeu și pe om cu om. De aceea ei exclud dictonul lui Vegetius: *Si vis pacem para bellum* și-l înlocuiesc cu *si vis pace para pacem*, iar lui *Homo homini lupus* opun *Homo homini frater*.

Conferințele au fost inspectate de Prea Sfințitul Episcop Antim, care, întîmpinat cu cuvînt de salul de către protopopul locului și de președintele conferinței, a răspuns cu interesante reflexii pe marginea subiectului.

«*Agitația epocii noastre și efervescența universală a spiritelor, spune dintr-un început Prea Sfinția Sa, ne fac să asistăm la formarea unei lumi noi. Creștinătatea se mișcă și ea și vizează la o activitate practică pentru statornicirea păcii în lume și înfrățirea popoarelor.*

Biserica ne înfățișează un nou ideal: apoteoza iubirii frățești și a egalității oamenilor. În această privință, noi avem doctrina speranței în venirea Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Învățătura morală evanghelică este o impulsivă, o atitudine, un efort și o activitate socială opusă conservatorismului în toate domeniile. Vrem o societate umană în care ostilitatea între neamuri și popoare să fie înlocuită prin colaborare și în care societate să nu mai existe neliniști și tulbu-

rări de ordin material. O societate frățească în care să fie respectată demnitatea umană.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos după ce a enunțat cea mai mare poruncă — și care este iubirea de Dumnezeu — a adăugat zicînd: Iar a doua, asemenea acesteia este: «Să iubești pe aproapeii tău, ca pe tine însuși». Această a doua poruncă — echivalează cu afirmația pretului vieții sociale, pentru că noțiunea paternității divine implică pe aceea a frățietății umane. De aci reiese și misiunea Apostolatului social al Bisericii noastre, inițiat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Militînd în acest sens, dorim ca și creștinismul european să nu mai apară ca o forță de conservatism știut fiind că valoarea lui nu se măsoară cu gradul izolării sale și nici măreția sa nu este aceea a unui obelisc solitar.

Biserica Ortodoxă Română, nu este indiferentă față de problema majoră a lumii în general și pacea în Europa, în special.

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a propus la conferința de la Gwatt Elveția (4—8 martie 1969) o conferință a Bisericilor europene în problemele securității europene.

Biserica Ortodoxă Română acționează pentru progres și pace în lume. În această lucrare ne inspirăm și de la relațiile țării noastre cu celelalte state și România este călăuzită de ideile luptei pentru triumful socialismului și păcii în lume.

Consecvență dorinței sale de pace, România continuă să dezvolte relații de colaborare cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială și politică, să militeze pentru conviețuirea pașnică între popoare. La baza acestor relații internaționale stau principiile independenței și suveranității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Alături de celelalte popoare iubitoare de pace, țara noastră acordă o importanță deosebită realizării securității europene, transformării Europei într-o zonă a păcii, înțelegerii și prieteniei între popoare.

În vederea restaurării unui climat de destindere, înțelegere și cooperare între statele balcanice, România a făcut propuneri de transformare a Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării internaționale, care reprezintă totodată o contribuție însemnată în realizarea securității pe continentul european.

Într-un interviu acordat de Conducătorul Statului nostru Nicolae Ceaușescu unui ziarist italian a subliniat importanța deosebită pe care o acordă țara noastră realizării climatului de colaborare și pace în Balcani. S-a referit apoi la situația generală de pe continentul nostru, la primile măsuri ce trebuie întreprinse pentru a da «într-întregului continent un climat de pace de durată și colaborare activă între state cu sisteme social-politice diferite».

Domnul Nicolae Ceaușescu a arătat că mișcarea popoarelor pentru pace cuprinde în rîndurile ei tot mai multe forțe din diferite categorii sociale, personalități cu diferite orientări politice, filozofice și religioase.

În această acțiune Biserica noastră strămoșească își are partea ei însemnată în lupta pentru întronarea păcii în lume și în special în Europa.

Privind în față evenimentele, în special în Europa, avem impresia că acest continent este mereu sub regimul armistițiului.

De aceea Biserica noastră orientată în lucrarea ei pentru pace internațională de către Prea Fericitul Patriarh prin *Apostolatul social* desfășoară un adevărat ecumenism european prin conferințele de pace și alte întruniri interortodoxe și intercreștine pentru pace și înfrățirea popoarelor Europei.

Trebuie să dovedim o completă vitalitate intelectuală și morală pentru pacea și securitatea europeană.

Bisericile creștine din Europa trebuie să-și pună întrebarea: nu s-ar putea transforma o mentalitate generală orientată în așa fel, ca recurgerea la un conflict armat în caz de dezacord internațional să înceteze să mai apară ca o eventualitate legitimă sau ca o nenorocire fatală?

Biserica va lua această atitudine eroică, pregătind-o vreme îndelungată printr-o propagandă intensă și o răbdătoare educație a opiniei publice.

O conferință pentru securitatea și pacea europeană reprezintă în vremurile noastre efortul conștient al omenirii colective pentru a se constitui într-un singur tot slujbe aceluiași program.

Dumnezeu ne cere o mișcare de totalitate, Biserica are chemarea de la Divinul ei întemeietor să realizeze împărăția lui Dumnezeu pe pământ. De aceea trebuie să desfășurăm o activitate religioasă-morală și socială, să trezim în sufletele resorturilor vieții spirituale propriu-zise.

Preoțimea noastră va predica cu același zel pacea și cu același tîlu cu care predicăm pe Dumnezeu.

Cu mult regret, constatăm însă că diviziunea creștinismului și a bisericilor creștine în lume azi justifică critica creștinismului contemporan.

Numai unitatea creștină pentru a cărei realizare, Biserica noastră depune toate strădaniile și eforturile cerute, va face în așa fel ca să cîștigăm o înviuare care să depășească succesul de stimă și să arunce în balanța în care se cîntăresc des-tinele omenirii greutatea unei autorități decisive.

Pacea în Europa este o și mai imediată problemă. Bisericile să construiască aceea opinie publică care să califice războiul ca un abominabil anacronism. Omenirea va căpăta conștiința libertății și a demnității persoanei morale.

Revolta împotriva unui nou război conține implicit o lume nouă și corespunde unei discipline morale în lume. Izbucnirea unui nou război ar aduce ruina omenirii. De aceea, Bisericile creștine din Europa trebuie să comunice popoarelor de pe acest bătrîn continent reala noțiune de creștinătate, o justă noțiune a umanității, a unui ideal al omenirii unificate în care fiecare noțiune să-și împlinească vocația ei divină în sinul unei frățietăți a popoarelor.

Adevăratul creștinism este «viața în Iisus Hristos Domnul nostru».

Să nu uităm că sînt «fericiți lăcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema».

La conferințe au asistat reprezentanți ai Departamentului Cultelor și ai autorităților locale de stat, care au apreciat pozitiv desfășurarea lor.

Din citirea rapoartelor de activitate și din discuțiile purtate s-a ajuns la concluzia că problema securității europene trebuie popularizată și mai mult de preoțime, de pe poziția ei contribuind astfel la formarea opiniei publice. S-a reținut că lupta pentru pace la noi se confundă cu acțiunile de interes obștesc, lupta îndirjită pentru progres și bună stare, pentru că numai un climat de pace ne este favorabil spre a ajunge pe culmile progresului, la care pășim ferm din treaptă în treaptă în fiecare an.

Preoțimea a mărturisit că își va aduce pe mai departe aportul ei la înfrumusețarea satelor și orașelor și se vor strădui de a mări abonamentele la revista

«Pentru apărarea păcii». În această acțiune reprezentantul județului Vrancea a adus la cunoștință că preoțimea din acest județ a făcut peste 5000 de abonamente, fapt ce a condus ca acest județ să fie primul pe țară. Și preoțimea buzoiană a sporit eforturile, în ultimul timp, ridicând numărul abonamentelor la peste 3000.

«Sărbătoarea Sărbătorilor»

Având puternic argument dogmatic, cîntările Pentecostarului denumesc Sfintele Paști «Sărbătoarea Sărbătorilor». De aceea, începînd cu denia din seara de Florii, zilele Săptămîinii Mari sînt subliniate în Triod cu apelativul de Mare = Sfînta și Marea Luni, Sfînta și Marea Marți, etc.

La Centrul nostru Eparhial, P. S. Episcop a slujit liturghia arhierescă în ziua de Florii, după care, la sfîrșit, a ținut credincioșilor un cuvînt duhovnicesc de învățătură. În continuare P. S. Sa a asistat la denii și la slujbele de zi, iar seara la slujba Prohodului.

După slujba arhierescă din noaptea de Paști, la vecernia cea mare, P. S. Episcop a oficiat și această slujbă, care prin citirea Sfintei Evanghelii în mai multe limbi capătă un plus de solemnitate.

Potrivit unei vechi tradiții, la această «a doua înviere» asistă întreaga preoțime din municipiu. La sfîrșit, întreaga asistență, invitată în sala de recepție a Palatului Episcopal, prin secretarul Protopopiatului Buzău, Pr. Leon Teodorescu, prezintă smerite și fiești felicitări de Sfintele Paști.

Răspunzînd, P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, făcînd un succint tablou al Învierii Domnului, arată în continuare, că dogma fundamentală a ortodoxismului, ne îndeamnă și mai mult la slujirea omului, la «apostolatul social».

Omul nu a fost creat ca o grandoare izolată, desprinsă și independentă de lume, ca o entitate aparte. El face parte integrantă din Creațiune cu ființa-i fizică și psihică. Nu vine la viață și nu se menține în viață și nu se dezvoltă decît în măsura în care se consideră și se comportă ca dependent de alți oameni, adică ca o ființă esențialmente socială.

De Paști, răsună mesajul de bucurie proclamat de Mîntuitorul Hristos și pecetluind prin viața și moartea Sa care s-a impus atențiunii oamenilor și anume: Creatorul a avut milă de oameni cînd i-a chemat la existență și cînd îi vede în prada a multor griji și păcate. Trimițînd în lume pe Domnul Iisus Hristos care și-a dat viața jertfîndu-se pe Cruce, Dumnezeu și-a arătat voia Sa de a ne mîntui și de a ne ajuta. Astfel, El intervine în cursul istoriei omnirii prin planul Său creator pentru o societate frățescă.

În continuare P. S. Sa adaugă: «Unii teologi au afirmat un evdemonism religios egocentric și antisocial care nu privește decît spre cer, iar alții și un evdemonism umanitar cu totul părintesc și tot egocentric ca și cel dinții.

În fața acestor afirmații, Biserica noastră redă un puternic realism teocentric închis în întreita afirmație: a creației, a răscumpărării și mîntuirii oamenilor prin Iisus cel înviat.

De aceea, Biserica își desfășoară apostolatul ei social, mai întîi în mediul bisericesc și apoi dincolo de aceste limite în lume, în plină omenire. Ea nu poate să uite că orice om fără excepții este o făptură a lui Dumnezeu, ale cărei condiții de existență trebuie luate în serios și a cărei dezvoltare fizică, morală și spirituală este strîns condiționată de dezvoltarea fizică naturală și economică. Credința

noastră în Dumnezeu Creator presupune că destinul nostru este intim asociat cu cel al semenilor în bine ca și în rău și deci avem partea noastră de vină și de răspundere în ceea ce privește condițiile inumane și injuste, economice și sociale.

Trebuie să avem certitudinea vie că omenirea în ansamblul ei nu trebuie lăsată pradă acelor puteri care vor s-o aservească. Nu se poate refuza Evangheliei un caracter profund social sub pretext că ar avea un caracter esențial eshatologic. Dimpotrivă, atmosfera eshatologică întărește ideea de frățietate și de apostolat sau activitate socială: un pămînt și o umanitate transformată.

Orbii văd, șchiopii umblă, leproșii sînt curății, surzii aud, morții înviază, săracilor se binevestește. «Feriți cei flămînzi că aceia se vor sătura, fericiți cei ce plîng, că vor rîde...».

Fără îndoială, trebuie să ne ferim să modernizăm Evanghelia. Atunci ar însemna s-o golim de conținutul ei, făcînd abstracție de sensul ei social primitiv. Prin împărăția lui Dumnezeu se poate înlătura mizeria umană, toată nedreptatea și lipsa de spiritul frătesc.

Apostolatul social, Biserica îl întemeiază pe credința în Dumnezeu Creatorul lumii și al oamenilor. Deci omul și toată omenirea creată sînt obiectul dragostei Creatorului. Este voința lui Dumnezeu ca orice om să aibă realmente partea lui legitimă din bunurile de pe acest pămînt, din folosirea solului, aerului, luminii, hranei, muncii și odihnei.

La vederea subalimentației, a condițiilor mizerabile de locuință, care apasă pe nenumărați frați în unanimitate Biserica trebuie să aibă sentimentul că o astfel de stare de lucruri este inadmisibilă și insuportabilă. Fidelă spiritului parabolei bogatului nemilostiv și săracul Lazăr, ea ne vorbește de judecata lui Dumnezeu pentru oricine trăiește în lux și plăceri, fără să ajute pe semenii săi care pier de mizerie.

Biserica ne învață să asigurăm familiei condiții materiale de existență care să-i permită o viață de familie normală ca binecuvîntarea care se leagă de venirea unui copil să nu fie anulată de mizeria materială.

De asemenea, în chestiune de rasă, de colonii, ea ia atitudine împotriva rezolvării cu armele conflictelor politice, sociale și economice.

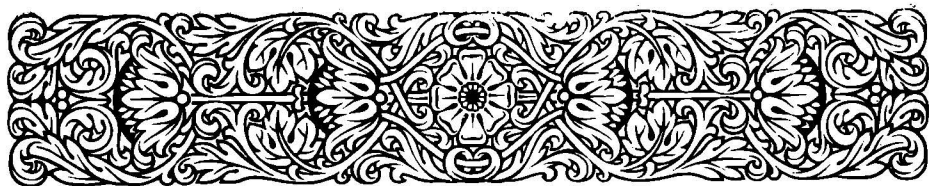
De la sine înțeles, însă, că datoria Bisericii nu este aceea de a da soluții economice precise pînă în cele mai amănunțite detalii tehnice. Statul nostru are această însărcinare și și-o îndeplinește cu prisosință. Biserica inspiră o orientare cu privire la valorile umane și spirituale, aceasta fiindu-i menirea ei în lume.

Cu privire la Apostolatul nostru social, avem numeroasele volume cu acest titlu -- lucrarea Prea Fericitului Patriarh Justinian care a practicat acest apostolat și ne îndeamnă să-i fim următori.

Lucrarea socială a Bisericii, ca asociată ecumenismului, decurge din voința supranaturală și eternă a lui Dumnezeu-Creator și a Fiului Său ca Răscumpărător al lumii.

Această lucrare va reuși în măsura în care se face legătură vie cu voința creatoare și mîntuitoare, într-un sentiment de supunere și responsabilitate, dar și de recunoștință și de încredere în ajutorul lui Dumnezeu și al Mîntuitorului Iisus Hristos.

CRONICAR

R E C E N Z I I

Aurora ¹ Miliș, *Biserica Mânăstirii Colțea*, Editura Meridiane, București, 1969, 32 p. + 39 ilustrații.

În plin centrul Capitalei se află, de veacuri, ctitoria marelui spătar Mihai Cantacuzino, biserica fostei Mânăstiri Colțea.

Numele bisericii s-a transmis după cel al clucerului Colțea care, nu a avut un rol prea important în viața monumentului.

Inițial, complexul de la Colțea era alcătuit din spital, biserică, școală și turn. Astăzi se mai păstrează doar biserica și statuia ce străjuiește spitalul.

La începutul secolului al XVII-lea luptele boierilor pentru domnie la tronul Țării Românești, se termină abia peste patru decenii cu venirea la tron a lui Șerban Cantacuzino. Familia Cantacuzinilor devine o adevărată putere în țară, în special, după urcarea pe tron a lui Constantin Brîncoveanu (1688—1714).

Alături de domnitor, frații Cantacuzino — Constantin Stolnicu și Mihai Spătaru — se întrec în întemeierea de edificii religioase și laice, în sprijinirea culturii și artei românești.

Conflictul dintre Brîncoveanu și cei doi frați a adus pieirea domnitorului și a familiei sale, dar și pieirea Cantacuzinilor la numai doi ani după tragedia Brîncovenilor.

Dintre numeroasele ctitorii ale familiei Cantacuzinilor cea mai importantă este considerată — ca urmare a scopului pentru care era destinată — Mânăstirea Colțea.

Pe locul bisericii Colțea a existat inițial o bisericuță de lemn pe care Udrea Doicescu o lăsase spre îngrijire fratelui său Colțea. Aici a ridicat Mihai Cantacuzino o școală, paraclise, chilii și anexe în jurul bisericii refăcută din zidărie.

În anul 1698 (sau 1700—1701) biserica era terminată și, potrivit documentelor, din 1708 funcționa și spitalul.

În complex era integrată și o școală de slovenie în care copiii li se predau un curs de științe și de învățături începătoare și un curs de muzichie (cântări bisericești).

Se presupune că tot aici, la mânăstire, a funcționat între 1747—1748 și tipografia domnească.

Întrucât mânăstirea trebuia să susțină și spitalul i-au fost date moși și vii ce se întindeau pînă în județele Ialomița, Prahova și Dimbovița, în afara veniturilor de la ocele Slănic-Prahova.

Incendii, cutremure, au determinat întreprinderea unor reparații și implicit a unor modificări în arhitectura complexului.

În 1836 spitalul este dărîmat și refăcut în 1842. Clădirea pe care o vedem astăzi datează din 1886 cînd au avut loc ultimele transformări.

La intrarea în complexul mânăstiresc de odinioară, vizitatorul era întâmpinat de turnul clopotniță clădit în patru colțuri după sistem nemțesc. Prin înălțimea sa, turnul domina întregul oraș.

În timpul cutremurului din 1802 s-a prăbușit foisorul de jos și o parte din zid. El a fost refăcut din lemn.

În 1888, ca urmare a unor lucrări de sistematizare a actualului bulevard 1848, turnul a fost dărâmat, considerat fără valoare istorică.

Biserica Colțea, singura clădire ce a mai dăinuit din așezământul monastic de odinioară, din punct de vedere arhitectonic și sculptural se încadrează în stilul artistic nou din Țara Românească din timpul domnitorului Constantin Brîncoveanu.

Considerat, la vremea sa, una din cele mai importante biserici, monumentul pare astăzi destul de mic.

De tip triconc, biserica redă în exterior împărțirea sa interioară. La intrare prezintă un pridvor deschis, cu arcade. Pronaosul, supralărgit, este aproape pătrat, despărțit de pridvor printr-un zid gros cu o ușă în ax. Acesta este luminat de patru ferestre. Naosul, de formă dreptunghiulară, are la mijloc o calotă sferică ce se sprijină la est și la vest pe capetele a două porțiuni de boltă în semicilindru. Ca elemente noi sînt menționate întărirea cu cite un arc dublu a porțiunilor de boltă în semicilindru precum și așezarea celor șase ferestre ce luminează interiorul.

Altarul, boltit în semicilindru, este lărgit cu proscomidia și diaconiconul și luminat de o fereastră în ax.

Procesul de înlocuire treptată a elementelor sculpturale geometrice cu cele vegetale și figurative, este observat și în decorația Mănăstirii Colțea.

Intrarea monumentală în biserică este completată de emblema Cantacuzinilor cu vulturul bicefal, originală prin decorația sa sculpturală.

Și în interior de la capiteluri și arcurile dublouri pînă la pietrele funerare din interior și din pridvor sînt prezente aceleași bogate decorații sculpturale ce stilizează frunze de acant și chipuri de animale.

Pictura de la Mănăstirea Colțea este, asemenea picturii de la toate lăcașurile Cantacuzinesci, opera vestitului pictor Pîrvu Mutu. Ceea ce este specific acestei picturi este încercarea de îmbinare a formelor tradiționale cu pictura laică. Din nefericire, din pictura originală nu s-a mai păstrat decît aceea din pridvor, unde sînt redată scene cu Pantocrator, Prodrom, Profeți, Sfinți, Judecata de apoi, Apoteoza Fecioarei Maria.

Introducerea de către pictor a unor personaje care prin veșmîntul lor amintesc de țărani musceleni dau acestor fresce și o valoare documentar-istorică în afara valorii lor artistice.

Alături de numărul mare de personaje puternic individualizate sînt frecvente elemente vegetale majoritatea autohtone (flori de trandafir, viță, etc.).

În 1871 pictura interioară a lăcașului a fost făcută într-o manieră nouă de pictorul Gheorghe Tătărescu.

Ca element caracteristic apare influența artei occidentale. Nici din această pictură n-au rămas prea multe fragmente. Se disting portretele ctitorilor, spătarul Mihai Cantacuzino — o înfățișare apropiată de aceea a marelui boier muntean de la sfîrșitul secolului al XVII-lea — și cel al soției sale Maria la care influența occidentală este mai accentuată.

Destul de puțin apropiate de chipurile acestor ctitori, portretele exprimă deosebită artă a pictorului.

Cîteva fragmente de frescă descoperite pe fațada sudică duc pe autor la presupunerea că monumentul a fost decorat și pe fațade.

Un interes deosebit prin frumusețea și realizarea sa artistică îl prezintă mobilierul din lemn: ușa de la intrare, tîmpla, tetrapodele, jîlțurile și stranele.

Dintre odoarele mănăstirii o valoare artistică deosebită o prezintă icoanele cu Fecioara cu Pruncul în brațe și Izvorul Tămăduirii (donație a lui Nicolae Mavrogheni la 1787), icoana Sfinților Trei Ierarhi și icoana doctorii fără de arginți Cosma și Damian, ambele de dată mai recentă.

Așezământul monastic de la Colțea a prezentat și prezintă astăzi o dublă valoare, aceea artistică prin pictura și arhitectura sa și social-culturală prin cuprinderea în interiorul său a primei facultăți de chirurgie din țară (1842) și a unei școli de «slavonie».

Lucrarea dezvăluie un monument de artă feudală românească din epoca Cantacuzinilor.

Autoarea popularizează, prin această apariție, știri despre un monument de care a fost legată, la vremea sa, o atît de intensă activitate cultural-artistică.

Radu Popa, *Cetatea Neamțului*, ediția a II-a, Editura Meridiane, București, 1968, 44 p. + 40 ilustrații.

Atât de mult cîntată, Cetatea Neamțului, evocă și astăzi, după altelea veacuri trecutul de fapte și de glorie ale strămoșilor. În acest sens, lucrarea D-lui Radu Popa reduce în memoria cititorilor câteva dintre etapele parcurse de această cetate, în existența sa, de-a lungul istoriei.

Înălțată acum șase veacuri, Cetatea Neamțului se mai păstrează și astăzi sub forma unor ziduri semețe în mijlocul ținutului dintre apele Moldovei și ale Bistriței, pe dealul ce străjuiește Tîrgul Neamț.

Asupra originii cetății din apropierea Ozanei, au existat mai multe teorii. Cercetările arheologice în urma cărora s-au descoperit urme materiale de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și monede de argint din timpul lui Petru I Mușat (1374—1391), au dus la concluzia că Cetatea Neamțului nu a fost ridicată nici de leuțoni și nici de tîrgoveți sași. Acest monument — precizează autorul — nu putea fi construit decît în timpul perioadei de întărire și centralizare a statului feudal al Moldovei. El reprezintă «o creație moldovenească izvorîită din necesitățile stringente ale evoluției societății locale» și scopul său era acela de a asigura, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, apărarea țării, și de a servi ca loc de refugiu și rezistență.

Pînă în timpul lui Petru I Mușat se presupune că domnitorii au folosit numai întărituri de lemn și pămînt. Abia o dată cu întărirea Moldovei, a autorității domniei, a creșterii rolului tîrgurilor, a apărut și necesitatea unor cetăți de piatră ca aceea a Neamțului.

Ridicată din porunca lui Petru I Mușat, Cetatea Neamțului nu ne-a lăsat știri precise în legătură cu meșterii ce au înălțat-o. Se poate afirma, totuși, că monumentul este opera unor meșteri localnici, alături de care au lucrat și țărani din împrejurimi — dovadă sînt «sălașele» în care stăteau țărani obligați să îndeplinească «munca la cetate».

Inițial Cetatea Neamțului era destul de mică: un fort central cu o incintă apărută de patru turnuri la colțuri, condus de un pîrcălab. Sub jurisdicția acestuia, conform hrisovului domnesc, se aflau și satele din jur.

Tîrgul Neamț existent încă din prima jumătate a secolului al XIV-lea avea să capete o dezvoltare o dată cu ridicarea cetății pe dealul din apropiere.

Din punct de vedere istoric, numele cetății apare menționat în documente în 1395 cu prilejul unui asediu, fără succes, al regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg, în lupta împotriva lui Ștefan Mușat (1394—1399).

În timpul domniei lui Alexandru cel Bun, numele cetății apare doar în legătură cu schimbări de pîrcălabi.

Asemenea multor cetăți moldovene, Cetatea Neamțului, a cunoscut o perioadă înfloritoare în timpul domniei lui Ștefan cel Mare.

Din dorința întăririi capacității de apărare a țării și a puterii domnești, marele Ștefan a început acțiunea de refacere a vechilor cetăți și de construire a altora noi.

Se presupune că lucrările de întărire a Cetății Neamțului au avut loc înainte de luptele împotriva turcilor din anii 1475—1476.

Un rol istoric a avut această cetate în lupta din 1476 cînd, sub conducerea lui Mohamed al II-lea cuceritorul Bizanțului, cei 200.000 de turci îl sîlesc pe Ștefan cel Mare, după singeroasa luptă de la Valea Albă, să se retragă în centrul Moldovei. În aceste împrejurări închinarea cetăților ar fi însemnat subjugarea Moldovei. Asemenea Cetății Sucevei, Cetatea Neamțului a rezistat eroic, sînd pe turcii hărțuiți și de armatele domnitorului să se retragă peste Dunăre.

Pînă la sfîrșitul domniei lui Petru Rareș, Cetatea Neamțului și-a păstrat măreția sa, apărînd granițele țării. Abia în 1538, în urma trădării marii boierii, Moldova, și o dată cu ea, cetățile au fost deschise în fața turcilor. De acum cetatea servește doar ca loc de refugiu, loc de luptă dintre diferiți pretendenți la domnie.

În cea de a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu (1564—1568), turcii impun dărîmarea cetăților moldovene.

Refăcute abia în timpul lui Ieremia Movilă, ele vor fi inzestrate cu garnizoane. În anul 1600, Mihai Viteazul, printr-un atac fulgerător, distruge garnizoanele, izgonește pe Ieremia Movilă și realizează pentru prima dată unitatea Țărilor Române. În cetățile Sucevei și Neamțului au fost instalați oștenii noului domnitor. Acesta

a fost ultimul eveniment de seamă din viața Cetății Neamțului timp de patru decenii.

Cetatea este renovată în timpul lui Vasile Lupu (1634—1653), care, pentru a înșela vigilența turcilor a întemeiat aici o minăstire. Scopul urmărit era acela de a reface sistemul de apărare al Moldovei.

Un eveniment mai de seamă la Cetatea Neamțului a avut loc în perioada 1662—1672 când s-ar fi instalat aici o monetărie pentru bani de aramă polonezi și suedezi, falși.

În 1674 la cetate a fost instalată de polonezi o garnizoană de mercenari nemți, izgonită în anul următor la porunca lui Dumitrașcu Cantacuzino.

Luptele și-au pus pecetea asupra cetății.

În 1718 Mihai Racoviță a poruncit distrugerea cetății. De acum vestita Cetate a Neamțului se ruinează din ce în ce mai mult. Locuitorii din jur vor contribui și ei la acest fenomen prin dărîmarea zidurilor pentru a-i lua piatra, dărîmarea care se continuă pînă în 1900 deși cetatea fusese declarată monument istoric încă din 1866.

Primele cercetări arheologice au avut loc în 1939—1942. Ele au fost reluate după anul 1950 și au dovedit existența a numeroase elemente ce au păstrat posibilitatea restaurării a multor porțiuni de zidărie în forma lor inițială. Astăzi, în cea mai mare parte restaurările permit deslușirea aspectului inițial al cetății.

Observarea atentă a construcțiilor a dus la concluzia că Cetatea Neamțului a avut ca primă fază de construcție aceea din timpul lui Petru I Mușat. Prin analogie cu celelalte cetăți se presupune că a avut un plan patruleter regulat. A fost construită din șist verde, pietrele erau legate cu mortar din var, nisip, bucățele de piatră, cărămidă pisată și cărbune de lemn. Pentru întărirea zidului se introduceau în el și birne de lemn.

La fiecare colț cetatea avea cîte un turn interior format din parter și două etaje. Zidul de incintă era întărit la exterior de cincisprezece contraforți. Autorul consideră că în afara zidului de incintă nu au existat alte construcții. Cetatea, în porțiunea legată de panta dealului, era prevăzută cu un șanț de apărare.

Așa cum se prezenta în timpul lui Petru I Mușat, cetatea putea cuprinde 70—80 de apărători și cel mult 200—300 în timpul asediului.

Cea de a doua perioadă a cetății este aceea din timpul lui Ștefan cel Mare. Apariția masivă a armelor de foc, în a doua jumătate a secolului al XV-lea a impus și întărirea cetăților. Din porunca lui Ștefan cel Mare, la Cetatea Neamțului s-a construit un nou rînd de ziduri prevăzute cu patru bastioane semicirculare, element specific.

Porțiunea dintre cele două ziduri a fost umplută și transformată în curte exterioară. Dincolo de zidurile exterioare s-a săpat un nou șanț de apărare cu pod de lemn.

Folosirea ca material de construcție a bolovanilor de rîu și gresie cenușie, dă posibilitatea distingerii zidurilor mușatine de cele din timpul lui Ștefan cel Mare.

În privința construcțiilor interioare, cele mai multe sînt din timpul lui Ștefan cel Mare. Ele sînt așezate între turnurile de colț pe părțile din est, sud și vest și cuprind beciuri, un parter înalt și un etaj. La parter se presupune că ar fi existat monetăria. Deasupra ei, se află paraclisul cetății. Acest paraclis a devenit biserică minăstirii în timpul lui Vasile Lupu. Se pare că deasupra acestei biserici nu a mai fost altă încăpere. Lîngă turnul porții s-au observat urmele unui nou etaj unde ar fi existat o încăpere cu o fereastră legendară — de unde mama lui Ștefan cel Mare l-ar fi îndemnat pe acesta să se întoarcă la luptă. Întrucît în 1476, anul mării bătălii cu turcii, mama lui Ștefan cel Mare nu mai trăia, legenda spune autorul, nu putea avea o bază reală.

Pe latura de sud se aflau apartamentele domnești. Acestea, datorită ruînării masive, nu au mai putut fi restaurate. În locul lor există astăzi o terasă așezată pe bolțile pivniței.

Cetatea a suferit desigur anumite modificări și în timpul lui Vasile Lupu. Nu s-au descoperit însă decît piatra sculptată cu motive în torsadă. Se presupune că din această perioadă datează patru contraforți ce sprijină construcțiile de pe latura de est precum și pietrele cioplite încastrate în muchiile turnurilor.

În fața cetății există un mic platur pe care s-au descoperit urmele unui cimitir. Existența acestuia a fost stabilită în secolele al XVII-lea, al XVIII-lea și pusă în legătură cu minăstirea ce a ființat aici în timpul domniei lui Vasile Lupu,

Restaurată în mare parte, ruinele vestitei cetăți a Neamțului, vechiul bastion de odinioară impresionează și astăzi miile de vizitatori.

Semnalăm această apariție ca pe o lucrare de un real folos pentru cunoașterea unor aspecte din trecutul de glorie al neamului nostru.

IOAN F. STANCULESCU

K. Loğacev, Traducerea Noului Testament în limba rusă. La 150 de ani de la prima ediție, în «Revista Patriarhiei din Moscova» nr. 11/1969, p. 61—68.

Între anii 1819—1821 a fost publicată la Petersburg, prima ediție a Noului Testament tradus în limba rusă. Pînă atunci Noul Testament fusese folosit numai în traducerea paleoslavă. După 40 de ani de la publicare, ediția Noului Testament în limba rusă a fost recunoscută definitiv ca text oficial, încît de la jumătatea veacului al XIX-lea Biserica Ortodoxă Rusă a hotărît să folosească pentru Noul Testament, ca și pentru întreaga Biblie, două texte oficiale: în limba paleoslavă și în limba rusă.

În studiul său, K. Loğacev urmărește să facă unele observații preliminare la studierea pe lîngă a traducerii Noului Testament în limba rusă, fără pretenția de a se ocupa de toate aspectele pe care le presupune studierea acestei probleme, de care s-au ocupat îndeaproape teologii ruși: Prot. A. V. Gorski, G. A. Voskresenski, M. D. Muretov, N. N. Golubovski, I. E. Evseev, ca și ultimile studii de filologie slavonă.

În primul rînd, K. Loğacev afirmă că tot ce s-a scris despre traducerea Bibliei în limba rusă prezintă insuficiențe datorită faptului că, pe de o parte, problema traducerii în limba rusă a Bibliei a fost studiată separat de studierea teologică a problemei despre traducerea Bibliei în general; iar pe de altă parte, istoria traducerii în limba rusă a fost studiată în afara problemei despre istoria Bibliei pe pămîntul rusec. La acestea autorul adaugă tot ca insuficiență faptul că traducerea în limba rusă nu a fost supusă unei cercetări sistematice din punct de vedere filologic și teologic.

În legătură cu problema traducerii Sfintei Scripturi și îndeosebi a Noului Testament, în diferite limbi — acțiune care a început din momentul în care s-a constatat că membrii Bisericii proveniți din diferite medii lingvistice nu au mai putut înțelege textul biblic în limba greacă, acțiune care continuă încă — K. Loğacev arată că, din punctul de vedere al textului biblic, teologii trebuie să studieze următoarele aspecte: conținutul intrinsec al textului (adevărurile descoperite și fapte ale istoriei sfinte); forma externă-lingvistică; și folosirea textului de către Biserică. Însă cu toate că din punctul de vedere al cuprinsului revelat, textul biblic rămîne neschimbat, înțelegerea lui este legată strîns de forma externă, lingvistică (la care trebuie să țină seama și de particularitățile limbii și ale stilului autorului), ca și de căile pe care textul s-a răspîndit și a fost folosit în diferite Biserici. De aceea textul biblic păstrează în chip necesar urmele influențelor condițiilor istorice schimbătoare prin care a trecut.

În ceea ce privește folosirea textului de către Biserică se poate spune cu tărie că Biserica a purtat todeauna grijă să păstreze în tradiția liturgică textul biblic identic cu textul predaniei apostolice, luînd măsuri aspre împotriva celor ce ar fi încercat o altă redactare a textului. Paralel cu această grijă de păstrare a textului neschimbat Biserica a încurajat permanent studierea și înțelegerea textului biblic, în vederea unei corecte înțelegeri de către credincioși a textului biblic, pe care urmarea să-l facă apropiat și înțeles fiecărui mediu bisericesc.

Ortodoxia socotește că esența problemei despre textul biblic constă în corespondența dintre cuprinsul Sfintei Scripturi și forma ei, care nu todeauna putea fi păstrată. De exemplu în cazul cînd textul Sfintei Scripturi folosit de o anumită Biserică era scris într-o limbă cu totul alta decît cea vorbită de credincioșii ei; în alte cazuri textul biblic rămînea scris în forma veche a limbii unui popor, nemaicorespunzînd cu limba vorbită, care devenise cu totul nouă datorită evoluției naturale a limbii.

Aceste necorespondențe erau evitate fie prin traducere în limba poporului credincios, fie printr-o nouă traducere în forma nouă a limbii vorbite de popor, fie prin explicații atente în cadrul propovăduirii.

Acțiunea aceasta de traducere a textului biblic în limba poporului credincios la anumite momente din evoluția lui a făcut ca știința istorică și lingvistică să aibă la dispoziție astăzi monumente literare după care poate studia limbile vechi astăzi deja moarte, vorbite de diferite popoare, deja dispărute și ele, ori total schimbate. Prin aceasta traducerea textului biblic, necesare răspîndirii Sfintei Scripturi, au căpătat o importanță culturală general istorică, întrucît ele, pe lângă învățătura creștină, cuprind fondul social-cultural contemporan cu traducerea lor.

*

În continuare, K. Logacev se ocupă de problema textelor biblice pe pămîntul rusesc.

Primele texte biblice venite în Rusia au făcut parte din cele traduse de Sfinții Chiril și Metodie, după textul oficial în Biserica Bizantină, care păstra textul de Tradiție apostolică. Tradiția bisericească textologică a apreciat totdeauna traducerea Sfinților Chiril și Metodie ca fiind caracterizată prin: «precizie, fidelitate față de original, limpezime în redarea ideilor și respectarea cerințelor sintaxei slavone» (G. A. Voskresenski, *Trăsăturile caracteristice ale celor patru redacții a traducerii slavone a Evanheliei după Marcu după 120 de manuscrise ale Evanheliei, din veacurile al XI-lea — al XVI-lea, Moscova, 1896, p. 205, 298—299*).

Faptul însă că în primul rînd limba rusă se deosebea într-o măsură oarecare de limba slavonă în care fusese făcută traducerea Sfinților Chiril și Metodie și că, în al doilea rînd, limba rusă se dezvoltă în chip firesc, a făcut ca în curînd să apară — în timpul transcrierilor — unele greșeli în textul biblic, dînd naștere la așa-numitele «variante».

Aceste variante constau în schimbarea conștientă a unor cuvinte — învechite ori devenite de neînțeles și a unor forme dramatice necorespunzătoare cu textele grecești apărute între timp în Rusia. Astfel a luat naștere, la sfîrșitul veacului al XI-lea — începutul veacului al XII-lea, a doua redacție a textului Noului Testament, numită «rusă-veche» ori «rusă de sud». Prin continuarea acestei munci de «desăvîrșire și actualizare a formei» fără a denatura conținutul, s-a ajuns la tendința de întărire a formei ruse în textul biblic.

Urmarea acestui fapt a fost că în veacul al XIV-lea a apărut în Rusia a treia redacție a Noului Testament (traducerea literară a întregului Nou Testament de către Sfinții Alexei făcătorul de minuni după textul original grecesc, și deci cu evidente diferențe față de textul care circula în Rusia pînă atunci). Această redacție nu s-a putut răspîndi în tot pămîntul rusesc, datorită îndeosebi invaziei mongole.

În același timp în Bulgaria și Serbia s-a întreprins o îndreptare a textului Sfintei Scripturi, care, ajunsă în Rusia la sfîrșitul veacului al XIV-lea — începutul veacului al XV-lea, a stat la baza celei de a patra redacții noutestamentare, numită «redacția moscovită», care constă în înnoiri ruse și slave de sud aduse vechiului text.

Redacția moscovită a stat la baza celui dintîi manuscris rus al întregii Sfinte Scripturi, cunoscut sub numele de «Biblia lui Ghenadie d'n anul 1499», care a constituit temelul primei Biblii tipărite în limba rusă, la 1580—1581: *Biblia de Ostrog*, în care în special Noul Testament este foarte apropiat de redacția moscovită.

Biblia de Ostrog este redactată în limba literară bisericească slavonă, deși în vremea aceea în Rusia de sud limba rusă vorbită se rupese de limba bisericească slavonă (folosită îndeosebi în cnezatul Moscovei). De aceea — datorită împrejurărilor istorice interne — textul Bibliiei de Ostrog a devenit în Rusia moscovită și text biblic normativ și normativ pentru limba biblică. Așa se explică de ce — cu toate condițiile favorabile unei înnoiri — prima ediție a *Bibliiei slavone tipărite la Moscova, în 1663*, este o reproducere aproape identică a Bibliiei de Ostrog.

La începutul veacului al XVIII-lea a fost începută acțiunea de îndreptare a textului Bibliiei slavone în ediția moscovită din 1663, după Septuaginta. Textul îndreptat a fost tipărit în anul 1751 și a căpătat numele de *Biblia elisabetană*. Această Biblie nu constituie o realizare înnoitoare, întrucît este nesatisfăcătoare

și în privința îndreptării textului (I. E. Evseev, *Observații în legătură cu o ediție științifică a traducerii slavone a Bibliei și proiectul ediției planuite*, Sanctpetersburg, 1912, p. 11—12), și în privința limbii, care a rămas — ca și în *Biblia slavonă tipărită la Moscova în 1663*, reprodusă după *Biblia de Ostrog* — tot limba bisericească slavonă, ce nu putea fi înlocuită, dar care, fiind ruptă de limba vorbită de popor încă la 1580—1581, ajunsese după aproape două veacuri să fie total ruptă de limba rusă vorbită de popor. De aceea editorii (nepuțin înlocui slavona bisericească) au încercat să micșoreze această ruptură, introducând elemente rusești în limba bisericească slavonă. Încercarea a dat rezultate nesatisfăcătoare, încât cele trei Biblii tipărite în Rusia — de Ostrog (1580—1581), de Moscova (1663) și cea Elisabetană (1751) — sînt socotite ca reprezentînd una și aceeași limbă — limba bisericească slavonă în redacția ei rusă.

Cu toate acestea Biblia elisabetană a devenit baza textului biblic în limba bisericească slavonă, rămas oficial în Biserica Ortodoxă Rusă pînă astăzi.

*

În aceste condiții de creștere a rupturii între limba bisericească slavonă — care nu putea fi înlocuită întrucît practica o decretase limbă sfîntă — și limba rusă vie, singura ieșire din impas a fost traducerea Noului Testament în limba rusă vorbită de popor. Și ca urmare la începutul veacului al XIX-lea a fost înfăptuit în istoria textului biblic în Rusia pasul nou, care ar fi trebuit să fie făcut cu două veacuri și jumătate înainte, în timpul tipăririi Bibliei de Ostrog.

În anul 1812 a luat ființă la Petrograd — Societatea Biblică, devenită în 1814 Societatea Biblică Rusă (condusă de ober-procurorul Sfîntului Sinod, A. N. Golitîn), avînd ca scop prim răsîndirea Bibliei în diferite limbi pentru neortodocșii din Rusia. În 1815—1816, Societatea Biblică Rusă a propus Sfîntului Sinod înfăptuirea traducerii Bibliei din slavona bisericească în limba rusă vorbită de popor (argumentînd aceasta cu faptul că patriarhul ecumenic Chiril înghăduise «cilirea Bibliei în limba greacă nouă») și tipărirea textului biblic în două coloane: în slavona bisericească și în limba rusă vorbită (așa cum, cu aprobarea Sfîntului Sinod, fusese publicată traducerea Epistolei către Romani). Sfîntul Sinod a aprobat traducerea, dar a refuzat să conducă această lucrare, indicînd că traducerea să fie făcută prin Comisia școlilor duhovnicești, iar tipărirea prin Societatea Biblică Rusă.

În martie 1816 Comisia școlilor duhovnicești a încredințat traducerea Noului Testament în limba rusă vorbită rectorului Academiei duhovnicești din Petrograd — Arhimandritul Filaret Drozdov (mai tîrziu renumitul mitropolit Filaret al Moscovei) — și profesorilor Academiei. În același timp Comisia școlilor duhovnicești fixa regulile după care trebuia făcută traducerea, dintre care K. Logacev reproduce pe cele mai importante (după I. A. Cistovici, *Istoria traducerii Bibliei în limba rusă*, ed. II-a, Sanctpetersburg, 1899).

Traducerea Noului Testament în limba rusă vorbită de popor, făcută de Academia duhovnicească din Petrograd a fost supusă cercetării unui comitet special, înființat pe lângă Societatea Biblică Rusă. Din comitetul special au făcut parte și membrii Sfîntului Sinod, pe lângă alte persoane, între care înșă nu a fost nici un neortodox.

În anul 1819 a fost publicat textul biblic al celor *Patru Evanghelii*, iar în 1821 a fost publicat textul întregului *Nou Testament pe două coloane*: în limba bisericească slavonă și în limba rusă vorbită. Abia în 1824 a fost publicat textul biblic al *Noului Testament numai în limba rusă vorbită*.

După traducerea Noului Testament în limba rusă vorbită, Societatea Biblică Rusă a început traducerea cărților Vechiului Testament, angajînd la munca de traducere pe lângă Academia duhovnicească din Petrograd și pe cele din Moscova și Kiev. Desființarea, la 1826, a Societății Biblice Ruse a făcut ca munca începută să fie întreruptă.

Abia în 1856, prin inițiativa mitropolitului Filaret al Moscovei, Sfîntul Sinod a luat în discuție și în 1858 a hotărît reluarea muncii de traducere a Sfintei Scripturi în limba rusă.

În 1858 a început noua traducere a Noului Testament din limba greacă în limba rusă, la care au lucrat Academiiile duhovnicești din Petrograd, Moscova, Kiev și Kazan, după textele și instrucțiunile fixate de către Sfîntul Sinod — instrucțiuni care, comparate cu cele ale Comisiei școlilor duhovnicești din 1816, dovedesc pro-

gresul ce avusese loc, din punct de vedere teologic și lingvistic în cei 40 de ani trecuți.

Textul tradus de Academii duhovnicești a fost cercetat de Sfântul Sinod și aparte de mitropolitul Filaret al Moscovei, după care a fost aprobat pentru tipărire. În 1860 a fost publicat textul celor *Patru Evanghelii*; în 1862 — *Faptele Apostolilor, Epistolele și Apocalipsei*.

În anul 1860 cele patru Academii duhovnicești au fost însărcinate cu traducerea — sub îndrumarea Sfântului Sinod — a cărților Vechiului Testament, care a fost publicat în părți între 1868 și 1875.

În 1876 a fost publicată prima ediție a întregii *Biblie traduse în limba rusă vorbită*, care a fost numită «*Biblia Sinodală*», după care s-au publicat (cu mici schimbări) edițiile până în ziua de astăzi.

*

În continuare, K. Logacev înfățișează discuțiile contradictorii ce au avut loc după publicarea Noului Testament în anul 1819—1821 și înainte de publicarea Noului Testament în anul 1860—1862, arătând că obiecțiile împotriva traducerii textului biblic în limba rusă vorbită s-au dovedit «cu desăvârșire neconsistente din punct de vedere teologic, lingvistic și istoric».

Interesantă se dovedește relatarea faptului că în al patrulea deceniu al veacului al XIX-lea, cei ce se împotriveau traducerii textului biblic în limba rusă vorbită au întreprins o susținută acțiune pentru canonizarea textului biblic în limba bisericească slavonă. Acțiunea aceasta eșuând, problema dreptului la existență a textului biblic în limba rusă vorbită fusese rezolvată.

După aceasta, K. Logacev cercetează unele aspecte legate de traducerea Noului Testament din 1819—1821 și traducerea Noului Testament din 1860—1862.

În primul rând este evidentiat faptul că traducerea din 1819—1821 a fost primită în general ca «mijloc de înnoire a vieții duhovnicești a poporului rus» și ca foarte «important pentru studiile teologice», în timp ce traducerea din 1860—1862 a fost socotită doar «folositoare pentru îndrumarea familială a poporului ortodox rus».

În al doilea rând, se atrage atenția asupra faptului că o cercetare atentă din punct de vedere filologic a celor două traduceri (1819—1821 și 1860—1862) ar putea răsturna multe din părerile existente asupra istoriei textului biblic rus.

Pornind de la constatarea că în hotărîrea sa de la 10 septembrie 1860. În legătură cu reluarea muncii de traducere a Bibliei, în limba rusă, Sfântul Sinod vorbește precis «nu de o nouă traducere a Noului Testament, ci de o revedere amănunțită a traducerii, editată de Societatea Biblică Rusă (în 1819—1821), K. Logacev afirmă că chiar o superficială comparație între cele două traduceri demonstrează că în 1858—1860 nu a fost efectuată o traducere nouă după textul grecesc, ci doar o nouă redactare a traducerii de la 1819—1821. «Chiar dacă se ia în seamă schimbările introduse până la ediția din vremea noastră (1956) în textul traducerii din 1860—1862, totuși diferența între acestea și ediția din 1819—1821 a Societății Biblice Ruse apare foarte însemnată». În baza cercetării acestor diferențe reiese că: în primul rând în textul din 1956 sînt mai puține cuvinte învechite și arhaisme decât în textul traducerii din 1819—1821; iar în al doilea rând în textul din 1956 sînt mai multe cazuri de traduceri «literale» decât în textul traducerii din 1819—1821. Așadar se poate vorbi de o singură traducere a Noului Testament în limba rusă, editată pentru prima dată la 1819—1821, redactată din nou în 1858—1860 și suferind schimbări fără însemnătate în edițiile următoare; și că textul traducerii de la 1819—1821 constituie temelia textului rus al Noului Testament, de care Biserica Ortodoxă Rusă se folosește pînă în prezent.

În legătură cu istoria textului biblic în Rusia, K. Logacev face următoarea afirmație interesantă: dacă condițiile externe istorice nu ar fi împiedicat ca prima tipărire a textului biblic în limba rusă — Biblia de Ostrog (1580—1581) — să fie făcută în limba rusă vorbită de popor, limbă aflată deja în ruptură față de limba bisericească slavonă, atunci în limba rusă nu ar mai fi existat două texte biblice: unul în limba bisericească slavonă și altul în limba rusă vorbită, adică unul într-o limbă deja moartă și altul în limba vie a poporului, ceea ce face ca acest text să devină deja instrument de lucru pentru cercetările teologice.

K. Logacev încheie studiul său cu îndemnul pentru cei ce lucrează asupra textului rus al Sfintei Scripturi să țină seama de toate strădaniile celor ce au încercat

să îmbunătățească forma externă a textului biblic — limba rusă —, de la copisti de manuscrise pînă la munca organizată de Sfîntul Sinod rus în deceniile al șaselea — al optulea ale veacului trecut. Spre exemplificare citează din cele scrise despre această muncă de renumitul biblist rus I. E. Evseev (*Sinodul și Biblia*, Petrograd, 1917, p. 10): «Pentru a arăta în traducere respect față de înălțimea originalului, pentru a ridica traducerea să se bucure de autoritatea dorită, este nevoie ca să nu se urmărească realizarea unei traduceri de meserie, ci o traducere artistică, de creație, purtînd permanentă grijă de desăvîrșirea traducerii».

PARASCHIV V. ION

I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, partea a III-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968, 156 p.

Începînd cu anul 1962 autorul a publicat două volume cu privire la literatura română veche. Volumul de față, cel de al treilea, cuprinde referiri asupra scrierilor istorice și de literatură religioasă din secolul al XVIII-lea — «literatură ce a contribuit la ridicarea prestigiului limbii române», pînă la introducerea ei generală în cultul religios și în cancelaria de stat.

Lucrarea este divizată în trei mari capitole.

Primul, cuprinde «Alți cronicari ai veacului al XVIII-lea din Moldova, Țara Românească și Transilvania».

Axinte Uricariul, primul din seria acestor cronicari și-a luat numele după funcția ce o îndeplinea prin 1707 — uricar la lofofeție. Domnitorul Nicolae Mavrocordat, în cea de a doua domnie a sa, îl îndeamnă să scrie o cronică a domniei.

Lucrările atribuite lui Axinte Uricariul sînt: *Letopisețul* ce cuprinde istoria Moldovei din perioada 1661—1709 și *Letopisețul Moldovei dintre anii 1711 și 1716* ce cuprinde cea de a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat. Dintre acestea numai cel de al doilea letopiseț îi este atribuit cu certitudine. Cuprinsul său este în întregime favorabil domnitorului — fapt care pune la îndoială obiectivitatea cronicarului (mai ales dacă comparăm faptele relatate cu știrile date de Ion Neculce despre același domnitor). Desigur că această exagerare în bine a domniei lui Nicolae Mavrocordat, face ca scrierea să nu aibă o adevărată valoare documentară. Din punct de vedere artistic însă, lucrarea se situează printre operele valoroase ale secolului al XVIII-lea.

Cronica Anonimă a țării Moldovei dintre anii 1662 și 1733 este atribuită de N. Iorga și G. Pascu unui anume Alexandru Amiras. Alți cercetători îl consideră pe acesta ca simplu tălmăcitor.

Reluînd în discuție această problemă Aviatna Camariano-Cioran, aduce argumente prin care susține că autorul acestei lucrări nu putea fi decît un boier de la curtea lui Grigore Ghica. Indiferent de autor, cronica este o compilație ce cuprinde cele trei domnii ale lui Duca Vodă și ale lui Dumitrac Cantacuzino, domnia lui Constantin Cantemir, Constantin Duca, Antioh Cantemir, Dimitrie Cantemir, cele două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat, trei domnii ale lui Mihai Racoviță și aceea a lui Grigore Ghica.

Informațiile prezente în cronică se referă nu numai la viața de curte, ci și la evenimentele sociale ale epocii. Scrierea prezintă o importanță deosebită și din punct de vedere artistic.

Spătarul Ioniță Conta, descendent din familia Cantacuzinilor, redactează, cu probabilitate în perioada (1769—1774, *Letopisețul țării Moldovei de la a doua și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1741—1769)*.

Manuscrisul cronicii se păstrează la Biblioteca Națională din Paris.

Din punct de vedere artistic lucrarea nu prezintă o valoare. Ea cuprinde însă numeroase pasaje ce pot fi folosite în reconstituirea vieții țărănimii moldovene și a orașului Iași.

Letopisețul anonim al Moldovei (1733—1774) a stîrnit numeroase discuții. Mihail Kogălniceanu și apoi N. Iorga au atribuit cronica lui Ienache Kogălniceanu. Împotriva acestei atribuirii s-a ridicat, C. Giurescu care îl consideră pe Ienache Kogălniceanu ca simplu copist care și-a permis unele interpretări.

D. Lăudat consideră că deși discuția nu s-a încheiat, cultura de care dădușe dovadă Ienache Kogălniceanu include posibilitatea ca el să fi scris asemenea cronică.

Ca element specific al cronicii menționate îl constituie stereotipul prezentații la fiecare domnitor a ceremonialului de intrare în țară, în orașul Iași, de ungeri a domnitorului de către mitropolit, înscăunarea, și apoi împărțirea boierilor. Toate acestea dau posibilitatea prezentații moravurilor societății respective.

Cronica prezintă o deosebită valoare documentară (evenimentele prezentate sînt în mare parte contemporane cronicarului) și literară.

Condica lui Gheorgachi a fost alcătuită la cererea domnitorului Grigore Calimachi (1761—1764).

Problema autorului *Condicii* este încă în discuție. O succintă caracterizare a acestei scrieri a fost făcută de dl. Prof. Dr. docent Dan Simonescu în studiul *Life-ratură românească de ceremonial*. În mare parte condica prezintă informații de ordin protocolar, încoronarea domnilor, rînduiala boierilor și a divanului, reînnoirea domnilor, primirea solilor. Deosebit de interesante sînt prezentațiile ceremonioasă de la Curtea și biserica Domnească prilejuite de Ajunul Crăciului, Crăciunul, Sfîntul Vasile, Ajunul Bobotezei, Boboteaza, Învierea, Sfîntul Gheorghe, Sfînta Paraschiva, festivitățile de instalare a mitropolitului și episcopului.

Intrucît, de-a lungul anilor, sînt diferite influențe aceste ceremonii s-au modificat în mare parte. Condica «alături de cronicile țării este un prețios izvor de cunoaștere a societății românești».

Un alt cronicar din veacul al XVIII-lea este Mihail Cantacuzino, — fiul lui Matei Cantacuzino, primul mare ban al Craiovei.

Cultura, limbile cunoscute, greaca, turca, latina, francheza și rusa, îi permit lui Mihail Cantacuzino să ajungă sferic de stat și să desfășoare o intensă activitate culturală. Scrierile sale sînt: *Ghealoghiia familiei Cantacuzinilor*, scrisă în Rusia după 1776 și tipărită pentru prima oară de Cezar Bollică în ziarul «Buciumul». Ea a fost relipărită de N. Iorga în 1902. Lucrarea în zece părți istoria familiei Cantacuzinilor ce descind — susține cronicarul — din neamul lui Valois din care cohoară și împărăzii Franței. În încheiere cronicarul prezintă pe scurt genealogiile unor familii boierești înrudite: Văcărestii, Mavrocordații, Brîncovenii.

O altă lucrare atribuită lui Mihail Cantacuzino este *Istoria politică a Țării Românești din timpurile vechi pînă în anul 1774*. Lucrarea este deosebit de importantă prin referirile cronicarului asupra limbii și istoriei poporului român. Se găsec aici idei ca: originea romană a poporului român, proveniența limbii române din amestecul limbii romane cu limba dacilor și a slavilor, continuitatea populației romanizate pe teritoriul Daciei, idei ce-și păstrează actualitatea. Sînt prețioase de asemenea datele referitoare la școli, spitale, la dările ce trebuiau plătite de români stăpînirii turcești etc.

Stolnicul Dumitrache este cunoscut mai mult din lucrarea banului Mihail Cantacuzino, *Ghealoghiia Cantacuzinilor*. Se știe despre Dumitrache stolnicul că s-a născut pe la 1720—1725 și că ajunsese prin înrudirea cu familia Cantacuzinilor să ocupe posturi importante. Dintre lucrările sale este menționată *Cronica războiului ruso-turc* (1768—1775). Lucrarea este interesantă întrucît cronicarul însuși a trăit evenimentele prezentate și a cunoscut actele diplomatice referitoare la aceste evenimente.

Din punct de vedere literar lucrarea nu prezintă o valoare deosebită datorită stilului său încărcat, a numeroaselor greșme și turcisme.

În Transilvania, ca reprezentant de seamă al istoriografiei românești din prima jumătate a secolului al XVIII-lea este prezentat Radu Tempea II (1691—1742), parohul bisericii Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului.

Pornind de la tradiția orală, de la amintirile sale și de la documentele din arhiva bisericii Sfîntul Nicolae, Radu Tempea II scrie *Istoria slintei bisericii a Scheilor Brașovului*.

Lucrarea prezintă o importanță deosebită prin prezentarea evenimentelor implicate de actul unirii cu biserica Romei, ecoul acestui act în Țara Românească și prin atitudinea potrivnică cronicarului față de «unire».

Alte lucrări valoroase din istoriografia românească din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea sînt: *Însemnările istorice scrise de un cărturar mirean la 1780*, *Cronica anonimă a Brașovului pentru trecutul românilor din*

Schei (1392—1780) și *Insemnări de cronică ale clericilor din Scheii Brașovului*, atribuite amândouă lui *Dimitrie Eustatievici*. *Cronica țării Ardealului, Istorie; Din ce pricină au început împărțitul turcesc asupra împărăției Moscului oaste*; *Cronica rimată, Plingerea sfintei mânăstiri a Silvașului, din eparhia Hațegului, din Prislop*, scrisă probabil de un cleric potrivnic «unirii».

Ultima cronică amintită este interesantă mai ales prin datele istorice veridic prezentate: întemeierea Mânăstirii Prislop de călugărul Nicodim din Țara Românească, la 1400, restaurarea mânăstirii de domnița Zamfira în secolul al XVI-lea și urmările nefaste ale «unirii».

În cel de al doilea capitol al lucrării, «Literatura religioasă din țările românești în veacul al XVIII-lea», autorul ne prezintă date cu privire la viața și activitatea unor cărturari care, prin scrierile lor, au contribuit la dezvoltarea culturii românești din secolul al XVIII-lea.

Ceea ce este specific secolului al XVIII-lea pe plan cultural, îl constituie intensificarea eforturilor pentru ridicarea prestigiului limbii române ca limbă a bisericii. Din acest punct de vedere aparitia *Bibliei de la București (1588)* «a însemnat un moment hotărât». Lupta hotărâtă a unor cărturari ca Antim Ivireanul în Țara Românească, Dosoftei în Moldova, Inochentie Klein, Petru Pavel Aron, Atanasie Rednic, Gherontie Cotare, Grigore Maior și alții, în Transilvania și Banat, a dus la impunerea limbii române «în mod definitiv ca limbă a cultului în bisericile de pe cuprinsul țărilor române».

Damaschin al Rîmniceului, «cărturar iubitor de țară și de slovă românească», a fost numit mai întâi episcop la Buzău și apoi, prin ridicarea lui Antim Ivireanul în treapta de mitropolit al Ungrovlahiei, este numit episcop la Rîmnicu-Vilcea.

Din 1718, ca urmare a anexării Olteniei la Austria, prin pacea de la Passarowitz, episcopia de Rîmnic devine subordonată mitropoliei sârbești din Belgrad. Întrucât «autoritățile austriece nu permitau să se aducă din Muntenia cărți de cult, Damaschin porunci preoților din eparhia sa să slujească în biserică numai în limba română» și începu totodată o intensă activitate de traducere a cărților necesare.

După moartea lui Damaschin, la 5 decembrie 1725, activitatea de traducere și tipărire a cărților de cult pe limba românească a fost susținută în continuare de Inochentie, Clement și ieromonahul Lavrentie. Dintre cărțile traduse de episcopul de Rîmnic și tipărite de el sau de continuatorii activității sale culturale, sînt menționate: *Octoiul* și *Triodul* la 1700, *Apostolul* (1704), *Triodul* (1731), *Octoiul* (1742), *Penticostarul* (1743), *Ceaslovul* (1745), *Antologhlonul* (1745), *Molitvenicul* (1747), *Octoiul* (1750).

Printre episcopii de Rîmnic ce au continuat tradiția culturală inaugurată de Damaschin, se numără și Chesarie. Ucenic și mai apoi colaborator al mitropolitului Grigore, Chesarie este numit, la 26 decembrie 1771, vicar al episcopiei de Rîmnic și la 26 decembrie 1773 este ridicat în treapta de episcop. În această calitate desfășoară o intensă activitate de traducere și tipărire a unor cărți de cult de care predecesorii săi se ocupaseră mai puțin: *Mineiele*. Traducerea Mineiilor fusese începută de mitropolitul Grigore al Țării Românești împreună cu ucenicii săi din București și cu episcopul Cosma al Buzăului. Dar redactarea definitivă și tipărirea acesteia este rodul unei activități îndelungate a episcopului Chesarie.

«Prin transpunerea integrală a Mineiilor în limba română — precizează autorul — s-a desăvârșit procesul oficerii serviciului religios în limba națională».

Ideile înaintate expuse de Chesarie în prefețe, alături de străduința sa de a întemeia limba cărților de cult pe limba populară, au transformat Mineiele într-un adevărat monument de limbă românească a veacului al XVIII-lea.

O valoare deosebită o au și celelalte cărți religioase tipărite de Chesarie: *Octoiul* (1776), *Triodul* (1777), *Ceaslovul* (1779), *Psaltirea* (1779).

Activitatea de tipărire a cărților de cult în limba română, de organizare a tipografiei de la Rîmnic, de întreținere a bisericilor a fost continuată de Filaret — urmașul lui Chesarie la tronul episcopal de la Rîmnic. Prin străduința lui Filaret, din tipografia de la Rîmnic ies la iveală ultimele șase volume ale *mineiilor* (rămase netipărite la moartea lui Chesarie), *Molitvenicul* și *Triodul* (1782), *Acatistul*, *Evangelhia*, *Psaltirea*, *Catavasierul* (1781 și 1782), *Ceaslovul* (1781, 1784 și 1787).

În cea de a doua parte a secolului al XVIII-lea, în Moldova, ca urmare a impunerii limbii române ca limbă de cult, apare o tendință contrară, aceea de restabilire a prestigiului limbii slave în biserică. Inițiatorul acestei tendințe este

călugărul Paisie Velicovschi (1722—1794) originar din Rusia. După studii la Academia duhovnicească din Kiev, peregrinează printr-o serie de mănăstiri ucrainiene, ajunge în țările românești pe la schiturile Trăistenii, Cîrnul, Poiana Mărului și, din 1746, se stabilește, pentru 17 ani, la muntele Atos.

Reîntors în Moldova, un eveniment de seamă din activitatea lui Paisie îl constituie încercarea de reorganizare a vieții monahale pe baza principiilor ascetismului preconizate de Antonie cel Mare, Vasile cel Mare și Teodor Studitul. Stabilit la Dragomirna, Paisie elaborează așa-numitul «Așezămint» pentru reorganizarea vieții din mănăstiri după principii noi — principii acceptate pentru valoarea lor și de legiurile monahale ulterioare (1925, 1960). Un model de aplicare a acestor principii l-a constituit mănăstirea Neamț ce a devenit, drept urmare, «un important centru al monahismului ortodox».

Paisie Velicovschi s-a afirmat însă și prin activitatea sa de traducător de cărți de cult. Sub îndrumarea lui a apărut o pleiadă de călugări, ucenici, traducători și copişti. Au fost traduse acum lucrări din literatura patristică (din Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Ioan Hrisostom, Theodoret, Cyprian, Fericitul Augustin, Eusebiu al Cesareei, Ciril al Ierusalimului, Cassian, Elrem Sirul, Ignațiu Teoforul, Simion noul teolog, Nil Pustnicul, Grigore de Nazianz), cărți populare (*Viața sfințului Vasile cel Nou și Vămile văzduhului, Alexandria, Esopia, Minunile Maicii Domnului* etc.), manuscrise istorice (*Viața sfințului Nilon, Litopisișii țării* etc.).

Dintre lucrările lui Paisie sînt amintite: *Filocalia, o antohiografie* și *Aduarea cuvintelor pentru ascultare* (o corespondență cu călugări ruși asupra unor probleme legate de viața și învățătura creștină).

Mihail Strelbițki, originar din Polonia, s-a stabilit în Moldova înainte de 1756. El devine renumit prin intensa activitate de tipograf, gravor și leagător de cărți. În 1777, mitropolitul Gavril Callimachi îl face protopop și, cîțiva ani mai tîrziu, econom. Continuînd lupta de impunere a limbii române ca limbă de cult, Strelbițki tipărește, între altele, un *Ceaslov* (Iași, 1772), un *Catavasier* (Iași, 1778), o *Psaltire* (Iași, 1784), un *Molitvelnic* (Iași, 1785), un *Octoih* (Iași, 1786), un *Ceaslov* (Dubăsari, 1794), o *Psaltire* (Moghilov, 1796), cîteva cărți laice și un *Trepetic* (ruso-român), un manual de conversație (ruso-român), un vocabular (ruso-român), considerate «printre primele lucrări lexicografice tipărite ce apar la noi».

Iacov I. Putneanul (1719—1778), ieromonah și egumen la mănăstirea Putna devine, la numai 26 de ani, episcop de Rădăuți. În 1750, prin alegerea sa ca mitropolit al Moldovei, se reînvie pentru scurt timp, tradiția de a se alege ierarhi dintre autohtoni și nu dintre grecii fideli domnitorilor fanarioți.

Înlăturarea lui Iacov I Putneanul din scaunul mitropolitan se datorește refuzului său de a ridica «afurisenia» ce o dăduse în fața țaranilor adunați la mitropolie, asupra celor ce ar încerca să reintroducă greul bir al văcărîtului.

Retras la mănăstirea Putna, fostul mitropolit desfășoară o intensă activitate de sprijinire a școlilor populare, de elaborare de manuale școlare și de tipărire pe cheltuiala sa a unor noi lucrări menite să contribuie la impunerea definitivă a limbii române în biserică și în cancelaria de stat.

În desfășurarea activității sale, Iacov I Putneanul primește un ajutor important din partea arhimandritului de la Putna, Vartolomeu Măzăreanul. Ucenic la școala mănăstirească reorganizată de Iacov I Putneanul, la mănăstirea Putna, Vartolomeu Măzăreanul ajunge egumenul acestei mănăstiri și conducătorul școlii. Ca apreciere a vastelor sale cunoștințe teologice și laice, Iacov I Putneanul îl însărcinează cu o misiune la Kiev și alta la Petersburg. Întors în țară Măzăreanul a primit titlul de «îndreptător al școalelor domnești, episcopești și mănăstirești a Moldovei».

Printre numeroasele lucrări ale lui Vartolomeu Măzăreanul, originale, traduceri sau compilații, se numără cărți bisericești de cult ori doctrină: *Liturghia arhierescă și Trebnicul, Leastrita sau Scara virtuților* a Sfințului Ioan Scărarul, *Ithica ieropolitică, Învățătura dulce sau livada înflorită*, o culegere din «cărțile proorocilor, apostolilor și ale părinților bisericii», *legende hagiografice, Apotelegmata*, adică scurte cuvinte retorice și morale; lucrări de literatură laică; lucrări cu caracter istoric: *Letopiseș de la zidirea lumii și Letopiseșul Moldovei* (considerate compilații), *Letopiseșul rusesc* (traducere); *Istorie a mănăstirii Putna, Condiția sîntei mănăstiri Solca, Catastih de toate scrisorile a sîntei mănăstiri Solca, Condiția mănăstirii Voroneșul, Doamna lui Ștefan Vodă cel Viteaz, Citiitorul sîntei mănăstiri Voroneș și a altor multe sîntei mănăstiri și biserici* (toate lucrări originale).

Iacov Stamate sau Iacov al II-lea Nemțeanul (1749—1803) este unul dintre contribuitorii curentului inițiat de Paisie călugărul. Pentru vasta sa cultură teologică și laică este ales, la 18 decembrie 1792, episcop de Huși și mai apoi, printr-un eveniment deosebit, mitropolit al țării. Ca episcop, Iacov a refăcut catedrala de pe locul bisericii zidită de Ștefan cel Mare la 1495, a ridicat palatul episcopal și a reorganizat școala de pe lângă episcopie în scopul formării aici a viitorilor preoți. Ajuns mitropolit, activitatea sa culturală se intensifică.

Într-un memoriu adresat domnitorului (descoperit în redacția originală în Arhivele Statului din București de către Al. I. Ciurea), Iacov Stamate prevedea: elevii să fie recrutați din toate păturile sociale, iar celor săraci să li se asigure întreținerea gratuită, învățarea limbilor străine să aibe la bază principiul intuiției, obiectele de predare să aibă un conținut variat etc.

Dar, asemenea predecesorilor săi, Iacov Stamate a fost intens preocupat de traducerea și tipărirea de cărți de cult pe limba românească: *Liturghier* (Iași, 1794), *Psaltire* (Iași, 1794), *Evanghelie* (Iași, 1794), *Catehism* (Iași, 1794), *Apostolul* (Iași, 1795), *Molitvelnicul* (Iași, 1795), *Ceaslov* (Iași, 1797), *Pravila știinților părinți* (Iași, 1799), *Molitvelnic* (Iași, 1802), *Liturghier* (Iași, 1802), *Psaltire* (Iași, 1802). Tot din inițiativa lui Iacov Stamate au fost tipărite manuale didactice ca: *Gramatica teologică* (Iași, 1795), *Geografie* (Iași, 1795), *Elemente aritmetice*, și cărți populare («*Cer nou, făcut cu stele noi, cu minunile ei*», o colecție de minuni ale Maicii Domnului, Critil și Andronius).

Tipărirea în special a cărților de cult, pe cheltuiala mitropolitului, și distribuirea gratuită, a asigurat răspândirea lor prin cele mai îndepărtate colturi ale țării.

Prin încercările sale de reorganizare a școlilor și a învățământului în general, pe principii și metode luate din pedagogia iluministă contemporană, Iacov Stamate a dat posibilitatea învățământului românesc să facă un important salt.

Grija sa de a înzestra mănăstirile și bisericile cu cărțile de cult necesare, în limba română, a însemnat totodată, continuarea luptei începută de predecesorii săi: impunerea limbii naționale.

Din școala de la Putna, se pare, ar fi ieșit și Amfilohie-episcopul Hotinului și eforul unei vestite școli de aici. Despre viața și activitatea sa se cunosc puține date. I se atribuie cu certitudine trei manuale: *Gramatica teologică* (o compilație), *De obște Gheografie* (traducere), *Elemente aritmetice* (Iași, 1795), o prelucrare a lucrării italianului P. A. Conti, «prima aritmetică apărută în limba română». Demn de menționat este faptul că prin aceste lucrări «se trece la o etapă superioară în istoria învățământului nostru, în care se folosesc cărți laice destinate unui scop mai adecvat școlii» și mai ales faptul că, prin ele, apar în limba literară termeni științifici noi (aritmetică, pătrat, cifră, refilateral, filozof, glob, etc.).

În Transilvania, literatura română s-a dezvoltat pe un drum cu totul deosebit. Dintre toate promisiunile făcute românilor de către Leopold I (1640—1705) în schimbul unirii cu biserica Romei, singura realizată a fost aceea prin care tinerilor români li s-a permis să urmeze școli înalte pentru a deveni clerici, școli elementare. Urmînd astfel de școli, românii nu numai că nu au devenit, așa cum se urmărise, credincioșii stăpînirii habsburgice, ci au căpătat o adevărată conștiință a drepturilor lor. În urma contactului cu ideile politice și filozofice avansate, cărturarilor români înorși de la școlile superioare ale vremii din imperiul habsburgic își consacra întreaga lor viață luptei pentru obținerea de către românii ardeleni de drepturi egale cu celelalte națiuni. Primul dintre acești cărturari a fost Inochentie Klein ales episcop la 4 iunie 1728. Prin numeroase memorii către Curtea Vieneză el cere, în baza drepturilor istorice și naturale, ca românii să nu fie considerați «tolerați». Lupta sa a fost dusă mai departe de Petru Pavel Aron ales în scaunul episcopal în 1751, după retragerea lui Inochentie Klein. Prin străduința lui Petru Pavel Aron, orașul Blaj întemeiat prin instituțiile culturale clădite de Inochentie Klein, se îmbogățește cu catedrală, mănăstire, reședință episcopală, o tipografie condusă de Gherontie Cotore — un alt precursor al școlii ardeleni, trei școli (elementară, secundară și superioară sau seminarul «Sfînta Treime»).

Alături de Gherontie Cotore se află un alt precursor al școlii ardeleni, Grigore Maior. Acesta a îngrijit mai departe tipografia de la Blaj în scopul tipăririi cît mai multor cărți românești și biblioteca școlilor din Blaj.

Dintre ceilalți precursori ai mișcării culturale transilvănene sînt amintiți cei de la Brașov: Radu Tempea II, Teodor Corbea, preot la biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului și Dimitrie Eustatievici, cel care pune bazele studiilor de gramatică românească.

Lucrarea de față este o continuare a volumelor anterioare (1962 și 1963), studiind celelalte scrieri istorice apărute în veacul al XVIII-lea, precum și literatura religioasă din această epocă, literatură care, după cum se precizează, a contribuit la ridicarea prestigiului limbii române, până la introducerea ei generală în cultul religios și în cancelariile domnești.

Interpretând literatura vremii, autorul n-a pierdut din vedere de a critica unele idei «retrograde» și de a sublinia tot ce era «înaintat», dând astfel lucrării sale un caracter de nouitate.

N. STANCULESCU

Franz Zeilinger¹, *Contribuții la înțelegerea minunilor din Biblie*, în «Bibel und Liturgie» ,1/1969, Klosterneuburg.

Vechiul Testament, spune autorul, nu dispune în dicționarul său de un cuvânt specific pentru ceea ce numim minune, ci întrebunțează diferite expresii, de cuprins mai larg sau mai îngust, pentru circumscrierea faptului numit minune. Un astfel de cuvânt, întrebunțat des pentru fapte minunate, este, spre exemplu, ebraicul 'oth: semn, — utilizat cînd e vorba de plăgile egiptene. Asemenea și evenimentele în legătură cu plecarea evreilor din Egipt sînt caracterizate ca semne (Num. XIV, 11; vezi și Exod IV, 8; XVII, ș.a.). Cuvîntul poate viza întîmplări care ne par inexplicabile dar și întîmplări care nu «străpung» legile naturii. Astfel pentru Vechiul Testament stelele de pe firmament sînt semne care au să despărță ziua de noapte (Gen. I, 14). Alți termeni utilizați în sensul menționat sînt: mopheth, othoth, geburoth, etc. Deci orice fapt care arată puterea lui Dumnezeu este, în Vechiul Testament, o «minune» în concepția largă a cuvîntului.

După relatările Bibliei Vechiului Testament, lumea apărea orientatului antic ca o unică mare operă minunată (spre exemplu Psalmul 103). Înțelegerea lumii și a naturii nu cunoaște, în Vechiul Testament, noțiunea legilor naturale imanente. Pentru orientat și faptul natural se bazează tot pe o intervenție nemijlocită a lui Dumnezeu în lume și nu pe legi care au fost date o dată cu creațiunea. Nu-i ceva de sine înțeles că soarele răsare zilnic. Dumnezeu este cel ce face zilnic aceasta. O astfel de concepție, desigur nu face deosebire severă între lucrurile obișnuite și cele neobișnuite: minunile. Dumnezeu le face pe toate, — lucrurile neobișnuite sînt minuni mai impresionante și vădesc mai limpede puterea lui Dumnezeu. Același teocentrism îl găsim și în perspectiva istorică veche-testamentară. Dumnezeu este cel care dă binele și răul. Această acțiune atotputernică a lui Dumnezeu o sesizează semitul nu atît în faptul că un eveniment istoric depășește cursul normal, ci în faptul că el are urmări bune sau rele. Astfel, minunea se manifestă, spre exemplu, în salvarea neașteptată dintr-o situație primejdioasă sau în producerea nesperată a unei catastrofe. În acest sens vorbește Vechiul Testament, spre exemplu, de salvarea poporului evreu din robia egipteană. Vechiul Testament vede în această salvare o minune, apreciază deci nu fenomenul natural în sine, ci în el ființa minunii, adică faptul că face parte din istoria mîntuirii. Evreul sesizează, în primul rînd, sensul teologic-soteriologic al evenimentelor. Pretutindeni unde Dumnezeu intervine vădit și vizibil în istoria mîntuirii, faptul constituie în Vechiul Testament o minune. Minunea nu-i privită în lumina științei naturii, ci în lumina lucrării mîntuitoare a lui Dumnezeu.

Noul Testament, evident, atribuie minunilor o importanță deosebită. Aici o grupă importantă de «evenimente minunate» se referă la viitoarea împlinire a lucrării lui Mesia. La acestea se numără evenimentele minunate în legătură cu parusia: zguduiri cosmice, semne pe cer, venirea Fiului Omului cu slavă... venirea lui Antichrist, învierea morților etc. Majoritatea relatărilor despre minuni se referă însă la trecut. Aici se numără, în primul rînd, relatările despre minuni ale Evangheliilor și Faptelor Apostolilor. Autorul le împarte în: a) minuni făcute în legătură cu Iisus: Nașterea din Fecioara Maria, Schimbarea la Față, Învierea, Înălțarea la cer; b) minuni trăite de Iisus: relatările despre teofania de la botezul Său, ispitele și evenimentele în legătură cu Patimile și Moartea Sa; c) minunile săvîrșite de Iisus însuși: izgonirea de demoni, vindecarea diferitelor boli, învieri din morți, înmulțirea piinilor, liniștirea valurilor ș.a.; d) minunile de după Înviere:

1. Asistent la Universitatea din Granz (Austria).

evenimentul de la Rusalii, glosolalia și minunile săvârșite de primii propovăduitori ai învățăturii lui Hristos.

Demn de reținut este că terenul utilizat în limba greacă pentru designarea minunii și anume cuvântul «thauma» este întrebuițat în Noul Testament numai în textul de la Matei XXI, 15. În schimb sînt întrebuițate expresiile grecești corespunzătoare termenilor vechi testamentari: dinamis, teros, semeion. Toți trei termenii se întîlnesc la Faptele Apostolilor II, 22 urm. În predica rostită de apostolul Petru la Pogorîrea Duhului Sfinț, prin care a fost adevărit public, de către Dumnezeu, Iisus din Nazaret. Și Noul Testament este interesat în primul rînd de ceea ce au de prezentat minunile, deci de «adevărul teologic» pe care-l reprezintă.

Autorul mai menționează că relațiile evanghelice despre minuni au oarecum puncte comune cu relațiile contemporane despre minuni din lumea elenistă și rabinică. În general minunile sînt relatate după o schemă unitară, chiar stereotipă. Astfel, în primul se relatează despre durata, gravitatea, împrejurările unei boli și despre încercările zadarnice de vindecare făcute de medici. Urmează relatarea misiunii însăși: vindecarea bolii prin atingere sau prin cuvîntul Mîntuitorului etc. Apoi se face demonstrarea minunii săvîrșite: ologul se ridică, își ia patul și umblă, sau cel înviat începe să vorbească și dorește să mînce etc. și la sfîrșit se relatează reacția spectatorilor care manifestă teamă, uimire, bucurie sau îl preamăresc pe Dumnezeu etc. Astfel de scheme se găsesc și în relațiile eleniste din acel timp. Dar acestea urmăresc să-l laude pe săvîrșitorul minunilor: Apollo, Asklepios ș.a., pe cînd relațiile evanghelice voiesc să arate, cum și-a îndeplinit Iisus misiunea Sa. În plus, în lumea elenistă majoritatea «minunilor» sînt săvîrșite în vis sau prin diferite practici vrăjitorești, ceea ce nu-i cazul în Noul Testament.

Relațiile rabinice despre minuni, la rîndul lor, apar lipsite de verosimilitate, fiindcă în multe cazuri cadrul lor istoric nu corespunde realității. Urmăresc să preamărească o anumită doctrină, știință sau evlavie a unui rabin sau, îndeosebi în relațiile despre minunile-pedepse, să demonstreze inviolabilitatea slavei lui Dumnezeu. În Noul Testament însă nu se găsesc minuni ca răsplăt, pedeapsă, sau cu caracter spectaculos. Iisus nicăieri nu-și ia rolul unui făcător de minuni care voiesște să facă fel de fel de «miracole». Minunile Sale nu sînt consecințele unor intervenții chirurgicale sau ale unor practici magice. Mereu se accentuează că ele sînt săvîrșite prin puterea cuvîntului Său, prin voința Sa (Marcu I, 41; II, 11).

În orice caz comparația minunilor relatate de evangheliști cu relațiile contemporane despre minuni, deși arată existența unor afinități de tehnică în relație și de topică, nu lasă nici o îndoială că între ele există o mare deosebire, că-i vorba de «două lumi deosebite».

Asemenea trebuie reținut că Iisus n-a săvîrșit nici o minune pentru un folos personal. Nu întîlnim la El minuni săvîrșite ca răsplăt sau cu caracter spectaculos. Cererea fariseilor după semne este respinsă; lui Irod doritor de spectacole i se refuză acestea (Luca XXIII, 8—12) și istoria Patimilor nu cuprinde nici o minune în favoarea Celui torturat (Matei XXVI, 53).

Deci ce urmăresc minunile? Ele nu trebuie privite izolat, ci în strîns context cu propovăduirea Mîntuitorului, care trece prin diferite localități, predică și vindecă (Matei IX, 35) sau scoate demoni (Marcu I, 39). Predica și minunile țin de activitatea Sa, formează o unitate. Este aici propovăduirea Sa cu cuvîntul și cu fapta. Minunile lui Iisus sînt strîns legate de propovăduirea Sa despre împărăția lui Dumnezeu, sînt semnele vizibile că a sosit timpul mîntuirii proorocit de profet; semnele că a început activitatea eshatologică a lui Dumnezeu și că mîntuirea anunțată devine realitate cu Iisus. Minunile lui Iisus sînt, deci, manifestarea propovăduirii Sale. Iar fiind ele manifestarea lucrării lui Dumnezeu, Iisus pretinde ca să fie permise cu credință, așa cum sînt permise și cuvintele Sale.

În sinteză deci vom spune: Minunile lui Iisus sînt semne probatorii pentru adevărul propovăduirii Sale despre sosirea împărăției lui Dumnezeu, pentru adevărul persoanei și misiunii Sale, ca Fiul cel trimis de Tatăl pentru mîntuirea lumii.

Deci minunile din Noul Testament probează intuitiv, clar, ceea ce se propovăduiește cu cuvîntul: netrecătoarea și mîntuitoarea iubire a lui Dumnezeu, care prin cuvîntul și fapta lui Iisus propovăduiește și aduce mîntuirea.

Prof. O. BUCEVSCI